

การศึกษาการทำงานของผู้สูงอายุชาวมุสลิมในจังหวัดสงขลา

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาพัฒนามนุษย์และสังคม สหสาขาวิชาพัฒนามนุษย์และสังคม

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2563

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

THE STUDY OF MUSLIM ELDERLY EMPLOYMENT IN SONGKHLA PROVINCE

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts in Human and Social Development
Inter-Department of Human and Social Development

GRADUATE SCHOOL

Chulalongkorn University

Academic Year 2020

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์	การศึกษาการทำงานของผู้สูงอายุชาวมุสลิมในจังหวัดสงขลา
โดย	น.ส.วราพัชร จันทร์เส้ง
สาขาวิชา	พัฒนามนุษย์และสังคม
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก	อาจารย์ ดร.มนทกานต์ ฉิมมามี

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

	คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(รองศาสตราจารย์ ดร.ธรรมนุญ หนูจักร)	
คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์	
	ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.รัตนา จักกะพาก)	
	อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
(อาจารย์ ดร.มนทกานต์ ฉิมมามี)	
	กรรมการ
(ดร.สุรางค์รัตน์ จำเนียรพล)	
	กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชฎานิศวรร โคโนะ)	

5987199920 : MAJOR HUMAN AND SOCIAL DEVELOPMENT

KEYWORD: MUSLIM ELDERLY, ELDERLY WORKER, EMPLOYMENT OF ELDERLY

Waraphat Junsang : THE STUDY OF MUSLIM ELDERLY EMPLOYMENT IN
SONGKHLA PROVINCE. Advisor: MONTAKARN CHIMMAMEE, Ph.D.

The objective of this research are (1) to explore working situations and successful factors and obstacles of the Muslim elderly in Songkhla Province and (2) to study the preparation for working of the Muslim elderly in Songkhla Province. Qualitative research method was applied to collect data from 68 Muslim elderly who have been still working. The process of data collection began with desk review and then conducting a fieldwork during February 2019 - September 2019.

The main findings showed that most of Muslim elderly, including the early (60 - 69 years) and the middle and late (70 years and older), still continued working in the informal sector after retirement. Moreover, the elderly who lived alone and the elderly who had migrant children still rely primarily on their own labor income. The study also revealed that most of the Muslim elderly had to face problems and obstacles in working which affected their income security and health conditions. As a result, all relevant stakeholders especially government officers should be more promoting equal opportunities in employment for this group in order to earn money for themselves and their families. In addition, the Muslim seniors also play an important role as religious leaders. In conducting religious activities, they had the power to raise awareness and educate the community's member regarding the preparation for entering the aging society.

Field of Study: Human and Social Development

Student's Signature

Academic Year: 2020

Advisor's Signature

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สามารถสำเร็จได้ด้วยดี ด้วยความกรุณาจากอาจารย์และผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งหลายที่ให้ความช่วยเหลือและให้ข้อเสนอแนะอย่างดียิ่ง โดยเฉพาะท่านอาจารย์ที่ปรึกษา อาจารย์ดร. มณฑกานต์ ฉิมมามี ที่สละเวลาเพื่อช่วยเหลือข้าพเจ้าตั้งแต่เริ่มคิดหัวข้อ แนะนำแนวทางในการศึกษาและออกแบบเครื่องมือวิจัยเป็นอย่างดี และช่วยปรับแก้งานให้ดีและสมบูรณ์ขึ้น อีกทั้งยังให้คำปรึกษาและเป็นกำลังใจให้ข้าพเจ้าสู้ต่อไปในยามที่ข้าพเจ้ารู้สึกท้อแท้หรือกังวล นอกจากนี้ข้าพเจ้าขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.รัตนา จักกะพาก ผู้ซึ่งเป็นประธานในการสอบวิทยานิพนธ์ อาจารย์ดร.สุรางค์รัตน์ จำเนียรพล และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชฎานิศวรร โคโธนะ ที่ได้สละเวลาอันมีค่า มาร่วมรับฟังและเสนอข้อคิดเห็นให้แก่ข้าพเจ้า ส่งผลให้วิทยานิพนธ์เล่มนี้มีความถูกต้อง ครบถ้วนสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

นอกจากนี้ วิทยานิพนธ์เล่มนี้จะเกิดขึ้นไม่ได้เลยหากขาดผู้ให้สัมภาษณ์ ถึงแม้ไม่อาจทราบชื่อของทุกท่านทั้งหมด แต่ข้าพเจ้าขอขอบพระคุณกลุ่มเป้าหมายหลัก และผู้ให้ข้อมูลสำคัญทุกท่านด้วยความใจจริง ข้อมูลที่ท่านสละเวลาในการตอบและมอบให้มานั้น มีคุณค่าในการศึกษาการทำงานของผู้สูงอายุชาวมุสลิม เพื่อให้สามารถหลุดพ้นกับดักของวัยพึ่งพิงในอนาคต

สุดท้ายนี้ขอขอบพระคุณพ่อและแม่ของข้าพเจ้า ที่คอยช่วยเหลือ สนับสนุน และเป็นกำลังใจที่ยิ่งใหญ่ให้ลูกฝ่าฟันอุปสรรคได้เสมอมา และขอขอบคุณตัวเองที่ไม่ย่อท้อต่อความเกียจคร้านและความท้อแท้ เอาชนะใจตนเองจนสามารถทำวิทยานิพนธ์เล่มนี้ได้สำเร็จ สร้างความภาคภูมิใจ และความปราบปลื้มให้แก่ข้าพเจ้าและครอบครัวเป็นอย่างยิ่ง ขอขอบคุณบุคคลต่าง ๆ อีกหลายท่านที่ข้าพเจ้าไม่ได้กล่าวนามไว้ ขอขอบพระคุณอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

วราพัชร จันทร์เส็ง

สารบัญ

	หน้า
	ค
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ค
	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ง
กิตติกรรมประกาศ.....	จ
สารบัญ.....	ฉ
บทที่ 1	1
บทนำ.....	1
1.1 ที่มาและความสำคัญ.....	1
1.2 วัตถุประสงค์	5
1.3 คำถามการวิจัย.....	5
1.4 ขอบเขตการวิจัย	5
1.4.1ขอบเขตด้านเนื้อหา.....	5
1.4.2 ขอบเขตด้านกลุ่มเป้าหมาย.....	5
1.4.3 ขอบเขตด้านพื้นที่.....	6
1.5 นิยามศัพท์เฉพาะ	7
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	7
บทที่ 2	8
แนวคิด ทฤษฎีและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง.....	8
2.1 ความหมายของผู้สูงอายุ.....	8
2.2 แนวคิดด้านการส่งเสริมการทำงานของผู้สูงอายุ.....	14

2.3 แนวคิดวัฒนธรรมมุสลิม	36
2.4 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	47
2.5 กรอบแนวคิดการวิจัย.....	54
บทที่ 3	55
วิธีดำเนินการวิจัย	55
3.1 กลุ่มเป้าหมาย	55
3.2 การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	57
3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล.....	61
3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล	64
บทที่ 4	65
ผลการวิจัย	65
4.1 ข้อมูลเบื้องต้นของผู้สูงอายุชาวมุสลิมในจังหวัดสงขลา	65
4.2 สถานการณ์การทำงานของผู้สูงอายุชาวมุสลิมในจังหวัดสงขลา.....	67
4.3 ปัญหาและอุปสรรคในการทำงานของผู้สูงอายุชาวมุสลิมในจังหวัดสงขลา.....	85
4.4 แนวทางการเตรียมความพร้อมในการทำงานของผู้สูงอายุชาวมุสลิม	93
บทที่ 5	106
สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	106
5.1 สถานการณ์การทำงานของผู้สูงอายุชาวมุสลิม.....	106
5.2 ปัญหาและอุปสรรคในการทำงานของผู้สูงอายุชาวมุสลิม.....	108
5.3 การเตรียมความพร้อมในการทำงานของผู้สูงอายุชาวมุสลิม.....	110
5.4 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย.....	117
5.5 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป.....	118
บรรณานุกรม.....	119
ภาคผนวก.....	124

ประวัติผู้เขียน..... 149

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญ

การเปลี่ยนแปลงทางด้านประชากรเป็นผลจากความสำเร็จในการพัฒนาเศรษฐกิจและความเจริญก้าวหน้าด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี โดยเฉพาะทางการแพทย์และนวัตกรรมทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ทำให้ประชากรมีอายุยืนยาวขึ้น ขณะที่อัตราการเกิดลดลง สัดส่วนผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นเป็นลำดับ การเพิ่มขึ้นของสัดส่วนประชากรสูงอายุเป็นสถานการณ์ที่ทุกประเทศทั่วโลกกำลังเผชิญและตระหนักถึงผลกระทบที่จะตามมา

ทั้งนี้ พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 ประเทศไทยกำหนดเกณฑ์หรือนิยามของ “ผู้สูงอายุ” ไว้ที่อายุตั้งแต่ 60 ปีบริบูรณ์ขึ้นไป อันเป็นเกณฑ์อายุเดียวกันที่ใช้ในการกำหนด “การเกษียณอายุ” ของข้าราชการและพนักงานรัฐวิสาหกิจ รวมถึงบางหน่วยงานและองค์กรในภาคเอกชน

จากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรที่กล่าวข้างต้น ใน พ.ศ. 2557 ทำให้สัดส่วนประชากรผู้สูงอายุคิดเป็นประมาณร้อยละ 14.9 ของจำนวนประชากรทั้งประเทศ และมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นเป็นร้อยละ 20 ในช่วงอีก 10 ปีข้างหน้า ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น ย่อมส่งผลกระทบต่อประเทศไทยในหลายๆ ด้านทั้งในระดับจุลภาคและมหภาค อาทิ อัตราการพึ่งพิง (dependency ratio) ของประชากรสูงอายุต่อประชากรวัยแรงงานที่สูงขึ้น โดยในปี 2553 ประชากรวัยทำงาน 1 คน ต้องเลี้ยงเด็ก 0.3 คน และผู้สูงอายุ 0.2 คน แต่ในปี 2583 อัตราส่วนพึ่งพิงเพิ่มขึ้นเป็นประชากรวัยทำงาน 1 คน ต้องเลี้ยงดูผู้สูงอายุ 0.6 คน (สำนักงานคณะกรรมการการพัฒนาระบบเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2556) เมื่อสัดส่วนกำลังแรงงาน (labor force) ในประเทศมีขนาดเล็กลงเรื่อย ๆ ย่อมจะกระทบต่อภาคการผลิตและภาคการลงทุนของประเทศ ผลการวิเคราะห์จากฐานข้อมูลจำนวนประชากรของประเทศไทย ในปี 2560 พบว่า ประเทศไทยมีจำนวนผู้สูงอายุทั้งสิ้น 11.3 ล้านคน โดยผู้สูงอายุที่ยังคงทำงานอยู่ราว 3.9 ล้านคน เพื่อหารายได้เสริมและเลี้ยงครอบครัว หรือหาเลี้ยงตัวเอง เนื่องจากผู้สูงอายุบางคนไม่มีคนดูแล (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2560b)

ประชากรสูงวัยนั้นจัดว่าเป็น ‘วัยพึ่งพิง’ เนื่องจากเป็นวัยที่มีอัตราการเจ็บป่วยและภาวะทุพพลภาพสูงกว่าวัยอื่น ดังนั้นการบรรลุเป้าหมายในการพัฒนาสังคมและความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศในอนาคตจึงไม่ได้เป็นเพียงแค่การปรับตัวของครอบครัวหรือชุมชนที่จะ

เปลี่ยนแปลงให้เกิดการพัฒนาแม้ในยุคสังคมสูงวัย หากแต่บทบาทของภาครัฐก็นับว่ามีความจำเป็นอย่างยิ่งในการบริหารจัดการเพื่อให้ประเทศก้าวสู่โอกาสใหม่ของเศรษฐกิจอายุวัฒน์ (Longevity Economy) และได้รับประโยชน์จากการเป็นสังคมสูงวัยที่มีสุขภาพดีหรือการป็นผลอายุวัฒน์ โดยจะต้องมีมาตรการที่ดีเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงสัดส่วนประชากรที่มีแนวโน้มของสัดส่วนผู้สูงอายุเพิ่มขึ้น

จังหวัดสงขลานั้นว่า เป็นจังหวัดหนึ่งซึ่งมีจำนวนและสัดส่วนผู้สูงอายุเป็นลำดับต้น ๆ ของภาคใต้ ที่มีประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม ผู้ที่นับถือศาสนาอิสลามเรียกว่ามุสลิม ซึ่งมีปัจจัยด้านความเชื่อและวิถีการดำเนินชีวิตที่ยึดถือตามหลักศาสนาและคำสอนของอัลกุรอานอย่างเคร่งครัด ทั้งนี้จะไม่เห็นชาวมุสลิมเข้าไปรับบริการสถานสงเคราะห์คนชรา เพราะตามหลักการที่ศาสนาได้วางไว้ คือ การดูแลผู้สูงอายุเป็นหน้าที่ของสมาชิกในครอบครัว จากคำสอนในศาสนาอิสลามที่อาจมีความแตกต่างจากศาสนาอื่นบ้างในเรื่องความประพฤติและการปฏิบัติจึงทำให้การดูแลผู้สูงอายุ การปฏิบัติตนของผู้สูงอายุมีความแตกต่างออกไป (แวววรรณเจือ, 2555) นอกจากนี้ จะเห็นได้ว่ากลุ่มจังหวัดภาคใต้ชายแดนมีสัดส่วนการเพิ่มประชากรตามธรรมชาติที่ลดลง และมีประชากรวัยสูงอายุเพิ่มมากขึ้น เช่นเดียวกับแนวโน้มของระดับประเทศที่จะก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุในอีกสิบปีข้างหน้า ซึ่งจะนำมาสู่ปัญหาการขาดแคลนแรงงานในอนาคต อย่างไรก็ตาม อนาคตยังคงมีการขยายตัวของประชากรวัยแรงงาน ซึ่งจะเป็นกลุ่มประชากรหลักที่จะก่อให้เกิดมูลค่าทางเศรษฐกิจให้กับกลุ่มจังหวัดภาคใต้ในอนาคต

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ตารางที่ 1 โครงสร้างอายุประชากรและขนาดครัวเรือน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ปี พ.ศ. 2556 - 2558

พ.ศ.	จังหวัด	สัดส่วนโครงสร้างประชากร (ร้อยละ)			ขนาดครัวเรือน (คน: ครัวเรือน)	อัตราการเกิด (ต่อประชากรพันคน)
		0 - 14 ปี	15 - 59 ปี	60 ปีขึ้นไป		
	ปัตตานี	27.47	61.03	11.50	3.96	18.32

พ.ศ.	จังหวัด	สัดส่วนโครงสร้างประชากร (ร้อยละ)			ขนาดครัวเรือน (คน: ครัวเรือน)	อัตราการเกิด (ต่อประชากรพันคน)
		0 - 14 ปี	15 - 59 ปี	60 ปีขึ้นไป		
2556	ยะลา	27.23	61.84	10.93	3.40	-
	นราธิวาส	26.84	62.81	10.35	3.97	16.90
	สงขลา	21.52	65.50	12.99	2.89	16.23
	สตูล	24.61	64.73	10.67	3.29	16.20
	ภาคใต้ชายแดน	25.53	63.18	11.29	3.50	13.53
2557	ปัตตานี	27.20	61.17	11.63	3.90	16.38
	ยะลา	27.03	61.81	11.17	3.36	-
	นราธิวาส	26.57	62.88	10.55	4.02	16.40
	สงขลา	21.30	65.35	13.36	2.80	15.70
	สตูล	24.44	64.59	10.97	3.20	14.70
	ภาคใต้ชายแดน	25.31	63.16	11.53	3.46	15.80
2558	ปัตตานี	26.98	61.30	11.72	3.89	-
	ยะลา	26.77	61.92	11.31	3.33	-
	นราธิวาส	26.20	63.10	10.70	3.88	-
	สงขลา	20.99	65.29	13.72	2.77	15.12

พ.ศ.	จังหวัด	สัดส่วนโครงสร้างประชากร (ร้อยละ)			ขนาดครัวเรือน (คน: ครัวเรือน)	อัตราการเกิด (ต่อประชากรพันคน)
		0 - 14 ปี	15 - 59 ปี	60 ปีขึ้นไป		
	สตูล	24.16	64.61	11.23	3.20	-
	ภาคใต้ชายแดน	25.02	63.24	11.74	3.41	-

ที่มา: (สำนักบริหารยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัดภาคใต้ชายแดน, 2560)

เมื่อพิจารณาถึงความจำเป็นในการพัฒนาผู้สูงอายุเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงทางประชากรของสังคมปัจจุบัน ประกอบกับปัญหาประการหนึ่งของผู้สูงอายุคือ การมีรายได้ไม่เพียงพอต่อการยังชีพ ต้องพึ่งพาสวัสดิการของรัฐ อีกทั้ง ยังมีความต้องการในการสร้างเสริมรายได้จากการประกอบอาชีพที่ตนเองสามารถทำได้ การที่ผู้สูงอายุไทยส่วนใหญ่ไม่ได้ทำงาน มีรายได้ต่ำและมีทรัพย์สินหรือเงินออมไม่มาก และไม่มีหลักประกันรายได้ยามชราภาพ ทำให้ผู้สูงอายุมีความเสี่ยงสูงที่จะประสบปัญหาทางเศรษฐกิจหรืออยู่ในภาวะยากจน ส่งผลต่อเศรษฐกิจและสังคมของประเทศชาติตามไปด้วย

ทั้งนี้ จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวกับการเตรียมความพร้อมเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ ยังไม่พบงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับการเตรียมความพร้อมของผู้สูงอายุในด้านการทำงาน โดยเฉพาะในบริบทของผู้สูงอายุชาวมุสลิมมากนัก เมื่อเทียบกับการศึกษาเกี่ยวกับผู้สูงอายุด้านอื่น ๆ นอกจากนี้ ปัญหาของผู้สูงอายุจากการทำงาน เช่น ปัญหาเรื่องค่าตอบแทน ปัญหาการทำงานหนัก งานที่ไม่ได้รับการจ้างอย่างต่อเนื่อง ปัญหาเรื่องสวัสดิการ และแรงดึงดูดจากความต้องการจ้างงานในต่างพื้นที่ ทำให้คนหนุ่มสาวจำนวนมากต้องออกไปหางานทำต่างถิ่น การขยายตัวของค่านิยมแบบปัจเจกชนนิยมซึ่งทำให้ความผูกพันในครอบครัวลดลง ส่งผลให้ความสำนึกรับผิดชอบของบุตรในการดูแลบิดามารดาผู้สูงอายุของตนเองลดลงด้วยจึงทำให้ผู้สูงอายุต้องพึ่งพาตนเอง ทำให้ผู้วิจัยสนใจศึกษาแนวทางการเตรียมความพร้อมในด้านการทำงานของผู้สูงอายุชาวมุสลิมในจังหวัดสงขลา เพื่อให้สามารถเลี้ยงดูตัวเองได้ไม่เป็นภาระของลูกหลาน และมุ่งไปสู่การเป็นสังคมที่ใช้เงินออมของตนเองเพื่อดูแลตัวผู้สูงอายุเอง

รวมถึงการมีสวัสดิการจากภาครัฐเข้ามาดูแล อย่างน้อยที่สุดเพื่อให้สามารถหลุดพ้นกับดักของวัย
พึ่งพิงในอนาคต

1.2 วัตถุประสงค์

1.2.1 เพื่อศึกษาสถานการณ์ด้านการทำงาน ปัจจัยเงื่อนไขที่เป็นปัญหาอุปสรรค และปัจจัย
สนับสนุนในการทำงานของผู้สูงอายุชาวมุสลิมในจังหวัดสงขลา

1.2.2 เพื่อศึกษาแนวทางการเตรียมความพร้อมในด้านการทำงานของผู้สูงอายุชาวมุสลิมใน
จังหวัดสงขลา

1.3 คำถามการวิจัย

1.3.1 สถานการณ์การทำงานของผู้สูงอายุชาวมุสลิมในจังหวัดสงขลาเป็นอย่างไร มีวิธีการ
ประกอบอาชีพ สังคม และวัฒนธรรมอย่างไร

1.3.2 การเตรียมความพร้อมในด้านการทำงานเพื่อส่งเสริมให้ผู้สูงอายุชาวมุสลิมให้มีคุณภาพ
ชีวิตที่ดีขึ้นควรเป็นอย่างไร และควรมีหน่วยงานใดเข้ามาเกี่ยวข้อง

1.4 ขอบเขตการวิจัย

1.4.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษานี้เป็นการศึกษารูปแบบการทำงาน ลักษณะเฉพาะทางสังคมและวัฒนธรรมที่ส่งผล
ต่อการทำงานของผู้สูงอายุชาวมุสลิม รวมถึงการเตรียมความพร้อมในด้านการทำงานของชาวมุสลิมใน
จังหวัดสงขลา

1.4.2 ขอบเขตด้านกลุ่มเป้าหมาย

ผู้วิจัยได้ทำการเลือกกลุ่มเป้าหมายแบบเฉพาะเจาะจงไปที่ผู้สูงอายุชาวมุสลิมในจังหวัด
สงขลา โดยในการกำหนดกลุ่มเป้าหมายในการสัมภาษณ์ครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้เกณฑ์ในการคัดเลือก 3 เกณฑ์
ดังนี้

1. กลุ่มผู้สูงอายุแบ่งเป็นกลุ่มผู้สูงอายุวัยต้น (อายุ 60 - 69 ปี) กลุ่มผู้สูงอายุวัยกลางและวัยปลาย (อายุ 70 ปีขึ้นไป)

2. ลักษณะการอยู่อาศัยโดยแบ่งเป็น 3 กลุ่ม คือ

2.1 ผู้สูงอายุชาวมุสลิมที่อาศัยอยู่เพียงลำพังคนเดียว

2.2 ผู้สูงอายุชาวมุสลิมที่อาศัยอยู่กับครอบครัว

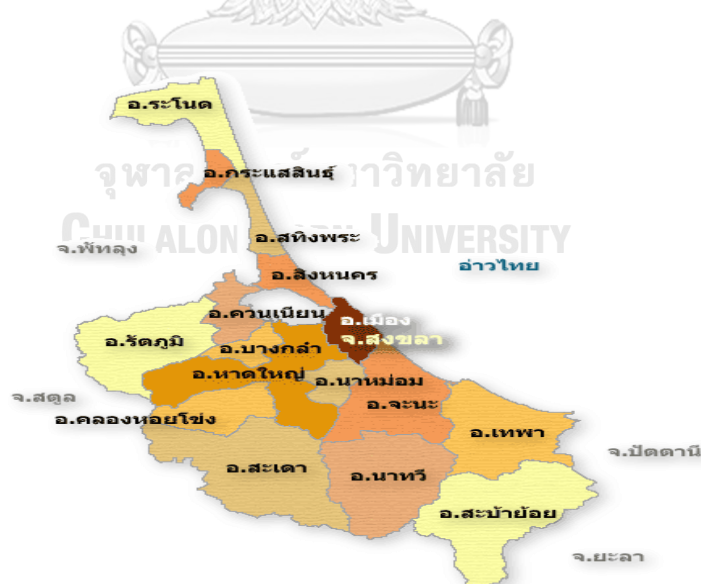
2.3 ผู้สูงอายุชาวมุสลิมที่บุตรหลานย้ายถิ่น

3. เขตที่อยู่อาศัย คือ เขตชุมชนเมือง และชุมชนชนบท

1.4.3 ขอบเขตด้านพื้นที่

ผู้วิจัยเลือกพื้นที่ศึกษาในจังหวัดสงขลา เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีจำนวนผู้สูงอายุจำนวนมาก จังหวัดสงขลาประกอบด้วย 16 อำเภอ 129 ตำบล 1,022 หมู่บ้าน 36 เทศบาลและมีประชากรในปี 2557 รวมทั้งสิ้น 1,410,577 คน เป็นประชากรชาย 688,462 คน ประชากรหญิง 722,115 คน จำนวนบ้านของจังหวัดมีทั้งสิ้น 508,600 หลัง

ภาพที่ 1 แผนที่จังหวัดสงขลา

ที่มา : (ศาลากลางจังหวัดสงขลา, 2560)

1.5 นิยามศัพท์เฉพาะ

ผู้สูงอายุ หมายถึง บุคคลที่มีอายุเกิน 60 ปีบริบูรณ์ขึ้นไปทั้งชายและหญิงโดยนับอายุตามปฏิทินมาตรฐานสากล และมีสัญชาติไทย

ผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่คนเดียวเพียงลำพัง หมายถึง ผู้สูงอายุที่อยู่ตามลำพังแบบถาวร ไม่มีลูกหลานอยู่ด้วย เป็นโสด หม้าย/หย่าร้างกัน

ผู้สูงอายุที่ลูกหลานย้ายถิ่น หมายถึง ผู้สูงอายุที่ลูกหลานออกจากภูมิลำเนาเดิมไปอาศัยในถิ่นที่อยู่ใหม่ จะกลับมาเยี่ยมพ่อแม่ หรือส่งเงินที่ได้จากการทำงานกลับมาให้ใช้จ่ายเป็นครั้งคราว

การทำงานของผู้สูงอายุ หมายถึง ผู้สูงอายุไทยที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป โดยนับอายุเป็นปีเต็ม ทั้งเพศชายและเพศหญิง ที่ยังคงทำงานประกอบอาชีพอยู่

ผู้สูงอายุชาวมุสลิม หมายถึง ผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป โดยนับอายุเป็นปีเต็ม ทั้งเพศชายและเพศหญิง ที่นับถือศาสนาอิสลาม พักอาศัยอยู่ในพื้นที่จังหวัดสงขลา และสามารถสื่อสารภาษาไทยได้อย่างเข้าใจ

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.6.1 ทำให้ได้ข้อมูลเชิงลึกที่เกี่ยวกับลักษณะการทำงานของผู้สูงอายุชาวมุสลิมในจังหวัดสงขลา ที่มีรูปแบบการอยู่อาศัยที่แตกต่างกัน อันจะเป็นประโยชน์ในการเตรียมความพร้อมด้านการทำงานของผู้สูงอายุชาวมุสลิม

1.6.2 ทำให้ได้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค และกลไกที่จะสนับสนุนในการเตรียมความพร้อมด้านการทำงานของผู้สูงอายุชาวมุสลิมในจังหวัดสงขลา

1.6.3 เพื่อส่งเสริมการทำงานของผู้สูงอายุ รวมถึงการจัดสวัสดิการต่าง ๆ ที่เหมาะสมให้แก่ผู้สูงอายุในการทำงานในอนาคต

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎีและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยเรื่อง การศึกษาการทำงานของผู้สูงอายุชาวมุสลิมในจังหวัดสงขลา ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในประเด็นดังต่อไปนี้

- 2.1 ความหมายของผู้สูงอายุ
- 2.2 แนวคิดด้านการส่งเสริมการทำงานของผู้สูงอายุ
 - 2.2.1 สถานการณ์การทำงานผู้สูงอายุในประเทศไทย
 - 2.2.2 สถานการณ์ผู้สูงอายุในจังหวัดสงขลา
 - 2.2.3 แนวทางการเตรียมความพร้อมด้านการทำงานของผู้สูงอายุ
- 2.3 แนวคิดวัฒนธรรมอิสลาม
 - 2.3.1 การดูแลผู้สูงอายุชาวมุสลิมในครอบครัว
 - 2.3.2 ด้านการทำงานของผู้สูงอายุชาวมุสลิม
- 2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- 2.5 กรอบแนวคิดในการวิจัย

2.1 ความหมายของผู้สูงอายุ

ความหมายของคำว่า “ผู้สูงอายุ” ที่ใช้เรียกบุคคลว่า “คนแก่” “คนชรา” หรือ “ผู้สูงอายุ” นั้นโดยทั่วไป เป็นคำที่ใช้เรียก บุคคลที่มีอายุมาก ผมหงอก หน้าตาเหี่ยวเฉา การเคลื่อนไหวเชิงซ้อนช้า พจนานุกรมไทยฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (ราชบัณฑิตยสถาน, 2554) ให้ความหมายคำว่า “ชรา” ว่า แก่ด้วยอายุ ชำรุด ทรวดโทรม แต่คำนี้ไม่นิยมมากนัก โดยเฉพาะในกลุ่มผู้สูงอายุและกลุ่มนักวิชาการที่พิจารณาแล้วเห็นว่า คำนี้ก่อให้เกิดความหตุใจและความถดถอย สิ้นหวัง ดังนั้น ที่ประชุมคณะผู้อาวุโสโดยมี พล.ต.ต. หลวงอรรถวิสิทธิ์สุนทร เป็นประธานจึงได้กำหนดคำให้เรียกว่า “ผู้สูงอายุ” ขึ้นแทนตั้งแต่วันที่ 1 ธันวาคม พ.ศ. 2512 เป็นต้นมา ซึ่งคำนี้ให้ความหมายที่ยกย่องให้เกียรติแก่ผู้ชราภาพว่า เป็นผู้ที่สูงทั้งวัยวุฒิ และประสบการณ์

พระราชบัญญัติผู้สูงอายุแห่งชาติ พ.ศ. 2546 ให้ความหมายของคำว่าผู้สูงอายุ หมายความว่า บุคคลซึ่งมีอายุเกินหกสิบปีบริบูรณ์ขึ้นไป และมีสัญชาติไทย ซึ่งเป็นคำนิยามที่ใช้ในทางราชการและ

ตามกฎหมาย (สำนักส่งเสริมและพิทักษ์ผู้สูงอายุ, 2552) (สำนักส่งเสริมและพิทักษ์ผู้สูงอายุ, 2552) โดยแบ่งกลุ่มผู้สูงอายุได้ 3 กลุ่ม ดังนี้

1. ผู้สูงอายุวัยต้น (อายุ 60-69 ปี) เป็นช่วงวัยที่ยังช่วยเหลือตนเองได้
2. ผู้สูงอายุวัยกลาง (อายุ 70-79 ปี) เป็นช่วงวัยที่เริ่มมีอาการเจ็บป่วย ร่างกายเริ่มอ่อนแอ มีโรคประจำตัวหรือโรคเรื้อรัง
3. ผู้สูงอายุวัยปลาย (อายุ 80 ปีขึ้นไป) เป็นช่วงวัยที่เจ็บป่วยบ่อยขึ้น อวัยวะเสื่อมสภาพ อาจมีภาวะทุพพลภาพ

การกำหนดความสูงอายุของบุคคล หรือจะพิจารณาว่า บุคคลผู้ใดเข้าข่ายเป็นผู้สูงอายุนั้น มีเกณฑ์ในการพิจารณาแตกต่างกัน ตามการให้ความหมายของนักวิชาการ ดังนี้

บาร์โรว์ และสมิธ (Barrow and Smith, 1979) อ้างถึงใน (ศศิพัฒน์ ยอดเพชร, 2544) เสนอข้อคิดเห็นว่าเป็นการยากที่จะกำหนดว่าผู้ใดชราภาพ หรือสูงอายุ เพราะเป็นการไม่ยุติธรรมที่จะตีตราว่า ผู้นั้น ผู้นี้ ชราภาพ การพิจารณานั้น ควรพิจารณาจากองค์ประกอบต่าง ๆ ดังนี้

1. ประเพณีนิยม (Tradition) เป็นการกำหนดผู้สูงอายุ โดยยึดตามเกณฑ์อายุที่ออกจางาน ซึ่งมีความแตกต่างกันในแต่ละประเทศ ตัวอย่างเช่น ประเทศไทยกำหนดอายุ 60 ปีขึ้นไป เป็นวัยเกษียณอายุ แต่ประเทศสหรัฐอเมริกากำหนดอายุ 65 ปี เป็นวัยเกษียณอายุ
2. การปฏิบัติหน้าที่ทางร่างกาย (Body Functioning) เป็นการกำหนด โดยยึดตามเกณฑ์ทางสรีระวิทยา หรือทางกายภาพ บุคคลจะมีการเสื่อมสลายทางสรีระวิทยาที่แตกต่างกัน ในวัยสูงอายุอวัยวะต่าง ๆ ในร่างกายจะทำงานน้อยลง ซึ่งแตกต่างกันในแต่ละบุคคลบางคนอายุ 50 ปี ฟันอาจจะหลุดทั้งปาก แต่บางคนอายุถึง 80 ปี ฟันจึงจะเริ่มหลุด เป็นต้น
3. การปฏิบัติหน้าที่ทางด้านจิตใจ (Mental Functioning) เป็นการกำหนด โดยยึดตามเกณฑ์ของความสามารถในการคิดสร้างสรรค์ การจำ การเรียนรู้ และความเสื่อมทางด้านจิตใจ สิ่งที่พบมากที่สุดสำหรับผู้สูงอายุ คือ ความจำเริ่มเสื่อม การขาดแรงจูงใจ แต่อย่างไรก็ตามไม่ได้หมายความว่าผู้สูงอายุทุกคนจะมีสภาพเช่นนี้
4. ความคิดเกี่ยวกับตนเอง (Self - Concept) เป็นการกำหนดโดยยึดตามแนวความคิดที่ผู้สูงอายุมองตนเอง เพราะโดยปกติผู้สูงอายุมักเกิดความคิดว่า “ตนเองแก่ อายุมากแล้ว” และส่งผลต่อบุคลิกภาพทางกายภาพ ความรู้สึกทางจิตใจและการดำเนินชีวิตประจำวัน สิ่งเหล่านี้จะเปลี่ยนแปลงไปตามแนวคิดที่ผู้สูงอายุนั้น ๆ ได้กำหนดขึ้น

5. ความสามารถในการประกอบอาชีพ (Occupation) เป็นการกำหนด โดยยึดตามความสามารถในการประกอบอาชีพ โดยได้แนวคิดมาจาก การเสื่อมถอยของสภาพทางร่างกายและจิตใจ คนทั่วไปจึงกำหนดว่า วัยสูงอายุเป็นวัยที่ต้องพักผ่อน หยุดการประกอบอาชีพ ดังนั้น บุคคลที่อยู่ในวัยสูงอายุ จึงหมายถึง บุคคลที่มีวัยเกินกว่าวัยที่จะอยู่ในกำลังแรงงาน

6. ความกดดันทางอารมณ์และความเจ็บป่วย (Coping with Stress and illness) เป็นการกำหนดโดยยึดตามสภาพทางร่างกายและจิตใจ ผู้สูงอายุมักจะเผชิญกับสภาพโรคร้ายไข้เจ็บอยู่เสมอ เพราะสภาพร่างกายและอวัยวะต่าง ๆ เริ่มเสื่อมลง นอกจากนั้น ยังอาจเผชิญกับปัญหาทางด้านสังคมอื่น ๆ ทำให้เกิดความกดดันทางอารมณ์เพิ่มขึ้นอีก

กล่าวโดยสรุป การกำหนดความสูงอายุของบุคคลเป็นการกำหนดจากการเปลี่ยนแปลงทางร่างกาย จิตใจ และสังคมที่เกิดขึ้นกับผู้สูงอายุเอง โดยมีการเชื่อมโยงกับบรรทัดฐานทางสังคม ประเพณี และวัฒนธรรมของแต่ละชุมชน เข้ามาเป็นเกณฑ์ในการพิจารณาด้วย ดังนั้น การเข้าสู่ภาวะผู้สูงอายุของบุคคลนั้น สามารถพิจารณาได้จากหลากหลายประเด็นหรือหลากหลายเกณฑ์

องค์การสหประชาชาติ (United Nations) [อ้างถึงใน (รัชณี โตจารย์, 2557)] ได้ให้นิยามผู้สูงอายุ (Older person) หมายถึงประชากรทั้งเพศชายและหญิงที่มีอายุมากกว่า 60 ปีขึ้นไปและได้แบ่งระดับการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ เป็น 3 ระดับ ได้แก่

1. ระดับการก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ (Aging society) หมายถึง สังคมหรือประเทศที่มีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปมากกว่าร้อยละ 10 ของประชากรทั้งประเทศหรือมีประชากรอายุตั้งแต่ 65 ปีมากกว่าร้อยละ 7 ของประชากรทั้งประเทศ แสดงว่าประเทศนั้นกำลังเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ

2. ระดับสังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ (Aged society) หมายถึงสังคมหรือประเทศที่มีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป มากกว่าร้อยละ 20 ของประชากรทั้งประเทศหรือมีประชากรอายุตั้งแต่ 65 ปี มากกว่าร้อยละ 14 ของประชากรทั้งประเทศ แสดงว่าประเทศนั้นเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์

3. ระดับสังคมผู้สูงอายุอย่างเต็มที่ (Super-aged society) หมายถึงสังคมหรือประเทศที่มีประชากรอายุ 65 ปีขึ้นไปมากกว่าร้อยละ 20 ของประชากรทั้งประเทศ แสดงว่าประเทศนั้นเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างเต็มที่

องค์การสหประชาชาติ โดยมีมติที่ประชุมโลกว่าด้วยผู้สูงอายุที่นครเจนีวา เมื่อ พ.ศ. 2525 ให้ความหมายของผู้สูงอายุว่าเป็นผู้ที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป โดยนับอายุตามปฏิทินองค์การอนามัยโลก คือ ผู้สูงอายุ 60 ปี หรือมากกว่าเมื่อนับตามวัยหรือหมายถึงผู้ที่เกษียณจากอายุจากการทำงาน เมื่อนับ

ตามสภาพเศรษฐกิจ หรือหมายถึงผู้ที่สังคมยอมรับว่าผู้สูงอายุ กำหนดจากสังคมและวัฒนธรรม สำหรับประเทศไทยนับอายุ 60 ปี เป็นอายุที่เกษียณอายุจากราชการถูกมองว่าเป็นอายุที่เริ่มเข้าสู่วัยสูงอายุ (นภาพร ชโยวรรณและคณะ, 2553)

อย่างไรก็ตาม คำว่า ผู้สูงอายุนี้ เป็นคำที่ใช้เรียกอย่างเป็นทางการ แต่คำที่ใช้เรียกกันทั่วไปนั้น มีความแตกต่างกันในแต่ละพื้นที่ เช่น ภาคเหนือ จะเรียกผู้สูงอายุว่า อ้อย หรือบางพื้นที่มีเสียงเรียกที่เพี้ยนไปเป็น ต้อย บางพื้นที่ เช่น จังหวัดเพชรบูรณ์ พบคำเรียก ผู้สูงอายุว่า พ่อโชน แม่โชน ในพื้นที่ภาคกลางมีภาษาเรียกของแต่ละท้องถิ่นที่แตกต่างกัน เช่น ผู้เฒ่า พ่อคุณ แม่คุณ ปู่ ย่า ตา ยาย คำว่า หง่อมพบบ้างในกรณีที่ใช้เรียกผู้สูงอายุในฐานะบุคคลที่สาม ส่วนภาคใต้ นั้น คำที่ใช้เรียก ผู้สูงอายุคือ พ่อแก่ แม่แก่ หรือพ่อเฒ่า แม่เฒ่า โดยมีน้ำเสียงที่ห้วน สั้น และสูงเป็นคำกำหนดคำเรียกดังกล่าว (ศศิพัฒน์ ยอดเพชร, 2544)

จากการศึกษาความหมายต่าง ๆ เกี่ยวกับผู้สูงอายุ กล่าวโดยสรุปได้ว่า ผู้สูงอายุ คือบุคคลที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป เป็นช่วงวัยสุดท้ายของชีวิต และเป็นวัยที่มีการเปลี่ยนแปลงในทางเสื่อมถอยทั้งด้านร่างกาย จิตใจและสังคม เป็นบุคคลสมควรได้รับการอุปการะช่วยเหลือรวมทั้งได้รับการดูแลจากลูกหลานตามขนบธรรมเนียมประเพณีไทย นอกจากนี้ หากพิจารณาในแง่ความสามารถในการทำงาน วัยสูงอายุแม้เป็นช่วงชีวิตที่ควรได้พักผ่อน ไม่ควรกลับมาใช้แรงกายในการทำงานแล้ว แต่เนื่องด้วยสภาพเศรษฐกิจ และการเปลี่ยนแปลงด้านประชากรในปัจจุบัน ส่งผลให้ประชากรมีอายุยืนยาวขึ้น แต่ยังไม่สามารถมีรายได้เพียงพอในการหาเลี้ยงตัวเองแม้เลยวัยเกษียณแล้ว จึงนำไปสู่สถานการณ์การทำงานของผู้สูงอายุที่เพิ่มสูงขึ้น ดังนั้น เรื่องวัยอาจจะไม่ใช่ข้อจำกัดในการทำงานอีกต่อไป

ในขณะที่การกำหนดคำว่าความเป็น “สังคมสูงอายุ” (Aged society) หมายถึง สังคมที่มีประชากร อายุ 60 ปีขึ้นไป มากกว่าร้อยละ 10 ของประชากรทั้งหมด (หรือประชากรอายุ 65 ปีขึ้นไป มากกว่าร้อยละ 7) และเมื่อสัดส่วนของประชากรสูงอายุเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญจนเข้าสู่ “สังคมสูงอายุอย่างสมบูรณ์” (Complete-aged society) หมายถึง สังคมที่มีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป มากกว่าร้อยละ 20 ของประชากร ทั้งหมด (หรือประชากรอายุ 65 ปีขึ้นไป มากกว่าร้อยละ 14) และ “สังคมสูงอายุนับสูงสุดยอด” (Super-aged society) หมายถึง สังคมที่มีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป มากกว่าร้อยละ 28 ของประชากรทั้งหมด (หรือ ประชากรอายุ 65 ปีขึ้นไป มากกว่าร้อยละ 20) ดังนั้น การให้นิยามของ “สังคมสูงอายุ” (Ageing society) จึงมีความหมายอีกอย่างหนึ่งคือ หมายถึง

สังคมที่ประชากรกำลังมีอายุสูงขึ้นซึ่งสังเกตได้จากอัตราส่วนร้อยละของ ประชากรสูงอายุที่เพิ่มสูงขึ้นเรื่อย ๆ (สุรพงษ์ มาลี, 2561)

ในมุมมองเชิงนโยบาย ผู้สูงอายุมักถูกจัดเป็นกลุ่มประชากรที่ต้องการการคุ้มครอง การสนับสนุนและการช่วยเหลือจากภาครัฐที่มากกว่าประชากรกลุ่มอื่น ทั้งในเชิงสุขภาพ เศรษฐกิจ และสังคม ทำให้การให้ความหมายกับความสูงอายุ หรือ การเป็นผู้สูงอายุ ซึ่งกำหนดไว้ในเอกสารนโยบายหรือกฎระเบียบที่เกี่ยวข้อง มักสะท้อนภาพของกลุ่มประชากรที่มีลักษณะของความเปราะบาง มีความเสี่ยงต่อความยากลำบาก การไม่มีงานทำและไม่มีรายได้ และทำให้ความเข้าใจของสังคมเกี่ยวกับอายุเริ่มต้นของการเข้าสู่ความสูงอายุ ถูกนำไป ผูกติดกับอายุที่สามารถเริ่มรับสิทธิ สวัสดิการต่าง ๆ ที่รัฐเป็นผู้จัดหาให้ (Mujahid G, 2006)

แผนผู้สูงอายุแห่งชาติฉบับที่ 2 พ.ศ. 2545 – 2564 (คณะกรรมการผู้สูงอายุแห่งชาติ, 2553) ทิศทางและแนวทางในการจัดบริการสำหรับผู้สูงอายุ ขึ้นอยู่กับแนวนโยบายต่าง ๆ ของประเทศและแผนงานต่าง ๆ ที่ได้กำหนดขึ้น ในปี 2543 – 2544 ได้มีการจัดทำแผนผู้สูงอายุแห่งชาติฉบับที่ 2 พ.ศ. 2545 – 2564 ขึ้นเป็นแผนยุทธศาสตร์แห่งชาติ มีการกำหนดมาตรการต่าง ๆ ไว้ชัดเจน รวมทั้งการกำหนดดัชนี และเป้าหมายของแต่ละมาตรการไว้ด้วย ผู้สูงอายุ เป็นบุคคลที่มีประโยชน์ต่อสังคม และสมควรส่งเสริมให้คงคุณค่าไว้ให้นานที่สุด แต่ในกรณีที่ตกอยู่ในสถานะจะต้องพึ่งพิงผู้อื่นและครอบครัวและชุมชนจะสนับสนุนระบบเสริมเพื่อให้เกิดหลักประกันในวัยสูงอายุและความมั่นคงทางสังคม โดยมีวัตถุประสงค์ของแผน ดังนี้

1. เพื่อสร้างจิตสำนึกให้คนในสังคม ตระหนักถึงผู้สูงอายุในฐานะบุคคลที่มีประโยชน์ต่อสังคม และสมควรส่งเสริมให้คงคุณค่าไว้ให้นานที่สุด
2. เพื่อให้ประชากรทุกคน ตระหนักถึงความสำคัญของการเตรียมการ และมีกรเตรียมการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุที่มีคุณภาพ
3. เพื่อให้ผู้สูงอายุดำรงชีวิตอย่างมีศักดิ์ศรี พึ่งตนเองได้ มีคุณภาพชีวิต และมีหลักประกัน
4. เพื่อให้ประชาชน ครอบครัว ชุมชน องค์กรภาครัฐและเอกชน มีส่วนร่วมในภารกิจด้านผู้สูงอายุ ด้วยตระหนักว่า เป็นการพัฒนาความมั่นคงของสังคมโดยรวม และถือเป็นภารกิจสำคัญขององค์กร

5. เพื่อให้มีกรอบและแนวทางปฏิบัติสำหรับส่วนต่าง ๆ ในสังคมทั้งภาคประชาชน ชุมชน องค์กรภาครัฐ และเอกชนที่ปฏิบัติงานเกี่ยวกับผู้สูงอายุ ได้ปฏิบัติงานอย่างประสานและ สอดคล้องกัน

นอกจากนี้ แผนผู้สูงอายุแห่งชาติฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545 - 2564) ได้จัดแบ่งเป็น 5 ยุทธศาสตร์ ดังนี้ (กรมกิจการผู้สูงอายุ, 2553)

1. ยุทธศาสตร์ด้านการเตรียมความพร้อมของประชากรเพื่อวัยสูงอายุที่มีคุณภาพ
2. ยุทธศาสตร์ด้านการส่งเสริมและพัฒนาผู้สูงอายุ
3. ยุทธศาสตร์ด้านระบบคุ้มครองทางสังคมสำหรับผู้สูงอายุ
4. ยุทธศาสตร์ด้านการบริหารจัดการเพื่อการพัฒนาทางด้านผู้สูงอายุระดับชาติและการพัฒนาบุคลากรด้านผู้สูงอายุ
5. ยุทธศาสตร์ด้านการประมวลและพัฒนาองค์ความรู้ด้านผู้สูงอายุและการติดตาม ประเมินผลการดำเนินการ ตามแผนผู้สูงอายุแห่งชาติ

โดยยุทธศาสตร์ที่ 2 คือ ด้านการส่งเสริมและพัฒนาผู้สูงอายุ มีมาตรการดังนี้

1) มาตรการส่งเสริมสุขภาพ ป้องกันการเจ็บป่วยและดูแลตนเองเบื้องต้น จัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพในรูปแบบที่หลากหลายและเหมาะสมแก่ผู้สูงอายุ และครอบครัว

2) มาตรการส่งเสริมการรวมกลุ่มและสร้างความเข้มแข็งขององค์กร ผู้สูงอายุ ส่งเสริมการจัดตั้งและดำเนินงานชมรมผู้สูงอายุและเครือข่าย สนับสนุนกิจกรรมขององค์กร เครือข่ายผู้สูงอายุ

3) มาตรการ ส่งเสริมด้านการทำงานและการหารายได้ของผู้สูงอายุส่งเสริม การทำงานทั้งเต็มเวลาและไม่เต็มเวลา ทั้งในระบบและนอกระบบ ส่งเสริมการฝึกอาชีพและจัดหางาน ให้เหมาะสมกับวัย และความสามารถ ส่งเสริมการรวมกลุ่มในชุมชนเพื่อจัดทำกิจกรรมเสริมรายได้ โดยให้ผู้สูงอายุสามารถมีส่วนร่วม

4) มาตรการสนับสนุนผู้สูงอายุที่มีศักยภาพ ประกาศเกียรติคุณผู้สูงอายุที่เป็นตัวอย่างที่ดีของสังคม ส่งเสริมให้เกิดคลังปัญญากลางของผู้สูงอายุเพื่อรวบรวมภูมิปัญญาในสังคม ส่งเสริมและเปิดโอกาสให้มีการเผยแพร่ภูมิปัญญาของผู้สูงอายุและให้มีส่วนร่วมในกิจกรรมด้านต่าง ๆ ในสังคม

2.2 แนวคิดด้านการส่งเสริมการทำงานของผู้สูงอายุ

รัฐบาลได้กำหนดกรอบยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ โดยมุ่งเน้นการพัฒนาคนเชิงคุณภาพในทุกช่วงวัย รวมถึงกลุ่มผู้สูงอายุด้วย โดยได้กำหนดในยุทธศาสตร์ให้มีการส่งเสริมศักยภาพในทุกด้านของผู้สูงอายุเพื่อให้เป็นพลังในการขับเคลื่อนประเทศ ผ่านการเสริมทักษะการดำรงชีวิต ทักษะอาชีพในการหารายได้ มีงานทำที่เหมาะสมกับศักยภาพ ซึ่งผู้สูงอายุ (60 ปีขึ้นไป) ปัจจุบัน มีจำนวน 11.35 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 16.8 ของประชากรทั้งชาติ ขณะเดียวกันแผนผู้สูงอายุแห่งชาติฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545-2564) ได้มีมาตรการส่งเสริมด้านการทำงานและหารายได้ของผู้สูงอายุในส่วนของการทำงานเต็มและไม่เต็มเวลา ทั้งในระบบและนอกระบบ รวมถึงการฝึกอาชีพและการจัดหางานที่เหมาะสมอีกด้วย

2.2.1 สถานการณ์การทำงานผู้สูงอายุในประเทศไทย

หากพิจารณาลักษณะที่สำคัญของประชากรสูงอายุไทยในปัจจุบัน จะพบว่าผู้หญิงมีอายุยืนยาวกว่าผู้ชาย ทำให้ผู้หญิงสูงอายุมีจำนวนและสัดส่วนมากกว่าผู้ชายสูงอายุและกลายเป็นประชากรส่วนใหญ่ โดยเฉพาะในกลุ่มผู้สูงอายุวัยปลาย ผู้สูงอายุในปัจจุบันมีการศึกษาสูงขึ้นกว่าในอดีตและช่องว่างทางการศึกษาระหว่างผู้สูงอายุชายและหญิงลดลง ผู้สูงอายุหญิงจะมีส่วนที่เป็นโสด หย่าร้างและเป็นหม้าย (เนื่องจากคู่สมรสเสียชีวิต) สูงกว่าผู้สูงอายุชาย นอกจากนี้ การลดลงของภาวะเจริญพันธุ์ การเพิ่มขึ้นของสัดส่วนผู้สูงอายุที่เป็นโสด และการย้ายถิ่นของบุตร ส่งผลให้แบบแผนการอยู่อาศัยกับบุตรมีแนวโน้มลดลงในขณะที่การอยู่ตามลำพังหรืออยู่กับคู่สมรสเท่านั้นเพิ่มขึ้น (รติมา คชนันท์, 2561)

เมื่อพิจารณาการทำงานของผู้สูงอายุ ตั้งแต่ปี 2556 – 2560 พบว่า จำนวนผู้สูงอายุที่ทำงานมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นทุกปีจาก 3.45 ล้านคน ในปี 2556 เป็น 4.06 ล้านคน ในปี 2560 และเมื่อพิจารณาตามเพศ พบว่า ทั้งเพศชายและเพศหญิงมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเช่นเดียวกับภาพรวม โดยเฉพาะเพศชายเพิ่มขึ้นจาก 2.0 ล้านคน ในปี 2556 เป็น 2.36 ล้านคน ในปี 2560 และเพศหญิงเพิ่มขึ้นจาก 1.45 ล้านคน ในปี 2556 เป็น 1.70 ล้านคนในปี 2560 (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2560b)

(สำนักงานปลัดกระทรวงแรงงาน., 2557) ได้ทำการสำรวจ พบว่าผู้สูงอายุที่ทำงาน ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพผู้ปฏิบัติงานที่มีฝีมือในด้านการเกษตรและการประมงร้อยละ 61.5 รองลงมา เป็นพนักงานบริการและพนักงานในร้านค้า ร้อยละ 17.3 ผู้ปฏิบัติงานด้านความสามารถทางฝีมือและ ธุรกิจการค้า ร้อยละ 8.4 อาชีพขั้นพื้นฐานต่าง ๆ ในด้านการขาย ร้อยละ 6.1 ผู้ปฏิบัติการโรงงานและ เครื่องจักร ร้อยละ 2.6 ผู้บัญญัติกฎหมาย ข้าราชการระดับอาวุโส และผู้จัดการ ร้อยละ 2.2 ผู้ ประกอบวิชาชีพด้านต่าง ๆ ร้อยละ 0.9 ผู้ประกอบวิชาชีพด้านเทคนิคสาขาต่าง ๆ ร้อยละ 0.7 และ เสมียน ร้อยละ 0.4 ตามลำดับ

งานที่พบว่าผู้สูงอายุทำงานอยู่ส่วนใหญ่ คือ ในสาขาเกษตรกรรม การป่าไม้ และการประมง 2.2 ล้านคน หรือร้อยละ 18.9 รองลงมาเป็น สาขาการขนส่ง และการขายปลีก การซ่อมแซม ยานยนต์และรถจักรยานยนต์ 4.6 แสนคน หรือร้อยละ 13.5 สาขาการผลิต 2.7 แสนคน หรือร้อยละ 7.9 สาขากิจกรรมโรงแรม และการบริการด้านอาหาร 1.6 แสนคน หรือร้อยละ 4.6 และ สาขาการก่อสร้าง 9.4 หมื่นคน หรือร้อยละ 2.8

เมื่อพิจารณาระดับการศึกษาที่สำเร็จของผู้สูงอายุที่ทำงาน พบว่า ไม่มีการศึกษา/ต่ำกว่าระดับประถมศึกษา ร้อยละ 80.2 ระดับประถมศึกษา ร้อยละ 8.0 ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ระดับอุดมศึกษา และระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย มีสัดส่วนใกล้เคียงกันคือร้อยละ 4.0 ร้อยละ 3.9 และร้อยละ 3.7 ตามลำดับ และเมื่อเปรียบเทียบระหว่างเพศชายและเพศหญิงตามระดับการศึกษาที่ สำเร็จ พบว่า ผู้สูงอายุเพศชายที่ทำงาน ไม่มีการศึกษา/ต่ำกว่าระดับประถมศึกษา ร้อยละ 76.9 ระดับ ประถมศึกษาร้อยละ 8.4 ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นร้อยละ 5.4 ระดับมัธยมศึกษาตอนปลายและ ระดับอุดมศึกษามีสัดส่วนใกล้เคียงกันคือร้อยละ 4.9 และ 4.2 ตามลำดับ สำหรับเพศหญิง ไม่มีการ ศึกษา/ต่ำกว่าระดับประถมศึกษา ร้อยละ 84.7 ระดับประถมศึกษา ร้อยละ 7.6 ระดับอุดมศึกษา ร้อยละ 3.5 ระดับมัธยมศึกษา ตอนต้นร้อยละ 2.1 และระดับมัธยมศึกษาตอนปลายร้อยละ 2.0

ตารางที่ 2 จำนวนและร้อยละของผู้สูงอายุที่ทำงาน จำแนกตามระดับการศึกษาที่สำเร็จ และเพศ พ.ศ. 2560

ระดับการศึกษาที่สำเร็จ	จำนวน (คน)			ร้อยละ		
	รวม	ชาย	หญิง	รวม	ชาย	หญิง
ยอดรวม	4,063,076	2,365,606	1,697,470	100.0	100.0	100.0
ไม่มีการศึกษา	226,974	94,071	132,903	5.6	4.0	7.8
ต่ำกว่าประถมศึกษา	3,030,432	1,725,028	1,305,404	74.6	72.9	76.9
ประถมศึกษา	327,678	198,692	128,986	8.0	8.4	7.6
มัธยมศึกษาตอนต้น	162,268	127,628	34,640	4.0	5.4	2.1
มัธยมศึกษาตอนปลาย	151,239	117,340	33,899	3.7	4.9	2.0
อุดมศึกษา	158,440	98,825	59,615	3.9	4.2	3.5
อื่น ๆ	2,902	1,310	1,592	0.1	0.1	0.1
ไม่ทราบ	3,143	2,712	431	0.1	0.1	0.0

ที่มา: การสำรวจภาวะการทำงานของประชากร พ.ศ. 2560 (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2560a)

ตารางที่ 3 จำนวนและร้อยละของผู้สูงอายุที่ทำงาน จำแนกตามสถานภาพสมรสและเพศ พ.ศ. 2560

สถานภาพสมรส	จำนวน (คน)			ร้อยละ		
	รวม	ชาย	หญิง	รวม	ชาย	หญิง
รวม	4,063,076	2,365,606	1,697,470	100.0	100.0	100.0
โสด	153,810	44,036	109,774	3.8	1.9	6.4
สมรส	3,233,990	2,142,915	1,091,075	79.6	90.6	64.3
หม้าย	548,354	130,826	417,528	13.5	5.5	24.6
หย่า	58,843	23,782	35,061	1.4	1.0	2.1
แยกกันอยู่	66,464	24,047	42,417	1.6	1.0	2.5
เคยสมรสแต่ไม่ ทราบสถานภาพ	1,615	-	1,615	0.1	-	0.1

ที่มา: การสำรวจภาวะการทำงานของประชากร (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2560a)

เมื่อพิจารณาสถานภาพสมรสของผู้สูงอายุที่ทำงาน พบว่า มีสถานภาพสมรส ร้อยละ 79.6 เป็นหม้ายร้อยละ 13.5 โสดร้อยละ 3.8 แยกกันอยู่และหย่ามีสัดส่วนใกล้เคียงกันคือร้อยละ 1.6 และร้อยละ 1.5 ตามลำดับ เมื่อจำแนกตามเพศ พบว่า ผู้สูงอายุที่ทำงานและสมรสเป็นเพศชายสูงกว่าเพศหญิงคือร้อยละ 66.3 และ ร้อยละ 33.7 ตามลำดับ ในขณะที่ผู้สูงอายุที่ทำงานและเป็นหม้าย โสด แยกกันอยู่ และหย่า นั้น เพศหญิงจะสูงกว่าเพศชาย กล่าวคือ สถานภาพหม้ายเป็นหญิงร้อยละ 76.1 ชายร้อยละ 23.9 สถานภาพโสดเป็นหญิงร้อยละ 71.4 ชายร้อยละ 28.6 สถานภาพแยกกันอยู่เป็นหญิงร้อยละ 63.8 ชายร้อยละ 36.2 และสถานภาพหย่าเป็นหญิง ร้อยละ 59.6 ชาย ร้อยละ 40.4 (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2560a)

ผลงานวิจัยของ (Johnson Colleen Leahy and Donald J Catalano, 1981) ได้นำเสนอผลงานวิจัยไว้ใน Childless Elderly and Their Family Support ว่าผู้สูงอายุที่ไม่มีบุตรจะพึ่งพาพี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกัน มากกว่าที่จะพึ่งพาญาติพี่น้องสายอื่นที่มีได้ถือกำเนิดจากบิดามารดาเดียวกัน และ (Cicirelli Victor G, 1981) เสนอผลงานของเขาไว้ในผลงานวิจัยชื่อ Helping Elderly Parent ว่า บุตรของผู้สูงอายุจะให้การเลี้ยงดูผู้สูงอายุในด้านที่เกี่ยวกับการเงินและเศรษฐกิจ ในขณะที่การดูแลผู้สูงอายุ โดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับอารมณ์ ความต้องการทางด้านจิตใจ นันทนาการ การจัดการบ้านเรือน และการเดินทาง จะอยู่ในความดูแลของญาติพี่น้อง มากกว่าจะเป็นภาระหน้าที่ของบุตรสาว บุตรชาย และคู่สมรสของผู้สูงอายุ

งานศึกษาเกี่ยวกับเงื่อนไขผู้สูงอายุในครอบครัวของ (นภาพร ชโยวรรณ, 2538) พบว่า การมีบุตรจำนวนน้อยลงสำหรับการดูแลให้การเกื้อหนุนบิดามารดาสูงอายุ ไม่ได้หมายความว่า ปริมาณและคุณภาพของการดูแลจะลดลงเสมอไป โดยทั่วไปมักพบว่า ไม่ว่าผู้สูงอายุจะมีบุตรจำนวน มากหรือน้อยก็ตาม จะมีบุตรอย่างน้อย 1 คน ที่จะดูแลให้การเกื้อหนุน การมีบุตรจำนวนมากอาจมีทั้ง การเพิ่มและการลดโอกาสที่บุตรจะดูแลบิดามารดาสูงอายุ ยังมีบุตรจำนวนมากเท่าไร เชื่อว่าโอกาสที่จะมีบุตรอย่างน้อย 1 คน ที่จะดูแลบิดามารดาสูงอายุจะมากขึ้น อย่างไรก็ตาม อาจเป็นไปได้ที่อาจมี มีบุตรจำนวนมาก บุตรเหล่านั้นอาจเกี่ยวกันในการเป็นผู้ดูแลบิดามารดาสูงอายุ และจบลงโดยที่ไม่มี ใครยอมดูแล ในขณะที่ผู้สูงอายุที่มีบุตรจำนวนน้อย 1 หรือ 2 คน บุตรนั้นรู้สึกถึงภาระหน้าที่โดยตรง ไม่สามารถผลักภาระไปให้พี่น้องคนอื่นสอดคล้องกับงานศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการเกื้อหนุนทางสังคม

จากสภาพสังคมและเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้โครงสร้าง ครอบครัวของสังคมไทยเปลี่ยนแปลงไป กล่าวคือ ขนาดครอบครัวได้ลดลงโดยเฉพาะในเขตชนบท ส่งผลให้ผู้สูงอายุต้องอยู่คนเดียว หรืออยู่กับลูกหลาน และลูกหลานยังย้ายถิ่นออกไปตั้งถิ่นฐานอื่น เนื่องจากเหตุผลทางด้านต่าง ๆ เช่น ด้านสังคม เศรษฐกิจ ทำให้ผู้สูงอายุเกิดความรู้สึกเหงาขึ้นมาได้ ส่งผลให้สภาพจิตเสื่อมไปด้วย (วนาพร หลอยกร, 2542) ดังนั้น นอกจากจำนวนบุตรของผู้สูงอายุในแต่ละรุ่นมีแนวโน้มจะลดลงแล้ว ยังพบว่าสัดส่วนของผู้สูงอายุที่อยู่บ้านเดียวกับบุตรได้ลดลงเป็นลำดับ ด้วย ซึ่งการย้ายถิ่นของบุตรน่าจะเป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ส่งผลต่อรูปแบบการอยู่อาศัยของผู้สูงอายุ

สำหรับในบริบทของสังคมไทย บุตร คือ ผู้ดูแลหลักของบิดามารดาที่สูงอายุ การที่ บุตรต้องไปทำงานและอยู่คนละจังหวัดกับผู้สูงอายุ มีข้อดีคือ ทำให้บุตรสามารถส่งเงินกลับบ้านให้แก่

บิดามารดาผู้สูงอายุได้ และที่ผ่านมามีเหมือนว่าผู้สูงอายุเองก็พอใจที่ได้รับรายได้จากการที่บุตรไปทำงานที่อื่น อย่างไรก็ตาม ในยามที่ต้องการคนดูแลปรนนิบัติอย่างใกล้ชิดหรือในยามที่เจ็บป่วย การที่บุตรไปทำงานหรือไปอาศัยที่อื่นที่ห่างไกลออกไป ทำให้ยากที่จะได้รับการดูแลจากบุตร งานศึกษาจำนวนมากที่แสดงผลการศึกษาให้เห็นถึงการย้ายถิ่นแรงงานจากชนบทสู่เมืองใหญ่ๆ มาอย่างต่อเนื่อง ยกตัวอย่างผลการศึกษาของ (วณิชชา ฌรงค์ชัย และคณะ, 2554) เรื่องการย้ายถิ่นในประเทศไทยนั้น พบว่า กลุ่มคนอีสานหรือภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยจะมีปริมาณการย้ายถิ่นเข้าสู่เมืองที่สูงมาก ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษารูปแบบการอยู่อาศัยร่วมกันของคนข้ามรุ่นในครอบครัวผู้ย้ายถิ่นอีสาน พบว่า ชุมชนบ้านหินส้วมีสถานการณ์การย้ายถิ่นเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องส่งผลกระทบต่อโครงสร้างครอบครัว ก่อให้เกิดครอบครัวข้ามรุ่น ซึ่งในครอบครัวผู้ย้ายถิ่นจำแนกได้เป็น 1) ครอบครัวข้ามรุ่นที่มีผู้สูงอายุเพียงคนเดียว และ 2) ครอบครัวข้ามรุ่นที่มีผู้สูงอายุอยู่เป็นคู่ รูปแบบการอาศัยร่วมกันของคนข้ามรุ่นที่แตกต่างกัน ทำให้การได้รับสนับสนุนทางสังคม การเข้าถึงทรัพยากร ตลอดจนการแสดงบทบาทหน้าที่ของสมาชิกครอบครัวข้ามรุ่นแตกต่างกัน ทำให้เกิดลักษณะครอบครัวที่มีสมาชิกเป็นคนรุ่นปู่ย่า และข้ามไปเป็นคนในรุ่นหลานโดยไม่มีสมาชิกที่เป็นรุ่นพ่อแม่ หรือที่เรียกว่า “ครอบครัวแห่วงกลาง” (Skip generation family)

นอกจากนี้ มีการศึกษา ที่เกี่ยวข้องกับผลกระทบของการย้ายถิ่นที่มีต่อผู้สูงอายุที่ผ่านมา ของ (กาญจนา เทียนลายและคณะ, 2557) พบว่า การที่แรงงานย้ายถิ่นไปทำงานต่างประเทศทำให้สมาชิกในครัวเรือนขาดความอบอุ่น เพราะต้องอยู่กับปู่ ย่า ตา ยาย ซึ่งการให้การอบรมจะทำได้ไม่เต็มที่ ถึงแม้จะเต็มใจในการเลี้ยงดูก็ตาม แต่ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับการส่งเงินกลับของแรงงานด้วย เพราะจะส่งผลถึงความมั่นคงด้านการศึกษาและด้านสุขภาพ การที่แรงงานย้ายถิ่นไปทำงานต่างประเทศทำให้สมาชิกในครัวเรือนมีความมั่นคงในระดับสูง เนื่องมาจากแรงงานสามารถส่งเงินได้อย่างต่อเนื่อง และครัวเรือนให้ความสำคัญกับสุขภาพของสมาชิกในครัวเรือน ในขณะที่งานศึกษาของ (อารี จำปา กลายและคณะ, 2556) ได้เปิดเผยถึงผลกระทบทางลบจากการย้ายถิ่นของวัยแรงงานในครอบครัว และทิ้งภาระให้ผู้สูงอายุเป็นผู้ดูแลบุตรหลานของตนเป็นหลัก โดยผลการศึกษาพบว่า ร้อยละ 61 ของผู้ดูแลเด็กที่พ่อแม่ย้ายถิ่นทั้งคู่ จะอยู่ในความดูแลของตากับยาย เมื่อเป็นผู้ดูแลที่มีอายุมาก ทำให้มีแนวโน้มที่จะมีปัญหาด้านจิตใจมากกว่าผู้ดูแลกลุ่มอื่น ๆ ดังนั้น ในกรณีที่ผู้สูงอายุต้องอาศัยอยู่กับบุตรหลานในครอบครัวแห่วงกลาง หรืออยู่อาศัยเพียงลำพังเพราะบุตรหลานย้ายถิ่นไปทำงานหรือ

อาศัยอยู่ที่อื่น ๆ ส่งผลให้ ผู้สูงอายุบางส่วนต้องแบกรับภาระในเรื่องค่าใช้จ่าย ปัญหาครอบครัว และ ปัญหาด้านสุขภาพไปในเวลาเดียวกัน

ในขณะที่อีกงานหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงบริบทของการดูแลผู้สูงอายุในครอบครัวคือ งานศึกษาของ (ศศิพัฒน์ ยอดเพชร, 2541) ที่ใช้การสัมภาษณ์แบบลึกและการสนทนากลุ่มในจังหวัด นครราชสีมา และสกลนคร ผลการศึกษา พบว่า ผู้สูงอายุส่วนใหญ่เห็นว่าปัจจุบัน “บ้านไม่เป็นบ้าน” คือคนในครอบครัวเหลือแต่ผู้สูงอายุเฝ้าบ้าน ส่วนบุตรหลาน หรือคนหนุ่มสาวออกไปทำงานหมด ทำให้ไม่มีคนดูแล ผู้สูงอายุบางคนต้องอยู่ตามลำพัง บางคนอยู่กับคู่สมรสซึ่งคอยดูแลเอาใจใส่เมื่ออีกฝ่าย หนึ่งเจ็บป่วย ส่วนบุตรมาเยี่ยมนาน ๆ ครั้งหรือมาอยู่แค่ระยะเวลาสั้นๆ ต้องกลับไปทำงาน บางคนไม่เคยมาเลย ส่งแต่เงินมาให้บ้างเป็นครั้งคราว ผู้สูงอายุส่วนใหญ่จึงคาดหวังที่จะได้รับการเกื้อหนุนด้านการเงินจากเครือข่ายซึ่งรวมทั้งการสงเคราะห์ด้านการเงินจากรัฐด้วย

ปัญหาที่สำคัญอีกประการหนึ่งของผู้สูงอายุในปัจจุบัน คือ การมีรายได้ไม่เพียงพอต่อการดำรงชีพ แม้รัฐบาลจะมีนโยบายสร้างหลักประกันทางรายได้โดยการจ่ายเบี้ยยังชีพให้แก่ ผู้สูงอายุทั่วประเทศแล้วก็ตาม ดังนั้น ผู้สูงอายุกลุ่มหนึ่งอาจต้องแสวงหาอาชีพใหม่ หรือประกอบอาชีพ เดิมต่อเนื่องต่อไป การเพิ่มโอกาสในการทำงานให้กับผู้สูงอายุที่ยังสามารถประกอบอาชีพได้ จึงเป็น แนวทางหนึ่งเพื่อให้ผู้สูงอายุสามารถใช้ศักยภาพที่มีอยู่เพื่อสร้างรายได้ให้กับตนเองและครอบครัว เมื่อ พิจารณาข้อมูลการสำรวจโดย (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2557) พบผู้สูงอายุไทยมีตัวเลขอยู่ที่ 10,014,705 คน คิดเป็นร้อยละ 14.9 ของประชากรทั้งประเทศ แหล่งรายได้หลักในการดำรงชีวิต ส่วนใหญ่มาจากบุตรร้อยละ 36.7 จากการทำงานด้วยตนเองร้อยละ 33.9 จากเบี้ยยังชีพร้อยละ 14.8 จากเงินบำนาญร้อยละ 4.9 ซึ่งถ้าหากผู้สูงอายุไม่ได้ทำงาน ไม่มีบำนาญ ไม่มีเงินออม และไม่มีรายได้ ย่อมส่งผลกระทบต่อความมั่นคงในชีวิต

ตารางที่ 4 จำนวนผู้สูงอายุที่ทำงาน จำแนกตามอาชีพ พ.ศ. 2556 - 2560

อาชีพ	2556	2557	2558	2559	2560
รวม	3,446,046	3,839,312	3,778,222	4,016,984	4,063,076
ผู้จัดการ ข้าราชการระดับอาวุโส และบัญญัติกฎหมาย	155,102	108,425	101,843	105,388	112,402
ผู้ประกอบการวิชาชีพด้านต่างๆ	33,586	37,894	40,328	45,803	48,818
เจ้าหน้าที่เทคนิคและผู้ประกอบ วิชาชีพที่เกี่ยวข้องกับด้านต่างๆ	30,146	34,908	36,371	28,305	29,655
เสมียน	7,139	9,083	9,097	10,412	10,782
พนักงานบริการและผู้จำหน่าย สินค้า	535,483	695,916	749,166	788,024	797,174
ผู้ปฏิบัติงานที่มีฝีมือด้าน การเกษตรและประมง	2,139,320	2,284,409	2,075,635	2,289,873	2,297,134
ช่างฝีมือและผู้ปฏิบัติงานที่ เกี่ยวข้อง	282,710	330,637	362,676	355,838	348,849
ผู้ควบคุมเครื่องจักรโรงงานและ ผู้ปฏิบัติงานด้านการ ประกอบการ	77,450	98,464	114,585	122,473	125,325
ผู้ประกอบการอาชีพงานพื้นฐาน	179,579	239,576	288,521	270,808	292,937
ไม่ทราบ	5,530	-	-	60	-

ที่มา: การสำรวจภาวะการทำงานของประชากร (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2560a)

เมื่อพิจารณาอาชีพของผู้สูงอายุที่ทำงานในตั้งแต่ปี 2556-2560 พบว่า ส่วนใหญ่เป็นผู้ปฏิบัติงานที่มีฝีมือด้านเกษตรและประมง รองลงมาเป็นพนักงานบริการและผู้นำขายสินค้าช่างฝีมือและผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้อง และผู้ประกอบการอาชีพงานพื้นฐาน ในขณะที่ ส่วนที่เหลือกระจายอยู่ในอาชีพอื่น ๆ ดังนั้น สภาพการทำงานโดยรวมของผู้สูงอายุไทย ยังคงทำงานแบบใช้แรงเป็นหลัก ในภาคเกษตร ซึ่งถือเป็นกลุ่มแรงงานนอกระบบกลุ่มหนึ่ง อีกทั้ง ไม่มีการกำหนดอายุเกษียณ คือ ยังทำงานต่อเนื่องจนกว่าจะไม่มีแรง

นอกจากนี้ เฉพาะข้อมูลการทำงานของผู้สูงอายุจากผลการสำรวจในปี พ.ศ. 2559 เมื่อพิจารณาชั่วโมงการทำงานต่อสัปดาห์ พบว่า ผู้สูงอายุที่ทำงานเฉลี่ยประมาณ 40 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ โดยทำงาน 40 -49 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ ร้อยละ 34.9 ทำงาน 30 – 39 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ และตั้งแต่ 50 ชั่วโมงขึ้นไปต่อสัปดาห์มีสัดส่วนใกล้เคียงกันคือ ร้อยละ 22.9 และร้อยละ 22.1 ตามลำดับ ทำงาน 20 – 29 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ ร้อยละ 13.8 และทำงานต่ำกว่า 20 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ร้อยละ 6.3 ซึ่งจะเห็นได้ในตารางด้านล่างสะท้อนว่าผู้สูงอายุยังคงทำงานแบบมีชั่วโมงการทำงานที่ยาวนานอยู่

ตารางที่ 5 จำนวนและร้อยละของผู้สูงอายุที่ทำงาน จำแนกตามชั่วโมงการทำงานต่อสัปดาห์และเพศ พ.ศ. 2562

ชั่วโมงทำงานต่อสัปดาห์	จำนวน (คน)			ร้อยละ		
	รวม	ชาย	หญิง	รวม	ชาย	หญิง
ยอดรวม	4,235,680	2,469,866	1,765,814	100.0	100.0	100.0
0 ชั่วโมง	26,761	18,569	8,192	0.6	0.8	0.5
1 – 9 ชั่วโมง	30,474	15,967	14,507	0.7	0.6	0.8
10 – 19 ชั่วโมง	200,245	109,338	90,907	4.7	4.4	5.2
20 – 29 ชั่วโมง	520,063	296,594	250,469	12.3	10.9	14.2
30 – 39 ชั่วโมง	1,021,754	594,111	427,643	24.1	24.1	24.2

ชั่วโมงทำงานต่อ สัปดาห์	จำนวน (คน)			ร้อยละ		
	รวม	ชาย	หญิง	รวม	ชาย	หญิง
40 – 49 ชั่วโมง	1,631,960	988,688	643,272	38.6	40.0	36.4
50 ชั่วโมงขึ้นไป	804,423	473,599	330,824	19.0	19.2	18.7
ชั่วโมงการทำงานเฉลี่ย				39.9	40.2	39.4

ที่มา: (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2560a)

เมื่อพิจารณาผู้สูงอายุที่ทำงานตามกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่สำคัญในปี 2560 พบว่า ส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุที่ทำงานในภาคเกษตรกรรม ร้อยละ 58.8 รองลงมาเป็นภาคการค้าและการบริการ ร้อยละ 30.4 และภาคการผลิต ร้อยละ 10.8 เมื่อพิจารณาในช่วง ปี 2556 – 2560 พบว่า จำนวนผู้สูงอายุที่ทำงานมีจำนวนเพิ่มขึ้นทุกภาคกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่สำคัญ โดยภาคการค้าและการบริการเพิ่มขึ้นมากที่สุด คือ 3.5 แสนคน (จาก 8.8 แสนคน ในปี 2556 เป็น 1.23 ล้านคน ในปี 2560)

ตารางที่ 6 จำนวนผู้สูงอายุที่ทำงาน จำแนกตามกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่สำคัญ พ.ศ. 2556 – 2560

กิจกรรมทาง เศรษฐกิจที่สำคัญ	2556	2557	2558	2559	2560
รวม	3,446,046	3,839,312	3,778,222	4,016,984	4,063,076
เกษตรกรรม	2,198,105	2,367,718	2,175,166	2,372,288	2,388,431
การผลิต	367,928	425,514	462,544	450,882	441,159
การค้าและการ บริการ	880,013	1,046,080	1,140,512	1,193,814	1,233,486

ที่มา: (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2560a)

ความมั่นคงด้านรายได้ของผู้สูงอายุ อายุคาดเฉลี่ยประชากรที่มีแนวโน้มจะสูงกว่า 80 ปี ทำให้มีเวลาหลังชีวิตการทำงานที่ยาวนานขึ้น ส่งผลให้ผู้สูงอายุต้องบริหารเงินออมให้เพียงพอต่อค่าใช้จ่ายที่เพิ่มสูงขึ้นหากไม่มีเงินบำนาญรายเดือน ขณะที่รายได้จากบุตรที่เคยเป็นแหล่งรายได้สำคัญมีแนวโน้มลดลงจากร้อยละ 52.3 ในปี 2550 เหลือร้อยละ 35.7 ในปี 2557 ทำให้การพึ่งพิงบุตรหลานไม่มั่นคงเพียงพอ แม้รัฐจะมีนโยบายสนับสนุนให้แรงงานมีหลักประกันสุขภาพเพิ่มขึ้น แต่รายได้ดังกล่าวยังไม่เพียงพอ และเมื่อไม่มีความมั่นคงด้านรายได้ ประกอบกับต้องมียาอยู่ย่นานขึ้น เลยต้องทำงาน และภาครัฐต้องส่งเสริมให้ผู้สูงอายุทำงานเพื่อหารายได้เลี้ยงตนเองได้อย่างเหมาะสม

นอกจากนี้ มีงานของ (จิตตรา มาคะผล, 2558) ที่ศึกษาเกี่ยวกับการทำงานของผู้สูงอายุโดยเปรียบเทียบกับประเทศอื่น ๆ ในอาเซียน โดยศึกษากลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุจาก 6 ประเทศ ได้แก่ กัมพูชา ลาว มาเลเซีย เมียนมา เวียดนามและไทย จำนวนทั้งสิ้น 239 คน ผลการวิจัยสำคัญพบว่า

1) สภาพการทำงานของผู้สูงอายุในอาเซียน ประเภทงานที่ผู้สูงอายุในอาเซียนทำแบ่งเป็น 5 ประเภท คือ งานบ้าน งานเกษตรกรรม งานหัตถกรรม งานค้าขาย และงานอื่น ๆ โดยงานที่ผู้สูงอายุทำเรียงลำดับจากมากไปน้อย คือ งานค้าขาย งานเกษตรกรรม งานอื่น ๆ (เช่น งานอดิเรก อาสาสมัคร รับจ้าง) และงานหัตถกรรม

2) ความสุขจากการทำงานของผู้สูงอายุในอาเซียน ผู้สูงอายุมีความสุขจากการทำงานเรียงลำดับจากมากไปน้อย 4 ด้าน ได้แก่ 1. ความสุขจากการได้มีความสัมพันธ์กับผู้อื่น (Relationship) คือ การได้ติดต่อผู้คน ดูแลหลานและญาติผู้ใหญ่ 2. ความสุขจากการได้รับการยอมรับ (Recognition) คือ การพึ่งตนเองได้ ได้รับการเคารพนับถือ ยอมรับในฝีมือ 3. ความสุขจากการได้รับผลตอบแทนหรือรางวัล (Reward) คือ การมีรายได้ ได้รับการยกย่อง มีชื่อเสียง และ 4. ความสุขจากการได้รับความเพลิดเพลิน (Relaxation) คือ ได้เคลื่อนไหว ได้ทำงานเบา ทำตามใจปรารถนา

สังคมไทยควรมีการเตรียมรับมือกับสถานการณ์เหล่านี้ในอนาคต เช่น ผู้สูงอายุต้องมีการดูแลสุขภาพทั้งกายและการกินอยู่ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดการส่งเสริมการทำอาชีพเสริม การทำอาชีพเสริมและกิจกรรมทางสังคม การปรับสภาพแวดล้อมที่พวกอาศัย และจัดบริการสาธารณะให้มีความเหมาะสม รวมทั้งการขยายอายุการทำงานให้มากกว่าอายุ 60 ปี เป็นต้น การเตรียมความ

พร้อมให้กับตนเองก่อนเป็นผู้สูงอายุ ในอนาคตเพื่อไม่ให้เป็นการกระทบลูกหลาน ถึงแม้ว่าใน 20 ปีข้างหน้าจะเกิดปรากฏการณ์ผู้สูงอายุเต็มเมือง ก็เป็นผู้สูงอายุเต็มเมืองอย่างมีความสุข

2.2.2 สถานการณ์การทำงานของผู้สูงอายุในจังหวัดสงขลา

โครงสร้างของประชากรไทยกำลังเปลี่ยนไปโดยประชากรวัยสูงอายุมีสัดส่วนที่สูงขึ้น และประชากรวัยทำงานมีสัดส่วนลดลง หากประชากรสูงอายุไม่มีรายได้หรือเงินออมเพียงพอในการดำรงชีพ ย่อมเป็นภาระของประชากรในวัยทำงาน จึงจำเป็นอย่างมากที่จะต้องส่งเสริมให้ผู้สูงอายุสามารถทำงานได้ยาวนานขึ้น

จากการสำรวจการทำงานของผู้สูงอายุของสำนักงานสถิติแห่งชาติในปี พ.ศ. 2559 ประเทศไทยมีจำนวนผู้สูงอายุทั้งสิ้น 10.91 ล้านคน เป็นผู้สูงอายุที่ยังทำงานอยู่ 4.02 ล้านคน หรือคิดเป็นร้อยละ 36.8 ของผู้สูงอายุทั้งหมด เมื่อพิจารณาผู้สูงอายุที่ทำงานในภาคใต้ พบว่า เป็นผู้สูงอายุที่ทำงานอยู่ 5.29 แสนคน ในสถานการณ์ผู้สูงอายุภาคใต้ จากงานวิจัย พบว่า ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ยังมีความต้องการทำงานเพื่อเพิ่มรายได้ มีรายได้เสริม และเป็นการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ ทั้งนี้ลักษณะงานที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุคือ งานที่ทำเป็นครั้งเป็นคราว สามารถปรับเปลี่ยนเวลาในการทำงานได้ เช่น งานที่ใช้ภูมิปัญญาหรือเป็นงานที่ทำในลักษณะของการรวมกลุ่มอาชีพ (วิจิต จรุงสุจริตกุล, 2559) การฝึกอาชีพเพิ่มทักษะให้แก่ผู้สูงอายุมีความรู้ ความสามารถ ทักษะฝีมือ สร้างความยั่งยืนในการประกอบอาชีพ สามารถพึ่งพาตนเองและเลี้ยงดูครอบครัว

นอกจากนี้การศึกษารูปแบบการใช้ชีวิต กิจวัตรประจำวันของผู้สูงอายุในภาคใต้ ปัญหาด้าน การเงิน โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน จำนวน 980 ราย ผลการวิจัยของ (สุนันทา เชื้อชาติ, 2553) พบว่า ผู้สูงอายุประกอบอาชีพเกษตรกรรมร้อยละ 29.1 โดยร้อยละ 34 ของผู้สูงอายุต้องทำงานเต็มเวลา อีกร้อยละ 66 ของผู้สูงอายุทำงานในบางช่วงเวลา ผู้สูงอายุจะเลิกทำงานเมื่อมีอายุเฉลี่ย 82.74 ปี ผู้สูงอายุที่ทำงานมีรายได้เฉลี่ย 8,427.27 บาทต่อเดือน บุตรหลานให้เงินผู้สูงอายุใช้เฉลี่ย 3,303.38 บาทต่อเดือน ร้อยละ 86.7 ของผู้สูงอายุได้รับเงินผู้สูงอายุ 500 บาท ทั้งนี้ร้อยละ 16.9 ของผู้สูงอายุระบุว่าไม่บางครั้งรายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย นอกจากนี้ มีข้อเสนอแนะจากงานวิจัย กล่าวว่า ควรส่งเสริมในเรื่องรายได้ของประชากรก่อนวัยสูงอายุ ได้แก่ การฝึกอาชีพเสริม การเรียนรู้การประกอบอาชีพที่ถูกต้อง และประชากรก่อนวัยสูงอายุควรรหาอาชีพเสริม

ทำก่อนเข้าสู่วัยสูงอายุ ฝากเงินไว้กับธนาคารเป็นประจำตรวจสอบสุขภาพอย่างน้อยปีละ 1 ครั้งเพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมเข้าสู่วัยสูงอายุ (ภาณุวัฒน์ มีชนะและคณะ, 2560) อย่างไรก็ตาม หลักในการเตรียมความพร้อม คือการเพิ่มรายได้และการออม โดยวิธีการหนึ่งที่อาจพิจารณานำมาใช้คือ การสนับสนุนการขยายช่วงอายุการทำงานของแรงงาน ซึ่งต้องอาศัยความร่วมมือจากทั้งฝ่ายนายจ้างและฝ่ายลูกจ้าง รวมทั้งอาจต้องมีการปรับกฎหมายการจ้างงานและกฎหมายประกันสังคมเพื่อสร้างแรงจูงใจให้แรงงานทำงานต่อให้นานที่สุดเท่าที่เป็นไปได้

ผลการสำรวจสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดสงขลาในปี พ.ศ. 2560 พบว่า มีจำนวนประชากรผู้สูงอายุ 195,539 ราย อยู่คนเดียวตามลำพัง ไม่มีผู้ดูแลและถูกทอดทิ้ง จำนวน 421 ราย ครอบครัวที่มีผู้สูงอายุอยู่ตามลำพังกับคู่สมรส จำนวน 2,101 ครัว ครอบครัวที่มีผู้สูงอายุอาศัยอยู่กับเด็ก 272 ครัว ผู้สูงอายุอยู่กับครอบครัวยากจน จำนวน 819 ราย

ตารางที่ 7 จำนวนผู้มีงานทำที่อยู่ในแรงงานในและนอกระบบ อายุ 60 ปีขึ้นไป เพศ พ.ศ. 2560

จังหวัดสงขลา	แรงงานในระบบ		แรงงานนอกระบบ	
	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง
	7,734	3,989	33,423	33,992
รวม	11,723		67,415	

ที่มา (สำนักงานสถิติจังหวัดสงขลา, 2560)

งานวิจัยของ(ภุขงค์ เสนานุช, 2560)เรื่องการพัฒนาาระบบสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุที่เป็นแรงงานนอกระบบเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม ได้ศึกษาผู้สูงอายุที่เป็นแรงงานนอกระบบที่มีการทำงาน รายได้ และไม่อยู่ในความคุ้มครองตามพระราชบัญญัติประกันสังคมฉบับปัจจุบัน โดยกลุ่มคนเหล่านี้ได้รับผลกระทบจากความเหลื่อมล้ำในมิติต่าง ๆ ทั้งทางเศรษฐกิจ สวัสดิการสังคม ตลอดจนศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ทั้งนี้คณะผู้วิจัยกำหนดพื้นที่ศึกษาใน 4 จังหวัด ได้แก่ ลำปาง ขอนแก่น สงขลา และสมุทรปราการ เพื่อค้นหาพื้นที่ต้นแบบของการจัดสวัสดิการให้แก่ผู้สูงอายุที่เป็น

แรงงานนอกระบบ ผลการศึกษาสรุปสภาพความเป็นอยู่ของผู้สูงวัยที่เป็นแรงงานนอกระบบในมิติต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

(1) ด้านรายได้ ผู้สูงวัยที่เป็นแรงงานนอกระบบส่วนใหญ่มีรายได้ไม่เพียงพอกับค่าใช้จ่ายในครอบครัว ขณะเดียวกันก็ไม่มีหนี้สินและไม่มีการกู้เงิน

(2) ด้านสุขภาพ ส่วนใหญ่มีโรคประจำตัว และใช้สิทธิหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้าเป็นหลัก

(3) ด้านการทำงาน กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรและประมง หรือรับจ้าง ทำงานเฉลี่ย 7 วันต่อสัปดาห์ 8 ชั่วโมงต่อวัน และได้รับค่าตอบแทนเป็นรายวัน ทั้งนี้ปัญหาสำคัญในด้านการทำงานคือ งานหนัก แต่ได้รับค่าตอบแทนน้อย และได้รับการจ้างงานไม่ต่อเนื่องทำให้มีรายได้ไม่เพียงพอ

(4) ด้านสิทธิและการเข้าถึงบริการของรัฐ สิทธิการตรวจรักษาและการตรวจคัดกรองสุขภาพเบื้องต้น (ไม่เสียค่าใช้จ่าย) สิทธิการได้รับเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ และสิทธิการใช้ช่องทางพิเศษสำหรับผู้สูงอายุ คือสิทธิและการบริการของรัฐที่คนกลุ่มนี้เข้าถึงได้มากที่สุด ขณะที่สิทธิและบริการของรัฐที่คนกลุ่มนี้เข้าถึงน้อยที่สุดคือ สิทธิในการได้รับความช่วยเหลือด้านกฎหมายเมื่อมีคดีความ

นอกจากนี้ มีบางสิทธิที่ผู้สูงวัยที่เป็นแรงงานนอกระบบไม่สามารถเข้าถึงได้และยังไม่ต้องการมากที่สุดคือ สิทธิอาศัยในสถานสงเคราะห์หรือศูนย์บริการของรัฐ เช่น บ้านพักคนชรา ขณะเดียวกันสิทธิและบริการที่คนกลุ่มนี้เข้าไม่ถึง แต่ต้องการมากที่สุดคือ สิทธิรับการช่วยเหลือด้านการเงินหรือสิ่งของจากรัฐไม่เกินครั้งละ 3,000 บาทต่อครอบครัว

แม้ในปัจจุบันนี้มีกฎหมายไทยหลายฉบับที่มีบทบัญญัติเกี่ยวกับผู้สูงอายุ แต่ก็ไม่ได้มีฉบับใดที่มีการส่งเสริม ค้ำครองการทำงานของผู้สูงอายุโดยเฉพาะแต่อย่างใด แม้กระทั่งพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงานก็มีบทบัญญัติคุ้มครองเพียงเด็กและผู้หญิงเท่านั้น ดังนั้นหากจะสร้างโอกาสการทำงานของผู้สูงอายุเพื่อให้ประชากรในช่วงวัยนี้สามารถอยู่ในตลาดแรงงานได้ยาวนานอย่างเหมาะสมและเป็นไปได้ จึงจำเป็นที่จะต้องมิกฎหมายและระเบียบที่คุ้มครองสภาพการทำงานและเอื้ออำนวยให้ผู้สูงอายุสามารถทำงานอยู่ได้ในตลาดแรงงาน ในส่วนนี้จึงจะมีการศึกษากฎหมายระเบียบสำคัญ ที่เกี่ยวข้องกับการขยายโอกาสการทำงานผู้สูงอายุ และที่เป็นอุปสรรคปิดกั้นโอกาสการทำงานและเลือกปฏิบัติต่อผู้สูงอายุ (Age Discrimination) พร้อมกันนี้จะเสนอแนวคิดในการ

แก้ไขกฎหมาย ระเบียบ และข้อกำหนดต่าง ๆ ดังกล่าว เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุยังคงทำงานอยู่ได้ในตลาดแรงงานต่อไปด้วย

2.2.3 แนวทางการเตรียมความพร้อมด้านการทำงานของผู้สูงอายุ

การเตรียมความพร้อมด้านการทำงานรองรับสังคมสูงอายุ (สำนักงานอนามัยผู้สูงอายุ, 2557) ดังต่อไปนี้

1. ด้านสุขภาพ การเตรียมความพร้อมในช่วงปลายของชีวิตจึงเป็นสิ่งสำคัญ โชคดีที่ประเทศไทยมีระบบหลักประกันสุขภาพรองรับเอาไว้ ทำให้ผู้สูงอายุและครอบครัวเบาใจเรื่องค่าใช้จ่ายได้ สภาวะสุขภาพของผู้สูงอายุแต่ละคน มีความหลากหลายแตกต่างกันไป จะดีหรือไม่ขึ้นอยู่กับสภาพสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ การดูแลตนเอง รวมทั้งงานที่ทำในอดีตองค์กร (Canada's National Occupational Health & Safety Resource, 2009) ได้แนะนำแนวทางในการดูแลกลุ่มวัยแรงงานสูงอายุเอาไว้ดังนี้ การเปลี่ยนแปลงทางสรีรวิทยาในผู้สูงอายุที่มีผลกับการทำงาน

1.1 การลดลงของกำลังกล้ามเนื้อสูงสุด (maximum muscular strength) และระยะการเคลื่อนไหวของข้อต่อ (range of joint movement) โดยทั่วไปนั้น คนเราจะมีพลังกำลังลดลงประมาณ 15 - 20 % ในระหว่างช่วงอายุ 20 - 60 ปี ซึ่งจะมีความแตกต่างกันในแต่ละบุคคล แต่เนื่องจากคนส่วนใหญ่ไม่ได้ทำงานโดยใช้กำลังสูงสุดของร่างกาย ฉะนั้นผู้สูงอายุส่วนใหญ่จะสามารถทำงานเดิมเมื่ออายุเพิ่มขึ้นได้ แต่ถ้างานนั้นต้องใช้กำลังอย่างมากใกล้เคียงกับกำลังสูงสุดของร่างกายเช่น งานกรรมกร งานขุดดิน จะทำให้เหนื่อยง่ายขึ้น ควรมีการจัดการที่เหมาะสม เช่น มีเครื่องทุ่นแรง เพิ่มเวลาพัก หรือจัดหางานที่เหมาะสมกว่าให้แทน

1.2 การควบคุมท่าทางและความสมดุลร่างกาย (regulation of posture and balance) คนงานสูงอายุมีโอกาสที่จะสูญเสียความสมดุลร่างกายและหกล้มได้มากขึ้น จึงควรหลีกเลี่ยงงานที่ต้องใช้กำลังของข้อต่อและกล้ามเนื้ออย่างมาก (เช่นการยกของหนักและการแบกของ) งานที่ต้องบิดเอี้ยวตัวมาก ๆ งานที่ต้องทำบนพื้นลื่นหรือไม่มั่นคง

1.3 การนอนหลับ (sleep regulation) เมื่ออายุมากขึ้น การควบคุมการนอนหลับจะทำได้ยากขึ้น ส่งผลให้นอนได้น้อย ใช้เวลานานจึงจะหลับ ตื่นง่าย และนอนได้ไม่มีคุณภาพ เมื่อการนอนไม่มีคุณภาพก็จะส่งผลมาสู่การทำงานในช่วงกลางวันด้วย สำหรับคนงานสูงอายุที่ทำงานกะหรือทำงานกลางคืนจะเป็นปัญหามากขึ้น การเปลี่ยนเวลานอนของผู้สูงอายุจำเป็นต้องใช้

เวลาปรับตัวมากกว่าของคนหนุ่มสาว การดูแลในเรื่องนี้ควรพิจารณาเป็นพิเศษ เช่นหาตำแหน่งงานที่ทำตอนกลางวันให้ทำแทน การให้ทำงานล่วงเวลาในช่วงเย็นแล้วไม่ต้องอยู่กลางคืน หรือการให้เวลาหยุดพักในช่วงระหว่างเปลี่ยนกะนานขึ้น จะช่วยลดปัญหาการทำงานตอนกลางคืนของคนงานสูงอายุ

1.4 การควบคุมอุณหภูมิร่างกาย (thermoregulation) เมื่ออายุมาก การปรับอุณหภูมิร่างกายจะทำได้ยากขึ้น ความทนร้อนทนหนาวจะน้อยลง ดังนั้น คนงานสูงอายุที่ทำงานใช้แรงติดต่อกันนาน ๆ จะมีโอกาสเกิดอุณหภูมิร่างกายสูงเกิน (overheat) ได้ง่าย ควรหลีกเลี่ยงการทำงานในที่อุณหภูมิผิดปกติมาก ๆ เช่นการทำงานใช้แรงต่อเนื่องในที่ร้อนจัด

1.5 สายตา (vision) การเปลี่ยนแปลงทางสายตาที่พบได้บ่อยคือ “ สายตาผู้สูงอายุ ” (presbyopia) คือการลดความสามารถในการ accommodation ของสายตา ทำให้เห็นภาพไม่ชัดเจน แต่สามารถแก้ไขภาวะนี้ได้ด้วยการใส่แว่น นอกจากนี้ยังอาจมีการลดลงของความสามารถในการมองภาพชัด (visual acuity) ลานสายตา (visual field) การมองภาพลึก (depth perception) การทนต่อแสงจ้า (resistance to glare) วิธีการแก้ไขหากต้องให้ผู้สูงอายุทำงานที่ต้องใช้สายตา คือ จัดให้มีแสงพอเพียง ตัวหนังสือต้องตัวใหญ่ จัดวางตัวหนังสือเป็นระเบียบของที่มองและพื้นหลังต้องมีสีตัดกันชัดเจน (contrast)

1.6 การได้ยิน (hearing) การได้ยินที่ลดลงของผู้สูงอายุ (presbycusis) เป็นการได้ยินลดลงในช่วงเสียงความถี่สูง ซึ่งมักจะมีปัญหาในกรณีที่ต้องทำงานในสถานที่ที่มีเสียงสับสนวุ่นวาย (a lot of background noise) จะไม่ได้ยินหรือฟังเสียงพูดของคนไม่เข้าใจ

คนทำงานสูงอายุนี้แม้จะมีความเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกายที่เสื่อมถอยลง แต่ความเปลี่ยนแปลงทางด้านอารมณ์และจิตใจนั้นโดยส่วนใหญ่จะมั่นคงขึ้น และยังมีประสบการณ์ที่เพิ่มขึ้นด้วย คนงานสูงอายุจึงมีโอกาสเกิดอุบัติเหตุจากการทำงานน้อยกว่าคนหนุ่มสาว แต่เมื่อเกิดอุบัติเหตุขึ้น การบาดเจ็บมักจะรุนแรงกว่า และต้องพักรักษาตัวนาน หายช้ากว่า ลักษณะการบาดเจ็บก็ต่างกัน ในคนหนุ่มสาวการบาดเจ็บเกิดที่ตาและมือมากกว่า ส่วนผู้สูงอายุมักเกิดการบาดเจ็บที่หลังเป็นส่วนใหญ่

นอกจากนี้ ผู้สูงอายุแต่ละคนมีความสามารถในการเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ ได้ไม่เท่ากัน ปัจจัยที่ทำให้เกิดความแตกต่างนี้ไม่ใช่เฉพาะเรื่องอายุเพียงอย่างเดียว แต่ประสบการณ์ที่ผ่านมามากน้อยก็สำคัญด้วย ผู้สูงอายุที่ตลอดช่วงชีวิตได้รับการฝึกอบรมทักษะต่าง ๆ หรือมีการศึกษาเรียนรู้เรื่องต่าง ๆ มากมายหรือคนที่ทำงานมาหลากหลายรูปแบบ คนเหล่านี้เป็นผู้เรียนที่มี

ประสบการณ์ ซึ่งมักจะเรียนรู้ทักษะใหม่หรือพัฒนาทักษะเดิมที่มีอยู่แล้วได้ไม่ยาก ส่วนคนงานสูงอายุที่ทำงานซ้ำ ๆ ง่าย ๆ มาเป็นเวลาหลายปีติดต่อกัน คนกลุ่มนี้ไม่ได้รับการฝึกฝนที่จะเรียนรู้ จึงมีแนวโน้มที่จะกลัวหรือต่อต้านการเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ และหากเรียนรู้ก็ต้องใช้เวลานานกว่า

2. ด้านสังคม ปัจจุบันคนไทยส่วนใหญ่ไม่ค่อยมีการเก็บเงินออมเหมือนคนสมัยก่อน แต่ละยุคมีการออมที่แตกต่างกัน คนสมัยก่อนจะเน้นการลงทุนในเชิงสังคม (Social investment) จึงไม่ค่อยคำนึงถึงตัวเงินที่จะเก็บออมไว้ เพราะชุมชนมีความเข้มแข็ง เช่น เมื่อบ้านหลังหนึ่งได้ปลามา เขาก็เอามาแจกเพื่อนบ้าน เพราะฉะนั้นเวลาที่เขาเจ็บป่วย เพื่อนบ้านหรือชุมชนก็จะช่วยกันดูแล นั่นคือสถานการณ์สภาพแวดล้อมของสมัยก่อน แต่ ณ ปัจจุบัน สภาพสังคมแบบนี้มีน้อยลง เราจึงต้องปรับสภาพการออมจาก “การออมเชิงสังคม” มาเป็น “การออมเชิงเศรษฐกิจ” มากขึ้น แต่ก็ไม่ใช่เรื่องสังคม เพราะฉะนั้นการเตรียมความพร้อมด้านสังคมก็ยังคงต้องมีอยู่ คือ เราต้องทำงานร่วมกับชุมชน เราต้องทำความรู้จักกับเพื่อนบ้าน เพื่อหวังให้เขาช่วยดูแลในยามเจ็บป่วย

3. ด้านเศรษฐกิจ การเตรียมความพร้อมด้านเศรษฐกิจ กระทรวงการคลังได้แนะนำว่า ถ้าผู้สูงอายุมีเงินค่าแรงขั้นต่ำ 9,000 บาท นับตั้งแต่อายุ 60 ปี ถึง 80 ปี รวมระยะเวลา 20 ปี จะมีเงินประมาณ 2 ล้านบาท สำหรับใช้ดูแลตนเองช่วงปลายชีวิต แต่ถ้าหากว่าไม่มีรายได้เข้ามาเลยในช่วงหลังอายุ 60 ปี ก็ควรต้องมีการเก็บออมเงินไว้ตั้งแต่อายุ 40 ปี โดยออมเดือนละ 9,000 บาท เพื่อนำมาใช้ในยามเข้าสู่วัยสูงอายุ อันนี้คือการวางแผนระยะยาวเป็นการเตรียมความพร้อมสู่ออนาคต

(สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ, 2560) สนับสนุนและดำเนินการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุร่วมกับหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคมต่าง ๆ ทั้งการพัฒนาองค์ความรู้ นวัตกรรม พัฒนาและขับเคลื่อนข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเพื่อรองรับสังคมสูงวัยอย่างต่อเนื่องสอดคล้องตามนโยบายและมาตรการรองรับสังคมสูงวัยของรัฐบาล โดยใช้ความร่วมมือระหว่างภาคส่วนต่าง ๆ ตามแนวทางประชารัฐ เพื่อให้ผู้สูงอายุมีสุขภาพที่ดีและสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีศักดิ์ศรี เป็นหลักชัยของครอบครัวและสังคม รวมถึงการส่งเสริมให้ประชากรมีการเตรียมความพร้อมใน 3 มิติ คือ 1) มิติด้านสุขภาพ เช่นการเตรียมความพร้อมสุขภาพที่ดี ลดปัจจัยเสี่ยงเหล่า บุหรี่ ส่งเสริมกิจกรรมทางกาย การดูแลผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิงระยะยาว 2) มิติด้านสังคม เช่นการพัฒนาศักยภาพและขยายผลชมรมผู้สูงอายุต้นแบบจำนวน 110 แห่ง การส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ และพัฒนาหลักสูตรที่เหมาะสมสำหรับโรงเรียนผู้สูงอายุเพื่อสร้างผู้สูงอายุที่มีคุณภาพ 3) มิติด้านเศรษฐกิจ เช่นการสนับสนุนงานวิชาการเพื่อขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การจ้างแรงงานสูงวัย

สำหรับไทยกำลังเปลี่ยนผ่านจาก Aging Society เป็น Aged Society ในเวลาที่สั้นกว่าประเทศอื่น ๆ แต่ที่น่ากังวลกว่า คือ ประเทศไทย “แก่ก่อนรวย” จากการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างประชากรที่รวดเร็วและรุนแรงอีกทั้งมีสัดส่วนผู้สูงอายุที่ ‘เรียนสูง’ น้อยกว่าประเทศอื่น ๆ ทำให้เกิดคำถามว่าไทยพร้อมที่จะรับมือกับความท้าทายดังกล่าวมากน้อยเพียงใด ทั้งนี้ สามารถสรุปนโยบายหลักๆ ที่ต่างประเทศนิยมนำมาใช้เพื่อเป็นแนวทางเตรียมรับมือกับสังคมสูงวัยซึ่งน่าจะเป็นประโยชน์ต่อไทยด้วยดังนี้ (ธนภรณ์ จิตตินันท์และคณะ, 2560)

1. การขยายอายุเกษียณ เป็นนโยบายที่ทำได้ในระยะสั้น แต่ไม่สามารถแก้ปัญหาได้อย่างถาวร หลายประเทศใช้นโยบายนี้เพื่อเพิ่มจำนวนคนวัยทำงาน ซึ่งช่วยบรรเทาผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจ โดยสิงคโปร์เพิ่มอายุเกษียณจาก 65 เป็น 67 ปี และเกาหลีใต้จะขยายอายุเกษียณจาก 55 เป็น 60 ปีภายในปีนี้ ญี่ปุ่นจะให้ผู้สูงอายุทำงานได้จนถึงอายุ 65 ปี จากเดิมที่ 62 ปี ภายในปี 2025 ขณะที่ไทยอยู่ระหว่างการเสนอคณะรัฐมนตรีเพื่อพิจารณาให้ขยายอายุเกษียณของแรงงานในสถานประกอบการจาก 55 เป็น 60 ปี

2. การสนับสนุนให้บริษัทจ้างงานผู้สูงอายุ เป็นนโยบายที่ช่วยสร้างงานและเพิ่มรายได้ให้กับผู้สูงอายุ รัฐบาลสิงคโปร์ให้เงินสนับสนุนแก่บริษัทที่จ้างผู้สูงอายุให้ทำงานต่อ (Special Employment Credit) โดยมีเงื่อนไขว่าลูกจ้างต้องเข้าร่วมกองทุนสำรองเลี้ยงชีพ (Central Provident Fund) เท่านั้น โครงการนี้จึงไม่ครอบคลุมกลุ่มคนที่ประกอบอาชีพอิสระ นอกจากนี้ทางการยังให้เงินสนับสนุนการสร้างสภาพแวดล้อมในที่ทำงานให้เอื้อต่อผู้สูงอายุ เช่นเดียวกับญี่ปุ่นที่สนับสนุนให้มีการจ้างงานผู้สูงอายุ โดยตั้งองค์กร “Silver Human Resources Center” เพื่อช่วยให้ผู้สูงอายุทำงานในช่วงเวลาสั้นลง หรือทำงานที่เบาและง่าย

สำหรับไทย ภาครัฐตั้งศูนย์บริการจัดหางานผู้สูงอายุ เพื่อส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีงานทำและมีรายได้เพิ่มขึ้น ขณะเดียวกัน รัฐบาลก็ยกเว้นภาษีเงินได้นิติบุคคลให้แก่บริษัทที่จ้างผู้สูงอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป ซึ่งต้องมีรายได้ไม่เกิน 15,000 บาท อย่างไรก็ตาม แรงงานสูงอายุก่อนนี้มีเพียง 3 แสนคน หรือร้อยละ 2.9 ของผู้สูงอายุทั่วประเทศ นโยบายนี้จึงเป็นเพียงการช่วยเหลือแรงงานเฉพาะกลุ่มผู้มีรายได้น้อย โดยไม่ได้สนับสนุนให้มีการนำทักษะและประสบการณ์ของผู้สูงอายุมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด

3. การเพิ่มทักษะและการจัดหางานให้เหมาะสมกับแรงงาน จะช่วยเพิ่มความสามารถในการหารายได้ และยกระดับคุณภาพของแรงงานในระยะยาว ซึ่งทำได้ทั้งการศึกษาใน

ระบบและนอกระบบตลอดช่วงอายุ โดยมากมักได้รับความร่วมมือจากทั้งภาครัฐและเอกชน เช่น “Senior Work Program” ในญี่ปุ่น และ “Skills Future Program” ในสิงคโปร์ ที่ตั้งขึ้นเพื่อเป็น ศูนย์พัฒนาทักษะเพิ่มเติม ควบคู่กับการจัดหางานที่เหมาะสมให้แก่แรงงาน สำหรับไทย ขณะนี้ภาครัฐ มีโครงการฝึกอบรมแรงงานสูงอายุเพื่อเพิ่มโอกาสในการประกอบอาชีพที่หลากหลายมากขึ้น และมีการคุ้มครองทางสังคมให้ผู้สูงอายุพึ่งพาตนเองได้

4. การยกระดับคุณภาพชีวิตจำเป็นต้องวางแผนตั้งแต่เนิ่น ๆ โดยภาครัฐมีส่วนสำคัญ ในการวางระบบโครงสร้างพื้นฐานที่เหมาะสมต่อการดำรงชีวิตของผู้สูงอายุ รวมถึงการจัดสรรรายได้ และรายจ่ายอย่างสมดุล โดยเฉพาะรายได้หลังวัยเกษียณ ผ่านการตั้งกองทุนสำรองเลี้ยงชีพ

นอกจากนี้ ภาคเอกชนก็มีส่วนช่วยพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อรองรับสังคมผู้สูงอายุ เช่น เกาหลีสไต์และญี่ปุ่นมีการคิดค้นหุ่นยนต์สำหรับดูแลผู้สูงอายุ ทำให้ผู้ดูแลที่เป็นผู้หญิงหรืออยู่ในวัย ทำงานกลับเข้าสู่ตลาดแรงงานได้อย่างหมดห่วง รวมทั้งมีการออกแบบสิ่งอำนวยความสะดวกที่คนทุก วัยใช้ร่วมกันได้ (Universal Design)

ประเทศไทยมีสิ่งอำนวยความสะดวกเหล่านี้ค่อนข้างจำกัด ส่วนใหญ่จะเป็น โรงพยาบาลหรือศูนย์บริการทางการแพทย์ที่อยู่ไกลจากบ้าน หรือไม่มีรถโดยสารเดินทางไปต่าง สถานที่ ทำให้ผู้สูงอายุจำนวนมากมีความยากลำบากในการเข้าถึงสวัสดิการจากส่วนกลาง

5. การมีส่วนร่วมและการประสานงานของหน่วยงานต่าง ๆ สิงคโปร์มีแผนนโยบาย แห่งชาติเพื่อรองรับสังคมผู้สูงอายุ โดยเริ่มวางแผนมานานกว่า 50 ปี และมีผู้รับผิดชอบที่ชัดเจนใน การขับเคลื่อนนโยบายที่มีทิศทางสอดคล้องกันระหว่างกระทรวงต่าง ๆ ซึ่งเป็นเรื่องสำคัญที่ประเทศ ไทยต้องพัฒนาต่อไป โดยระบบบำนาญจะต้องยืดหยุ่นและสอดคล้องกับแนวโน้มนโยบายด้านแรงงาน ซึ่งจะส่งผลต่อเนื่องไปยังภาระการคลังในการดูแลสวัสดิการและรักษาพยาบาล

ในส่วนของการดำเนินนโยบายและมาตรการดูแลช่วยเหลือผู้สูงอายุในช่วงที่ผ่านมา และปัจจุบัน รัฐบาลได้ดำเนินการในด้านต่าง ๆ ครอบคลุมผู้สูงอายุ 3 กลุ่ม คือ กลุ่มผู้สูงอายุติดสังคม กลุ่มผู้สูงอายุติดบ้าน และกลุ่มผู้สูงอายุติดเตียง ได้ดังนี้

1. ด้านหลักประกันรายได้ มีการดำเนินการ ได้แก่

1.1 การจ่ายเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ โดยจ่ายเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุเป็นรายเดือนตามช่วง อายุ คือ 600 บาท (อายุ 60 – 69 ปี) 700 บาท (อายุ 70 -79 ปี) 800 บาท (อายุ 80 – 89 ปี) และ

1,000 บาท (อายุ 90 ปีขึ้นไป) แต่ก็ยังไม่เพียงพอสำหรับผู้สูงอายุที่มีความยากจนที่อาศัยเบี้ยยังชีพเพียงอย่างเดียวในการดำรงชีพ

1.2 การออมเพื่อการชราภาพ เพื่อให้ประชาชนวัยแรงงานทั้งในและนอกระบบ ได้มีรายได้หลังเกษียณอายุทั้งในรูปแบบของการจ่ายบำนาญบำนาญและการจัดตั้งกองทุนการออมเพื่อการชราภาพเป็นช่องทางการออมเงินระยะยาวเพื่อนำไปใช้จ่ายในยามเกษียณให้เหมาะสมกับประชาชนวัยแรงงานในแต่ละกลุ่ม เช่นกองทุนประกันสังคม กองทุนบำนาญบำนาญข้าราชการ กองทุนสำรองเลี้ยงชีพ กองทุนการออมแห่งชาติ (National Savings Fund) กองทุนรวมเพื่อการเลี้ยงชีพ (Retirement Mutual Fund)

1.3 มาตรการบูรณาการระบบบำนาญบำนาญ โดยการจัดตั้งกองทุนบำนาญบำนาญแห่งชาติซึ่งเป็นกองทุนสำรองเลี้ยงชีพภาคบังคับสำหรับแรงงานในระบบที่มีอายุตั้งแต่ 15 – 60 ปี

1.4 มาตรการทางการเงินเพื่อช่วยเหลือผู้สูงอายุด้านรายได้ เช่น เงินฝากพระราชรัฐและสินเชื่อพระราชรัฐสำหรับผู้สูงอายุ สำหรับประชาชนทั่วไปที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป โดยจะได้รับอัตราดอกเบี้ยเพิ่มร้อยละ 100 จากอัตราดอกเบี้ยเงินฝากเพื่อเรียกปกติ การปรับโครงการสร้างหนี้สำหรับลูกค้ำธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส) ให้สินเชื่อจากแปลงที่อยู่อาศัยเป็นรายได้ของผู้สูงอายุ (Reverse Mortgage)

2. ด้านการประกอบอาชีพ จะมุ่งเน้นในการช่วยเหลือกลุ่มผู้สูงอายุติดสังคมเป็นหลัก เนื่องจากเป็นกลุ่มที่ยังช่วยเหลือตนเองและสามารถประกอบอาชีพได้ โดยในแต่ละด้านได้มีการร่วมมือกันของทุกภาคส่วนในสังคมจัดทำแผนและกำหนดมาตรการ เช่น

2.1 แผนกลยุทธ์ด้านการทำงานของผู้สูงอายุ ระยะที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) โดยการให้สินเชื่อเพื่อการประกอบอาชีพ (กองทุนผู้สูงอายุ) ซึ่งไม่มีดอกเบี้ยการปฏิรูปสิทธิประโยชน์ประกันสังคมกรณีชราภาพให้เอื้อต่อการจ้างงานต่อ หลังอายุ 55 ปี ส่งเสริมการจ้างงานให้แก่ผู้สูงอายุที่เหมาะสม

2.2 แผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545 - 2564) ซึ่งเป็นการส่งเสริมการจ้างงานผู้สูงอายุให้มีความทำ การฝึกอาชีพผู้สูงอายุให้ได้มาถ่ายทอดคลังปัญญา การรวมกลุ่มจัดตลาดนัดภูมิปัญญาผู้สูงอายุ และกาจัดตั้งกองทุนให้ผู้สูงอายุกู้เงินเพื่อการประกอบอาชีพ

2.3 มาตรการรองรับสังคมผู้สูงอายุด้านการจ้างงานผู้สูงอายุ เป็นการให้นายจ้างนำรายจ่ายประเภทเงินเดือนและค่าจ้างบุคลากรผู้สูงอายุที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป มาหักค่าใช้จ่ายได้ 2 เท่า สำหรับในกรณีอัตราค่าจ้างไม่เกิน 15,000 บาทต่อเดือน

นอกจากนี้ รัฐบาลยังได้กำหนดมาตรการเกี่ยวกับผู้สูงอายุเพิ่มเติม ได้แก่

(1) มาตรการให้เงินช่วยเหลือเพื่อการยังชีพแก่ผู้สูงอายุที่มีรายได้น้อย เพื่อดูแลผู้สูงอายุให้มีความมั่นคงทางรายได้และมีคุณภาพชีวิตที่ดีอย่างน้อยในระดับขั้นพื้นฐานโดยใช้กองทุนผู้สูงอายุที่ได้จัดตั้งตามพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 เป็นค่าใช้จ่ายเช่น การให้เงินช่วยเหลือ เช่น การยังชีพแก่ผู้สูงอายุที่มีรายได้น้อย การสละสิทธิ์การรับเบี้ยยังชีพโดยสมัครใจ และนำเงินที่ได้มาบริจาคเข้ากองทุนผู้สูงอายุ การดำเนินการซ่อมแซมปรับปรุงและสร้างที่อยู่อาศัยให้แก่ผู้สูงอายุ การปรับปรุงการบริการทางสังคมและสาธารณสุข

(2) มาตรการภาษีเพื่อการสนับสนุนการมีบุตร เพื่อเพิ่มอัตราการเกิดของประชากรภายในประเทศ ส่งผลให้ผู้มีกำลังแรงงานในระบบเศรษฐกิจมากขึ้นในอนาคต โดยจะเน้นกลุ่มเป้าหมายคือผู้ที่มีรายได้น้อยและเป็นผู้ที่อยู่ในระบบภาษี เนื่องจากเป็นผู้ที่มีศักยภาพในการเลี้ยงดูบุตรให้เติบโตอย่างมีคุณภาพได้

(3) การขยายโอกาสในการทำงานของแรงงานผู้สูงอายุ นอกกรอบเข้าสู่วิสาหกิจชุมชน เพื่อพัฒนาศักยภาพและเชื่อมโยงศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตและส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุ

(4) การขยายอายุการทำงานของแรงงานในสถานประกอบการจากอายุ 55 ปี เป็น 60 ปี โดยกำหนดมาตรการสร้างแรงจูงใจด้านภาษีหรือสิทธิประโยชน์อื่น ๆ เพื่อลดภาระค่าใช้จ่ายให้ภาคเอกชนและออกแบบลักษณะการจ้างงาน และปรับเงื่อนไขการทำงานในสถานประกอบการให้เหมาะสม

(5) การสร้างหลักประกันในยามสูงอายุ โดยมุ่งเน้นการรณรงค์แนวคิดเกี่ยวกับการสร้างหลักประกันรายได้ในยามสูงอายุด้วยการออมรูปแบบต่าง ๆ

อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า พัฒนาการในภาพรวมของการดำเนินงานเพื่อให้การคุ้มครองและส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุของรัฐบาลนั้น มีพัฒนาการอย่างต่อเนื่องชัดเจน อีกทั้งมีความก้าวหน้ามากขึ้นตามลำดับ คู่ขนานไปกับการได้รับความร่วมมือและสนับสนุนจากหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน ปัจจัยสำคัญที่มีส่วนส่งเสริมสนับสนุนให้การดำเนินงานของผู้สูงอายุมีความก้าวหน้ามากขึ้นในช่วงกว่าทศวรรษที่ผ่านมา คือ ความรู้ความเข้าใจในเรื่องผู้สูงอายุรวมทั้งความ

ร่วมมือและบูรณาการความรู้และทรัพยากรอย่างใกล้ชิด โดยเฉพาะภาควิชาการจากสถาบันการศึกษา สถาบันวิจัยตลอดจนภาคธุรกิจเอกชน องค์กรสาธารณประโยชน์ภาคประชาสังคม ภาคประชาชน และองค์กรเครือข่ายด้านผู้สูงอายุ ที่ได้เข้ามาทำงานร่วมกันในระดับชุมชน/ท้องถิ่นโดยมีเป้าหมายร่วมกันที่จะดูแลและส่งเสริมให้ผู้สูงอายุไทยของเราสามารถใช้ชีวิตในบ้านปลายได้อย่างมีความสุข โดยได้รับการเอาใจใส่ดูแลจากครอบครัวและชุมชนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีและที่สำคัญ คือ ผู้สูงอายุสามารถพึ่งพาตนเองได้

2.3 แนวคิดวัฒนธรรมมุสลิม

2.3.1 การดูแลผู้สูงอายุในครอบครัว

ผู้สูงอายุชาวมุสลิมมีสังคม วัฒนธรรม ความเชื่อ วิถีชีวิต ตลอดจนขนบธรรมเนียม ประเพณีที่แตกต่างจากผู้สูงอายุในพื้นที่อื่น และพบว่าในเขตภาคใต้ของประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลงทางสังคม มีการย้ายถิ่นของแรงงานวัยหนุ่มสาวเพื่อประกอบอาชีพในเขตพื้นที่ที่มีความเจริญทำให้สมาชิกในครอบครัว ซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุต้องอยู่อาศัยเพียงลำพัง

ในโลกของศาสนาอิสลาม จะไม่ค่อยได้พบเห็น “บ้านพักคนชรา”

“...การดูแลบิดามารดาของเราในช่วงเวลาที่ลำบากที่สุดในชีวิตของพวกเขาเช่นนี้ ถือเป็นเกียรติและเป็นคุณงามความดี อีกทั้งยังเป็นโอกาสในการพัฒนาจิตใจที่ยิ่งใหญ่อีกด้วย ในศาสนาอิสลาม ถือว่ายังไม่เป็นการเพียงพอที่พวกเราเพียงแต่สวดมนต์ภาวนาให้กับบิดามารดาของเรา แต่พวกเราควรจะต้องปฏิบัติด้วยความโอบอ้อมอารีอย่างไรที่สิ้นสุด จำไว้ว่าเมื่อตอนที่พวกเรายังเป็นเด็กเล็กช่วยเหลือตัวเองไม่ได้ พวกเขาเลี้ยงดูพวกเราด้วยตัวของท่านเอง มารดาเป็นผู้ที่สมควรได้รับการยกย่องเป็นอย่างยิ่ง เมื่อบิดามารดาชาวมุสลิมแก่ชราลงท่านจะได้รับการเลี้ยงดูอย่างทะนุถนอมด้วยความเมตตา...” (ซุมพล ศรีสมบัติ, 2553)

พระเจ้าเป็นเจ้าทรงตรัสว่า:

“...และพระเจ้าของเจ้าบัญชาว่า พวกเจ้าอย่าเคารพภักดีผู้ใดนอกจากพระองค์เท่านั้นและจงทำดีต่อบิดามารดาเมื่อผู้ใดในทั้งสองหรือทั้งสองบรรลุนิติภาวะอยู่กับเจ้า ดังนั้นอย่ากล่าวแก่ทั้งสองว่า และอย่าขู่เข็ญท่านทั้งสอง และจงพูดแก่ท่านทั้งสองด้วยถ้อยคำที่อ่อนโยน และจงนอบน้อมแก่ท่านทั้งสอง ซึ่งการถ่อมตนเนื่องจากความเมตตา และจงกล่าวว่า ข้าแต่พระเจ้าของฉันทรงโปรดเมตตาแก่ท่านทั้งสองเช่นที่ทั้งสองได้เลี้ยงดูฉันเมื่อเยาว์วัย...”

(พระคัมภีร์กุรอาน, 17:23-24)

แท้จริงสิทธิหน้าที่ที่พึงมีต่อบิดามารดา คือการทำดีแสดงความกตัญญูกตเวทิต่อท่านทั้งสอง ด้วยการทำดีต่อท่านทั้งด้วยวาจา การกระทำ การมอบกำลังกายและทรัพย์ให้แก่ท่าน การปฏิบัติตามคำสั่งของท่านทั้งสองตราบใดที่ไม่เป็นการฝ่าฝืนอัลลอฮ์ และไม่เป็นอันตรายต่อตัวท่านเอง

การพูดจากับท่านอย่างอ่อนน้อม การแสดงหน้าตาที่ยิ้มแย้ม การให้ความช่วยเหลือที่เหมาะสมกับท่าน การไม่พูดจาที่ทำให้ท่านทั้งสองกระทบกระเทือนจิตใจยามที่ท่านทั้งสองแก่ชรา เจ็บป่วย หรืออ่อนแรง

จากที่กล่าวมาข้างต้นนั้น “บ้านพักคนชรา” หรือ “ศูนย์ดูแลผู้สูงอายุ” อาจจะไม่สอดคล้องกับบริบทของอิสลามเท่าใดนัก เพราะหากว่ากันตามหลักการศาสนาแล้ว คงไม่มีความจำเป็นที่จะต้องสร้างบ้านพักคนชราขึ้นมาเป็นกิจจะลักษณะในสังคมมุสลิม ด้วยเพราะหลักคำสอนในอิสลามที่เน้นย้ำถึงการดูแลปรนนิบัติบุพการียามแก่เฒ่า แต่ความเป็นจริงในปัจจุบันคือ มีผู้สูงอายุจำนวนมากไม่น้อยในสังคมมุสลิมที่ต้องใช้บั้นปลายชีวิตโดยลำพัง บ้างไร้บุตรหลานญาติมิตร บ้างก็ยังมีคนใกล้ชิดแต่ถูกละเลยทอดทิ้งไม่ใส่ใจ ผู้สูงอายุจำนวนมากไม่น้อยในสังคมต้องนอนป่วยบนเตียงอยู่ในบ้านเพียงลำพังเนื่องจากลูกหลานไม่ค่อยมีเวลาจะปรนนิบัติดูแล (ฮาลาล ไลฟ์, 2561)

(ณัฐพงศ์ อนุวัตรรณรงค์, 2540) ศึกษาการเปรียบเทียบการสนับสนุนทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพของผู้สูงอายุชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิมในภาคใต้ตอนบน ผลการศึกษาพบว่า การนับถือศาสนาที่ต่างกันในสังคมภาคใต้ตอนบน ไม่มีผลต่อการสนับสนุนทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพ เนื่องจากหลักคำสอนทางศาสนาของชาวไทยพุทธและชาวมุสลิมแม้ว่าจะมีวิธีการปฏิบัติที่แตกต่างกันไป แต่มีจุดประสงค์เดียวกันที่สอนให้บุตรหลานให้ความเคารพนับถือ ให้การดูแลบิดามารดาหรือผู้สูงอายุซึ่งในการศึกษาครั้งนี้ พบว่า บุตรหลานของผู้สูงอายุทั้ง 2 กลุ่มศาสนาได้ให้ความสำคัญกับผู้สูงอายุไม่แตกต่างกัน

2.3.2 ด้านการทำงานของผู้สูงอายุชาวมุสลิม

ในภาคใต้ โดยเฉพาะพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ซึ่งประกอบด้วย จังหวัดยะลา ปัตตานี และนราธิวาส เป็นพหุสังคม จากความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ ดินแดนส่วนนี้คืออาณาจักรปัตตานีที่สืบต่อมาจากอาณาจักรลังกาสุกะ ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม ใช้ภาษามลายูท้องถิ่นในชีวิตประจำวัน มีความเชื่อทางวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีตามหลักศาสนาอิสลาม มีความสำนึกในประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวกับอารยธรรมปัตตานี ขณะที่ประชาชนอีกส่วนหนึ่งนับถือศาสนาพุทธและศาสนาอื่น ๆ ย่อมจะยึดถือวัฒนธรรมของแต่ละศาสนาที่ตนนับถือแตกต่างกัน ปัญหาด้านสังคม จิตวิทยา ปัญหาความยากจน และปัญหาด้านการศึกษา

อิสลามเป็นศาสนาแห่งการปฏิบัติ แต่ต้องเป็นการปฏิบัติที่มีประโยชน์ และการศรัทธาโดยไม่มีการปฏิบัติย่อมเป็นแค่เพียงข้ออ้างเท่านั้น และการปฏิบัติที่มีได้ศรัทธาย่อมไร้ผล หลัก

คำสอนสำคัญของศาสนาอิสลาม จะเน้นเรื่องความศรัทธาหรือความเชื่อโดยปราศจากการระวางสงสัย และการปฏิบัติตนอย่างเคร่งครัด (รากฐานอิสลาม, 2558)

1. หลักศรัทธา 6 ประการ ได้แก่

- 1.1 ศรัทธาต่อพระอัลเลาะห์ ผู้เป็นมุสลิมต้องศรัทธาต่อพระอัลเลาะห์เพียงพระองค์เดียว
- 1.2 ศรัทธาต่อเทพบิรวารของพระอัลเลาะห์ ผู้เป็นมุสลิมต้องศรัทธาว่าเทวดามีจริง
- 1.3 ศรัทธาต่อพระคัมภีร์ทั้งหลาย ผู้เป็นมุสลิมต้องศรัทธาต่อคัมภีร์ที่พระเจ้าประทานมาให้
- 1.4 ศรัทธาต่อบรรดาศาสนทูต ผู้เป็นมุสลิมต้องศรัทธาต่อบรรดาศาสนทูต ซึ่งถือเป็นที่พระเจ้าเลือกสรรว่า เป็นคนดีเหมาะแก่การเป็นผู้ประกาศศาสนา
- 1.5 ศรัทธาในวันพิพากษา ผู้เป็นมุสลิมต้องเชื่อว่า เมื่อถึงวันที่โลกแตกดับ พระเจ้าจะเป็นผู้พิพากษามนุษย์ตามกรรมดีและกรรมชั่วที่ได้ทำไว้
- 1.6 ศรัทธาในกฏสภาวะของพระเจ้า ผู้เป็นมุสลิมต้องเชื่อว่าพระเจ้าเป็นผู้ลิขิตชีวิตมนุษย์

ชาวมุสลิมจะต้องปฏิบัติพิธีกรรมทางศาสนาด้วยกาย วาจา และใจ หลักปฏิบัติ 5 ประการ ในศาสนาอิสลาม ได้แก่

1) การปฏิญาณตนมุสลิม ต้องกล่าวปฏิญาณว่า “ ข้าพเจ้า ขอปฏิญาณว่า ไม่มีพระเจ้าอื่นใดนอกจากอัลลอฮ์ และแท้จริงมุฮัมมัดเป็นศาสนทูต (รอสูล) ของอัลลอฮ์ “ การปฏิญาณนี้เปรียบเสมือนหัวใจของศาสนาอิสลาม ต้องทำด้วยความบริสุทธิ์ใจ และมีใจทำครั้งเดียวแต่ต้องทำเสมอเหมือนมัสการพระเจ้า (ละหมาด) "ข้าพเจ้าขอปฏิญาณตนว่า ไม่มีพระเจ้าองค์อื่นใดนอกจากพระอัลลอฮ์" และ "ข้าพเจ้าขอปฏิญาณตนว่า นบีมะหะหมัดเป็นศาสนทูตแห่งพระอัลลอฮ์" โดยประโยคที่ปฏิญาณดังกล่าวนี้ เมื่อผู้ใดกล่าวด้วยความสำนึกอันจริงใจและด้วยความศรัทธามั่นคงและพร้อมที่จะปฏิบัติตามบทบัญญัติอิสลามก็ถือว่าเป็นมุสลิมแล้วหรือจะเพิ่มคำปฏิญาณเข้าอีกเพื่อความตั้งมั่นอย่างแท้จริง ไม่คลอนแคลนในการนับถือศาสนาอิสลาม โดยกล่าวว่า

1. จะไม่เคารพบุชารูปใด ๆ นอกจากพระอัลลอฮ์
2. จะประพฤติตนในทางบริสุทธิ์และเป็นธรรมเป็นนิตย์
3. จะยอมเชื่อฟังถ้อยคำในทางที่ถูกที่ควรของท่านนบีทุกประการ

2) การละหมาด คือ การนมัสการ หรือ การแสดงความเคารพต่อพระเจ้า ทั้งทางร่างกาย และจิตใจ ชาวมุสลิมทุกคนจะต้องปฏิบัติละหมาดวันละ 5 เวลา คือ ย่ำรุ่ง กลางวัน เย็น พลบค่ำ และกลางคืน ซึ่งก่อนทำละหมาดจะต้องชำระร่างกายให้สะอาด และสำรวมจิตใจให้สงบ การละหมาด หรือ สวด (นมาซ หรือ นมัสการ) การละหมาดหรือการนมัสการพระเจ้าคือการแสดงความเคารพต่อพระเจ้า เป็นการปฏิบัติเพื่อแสดงความภักดีต่อพระเจ้า เป็นการปฏิบัติเพื่อแสดงความภักดีต่อพระเจ้า การสำรวมจิตระลึกถึงพระเจ้า การละหมาดเป็นการขัดเกลาจิตใจให้สะอาดบริสุทธิ์อยู่ตลอดเวลา นอกจากนี้ยังเป็นการสร้างพลังให้เข้มแข็ง การสำรวมจิตหรือการทำสมาธิเพื่อมิให้จิตใจวอกแวกไปในเรื่องต่าง ๆ เป็นภาวะที่จิตใจได้เข้าไปสัมผัสกับความเป็นเอกภาพกับพระเจ้า ทำให้จิตสงบตั้งมั่น อดทน ผู้ที่มีความทุกข์และประสบปัญหาชีวิตในด้านต่าง ๆ การละหมาดเป็นเครื่องช่วยที่ดีที่สุด ทั้งยังฝึกตนเองให้ตรงต่อเวลา มีความรับผิดชอบในหน้าที่ให้อยู่ในระเบียบวินัย รักษาความสะอาด และยังเป็น การบริหารร่างกายอย่างดียิ่ง หากเป็นการละหมาดรวมยังเป็นการแสดงออกถึงความสามัคคีพร้อมเพรียง ความเสมอภาคและภราดรภาพอีกด้วยการทำละหมาด เป็นกิจที่ต้องทำเป็นประจำในหลายวาระ คือ

1. รอบวัน ผู้เป็นมุสลิมจะต้องทำละหมาดวันละ 5 เวลา ได้แก่
 - 1.1 เวลา ย่ำรุ่ง เรียกว่า ละหมาด ชุบหุ
 - 1.2 เวลา กลางวัน เรียกว่า ละหมาด ดุฮฺริอฺ
 - 1.3 เวลา เย็น เรียกว่า ละหมาด อะซฺร
 - 1.4 เวลา พลบค่ำ เรียกว่า ละหมาด มัฆริบ
 - 1.5 เวลา กลางคืน เรียกว่า ละหมาด อิชาอ์

วิธีทำละหมาด ให้เริ่มด้วยการชำระร่างกายให้สะอาด และอาบน้ำละหมาดตามแบบดังนี้

1. ตั้งเจตนาว่าจะอาบน้ำละหมาด
2. ล้างมือทั้งสองข้างจนถึงข้อมือ
3. บ้วนปากและล้างจมูก 3 ครั้งให้สะอาด
4. ล้างหน้า 3 ครั้ง ให้ทั่วบริเวณหน้าให้สะอาด

5. ล้างแขนทั้งสองข้าง 3 ครั้ง ตั้งแต่ปลายนิ้วมือถึงข้อศอกโดยล้างข้างขวา ก่อนล้างซ้าย

6. เอามือขวาชุบน้ำลูบศีรษะ 3 ครั้ง ตั้งแต่ด้านหน้าถึงด้านหลัง

7. เอามือทั้งสองชุบน้ำเช็ดใบหูทั้งสองข้าง 3 ครั้ง ให้เปียกทั่วทั้งภายนอก และภายในโดยเช็ดพร้อมกันทั้งสองข้าง

8. ล้างเท้าทั้ง 2 ข้าง 3 ครั้ง ให้ทั่วจากปลายเท้าถึงเลยตาตุ่ม โดยล้างเท้าขวา ก่อนเท้าซ้าย

3) การถือศีลอด เป็นการงดการบริโภคอาหาร เครื่องดื่ม และการมีเพศสัมพันธ์ ตั้งแต่พระอาทิตย์ขึ้นจนถึงพระอาทิตย์ตกดินเป็นเวลา 1 เดือน ตามกำหนด ซึ่งจะมีในเดือน 9 เรียกว่า เดือนรอมฎอน การถือศีลอดนี้เป็นการฝึกฝนร่างกาย และจิตใจให้มีความอดทน

4) การบริจาคชะกาต เป็นการบริจาคทรัพย์หรือให้ทานแก่คนที่เหมาะสมตามที่ ศาสนากำหนด เช่น เด็กกำพร้า คนที่ขัดสน เพื่อเป็นการขัดเกลาจิตใจให้สะอาดลดความเห็นแก่ตัวลง และเป็นการลดช่องว่างในสังคม

5) การประกอบพิธีฮัจญ์ เป็นการเดินทางไปประกอบพิธีกรรมทางศาสนาที่เมือง เมกกะ ประเทศซาอุดีอาระเบีย จุดมุ่งหมายเพื่อให้ชาวมุสลิมระลึกถึงพระเจ้าและได้พบปะพี่น้อง มุสลิมจากทั่วโลก (รากฐานอิสลาม, 2558)

การทำงานมีหลายชนิด บางส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องศาสนา บางอย่างเกี่ยวข้องกับทาง โลก งานที่เกี่ยวข้องกับเรื่องของศาสนา ได้แก่ ศาสนกิจต่าง ๆ รวมทั้งกิจกรรมต่าง ๆ ที่เป็นกิจกรรม ทางดี ส่วนงานที่เกี่ยวข้องทางโลก เช่น การทำธุรกิจการค้าขาย การทำงานอาชีพต่าง ๆ เพื่อให้ได้มา ซึ่งทรัพย์สิน อันจะนำไปใช้จ่ายตามความจำเป็นแห่งการดำรงชีพ งานประเภทนี้อิสลามถือว่าเป็นงาน ที่เกี่ยวข้องกับศาสนาด้วย หากเป็นการทำงานเพื่อนำทรัพย์ที่ได้มา เป็นค่าครองชีพของตนเองและ ครอบครัว ซึ่งเป็นหน้าที่ของบุคคลที่ต้องปฏิบัติหน้าที่ต่อครอบครัว จึงย่อมได้รับซึ่งกุศลผลบุญด้วย (รากฐานอิสลาม, 2558)

ดังนั้น การทำงานเพื่อหาเลี้ยงชีพ เป็นความดีที่ศาสนาสนับสนุน เพราะศาสนา อิสลามไม่ส่งเสริมให้มุสลิมอยู่กับบ้านหรืออยู่กับมัสยิดเพื่อทำอิบาดะฮ์อย่างเดียว โดยไม่สนใจต่อการ หาเลี้ยงชีพ ท่านศาสดามุฮัมมัด สอนว่าอาหารหรือค่าใช้จ่ายที่ได้มาด้วยน้ำพักน้ำแรงนั้นเป็นสิ่ง ประเสริฐสุด

นอกจากนี้ ในศาสนาอิสลามยังมีเรื่องของการประกอบธุรกิจและอาชีพด้วย ดังนั้น ในการประกอบอาชีพและแสวงหารายได้นั้น ศาสนาอิสลามจึงห้ามให้ชาวมุสลิมเข้าไปเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ ดังนี้

1. ต้องมีความตั้งใจดีในการประกอบสัมมาอาชีพ โดยตั้งเจตนาว่าการประกอบอาชีพนี้จะทำให้ตนไม่ต้องรบกวนผู้ใดในการแบมือขอคนอื่น และตั้งใจหาเลี้ยงครอบครัวอย่างเพียงพอและอาจเอื้อเพื่อผู้อื่นได้อีกด้วย
2. การทำอาชีพด้วยการเดินทางไปตลาดทางโลกนั้น มิได้เป็นอุปสรรคในการไปตลาดทางธรรม ตลาดทางธรรม หมายถึง มัสยิด ดังนั้น ควรจัดตารางเวลาในช่วงเช้ามีดไปยังตลาดธรรม มีการละหมาด การซิกรุลลอฮ์และขอพร ซึ่งบรรดาคนยุคก่อน (สลัฟ) ได้ใช้ช่วงเวลาเช้ามีด และตอนค่ำให้แก่ตลาดทางธรรม และใช้ช่วงระหว่างกลางวันให้เป็นเวลาของตลาดทางโลก เมื่อได้ยินเสียงอะซานบอกเวลาละหมาดซุฮริและอัศรี ก็เป็นการสมควรที่จะหยุดภารกิจการทำงานแล้วทำการละหมาดเพื่อเข้าเฝ้าอัลลอฮ์ พระผู้ทรงประทานปัจจัยยังชีพ
3. ในระหว่างการทำงานด้านธุรกิจหรือประกอบอาชีพ ควรมีใจผูกพันกับอัลลอฮ์ โดยตลอด ด้วยการรำลึกถึงพระองค์
4. ต้องเลือกทำธุรกิจหรือประกอบอาชีพโดยสุจริต (ฮาลาล) หลีกเลี่ยงการทำอาชีพที่ผิดต่อหลักการศาสนา (ฮะรอม) เพราะการประกอบสัมมาอาชีพโดยสุจริตนั้น เป็นภารกิจจำเป็นสำหรับมุสลิม
5. การประกอบกิจการค้าขาย ต้องไม่มีการกักตุนสินค้า เพื่อหวังผลกำไรที่สินค้าขาดตลาด ซึ่งการเช่นนี้เป็นการต้องห้ามเด็ดขาด โดยนัยแห่งบัญญัติอิสลาม เพราะเป็นการฉวยโอกาสและเอาเปรียบผู้บริโภค
6. ต้องมีความสุจริตในการทำมาหากิน ไม่ทำธุรกิจในลักษณะฉ้อโกง ด้วยการไม่อธิบายความในสินค้าที่ขาย หรือปกปิดข้อเท็จจริงในเรื่องของข้อมูลสินค้า ทำให้ผู้ซื้อเข้าใจผิดในทำนองหลอกลวง ซึ่งเป็นข้อห้ามตามหลักศาสนาอิสลาม
7. ต้องไม่สบบาสาน เพื่อให้มีน้ำหนักในการขายสินค้าได้มากขึ้น ซึ่งถือว่าเป็นการทำเล่น ๆ ต่อหลักการสาบาน ที่ต้องนำพระนามของอัลลอฮ์มาอ้างในการสาบานด้วย

8. ต้องไม่มีการทุจริตในการชั่งหรือตวงวัด หมายความว่า ต้องไม่โกงตาชั่งและมาตรวัด เพราะการทำเช่นนั้นเป็นการเอาเปรียบผู้บริโภค ซึ่งเป็นการไร้จริยธรรมในการประกอบสัมมาอาชีพที่น่าเกลียดที่สุด

9. ต้องไม่บรรยายสรรพคุณสินค้าหรือทำการโฆษณาที่เกินความจริง ซึ่งทำให้ผู้บริโภคหลงผิดอันเป็นการทุจริตทางการค้าชนิดหนึ่ง และทรัพย์สินที่ได้มาจากการนี้ถือเป็นทรัพย์สินที่ต้องห้าม

10. ต้องไม่มีการโกงราคาสินค้า ด้วยการตั้งราคาแพงเกินควรหรือทำให้คนอื่นที่ไม่ต้องการซื้อสินค้าจริง ๆ มาอ้างว่าจะซื้อสินค้านั้นในราคาที่แพงกว่า เพื่อให้คนซื้อคนก่อนที่ต้องการสินค้านั้นจริง ๆ จำต้องซื้อสินค้านั้นในราคาแพง

11. ต้องไม่ซื้อหรือขายสินค้าตามถนนทางคนเดิน อันเป็นเหตุให้คนที่สัญจรไปมาไม่ได้รับความสะดวก และอาจเป็นอันตรายที่ต้องหลีกเลี่ยงใช้สัญจรทางถนนรถเดิน

12. ต้องพอใจในผลกำไรที่พอควรเพื่อไม่เป็นการขูดรีดผู้บริโภค และจะเป็นการสร้างความปลอดภัยของลูกค้า อีกทั้งจะได้ลูกค้าประจำมากขึ้นอย่างต่อเนื่องต่อไปอีกด้วย

13. ต้องไม่ซื้อหรือขายสินค้าที่ได้มาโดยทางทุจริต อีกในหนึ่งก็คือ ต้องไม่ซื้อหรือขายของโจร

14. ต้องไม่ทำการค้าหรือธุรกิจเกี่ยวกับดอกเบี้ยยและเกี่ยวกับการพนันชั้นต่อ

15. ต้องไม่ทำธุรกิจการค้าหรือทำอาชีพที่เกี่ยวกับสิ่งต้องห้ามทางศาสนา เช่น สุรา หรือสิ่งมีนเมาและมอมเมาทุกชนิด

16. ไม่สนับสนุนผู้ซื้อหรือผู้ขายที่กระทำการอันต้องห้าม เพราะการสนับสนุนผู้ทำเช่นนั้น ถือเป็นข้อห้ามตามหลักการอิสลาม เช่น แม่ค้าขายขายองุ่นหรืออินทผลัม ขายองุ่นหรืออินทผลัมไปทำเปียร์หรือสุรา เป็นต้น

17. ต้องมีการผ่อนปรนหรืออำนวยความสะดวกแก่ผู้ซื้อหรือผู้ขายตามสมควร โดยไม่เคร่งครัดหรือทำความลำบากแก่ผู้ซื้อหรือผู้ขายมากเกินไป

18. ต้องไม่ซื้อหรือขายตัดหน้าคนอื่น แต่ต้องรอให้คนอื่นได้ตกลงซื้อขายให้สำเร็จหรือเลิกล้มการซื้อขายเสียก่อน แล้วค่อยเข้าไปซื้อขายต่อไป

19. ต้องไม่นำเงินตราต่างสกุลหรือสกุลเดียวกันที่เลิกใช้ไปแล้วมาทำการซื้อขาย เพราะการทำเช่นนี้เป็นการหลอกลวงชนิดหนึ่ง

20. ต้องรับคืนสินค้าและคืนเงินให้แก่ผู้ซื้อ หากพบว่าสินค้าที่ขายไปนั้นชำรุดเสียหาย หรือผิดไปจากสินค้าที่ตกลงซื้อขาย

21. ผู้ทำงานเป็นข้าราชการ เป็นพนักงานรัฐวิสาหกิจหรือเป็นพนักงานบริษัท ห้างร้าน รวมทั้งลูกจ้างทั่วไป ต้องปฏิบัติหน้าที่ให้เต็มความสามารถและเต็มเวลาที่กำหนด ต้องไม่เข้างานสาย เลิกงานก่อนเวลา หรือทำงานไม่เต็มที่ และหรือบกพร่องต่อหน้าที่ เพราะการดั่งกล่าวเป็นการทรยศต่อหน้าที่ที่ได้รับหมาย อันถือได้ว่าทุจริตต่อหน้าที่ (รากฐานอิสลาม, 2558)

นอกจากนี้ บทบาทของสตรีมุสลิมในสังคมยุคใหม่ถือว่ามีความสำคัญอย่างยิ่ง หากย้อนมองไปถึงผู้หญิงในบริบทของสังคมหลายในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่มีความเกี่ยวพันอย่างแนบแน่นระหว่างความเป็นชาติพันธุ์หลายกับศาสนาอิสลาม โดยเฉพาะในสามจังหวัด ชายแดนภาคใต้ ดังนั้นการมองประเด็นของผู้หญิงในสังคมหลายจึงต้องพิจารณาบริบททางเศรษฐกิจการเมืองวัฒนธรรมที่ส่งผลต่อสังคมหลายรวมถึงพลวัตของศาสนาอิสลามด้วย(สุไรณี สายนุ้ย, 2558) บทบาทครอบครัว สำหรับผู้หญิงมุสลิมในสังคมหลายว่าแม้สถานะของผู้หญิงและผู้ชายไม่เท่ากัน แต่ผู้หญิงมุสลิมในสังคมหลายก็ไม่ได้ถูกจำกัดพื้นที่อยู่เพียงในครัวเรือนภายใต้บทบาทของความเป็นแม่เท่านั้น แต่ยังคงมีบทบาททางเศรษฐกิจด้วยการทำการค้า ในพื้นที่สาธารณะอีกด้วย ผู้หญิงเหล่านี้จึงเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการธำรงอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ผ่านกลไกทางสังคมที่มีลักษณะที่ไม่เป็นทางการหลายรูปแบบ เช่น การผูกมิตร การแต่งงาน การค้าขาย เป็นต้น

สภาพการณ์ในกลุ่มอาชีพของสตรี ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้มีความอุดมสมบูรณ์ในเชิงทรัพยากรอีกทั้งมีรากฐานวัฒนธรรมชุมชนที่แข็งแกร่งและเน้นการพึ่งพาตนเอง อย่างไรก็ตามก็ดี เหตุการณ์ความไม่สงบใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ซึ่งทวีความรุนแรงและขยายวงกว้างในช่วงที่ผ่านมา ได้ส่งผลกระทบต่อการดำรงชีวิตของประชาชนในพื้นที่ ทั้งนี้หน่วยงานภาครัฐได้ตระหนักถึงความสำคัญของการเสริมสร้างศักยภาพทางเศรษฐกิจ อันจะนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนและการลดช่องว่างทางสังคม ซึ่งจะช่วยบรรเทาความขัดแย้งได้อีกทางหนึ่ง การพัฒนาอาชีพของกลุ่มสตรีในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้เพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจในครัวเรือนและชุมชน ถือเป็นอีกแนวทางหนึ่งที่จะช่วยบรรเทาปัญหาในพื้นที่ได้ (พัชรา โล่จินดารัตน์, 2553) เนื่องจากสตรีเป็นกลุ่มที่ได้รับผลกระทบอย่างสูงจากการสูญเสียหัวหน้าครอบครัวจากเหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้เพราะสตรีมุสลิมส่วนใหญ่แต่งงานเมื่ออายุน้อย มีบุตรหลายคน และขาดโอกาสใน

การพัฒนาทักษะอาชีพ แต่ประเด็นการพัฒนาศักยภาพทางเศรษฐกิจของสตรีในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ยังคงไม่ได้รับการกล่าวถึงมากนักในเชิงนโยบาย

ลักษณะการประกอบอาชีพของสตรีในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ แบ่งออกเป็น 3 ประเภท ดังนี้

1. อาชีพหลักของครอบครัว เช่น การทำนา การทำประมง การขึ้นตาล และการทำนาเกลือ โดยสตรีได้เข้ามามีบทบาทในการประกอบอาชีพหลักร่วมกับหัวหน้าครอบครัวมากขึ้น

2. อาชีพบทบาทดั้งเดิมของสตรี เช่น กาทำขนม การทำปลาแห้ง และการตัดเย็บเสื้อผ้า ซึ่งสตรีมีบทบาทสำคัญ เนื่องจากอาศัยทั้งความรู้ที่ถ่ายทอดมาแต่โบราณ และที่ได้รับการพัฒนาขึ้นมาใหม่ โดยถือเป็นอาชีพที่ทำรายได้เสริมให้แก่สตรีในชุมชนอย่างต่อเนื่อง

3. อาชีพรับจ้าง ในอุตสาหกรรมชุมชนเพื่อผลิตขนมและปลาแห้ง ตัดเย็บเสื้อผ้า งานรับจ้างซ่อมอุปกรณ์ประมงในเมือง และการเดินทางไปทำงานรับจ้างในประเทศมาเลเซีย อนึ่ง สำนักงานแรงงานไทยประจำสถานเอกอัครราชทูต ณ กรุงกัวลาลัมเปอร์ รายงานว่า ปัจจุบันมีแรงงานไทยในมาเลเซียกว่า 22,000 คน เป็นแรงงานผิดกฎหมาย 12,000 คน และเป็นแรงงานถูกต้องตามกฎหมาย 10,000 คน

การพัฒนาอาชีพสตรีในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ ปัจจุบันหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องได้ดำเนินโครงการสนับสนุนการพัฒนาอาชีพกลุ่มสตรีและชุมชนในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ แล้วส่วนหนึ่ง อาทิ

1. กรมการพัฒนาชุมชน มีภารกิจในการส่งเสริมการรวมกลุ่มและพัฒนาศักยภาพของสตรี โดยจัดฝึกอบรมการพัฒนามาตรฐานสินค้าและบรรจุภัณฑ์ การพัฒนาตลาดและวางแผนธุรกิจพร้อมมีบทบาทในการคัดเลือกคณะกรรมการพัฒนาสตรีระดับหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ และจังหวัด และเน้นการจัดสรรงบประมาณให้แก่กลุ่มอาชีพสตรีที่มีความเข้มแข็งเป็นหลัก เนื่องจากภาครัฐมีข้อจำกัดเชิงบุคลากร นอกจากนี้ ยังดำเนินการส่งเสริมการจัดงานแสดงและประกวดสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) เพื่อเพิ่มช่องทางการตลาด

2. กรมส่งเสริมการเกษตร มีบทบาทในการดำเนินโครงการสนับสนุนการรวมกลุ่มของแม่บ้านเกษตรกร เพื่อฝึกอบรมสาขาอาชีพต่าง ๆ อันเป็นหนึ่งในโครงการพัฒนาพื้นที่พิเศษ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ภายใต้งบประมาณโครงการไทยเข้มแข็ง

3. หน่วยงานภาครัฐอื่น ๆ อาทิ กรมส่งเสริมสหกรณ์ กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม กรมการจัดหางาน กรมพัฒนาฝีมือแรงงาน ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนใต้ (ศอ.บต.) สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (กศน.) ต่างมีบทบาทในการสนับสนุนการฝึกและพัฒนาอาชีพ และการส่งเสริมการเรียนรู้ โดยมีโครงการสนับสนุนวิทยากร และแนะนำความรู้เพิ่มเติมในการประกอบอาชีพให้แก่ชุมชนและกลุ่มสตรีในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ (พัชรา โล่จินดารัตน์, 2553)

ศักยภาพและอุปสรรคในการประกอบอาชีพของสตรีในพื้นที่ ในภาพรวมสินค้าอาหารแปรรูปที่ไว้วัตถุดิบจากในชุมชน เช่น กระทู้บี้บ ขนมปิ้ง ปลาแห้ง เปลือกส้มโอเชื่อม และกอละแมร์ มีศักยภาพทางการตลาด และหากมีการพัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์ก็น่าจะเป็นไปได้ในการขยายโอกาสทางการตลาดทั้งในประเทศและเพื่อการส่งออก อย่างไรก็ตาม งานวิจัยของ (พัชรา โล่จินดารัตน์, 2553) พบว่า ยังคงอุปสรรคสำคัญบางประการในการพัฒนาอาชีพสตรีในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ สรุปได้ดังนี้

1. การจ้างงานส่วนใหญ่เป็นลักษณะการรับงานมาทำในครัวเรือน หรือ เศรษฐกิจนอกระบบ (informal economy) ที่ไม่คำนึงถึงการคุ้มครองและสวัสดิการแรงงานหรือ สุขภาพความปลอดภัยในการทำงาน

2. สตรีในพื้นที่มักรวมกลุ่มกันเพื่อให้ได้รับเงินสนับสนุนจากรัฐบาลหรือ องค์กรต่าง ๆ โดยมีใช้เป็นการรวมกลุ่มเพื่อแก้ไขปัญหาด้านอาชีพอย่างแท้จริง นอกจากนี้การรวมกลุ่มยังคงมีธรรมเนียมปฏิบัติที่เป็นอุปสรรคหลายประการ เช่น การปันผลหรือแบ่งสรรรายได้ปีละ ครั้ง ซึ่งทำให้สมาชิกมองว่างานรวมกลุ่มเป็นเพียงอาชีพเสริม และมีได้ให้ความสำคัญเท่าที่ควร

3. ปัจจุบันการรวมกลุ่มดังกล่าวยังคงขาดการเชื่อมโยงระหว่างเครือข่ายพัฒนาอาชีพในแต่ละชุมชน เพื่อสามารถแลกเปลี่ยนองค์ความรู้อันเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาอาชีพซึ่งกันและกัน

4. สตรีในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ส่วนใหญ่ขาดทักษะในการบริหารธุรกิจและขาดเงินทุนในการตั้งต้นอาชีพ เนื่องจากไม่สามารถเข้าถึงแหล่งทุนของรัฐและขาดแคลนข้อมูลรายละเอียดการสนับสนุน งบประมาณของรัฐและไม่สามารถเขียนขอเสนอโครงการหรือ สื่อสารกับหน่วยงานรัฐอย่างมีประสิทธิภาพ แม้ว่ารัฐจะได้จัดสรรงบประมาณสำหรับการพัฒนา

เศรษฐกิจและโครงสร้างพื้นฐานใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้แล้วในวงเงินกว่า 118,900 ล้านบาท ในช่วงระหว่างปี 2547 – 2552

5. บุคลากรภาครัฐที่มีจำนวนจำกัดเมื่อเทียบกับขอบเขตภารกิจของภาครัฐที่เพิ่มสูงขึ้นในปัจจุบันทำให้ช่องทางการประชาสัมพันธ์ข่าวสารของหน่วยงานรัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไม่ทั่วถึง อีกทั้งผู้บริหารและผู้นำชุมชนไม่ได้ให้ความสำคัญเรื่องการพัฒนาอาชีพในพื้นที่ปกครองของตนเท่าที่ควร หากเน้นการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ถนน ชลประทาน และหน่วยงานที่มีอำนาจจัดสรรงบประมาณมักจะสนับสนุนกลุ่มเดิมที่มีความเข้มแข็งอยู่แล้ว

สำหรับในจังหวัดชายแดนภาคใต้ แหล่งเรียนรู้ที่ถือเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ศาสนาอิสลามได้แก่ “ปอเนาะ” ซึ่งเป็นแหล่งเรียนรู้ทางศาสนาที่เก่าแก่มานานกว่า 400 ปี มีบทบาทสำคัญต่อชาวมลายูมุสลิมในด้านการศึกษาศาสนา ภาษา วัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณี (อุดม ปัตนวงศ์ และคณะ, 2553)

(คมวิทย์ สุขเสณีย์, 2553) ได้อธิบายว่า ปอเนาะดาแล มีความหมายครอบคลุมตั้งแต่ การศึกษา ศาสนา สังคม ชีวิตประจำวัน และแหล่งพักพิง ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ทางสังคมของคนมลายูมุสลิม มีลักษณะการพึ่งพาอาศัย การยอมรับในวิถีการดำรงอยู่ ผ่านระบบความเชื่อ และการยึดหลักศาสนบัญญัติของศาสนาอิสลาม สิ่งเหล่านี้เป็นพื้นฐานในการก่อรูปความสัมพันธ์ทางสังคมของคนมลายูมุสลิมใน ปอเนาะดาแล ความสัมพันธ์ดังกล่าวเกิดขึ้นจากความตั้งใจของผู้สูงอายุที่เข้ามาอาศัยอยู่ใน ปอเนาะดาแล เพื่อเรียนรู้ศาสนา และ ปฏิบัติศาสนกิจร่วมกัน ผ่านกิจกรรมกระบวนการเรียนรู้ เกิดความสนิทสนมเหมือนเพื่อน มีความผูกพันระหว่างผู้สูงอายุ มีความรักใคร่เห็นอกเห็นใจกัน รู้จักเสียสละต่อกัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกันทั้งส่วนตัว และส่วนรวมเป็นอย่างดี เป็นความผูกพันของผู้สูงอายุที่อยู่ใน ปอเนาะดาแล ทำให้ผู้สูงอายุได้พบปะกันอย่างสม่ำเสมอ มีการยอมรับในคุณค่าของ ปอเนาะดาแล สามารถนำไปสู่ความช่วยเหลือเกื้อกูลระหว่างคนที่อยู่ใน ปอเนาะดาแล อันเป็นความเกื้อกูลที่ผู้ “ให้” ไม่ได้หวังผลตอบแทนจากผู้ “รับ”

อาจกล่าวได้ว่า “ปอเนาะดาแล” เป็นสถาบันเรียนรู้ศาสนาตามอัธยาศัยให้แก่ผู้สูงอายุทุกคน หรือผู้ด้อยโอกาส หรือผู้ที่สนใจเรียนรู้ศาสนา ซึ่งหากมองเชื่อมโยงกับเรื่องการศึกษา คือ ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุเกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต หรือ Life-long learning ปอเนาะดาแลจึงเป็นสถานที่ที่ให้คุณประโยชน์หลายด้าน อย่างน้อย 5 ด้าน คือ ด้านแรก เป็นสถานที่เรียนรู้ศาสนาด้วยความสมัครใจของผู้สูงอายุที่ต้องการเรียนรู้ศาสนาเพื่อนำไปใช้ในการดำเนินชีวิต ด้านที่สองเป็น

สถานที่ปฏิบัติศาสนกิจร่วมกัน ผู้สูงอายุได้ละหมาดร่วมกัน อ่านคัมภีร์ - อัลกรุอ่าน และปฏิบัติศาสนกิจอื่น ๆ เป็นต้น ด้านที่สามเป็นเหมือนบ้านหลังที่สองให้ผู้สูงอายุได้ใช้ชีวิตเพื่อเรียนรู้ศาสนากับโต๊ะครู ด้านที่สี่เป็นพื้นที่สร้างความสัมพันธ์ของผู้สูงอายุ โต๊ะครู และผู้ที่เกี่ยวข้อง เช่น มีการพบปะพูดคุยติดต่อสื่อสาร สร้างความสัมพันธ์กัน ในลักษณะการอยู่ร่วมกันผ่านความเชื่อทางศาสนา และวัฒนธรรม และด้านที่ห้า ให้ลูกได้มีโอกาสทดแทนบุญคุณผู้สูงอายุ โดยการสนับสนุนให้ผู้สูงอายุได้เรียนรู้ศาสนาโดยไม่ต้องรับภาระดูแลหลาน

ดังนั้น การทำงานของผู้สูงอายุชาวมุสลิมสะท้อนให้เห็นถึงวิถีการปฏิบัติที่ยึดหลักคำสอนของพระเจ้าในการดำเนินชีวิต จึงจำเป็นต้องเข้าใจบริบทในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่มีลักษณะเป็นพหุวัฒนธรรมและมีประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม และนำประเด็นเรื่องหลักศาสนาและวัฒนธรรมมุสลิมเข้ามาพิจารณาประกอบการวิเคราะห์ควบคู่กันไปด้วย ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดความเข้าใจในสถานการณ์ของการทำงานของผู้สูงอายุชาวมุสลิมได้อย่างชัดเจนมากขึ้น

2.4 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สามารถนำมาอธิบายเป็นประเด็นต่าง ๆ ได้ดังนี้

2.4.1 ด้านการทำงานของผู้สูงอายุ เพื่อการมองผู้สูงอายุในฐานะพลังของสังคม มุ่งใช้ประโยชน์จากศักยภาพของผู้สูงอายุตามความพร้อมทั้งจากการทำงาน ทำกิจกรรม และมีส่วนร่วมในสังคมจะช่วยเสริมคุณค่าของผู้สูงอายุและมีสุขภาพที่ดีขึ้น ขณะเดียวกัน การช่วยให้ผู้สูงอายุมีรายได้พอเพียงต่อการดำรงชีวิตโดยไม่ต้องพึ่งพิงบุตรหลานและภาครัฐ เป็นการช่วยลดปัญหาการขาดแคลนแรงงาน ตลอดจนเป็นกำลังในการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศ

งานศึกษาของ (สถิต นิยมญาติ, 2539) พบว่า ผู้สูงอายุในภาคใต้ในด้านการทำงาน ผู้สูงอายุส่วนใหญ่มักทำงานตลอดชั่วชีวิต คำว่า “เกษียณอายุ” ที่รู้จักกันดีในสังคมเมืองนั้น ผู้สูงอายุในสังคมชนบทไม่รู้จักและไม่มีโอกาสได้เกษียณอายุเลย จนกระทั่งถึงแก่กรรม ด้านการพึ่งพาอาศัยบุตรและเพื่อนบ้าน ผู้สูงอายุสามารถพึ่งพาบุตรที่อาศัยอยู่ร่วมกันได้ในทุกเรื่อง แต่ไม่สามารถพึ่งพาบุตรที่ไม่ได้อาศัยอยู่กับผู้สูงอายุในเรื่องใด ๆ ได้เลย ดังนั้น ผู้สูงอายุจึงยกมรดกส่วนใหญ่ให้แก่บุตรที่อาศัยอยู่ร่วมกันมากกว่าให้บุตรคนอื่น ๆ ส่วนเพื่อนบ้านนั้น ผู้สูงอายุสามารถพึ่งพาได้ทุกเรื่องเช่นเดียวกัน เช่น การนำส่งโรงพยาบาลเมื่อป่วยหนัก การยกของหนัก ช่วยซ่อมแซมบ้าน การไปมาหาสู่และการให้กำลังใจ เป็นต้น

นอกจากนี้ งานวิจัยของ(พวงทอง อินใจ และคณะ, 2559) ผลการศึกษา พบว่า ผู้สูงอายุจิตอาสา มีประสบการณ์การทำงานจิตอาสา ระยะเวลาานที่สุุดมากกว่า 10 ปี ทุกคน ปฏิบัติงานจิตอาสาอย่างน้อยสัปดาห์ละ 1 ครั้ง มีคุณลักษณะสำคัญ 5 ประการ ได้แก่ มีใจรัก (Integrity) มีเวลา (Flexibility) มีความพร้อมส่วนตน (Energy) มีวินัย (Reliability) และมีความรับผิดชอบ (Responsibility) กระบวนการดำเนินกิจกรรมจิตอาสาระหว่างผู้สูงอายุจิตอาสา กับหน่วยงานแบบยั่งยืน แบ่งออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ 1) หน่วยงาน/องค์กรที่ต้องการให้มีจิตอาสา มาปฏิบัติ ดำเนินการโดย 5 ขั้นตอน คือ ให้การยอมรับ กำหนดขอบเขตภารกิจที่ต้องการให้ช่วยปฏิบัติ ระบุพื้นที่ที่ต้องปฏิบัติ กำหนดบุคคลประสานงานหลัก คัดเลือก และปฐมนิเทศ และ 2) ผู้สูงอายุที่สนใจปฏิบัติงานจิตอาสา ให้ศึกษาขอบเขตงานที่จะปฏิบัติ เลือกพื้นที่ปฏิบัติ เตรียมความพร้อมส่วนตน จัดการตนเองให้พร้อมในการปฏิบัติ และเข้าร่วมดำเนินกิจกรรมและประเมินผล โดยมีประเด็น การเชื่อม 2 ส่วนนี้โดยการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อต่าง ๆ การติดต่อกับบุคคลโดยตรง และการประชุมอย่างต่อเนื่อง ตลอดจนแนวทางการพัฒนาผู้สูงอายุจิตอาสาเมืองแสนสุขในประเด็นด้านความรู้ที่ จำเป็นสำหรับการดำเนินกิจกรรม ทักษะความสามารถพิเศษ เช่น สิ่งประดิษฐ์ งานฝีมือการทำขนม การทำอาหาร เป็นต้น การบริหารเวลา ความพร้อมส่วนตนด้านสุขภาพ และใจรักงาน จิตอาสา เพื่อให้เกิดความยั่งยืนในการปฏิบัติงาน อันนำไปสู่ประโยชน์สูงสุดทั้งแก่องค์กร และผู้สูงอายุจิตอาสา ทั้งนี้ต้องอยู่ภายใต้บริบทของผู้สูงอายุและกติกาของหน่วยงานนั้น ๆ

(วิไลลักษณ์ รัตนเพียรธัมมะ, 2559) ศึกษาเรื่อง รูปแบบการทำเกษตรประณีต สำหรับผู้สูงอายุ มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างรูปแบบการทำเกษตรประณีตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ผลการศึกษาพบว่า ประชาชนชาวบ้านมีการดำเนินชีวิตโดยยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ทำจาก พื้นที่เล็ก ๆ ไปหาใหญ่ตามกำลังความสามารถของตนเองและครอบครัว ปลูกพืชทุกอย่างที่กิน ปลูก ต้นไม้ที่ใช้ทำประโยชน์ ลดการใช้ปุ๋ยสารเคมี ใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในพื้นที่ มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ มุ่งสู่ การพึ่งพาตนเอง ลดการพึ่งพาจากภายนอก ทั้งนี้รูปแบบการทำเกษตรประณีตตามปรัชญาเศรษฐกิจ พอเพียงสำหรับผู้สูงอายุมีหลักการสำคัญคือต้องยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินชีวิต โดยประยุกต์ใช้เกษตรทฤษฎีใหม่เพื่อการพึ่งตนเอง โดยมีองค์ประกอบในด้านสุขภาพ การมีพื้นที่ มี ความรู้ด้านการเกษตร ด้านการจัดการ การออมและการจดบันทึก ทั้งนี้ขั้นตอนในการทำเกษตร ประณีตเริ่มจากการค้นหาตัวเอง การวิเคราะห์ข้อมูลและทรัพยากรที่มีอยู่ ตั้งใจและตัดสินใจทำทันที จัดทำบัญชีครัวเรือน ทำอย่างสม่ำเสมอต่อเนื่อง รวมทั้งแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเครือข่าย โดยปัจจัยที่

เป็นตัวกำหนดความสำเร็จของการทำเกษตรประณีตได้อย่างยั่งยืนประกอบด้วย ปัจจัยทางกายภาพ
ชีวภาพ เศรษฐกิจ สังคม การศึกษาและความพอเพียง

จะเห็นได้ว่า การส่งเสริมการทำงานผู้สูงอายุควรมีความยืดหยุ่น ยึดหลักความสมัคร
ใจ โดยมีมาตรการจูงใจและลดอุปสรรคต่อการจ้าง รวมทั้งการสนับสนุนทั้งด้านกฎระเบียบ กลไก
จัดการ ตลอดจนมีนโยบายบำนาญบำนาญและการออมที่ส่งเสริมการทำงานของผู้สูงอายุ

2.4.2 การเตรียมความพร้อมเข้าสู่วัยสูงอายุ ในอนาคตข้างหน้า ผู้สูงอายุจะต้อง
พึ่งพาตนเอง เนื่องจากบางส่วนไม่มีลูกหลานเลี้ยงดู ต้องพึ่งพิงเงินอุดหนุนจากรัฐเป็นหลัก ดังนั้น
เพื่อให้สังคมได้ตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้น การให้ความรู้แก่ประชาชนเพื่อให้ตระหนักถึงผลกระทบ
จากการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ การเตรียมความพร้อมเพื่อปรับเปลี่ยนการผลิตสินค้าให้ตอบสนองความ
ต้องการ

(สมบุญ ยมนา, 2551) ศึกษาเรื่อง ประชากรวัยกลางคน: การเตรียมความพร้อมเพื่อ
วัยสูงอายุที่มีคุณภาพในสังคมผู้สูงอายุใน 10 – 20 ปี ข้างหน้า พบว่า การศึกษาปัจจัยที่มีผลกระทบ
ต่อการเตรียมตัวด้านสุขภาพ ด้านการออม และที่อยู่อาศัย พบว่า เพศชายมีการเตรียมความพร้อม
น้อยกว่าเพศหญิง ผู้ที่มีระดับการศึกษาที่สูงกว่าจะมีการเตรียมตัวด้านสุขภาพและที่อยู่อาศัยมากกว่า
ผู้ที่มีระดับการศึกษาที่ต่ำกว่า ผู้ที่สมรสแล้วมีการเตรียมตัวด้านที่อยู่อาศัยมากกว่าผู้ที่เป็นโสด ผู้ที่มี
เงินออมจะมีการเตรียมตัวด้านสุขภาพและด้านที่อยู่อาศัยมากกว่า สำหรับตัวแปรเศรษฐกิจในเรื่อง
รายได้จากอาชีพหลักมาก ผู้ที่มีอาชีพเสริมและผู้ที่มีรายได้เพียงพอกับรายจ่ายมีโอกาสในการเตรียม
ตัวด้านการออมสูงกว่า ขณะที่ผู้ที่รับราชการหรือทำงานวิสาหกิจ ผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัว และอาชีพ
เกษตรกรรมมีการเตรียมการออมสูงกว่าอาชีพรับจ้าง

(ลีลาวดี อัครเศรษฐี, 2549) ศึกษาเรื่อง การเตรียมการเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุของ
ประชาชนตำบลไร่ขิง อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม ผลการศึกษา พบว่า กลุ่มตัวอย่างเพศหญิง
อายุระหว่าง 25 – 30 ปี มีสถานภาพสมรส ระดับการศึกษามัธยมศึกษาหรือเทียบเท่า มีอาชีพหลัก
คือ อาชีพค้าขาย มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน 5,000 – 7,000 บาท ส่วนใหญ่ไม่มีหนี้สิน พักอาศัยอยู่กับคู่
สมรส ผลการศึกษาภาพรวมทัศนคติต่อความจำเป็นของการเตรียมการเข้าสู่การเป็นผู้สูงอายุที่มี
คุณภาพ 3 ด้าน ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และด้านสุขภาพอยู่ในระดับดีมาก กลุ่มตัวอย่างมี
ทัศนคติต่อความจำเป็นของการเตรียมการเข้าสู่การเป็นผู้สูงอายุที่มีคุณภาพด้านเศรษฐกิจอยู่ในระดับดี
มาก โดยเฉพาะการจัดแบ่งเงินเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายสำหรับใช้จ่ายในชีวิตประจำวันเป็นสิ่งจำเป็น ทัศนคติ

ต่อความจำเป็นต่อการเตรียมการเข้าสู่สังคมสูงอายุที่มีคุณภาพด้านสังคมอยู่ในระดับดีมาก โดยเฉพาะ การที่สมาชิกในครอบครัวทุกคนรักใคร่ เอาใจใส่กันดี เป็นความอบอุ่นในครอบครัว ส่วนลักษณะการ เตรียมการเข้าสู่วัยสูงอายุภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งกลุ่มตัวอย่างมีลักษณะการเตรียมการเข้าสู่ วัยสูงอายุในด้านสังคมอยู่ในระดับดีมาก โดยเฉพาะการพูดคุยสังสรรค์กันระหว่างสมาชิกในครอบครัว ทุกวัน และการซื้อผืนที่ดินเป็นของตนเองเพื่อสร้างบ้านในอนาคต

(ภัทรพร อ่อนไสว, 2544) ศึกษาเรื่อง แนวทางการพัฒนาบริการสังคมเพื่อ เตรียมการให้กับสตรีโสดก่อนเข้าสู่วัยสูงอายุ ในเขตดินแดน กรุงเทพมหานคร ผลการศึกษา พบว่า สตรีโสดก่อนเข้าสู่วัยสูงอายุ มีอายุในช่วงระหว่างวัย 50 – 59 ปี อาศัยอยู่ในเขตดินแดนจำนวน 10 ราย มีสภาพปัญหาที่คล้ายกัน คือ ปัญหาด้านสุขภาพอนามัย ได้แก่สุขภาพไม่แข็งแรง มีโรคประจำตัว ด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ ฐานะยากจน มีความลำบาก ที่อยู่อาศัย อาชีพและรายได้ไม่มั่นคง ซึ่งปัญหา ดังกล่าว เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้สตรีโสดไม่แต่งงาน ข้อดีของชีวิตโสด คือ ในด้านการมีชีวิตที่อิสระ ชีวิตเรียบง่าย ไม่ต้องมีการรับผิดชอบแต่ข้อเสียของการมีชีวิตโสด คือถ้าไม่มีเงินไม่มีรายได้เพียงพอ จะลำบากมากเพราะต้องอยู่ตัวคนเดียวในวัยสูงอายุ ผลการศึกษาด้านการเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่ วัยสูงอายุ สตรีโสด พบว่า มีการเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่วัยสูงอายุในระยะยาว จำนวน 1 ราย เท่านั้นละอีก 9 ราย ไม่มีการวางแผนระยะยาว

(สุนทร สุวรรณละออง, 2560) ศึกษาเรื่อง ความต้องการพัฒนาศักยภาพการทำงาน ของผู้สูงอายุในจังหวัดชลบุรี โดยมีวัตถุประสงค์ คือ เพื่อศึกษาสถานการณ์การทำงานของผู้สูงอายุวัย ต้นและวัยกลางในจังหวัดชลบุรี และเพื่อศึกษาเปรียบเทียบความต้องการพัฒนาศักยภาพการทำงาน ของผู้สูงอายุวัยต้นและวัยกลางในจังหวัดชลบุรี ผลการสรุปได้ดังนี้

1. สถานการณ์ทำงานของผู้สูงอายุส่วนใหญ่โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้สูงอายุวัย กลางไม่ได้ทำงาน และผู้สูงอายุที่ทำงานส่วนใหญ่จะเป็นผู้สูงอายุวัยต้น ส่วนเหตุผลที่ผู้สูงอายุทำงาน เป็น เพราะต้องการมีรายได้โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มผู้สูงอายุวัยต้น ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ โดยเฉพาะอย่าง ยิงผู้สูงอายุวัยกลางจะทำงานอื่น ๆ (ที่ไม่เกี่ยวข้องกับภาคเกษตรกรรม ประมง รับจ้าง ค้าขาย การศึกษา การเมือง) อย่างไรก็ตามและผู้สูงอายุส่วนใหญ่ โดยเฉพาะผู้สูงอายุวัยกลางรู้สึกไม่ม ีความสุขในการทำงาน

2. เปรียบเทียบความต้องการพัฒนาศักยภาพการทำงานของผู้สูงอายุวัยต้น และวัยกลาง ในจังหวัดชลบุรี ภาพรวมพบว่าผู้สูงอายุวัยต้นและวัยกลางมีความต้องการแตกต่างกัน

อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 ทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านร่างกาย จิตใจ สังคม และความรู้ทักษะในการทำงาน โดยผู้สูงอายุวัยต้นต้องการพัฒนาศักยภาพการทำงานภาพรวมมากกว่าผู้สูงอายุวัยกลาง เมื่อเรียงลำดับความต้องการพัฒนาศักยภาพการทำงานของผู้สูงอายุวัยต้นและผู้สูงอายุวัยกลาง พบว่าผู้สูงอายุวัยต้นมีความต้องการพัฒนาศักยภาพเรียงลำดับได้ดังนี้ 1. ด้านร่างกาย 2. ด้านจิตใจ 3. ด้านสังคม 4. ด้านความรู้ทักษะในการทำงาน ส่วนผู้สูงอายุวัยกลางมีความต้องการพัฒนาศักยภาพเรียงลำดับได้ดังนี้ 1. ด้านร่างกายและด้านจิตใจ 2. ด้านสังคม 3. ด้านความรู้ทักษะในการทำงาน

(พรพิมล เสาะตัน, 2552) ศึกษาเรื่อง การเตรียมการเข้าสู่วัยสูงอายุของประชากรในจังหวัดปราจีนบุรี วัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาการเตรียมการก่อนเข้าสู่วัยสูงอายุของประชากรด้าน เศรษฐกิจ สุขภาพ ที่อยู่อาศัย และการจัดกิจกรรมหรือการมีส่วนร่วมทางสังคม และศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเตรียมการก่อนเข้าสู่วัยสูงอายุของประชากรในจังหวัดปราจีนบุรี ผลการศึกษา พบว่า ค่าเฉลี่ยการเตรียมการก่อนเข้าสู่วัยสูงอายุของประชากร คือ 7.87 คะแนน จากคะแนนเต็ม 12 คะแนน โดยประชากรเตรียมการมีบ้านและที่ดินเป็นของตนเองมากที่สุด รองลงมา คือ การเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา การและสุขภาพร่างกาย และการสร้างหลักประกันในการดำรงชีวิต

(กุลศล สุนทรธาดาและคณะ, 2553) ศึกษาโครงการศึกษาแนวทางการสร้างโอกาสในการทำงานของผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบท ผลการศึกษา พบว่า รูปแบบการทำงานของผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบทเกือบทั้งหมดเป็นการทำงานนอกระบบ (ผู้สูงอายุที่ทำงานในระบบมีน้อยมาก ๆ) ซึ่งเป็นแรงงานที่ไม่ได้รับการดูแลคุ้มครองสวัสดิการและการประกันสังคม ไม่มีอำนาจต่อรองในการเรียกร้องสิทธิต่าง ๆ ตามกฎหมายแรงงาน การทำงานส่วนใหญ่ทำงานที่เป็นกิจกรรมของตนเองหรือครอบครัว ได้แก่ งานในภาคเกษตรเพื่อยังชีพหรือขาย ซึ่งทำกันมาเป็นเวลานานและตั้งใจจะทำไปจนกว่าสุขภาพร่างกายจะไปไม่ไหว มักอยู่ในรูปของเกษตรพอเพียง เพื่อให้มีกินมีใช้ในครัวเรือน เหลือก็แบ่งขาย เป็นการลดรายจ่ายเพิ่มรายได้ รองลงมาคือ การประกอบอาชีพอิสระ เช่น ค้าขาย ผลิตของกินของใช้ เช่น ทำน้ำพริก ทำขนม เลี้ยงปลา ฯลฯ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นงานที่สามารถทำได้ที่บ้าน ใช้ต้นทุนในการดำเนินการต่ำ อาศัยเงินทุนจากการออมหรือกู้เงินจากกองทุนหมุนเวียนภายในชุมชน การผลิตใช้เทคโนโลยีต่ำหรือใช้ภูมิปัญญาที่มีอยู่ดั้งเดิม ตลาดไม่กว้าง สามารถบริหารจัดการได้ง่าย แต่ได้รับความสนใจจากภาครัฐในการส่งเสริมสนับสนุนน้อย ส่วนการทำงานในลักษณะของการรวมกลุ่ม มีสัดส่วนไม่มากนัก ส่วนใหญ่ทำงานในลักษณะวิสาหกิจชุมชน และกลุ่มอาชีพต่าง ๆ เช่น กลุ่ม

ผลิตภัณฑ์โอท็อป (OTOP) และกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ เป็นต้น โดยลักษณะงานที่ผู้สูงอายุทำได้เป็นงานที่มีความยืดหยุ่น สามารถปรับเปลี่ยนเวลาได้ สามารถนำกลับมาทำที่บ้านได้ หรือถ้าทำที่กลุ่มก็ไม่ได้ทำทุกวัน กลุ่มที่ประสบความสำเร็จและยั่งยืน มักมีการทำกิจกรรมสม่ำเสมอ ประกอบด้วยคนหลายวัย เพราะผู้สูงอายุสามารถทำได้บางกิจกรรมที่ถนัดเท่านั้น ไม่มีปัญหาด้านการตลาด มีหลายหน่วยงานให้การสนับสนุน และสมาชิกมีรายได้สม่ำเสมอตามเกณฑ์ที่กลุ่มกำหนด ที่สำคัญที่สุดคือต้องมีผู้นำที่มีศักยภาพในการบริหารจัดการ และมีความเสียสละ

ปัจจุบันองค์กรในพื้นที่ที่มีศักยภาพในการดำเนินการส่งเสริมการมีงานทำแก่ผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบท ได้แก่ ชมรมผู้สูงอายุ ที่มีสมาชิกผู้สูงอายุที่เสียสละอุทิศการทำงานเพื่อส่วนรวม และมีกิจกรรมที่หลากหลายสม่ำเสมอ องค์กรบริหารส่วนตำบล (อบต.) ที่สนใจงานด้านการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ ซึ่งเข้าไปส่งเสริมอาชีพให้กับผู้สูงอายุโดยตรง โดยสนับสนุนให้ผู้สูงอายุรวมกลุ่มกันหรือรวมกลุ่มกับคนวัยอื่น เช่น กลุ่มแม่บ้าน และกลุ่มผลิตภัณฑ์โอท็อป โดยทาง อบต. มีงบประมาณสนับสนุน บางส่วนหรือเขียนโครงการเพื่อขอรับงบประมาณจากกองทุนผู้สูงอายุ หรือหน่วยงานภาครัฐ อย่างไรก็ตาม กลุ่มผู้สูงอายุยังมีความต้องการความรู้และทักษะทั้งในด้านการประกอบอาชีพและการเขียนโครงการ ปัญหาขณะนี้คือ การดำเนินการยังไม่มีอย่างต่อเนื่อง แม้ว่าจะมีองค์กรพัฒนาเอกชนและภาคเอกชนที่ดำเนินงานส่งเสริมอาชีพแก่ผู้สูงอายุที่ได้ผลค่อนข้างดีและต่อเนื่อง แต่ก็ยังมีองค์กรดังกล่าวที่ทำงานด้านนี้อยู่ไม่มากนัก

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

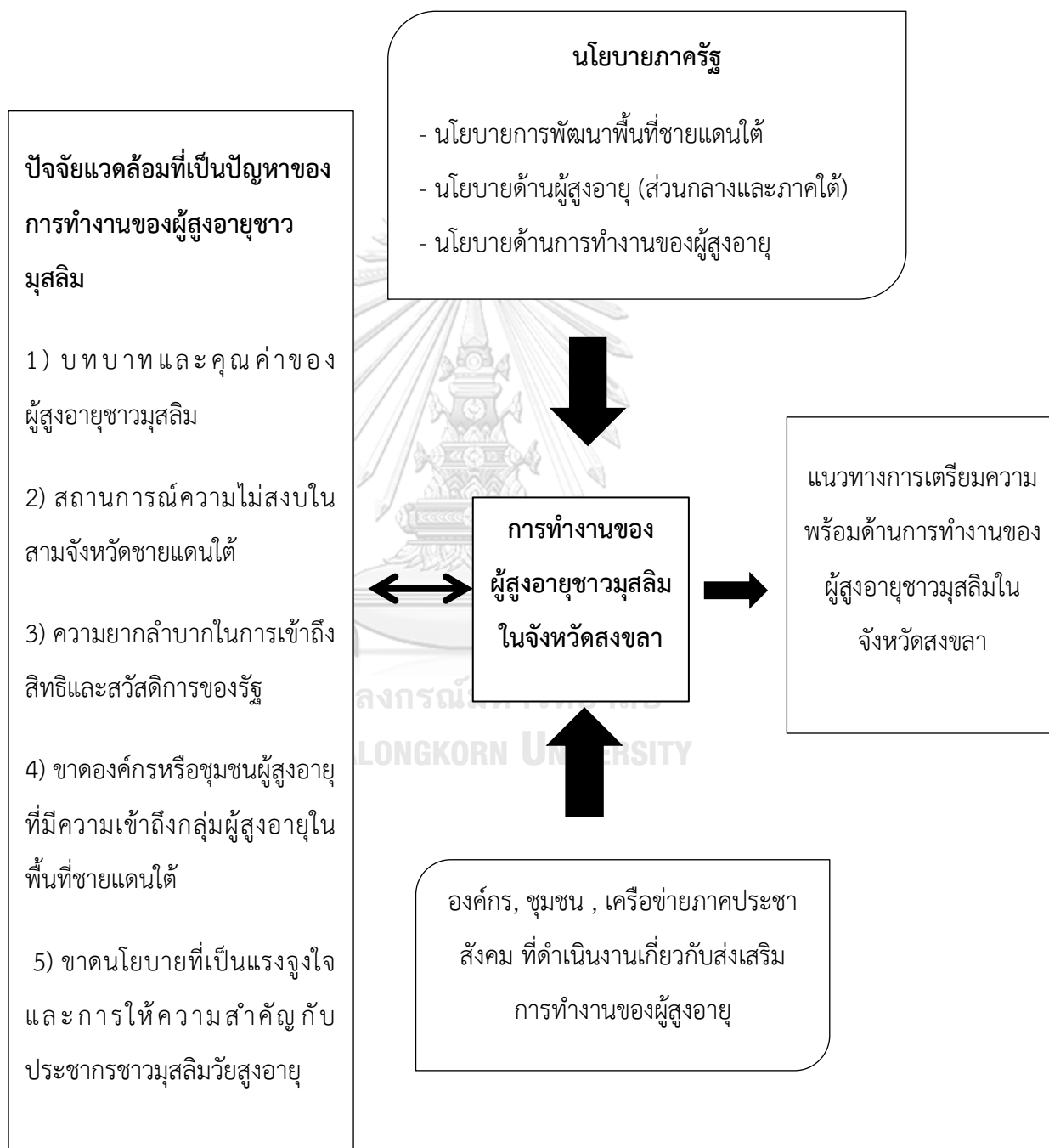
ดังนั้น ในการดำเนินการส่งเสริมการมีงานทำแก่ผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบท หน่วยงานภาครัฐควรมีการปรับเปลี่ยนวิธีการทำงานจากการนำยุทธศาสตร์หรือภารกิจของหน่วยงานเป็นตัวตั้ง มาเอาพื้นที่และกลุ่มเป้าหมายหรือผู้สูงอายุเป็นตัวตั้ง เพื่อให้เกิดการบูรณาการการดำเนินงานในระดับพื้นที่ โดยมีหน่วยงานในระดับจังหวัดเป็นแกนกลางประสานความร่วมมือกับภาคส่วนต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน โดยมีแผนพัฒนาจังหวัดเป็นกลไกขับเคลื่อนเพื่อให้เกิดการบูรณาการการทำงาน และแผนพัฒนาจังหวัดต้องสามารถเชื่อมโยงกับแผนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) โดยมีองค์กรผู้สูงอายุและผู้สูงอายุเข้ามามีส่วนร่วม ให้มีการส่งเสริมสนับสนุนการทำงานทั้งในลักษณะของการรวมกลุ่มและงานอาชีพส่วนบุคคล ซึ่งวิธีการดังกล่าวได้มีการดำเนินการที่ได้ผลมาแล้วในประเทศญี่ปุ่น ซึ่งเป็นประเทศที่เป็นสังคมสูงอายุไปนานแล้ว และควรมีการติดตามประเมินผลการดำเนินงาน เพื่อให้สามารถปรับเปลี่ยนการดำเนินงานให้เหมาะสม และสามารถเพิ่มโอกาสในการทำงานให้แก่

ผู้สูงอายุที่ต้องการทำงานได้อย่างแท้จริง นอกจากนี้ควรมีการสร้างความตระหนักในเรื่องความสำคัญ
ของการทำงานแก่ผู้สูงอายุ ทั้งงานที่มีรายได้และไม่มีรายได้ เพื่อให้ผู้สูงอายุได้ใช้ศักยภาพที่มีอยู่ (แม้
จะไม่เหมือนกับคนในวัยแรงงาน) มาสร้างคุณค่า ความมั่นคง และศักดิ์ศรีให้กับตนเอง รวมทั้งการ
ทำงานยังช่วยกระตุ้นสมองผู้สูงอายุให้ได้พัฒนาทักษะการคิดอยู่เสมอ เพื่อป้องกันโรคอัลไซเมอร์ ได้
ออกกำลังกาย กระทบกระชวย มีความสุข มีสังคม (กรณีทำงานเป็นกลุ่ม) ซึ่งเป็นการส่งเสริมสุขภาพ
โดยไม่ต้องกินยาหรือวิตามิน

2.5 กรอบแนวคิดการวิจัย

จากการทบทวนแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและงานวิจัยที่กล่าวมาข้างต้น ปัจจัยแวดล้อมที่เป็นปัญหาของการทำงานของผู้สูงอายุชาวมุสลิม ซึ่งเป็นบริบทของปัญหาในการส่งเสริมการทำงานของผู้สูงอายุ ผู้วิจัยได้เสนอกรอบแนวคิดสำหรับการทำวิจัยดังแผนภาพที่ 2

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพเป็นหลัก (Qualitative Research) โดยมีขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลเริ่มจากการทบทวนเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวทางการเตรียมความพร้อมด้านการทำงานของผู้สูงอายุชาวมุสลิมในจังหวัดสงขลา โดยมีรายละเอียดดำเนินการวิจัยดังนี้

- 3.1 กลุ่มเป้าหมาย
- 3.2 การเก็บรวบรวมข้อมูล
- 3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล
- 3.4 การศึกษาวิเคราะห์ข้อมูล

3.1 กลุ่มเป้าหมาย

3.1.1 กลุ่มเป้าหมายหลัก คือ ผู้สูงอายุชาวมุสลิมในพื้นที่จังหวัดสงขลาที่ยังคงทำงานเลี้ยงชีพอยู่ ผู้วิจัยได้เลือกพื้นที่ศึกษาในจังหวัดสงขลา โดยพิจารณาจากผู้สูงอายุชาวมุสลิมเป็นกลุ่มเป้าหมายหลัก ในการกำหนดกลุ่มเป้าหมายในการสัมภาษณ์ครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้เกณฑ์ในการคัดเลือก 3 เกณฑ์ ดังนี้

1. กลุ่มผู้สูงอายุ แบ่งเป็นวัยต้น (60 – 69 ปี) วัยกลางและวัยปลาย (70 ปีขึ้นไป)
2. ลักษณะการอยู่อาศัยโดยแบ่งเป็น 3 กลุ่ม คือ
 - 2.1 ผู้สูงอายุชาวมุสลิมที่อาศัยเพียงลำพังคนเดียว
 - 2.2 ผู้สูงอายุชาวมุสลิมที่อาศัยอยู่กับครอบครัว
 - 2.3 ผู้สูงอายุชาวมุสลิมที่บุตรหลานย้ายถิ่น
3. เขตที่อยู่อาศัย คือ เขตชุมชนเมือง และชุมชนชนบท

ตารางที่ 8 กลุ่มเป้าหมายจำแนกตาม อายุ และบริบทในแต่ละพื้นที่

กลุ่มเป้าหมาย	วัยต้น (60 – 69ปี)		วัยกลาง (70 ปีขึ้นไป)	
	ชุมชนเมือง	ชุมชนชนบท	ชุมชนเมือง	ชุมชนชนบท
1. ผู้สูงอายุชาวมุสลิมที่อาศัย เพียงลำพังคนเดียว	6	3	4	4
2. ผู้สูงอายุชาวมุสลิมที่อาศัย อยู่กับครอบครัว	7	7	8	10
3. ผู้สูงอายุชาวมุสลิมที่บุตร หลานย้ายถิ่น	3	4	4	8
รวม	30		38	

3.1.2 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ได้แก่

1) กลุ่มเจ้าหน้าที่รัฐที่เกี่ยวข้องกับการทำงานของผู้สูงอายุในพื้นที่ ได้แก่ สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดสงขลา สำนักงานจัดหางานจังหวัดสงขลา สำนักงานส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นจังหวัดสงขลา สถาบันพัฒนาฝีมือแรงงาน 12 สงขลา องค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลา จำนวน 5 คน

2) กลุ่มผู้นำชุมชนในพื้นที่ศึกษา ทั้งกลุ่มผู้นำทางการ ผู้นำทางศาสนา ผู้นำกลุ่มการประกอบอาชีพ จำนวน 5 คน

3.2 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยทำการศึกษาวิจัยครั้งนี้เริ่มตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2562 - เดือนสิงหาคม พ.ศ. 2562 เป็นระยะเวลา 7 เดือน ผู้วิจัยได้รับการอนุมัติจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในคน กลุ่มสห สถาบัน ชุดที่ 1 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย งานวิจัยได้ผ่านการรับรองผลการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยที่ 276.1/61 COA No. 060/2563

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการศึกษาข้อมูลจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และการสัมภาษณ์เชิงลึกโดยคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง เพื่อให้ได้คำตอบในแง่มุมต่าง ๆ ที่ซับซ้อน ซึ่งให้ผู้ตอบได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการทำงานของผู้สูงอายุชาวมุสลิม ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ เพื่อเป็นแนวทางในการเตรียมความพร้อมของผู้สูงอายุให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

(1) ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) ได้แก่ การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม (Field Research) โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์ประชากรผู้ใช้ข้อมูลหลัก (Key Informants) เพื่อนำมาวิเคราะห์การทำงานของผู้สูงอายุชาวมุสลิมใน 3 ช่วงวัย คือ วัยต้น วัยกลาง และวัยปลายในจังหวัดสงขลารวมทั้งปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการทำงานของผู้สูงอายุชาวมุสลิม

(2) ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) ได้แก่ การศึกษาจากเอกสาร สิ่งพิมพ์ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เพื่อให้ทราบแนวคิดและทฤษฎีในการเตรียมความพร้อมของผู้สูงอายุในด้านการทำงาน รวมไปถึงข้อมูลของหน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่เผยแพร่ทางอินเทอร์เน็ต เพื่อให้ได้ข้อมูลที่กว้างขึ้น นำมาเป็นแนวทางในการตั้งคำถามเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

(3) คำถามในการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (เจ้าหน้าที่รัฐ, ผู้นำชุมชน) นิสิตได้สร้างขึ้นจากการทบทวนวรรณกรรม ซึ่งได้รับการตรวจสอบจากคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 4 ท่าน พร้อมกับการปรับแก้ตามคำแนะนำของคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิก่อนการยื่นขอรับการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในคนฯ

(4) เนื่องจากการเก็บข้อมูลจำเป็นต้องมีการแนะนำตัวและหลักฐานให้บุคคลที่เกี่ยวข้องรับทราบถึงจุดประสงค์ของการทำวิจัย ดังนั้น นิสิตจึงได้เตรียมเอกสารขออนุญาตเก็บข้อมูล โดยทำหนังสือขออนุญาตจากหลักสูตรพัฒนามนุษย์และสังคม บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

นิสิตจะเป็นผู้ดำเนินการในการเก็บข้อมูลในพื้นที่จังหวัดสงขลา การเก็บข้อมูลการวิจัยครั้งนี้ นิสิตจะเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุจำนวน 68 คน พร้อม ๆ กับการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (เจ้าหน้าที่รัฐ, ผู้นำชุมชน) มีขั้นตอนการดำเนินงาน ดังต่อไปนี้

(1) กลุ่มเป้าหมายหลัก คือ ผู้สูงอายุชาวมุสลิมในพื้นที่จังหวัดสงขลาที่ยังคงทำงานประกอบอาชีพอยู่

ลักษณะของกลุ่มประชากร (ผู้สูงอายุชาวมุสลิมในจังหวัดสงขลา)

เกณฑ์การคัดเลือก : 1. มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป

2. นับถือศาสนาอิสลาม

3. สามารถสื่อสารได้

4. ที่ยังคงทำงานประกอบอาชีพอยู่

5. อาศัยอยู่ในพื้นที่ตั้งแต่ 2 ปีขึ้นไป

เกณฑ์การคัดออก : 1. ในขณะที่ให้สัมภาษณ์ไปแล้วเกิดความไม่สมัครใจที่จะตอบคำถาม หรือผู้สูงอายุที่อาการเจ็บป่วยต้องออกจากกรให้ข้อมูล (นิสิตเป็นผู้คัดกรองภายใต้คำแนะนำและตรวจสอบของอาจารย์ที่ปรึกษา)

ในกลุ่มนี้ ผู้วิจัยจะเป็นผู้ดำเนินการเก็บข้อมูลเพียงคนเดียว ซึ่งผู้วิจัยมีประสบการณ์ในการลงพื้นที่เก็บข้อมูลจากการเรียนวิชาวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพมาก่อนแล้ว ดังนั้น ผู้วิจัยจึงนำความรู้และประสบการณ์ที่ได้นั้นมาช่วยในการเก็บข้อมูลการวิจัย ซึ่งจะประสานงานไปยังผู้นำชุมชน จากนั้นผู้นำชุมชนแนะนำแหล่งข้อมูลไปยังบ้านพักอาศัยที่มีผู้สูงอายุชาวมุสลิมอาศัยอยู่ เพื่อเข้าไปพบปะพูดคุยและทำการนัดวันเวลาที่ให้สัมภาษณ์ ซึ่งจะใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบหลายบุคคล โดยมีประเด็นทั้ง

4 ส่วน ประกอบด้วย

- 1) ข้อมูลเบื้องต้นของผู้สูงอายุชาวมุสลิม
- 2) การทำงานของผู้สูงอายุชาวมุสลิม
- 3) การเตรียมความพร้อมเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ
- 4) การสร้างโอกาสและรายได้ให้แก่ผู้สูงอายุ

ทำการสัมภาษณ์และขออนุญาตบันทึกเสียง เพื่อทำการเก็บข้อมูล และใช้เวลาในการสัมภาษณ์เป็นรายบุคคล ระยะเวลาประมาณ 1 ชั่วโมง เพราะผู้ถูกสัมภาษณ์จะมีความเหนื่อยล้า ทำให้ข้อมูลที่ได้อาจไม่มีคุณภาพเพียงพอ อย่างไรก็ตาม การถามแต่ละครั้งของแต่ละบุคคล จะแตกต่างกันไปตามบริบทของคำตอบของผู้ให้ข้อมูล

สถานที่ที่ใช้ในการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายครั้งนี้ คือบ้านที่ผู้สูงอายุชาวมุสลิมอาศัยอยู่ โดยปราศจากการรบกวน

นอกจากนี้ กลุ่มประชากรหรือผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยที่อ่านไม่ออก เขียนไม่ได้ หรือไม่พูดภาษาไทย จะมีการยินยอมให้มีล่ามภาษามลายูคอยแปลภาษาในการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุชาวมุสลิม คุณสมบัติของล่ามภาษามลายู ประกอบด้วย

1. มีความเข้าใจในกระบวนการ และหัวข้อของเรื่องที่จะต้องล่าม
2. มีความเข้าใจในวัฒนธรรมของทั้งสองฝ่าย
3. รู้คำศัพท์กว้างขวางทั้งภาษาไทยและภาษามลายู
4. สามารถแยกเรื่องงานกับเรื่องส่วนตัวออกได้โดยสิ้นเชิง ห้ามแต่งเติมคำพูดให้อีก

ฝ่ายมีทัศนคติเชิงลบ

(2) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

2.1 เจ้าหน้าที่รัฐ

เกณฑ์การคัดเลือก : 1. มีอายุตั้งแต่ 20 – 60 ปี

2. พูดภาษาไทย และสามารถสื่อสารได้
3. เป็นเจ้าหน้าที่ที่มีความรู้ มีความรับผิดชอบเกี่ยวกับ

เรื่องผู้สูงอายุโดยตรง

4. มีประสบการณ์ในการทำงานร่วมกับกลุ่มผู้สูงอายุ

เกณฑ์การคัดออก : เป็นผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ไม่ครบตามที่กำหนด

(ผู้วิจัยเป็นผู้คัดกรองภายใต้คำแนะนำและตรวจสอบของอาจารย์ที่ปรึกษา)

1. ผู้วิจัยได้เตรียมเอกสารขออนุญาตเก็บข้อมูล โดยทำหนังสือขออนุญาตจากหลักสูตรพัฒนามนุษย์และสังคม บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ประสานงานกับหน่วยงานราชการ เพื่อชี้แจงรายละเอียดเกี่ยวกับการวิจัยครั้งนี้ไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการ

ทำงานของผู้สูงอายุในพื้นที่ ได้แก่ เจ้าหน้าที่กระทรวงแรงงาน กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ พัฒนาชุมชน องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น

2. ใช้เวลาในการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่เป็นรายบุคคล ใช้ระยะเวลาในการสัมภาษณ์เฉลี่ยประมาณ 1 ชั่วโมง การถามแต่ละครั้งของแต่ละบุคคล จะแตกต่างกันไปตามบริบทของคำตอบของผู้ให้ข้อมูล

3. สถานที่ที่ใช้ในการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย: หน่วยงานราชการ โดยปราศจากการรบกวน

2.2 ผู้นำชุมชน

เกณฑ์การคัดเลือก : 1. มีอายุตั้งแต่ 25 – 65 ปี

2. พูดภาษาไทยและสื่อสารได้

3. มีความรู้ความสามารถในกิจกรรมของชุมชนเป็นอย่างดี

4. มีคุณธรรมเป็นที่ยอมรับในชุมชน

5. มีประสบการณ์ในการทำงานร่วมกับกลุ่มผู้สูงอายุ

อย่างดี

เกณฑ์การคัดออก : เป็นผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ไม่ครบตามที่กำหนด (ผู้วิจัยเป็นผู้คัดกรองภายใต้คำแนะนำและตรวจสอบของอาจารย์ที่ปรึกษา)

1. ในกลุ่มนี้ ผู้วิจัยจะเป็นผู้ดำเนินการเก็บข้อมูลเพียงคนเดียว โดยการลงพื้นที่เข้าไปศึกษาในชุมชนที่มีผู้สูงอายุชาวมุสลิมอาศัยอยู่ และได้มีการติดต่อขอข้อมูลจากสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดสงขลา เพื่อทราบถึงแหล่งชุมชนชาวมุสลิมในจังหวัดสงขลา ซึ่งทางหน่วยงานได้ให้รายละเอียดเกี่ยวกับชุมชนเป็นการเบื้องต้น

2. หลังจากนั้นผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ สอบถามชาวบ้าน ผู้ที่เป็นผู้นำชุมชน ตลอดจนอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ซึ่งได้พบปะพูดคุยกับผู้นำชุมชน และทำการนัดวันเวลาเพื่อทำการสัมภาษณ์ โดยจะขออนุญาตบันทึกเสียง และถ่ายภาพ เพื่อทำการเก็บข้อมูล

3 การสัมภาษณ์กลุ่มผู้นำชุมชนเป็นรายบุคคล ใช้ระยะเวลาในการสัมภาษณ์เฉลี่ยประมาณ 1 ชั่วโมง อย่างไรก็ตาม การถามแต่ละครั้งของแต่ละบุคคล จะแตกต่างกันไปตามบริบทของคำตอบของผู้ให้ข้อมูล

4. สถานที่ที่ใช้ในการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย: บ้านที่ผู้นำชุมชนอาศัยอยู่ โดยปราศจากการรบกวน

การวิจัยที่กลุ่มประชากรหรือผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยต้องเปิดเผยข้อมูลส่วนตัว หรือบันทึกความเห็น หรือการบันทึกภาพ เมื่อเสร็จสิ้นการวิจัยแล้วข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยจะถูกทำลาย เช่น จะทำลายแถบบันทึกเสียง จะทำลายรูปภาพที่ได้บันทึกไว้ทั้งหมด ซึ่งเมื่อสัมภาษณ์เสร็จเรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยไม่ประสงค์นำส่งเนื้อหาที่สัมภาษณ์ให้ผู้สัมภาษณ์ เนื่องด้วยข้อจำกัดด้านระยะเวลาและงบประมาณการวิจัย

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

ใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างโดยสัมภาษณ์รายบุคคล และเจ้าหน้าที่หลักในชุมชนซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องกับกระบวนการดำเนินงานด้านผู้สูงอายุ การดำเนินการสัมภาษณ์ให้ผู้ร่วมสัมภาษณ์ตระหนักถึงประเด็นการเตรียมความพร้อมด้านการทำงานการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ ตลอดจนหาข้อคิดเห็นเกี่ยวกับการประกอบอาชีพให้ผู้สูงอายุมีรายได้ การศึกษาวิจัยการเตรียมความพร้อมของผู้สูงอายุชาวมุสลิมในจังหวัดสงขลา ในกระบวนการศึกษาวิจัยใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ คือ แนวคำถามการสัมภาษณ์เชิงลึก (In – Depth Interview) และแนวคำถามในการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล (Key Informant Interview) โดยมีรายละเอียดดังนี้

3.3.1 แบบการสัมภาษณ์ประกอบด้วย 4 ส่วน

ส่วนที่ 1 ข้อมูลเบื้องต้นของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ ประกอบด้วยข้อมูลส่วนบุคคล ได้แก่ อายุ เพศ สถานภาพ ระดับการศึกษา อาชีพ ตำแหน่ง รายได้ โรคประจำตัว

ส่วนที่ 2 เป็นแบบสัมภาษณ์การทำงานของผู้สูงอายุชาวมุสลิม

ส่วนที่ 3 เป็นแบบสัมภาษณ์การเตรียมความพร้อมเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ ซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้นจากการทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ

ส่วนที่ 4 เป็นแบบสัมภาษณ์ในการสร้างโอกาสและรายได้ให้แก่ผู้สูงอายุ

3.3.2 แบบการสัมภาษณ์

แนวคำถามในการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้สูงอายุชาวมุสลิมของกลุ่มเป้าหมาย 3 กลุ่มหลัก คือ

- 1) ท่านมีการวางแผนการใช้ชีวิตที่อาศัยอยู่คนเดียวอย่างไรบ้าง ในอนาคตหากไม่สามารถทำงานเลี้ยงชีพได้แล้ว จะวางแผนการดูแลตนเองอย่างไร ฟังพาใคร
- 2) ลักษณะงานที่ท่านทำ เป็นงานประเภทอะไร และท่านได้ถ่ายทอดวิชาให้แก่ลูกหลานหรือไม่
- 3) แหล่งรายได้หลักและรายได้รองคืออะไร การทำงานในแต่ละวัน เงินที่ได้เพียงพอต่อการดำรงชีพหรือไม่
- 4) ท่านมีวิธีปรับตัวอย่างไรจากวัยแรงงานไปสู่ผู้สูงอายุที่จะไม่ทำให้เกิดผลกระทบต่อร่างกายและจิตใจ และเพื่อนรุ่นเดียวกับท่านทำอย่างไร
- 5) ท่านมีภาระหนี้สินที่ต้องแบกรับไว้บ้างหรือไม่ และท่านจะจัดการอย่างไรกับภาระหนี้สินที่เกิดขึ้นนี้
- 6) การวางแผนการเงินเพื่อการใช้ชีวิตในยามสูงอายุเป็นอย่างไรบ้าง
- 7) ความต้องการได้รับการช่วยเหลือจากภาครัฐ หรือหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะการส่งเสริมการทำงาน และการมีความมั่นคงด้านรายได้ยามชราภาพ
- 8) ท่านมีส่วนร่วมในกิจกรรมภายในชุมชนอย่างไรบ้าง รวมถึงการเข้าร่วมกิจกรรมอื่น ๆ
- 9) หลักความเชื่อทางศาสนา มีบทบาทต่อการทำงานของท่านอย่างไรบ้าง หรือหลักความเชื่ออื่น ๆ ในชุมชนที่ส่งผลต่อการทำงาน
- 10) เหตุการณ์ความไม่สงบในชายแดนใต้มีผลกระทบอย่างไรต่อวิถีการประกอบอาชีพของท่าน

แนวคำถามในการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants)

- 1) หน่วยงานของท่านมีนโยบาย หรือแนวทางในการส่งเสริมการดูแลด้านการทำงาน และด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับผู้สูงอายุชาวมุสลิมอย่างไรบ้าง
- 2) นอกจากเบี้ยเลี้ยงชีพผู้สูงอายุแล้ว ท่านคิดว่าจะช่วยส่งเสริมและสนับสนุนในด้านอื่น ๆ อีกบ้าง เพราะเหตุใด
- 3) ในความคิดเห็นของท่าน ขณะที่ประเทศไทยกำลังจะเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุแบบสมบูรณ์ มีปัญหาด้านใดที่ท่านให้ความสำคัญมากที่สุด และสามารถเตรียมความพร้อมเพื่อรองรับกับปัญหาดังกล่าวอย่างไร
- 4) มัสยิดเป็นองค์กรทางศาสนาที่มีความสัมพันธ์กับสถาบันครอบครัวอย่างใกล้ชิดมากที่สุด เป็นที่ปรึกษา แก้ไขปัญหาต่าง ๆ ส่งเสริมให้คนมีความรู้ในเรื่องวิถีชีวิตที่ถูกต้องตามหลักอิสลามคณะกรรมการมัสยิดได้มีแนวทางในการเตรียมความพร้อมในการเข้าสู่ผู้สูงอายุ และมีแนวทางแก้ไขปัญหามุสลิมผู้สูงอายุอย่างไรบ้าง อธิบาย
- 5) การส่งเสริมความเป็นอยู่ของผู้สูงอายุชาวมุสลิมจากภาครัฐ มีเรื่องอะไรบ้าง เช่น โครงการ หรือกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเตรียมความพร้อมด้านการทำงานของผู้สูงอายุ
- 6) ท่านคิดว่าเหตุการณ์ความไม่สงบในชายแดนใต้มีผลกระทบอย่างไรต่อวิถีการประกอบอาชีพของผู้สูงอายุในพื้นที่ รวมถึงจะเตรียมรับมืออย่างไร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

3.3.3 การบันทึกข้อมูลจากการลงภาคสนาม เป็นการสำรวจลักษณะกายภาพและสภาพแวดล้อมของพื้นที่ศึกษา ผู้วิจัยจะทำการบันทึกข้อมูลในประเด็นต่าง ๆ ที่ได้จากการสัมภาษณ์ และสังเกต นำมาวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อนำมาตอบปัญหาในการวิจัยครั้งนี้ โดยใช้ เครื่องบันทึกเสียง กล้องดิจิทัลในการบันทึกภาพการทำกิจกรรม แบบสำรวจและแผนที่

3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์เชิงคุณภาพใช้เนื้อหา โดยนำข้อมูลจากการตรวจสอบเอกสาร การสัมภาษณ์ เจาะลึก การสังเกต นำเสนอเป็นความเรียงและนำมาสรุปเป็นประเด็นต่าง ๆ เกี่ยวกับข้อมูลพื้นฐาน เหตุการณ์ต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความเข้าใจในความหมาย และความสัมพันธ์ของข้อมูลต่าง ๆ ที่ปรากฏ ข้อมูลที่ถูกจัดบันทึกไว้ เพื่ออธิบายการทำงานของผู้สูงอายุชาวมุสลิมในจังหวัดสงขลา

บทที่ 4 ผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสถานการณ์ด้านการทำงาน ปัจจัยเงื่อนไขที่เป็นปัญหาอุปสรรค และปัจจัยสนับสนุนในการทำงานของผู้สูงอายุชาวมุสลิมในจังหวัดสงขลา และเพื่อศึกษาแนวทางการเตรียมความพร้อมในด้านการทำงานของผู้สูงอายุชาวมุสลิมในจังหวัดสงขลา โดยจะแบ่งหัวข้อออกเป็น 4 ส่วน ดังนี้

- 4.1 ข้อมูลเบื้องต้นของผู้สูงอายุชาวมุสลิมในจังหวัดสงขลา
- 4.2 สถานการณ์การทำงานของผู้สูงอายุชาวมุสลิมในจังหวัดสงขลา
- 4.3 ปัญหาและอุปสรรคของการทำงานผู้สูงอายุชาวมุสลิม
- 4.4 แนวทางการเตรียมความพร้อมด้านการทำงานของผู้สูงอายุ

4.1 ข้อมูลเบื้องต้นของผู้สูงอายุชาวมุสลิมในจังหวัดสงขลา

ในการศึกษานี้ได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้สูงอายุชาวมุสลิมในจังหวัดสงขลา มีจำนวนรวมทั้งหมด 68 ราย แบ่งเป็นเพศชาย 20 ราย และเพศหญิง 48 ราย มีพื้นที่ในการศึกษาทั้งหมด 15 ชุมชน ได้แก่พื้นที่เมืองได้แก่ ชุมชนศิริรินทร์ ชุมชนมัสดิบ้านบน ชุมชนเก้าเส้ง ชุมชนเกาะหมี่ ชุมชนมุสลิมหาดใหญ่ ชุมชนบาราเซาะ ชุมชนโคกไร่ ชุมชนม่วงงาม ชุมชนบ้านด่านกลาง และพื้นที่ชนบท ได้แก่ ชุมชนทะเลนอก ชุมชนบ้านหัวเขาแดง ชุมชนบ้านหัวเขา ชุมชนบ้านนอก ชุมชนบ้านเขาเขียว ชุมชนบ้านใหม่ และสามารถแบ่งการนำเสนอเป็นรูปแบบการอยู่อาศัยของผู้สูงอายุชาวมุสลิมในจังหวัดสงขลา ได้ดังนี้

1) ผู้สูงอายุชาวมุสลิมที่อาศัยเพียงลำพังคนเดียว

ผู้สูงอายุชาวมุสลิมที่มีอายุ 60 – 69 ปี จำนวน 9 ราย เป็นเพศหญิง จำนวน 9 ราย ระดับการศึกษาระดับประถมศึกษาจำนวน 7 ราย รองลงมา คือ ไม่ได้รับการศึกษาจำนวน 2 ราย สถานภาพสมรส เป็นโสด 7 ราย เป็นแม่หม้าย 3 ราย อาชีพประกอบธุรกิจส่วนตัว / ค้าขายจำนวน 6 ราย รองลงมาคืออาชีพรับจ้างทั่วไปจำนวน 3 ราย รายได้ต่อเดือน 1,001 – 5,000 บาทจำนวน 6 ราย รายได้ 5,001 – 10,000 บาทจำนวน 2 ราย และรายได้ตั้งแต่ 10,001 บาทขึ้นไปจำนวน 1 ราย

ผู้สูงอายุชาวมุสลิมที่มีอายุ 70 ปีขึ้นไป จำนวน 8 ราย เป็นเพศหญิงจำนวน 7 ราย เป็นเพศชาย 1 ราย ระดับการศึกษา ระดับประถมศึกษาจำนวน 6 ราย รองลงมา คือ ไม่ได้รับการศึกษาจำนวน 2 ราย สถานภาพสมรส เป็นโสด 4 ราย เป็นแม่หม้าย 4 ราย อาชีพประกอบธุรกิจส่วนตัว / ค้าขายจำนวน 8 ราย รายได้ต่อเดือน 1,001 – 5,000 บาทจำนวน 4 ราย รายได้ 5,001 – 10,000 บาทจำนวน 1 ราย และรายได้ตั้งแต่ 10,001 บาทขึ้นไปจำนวน 3 ราย

2) ผู้สูงอายุชาวมุสลิมที่อาศัยอยู่กับครอบครัว

ผู้สูงอายุชาวมุสลิมที่มีอายุ 60 – 69 ปี จำนวน 14 ราย เป็นเพศหญิง จำนวน 9 ราย เป็นเพศชายจำนวน 5 ราย ประถมศึกษาจำนวน 11 ราย รองลงมาคือ ไม่ได้รับการศึกษาจำนวน 3 ราย สถานภาพสมรสจำนวน 10 ราย เป็นแม่หม้าย 4 ราย อาชีพประกอบธุรกิจส่วนตัว / ค้าขายจำนวน 8 ราย รายได้ต่อเดือน 1,001 – 5,000 บาทจำนวน 4 ราย รายได้ 5,001 – 10,000 บาทจำนวน 7 ราย และรายได้ตั้งแต่ 10,001 บาทขึ้นไปจำนวน 3 ราย

ผู้สูงอายุชาวมุสลิมที่มีอายุ 70 ปีขึ้นไป จำนวน 18 ราย เป็นเพศหญิงจำนวน 9 ราย เป็นเพศชาย 9 ราย ระดับการศึกษาประถมศึกษาจำนวน 12 ราย รองลงมา คือ ไม่ได้รับการศึกษาจำนวน 5 ราย สถานภาพสมรสจำนวน 13 ราย เป็นแม่หม้าย/พ่อหม้าย 6 ราย อาชีพประกอบธุรกิจส่วนตัว / ค้าขายจำนวน 12 ราย รองลงมาอาชีพรับจ้างทั่วไปจำนวน 6 ราย รายได้ต่อเดือน 1,001 – 5,000 บาทจำนวน 7 ราย รายได้ 5,001 – 10,000 บาทจำนวน 7 ราย และรายได้ตั้งแต่ 10,001 บาทขึ้นไปจำนวน 4 ราย

3) ผู้สูงอายุชาวมุสลิมที่ลูกหลานย้ายถิ่น

ผู้สูงอายุชาวมุสลิมที่มีอายุ 60 – 69 ปีจำนวน 7 ราย เป็นเพศหญิงจำนวน 5 ราย เป็นเพศชายจำนวน 2 ราย ระดับการศึกษา จบประถมศึกษาจำนวน 6 ราย รองลงมา คือ จบปริญญาตรีจำนวน 1 ราย สถานภาพสมรสจำนวน 3 ราย เป็นแม่หม้าย 4 ราย อาชีพประกอบธุรกิจส่วนตัว / ค้าขายจำนวน 5 ราย รองลงมาอาชีพรับจ้างทั่วไปจำนวน 2 ราย รายได้ต่อเดือน 1,001 – 5,000 บาท จำนวน 5 ราย รายได้ตั้งแต่ 10,001 บาทขึ้นไป จำนวน 2 ราย

ผู้สูงอายุชาวมุสลิมที่มีอายุ 70 ปีขึ้นไปจำนวน 12 ราย เป็นเพศหญิงจำนวน 9 ราย เป็นเพศชาย 3 ราย ระดับการศึกษาประถมศึกษาจำนวน 7 ราย รองลงมา คือ ไม่ได้รับการศึกษา จำนวน 4 ราย จบระดับปริญญาตรีจำนวน 1 ราย สถานภาพสมรสจำนวน 3 ราย เป็นแม่หม้าย/พ่อหม้ายจำนวน 9 ราย อาชีพประกอบธุรกิจส่วนตัว / ค้าขายจำนวน 7 ราย รองลงมาอาชีพรับจ้างทั่วไปจำนวน 5 ราย รายได้ต่อเดือน 1,001 – 5,000 บาทจำนวน 9 ราย รายได้ 5,001 – 10,000 บาทจำนวน 2 ราย และรายได้ตั้งแต่ 10,001 บาทขึ้นไปจำนวน 1 ราย

4.2 สถานการณ์การทำงานของผู้สูงอายุชาวมุสลิมในจังหวัดสงขลา

ในขณะที่ประเทศไทยได้ก้าวเข้าสู่สังคมสูงวัยเรียบร้อยแล้ว งานวิจัยส่วนใหญ่มุ่งไปสู่การส่งเสริมคุณภาพชีวิตและการอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุในทุกด้าน ขณะเดียวกันงานวิจัยบางส่วนก็ยังคงให้ความสำคัญการเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่วัยสูงอายุของแรงงานกลุ่มต่าง ๆ โดยเฉพาะในกลุ่มแรงงานนอกระบบ ซึ่งมีแนวโน้มจะกลายเป็นกลุ่มสูงอายุที่ยากจน อันเนื่องมาจากไม่มีหลักประกันความมั่นคงทางรายได้ยามชราภาพ

สำหรับบริบทผู้สูงอายุในพื้นที่การศึกษาครั้งนี้ คือ จังหวัดสงขลา จากข้อมูลสถิติประชากรจังหวัดสงขลาในปี พ.ศ. 2562 พบว่าประชากรมีทั้งสิ้น 1,435,968 คน และมีจำนวนผู้สูงอายุ 210,921 คน คิดเป็นร้อยละ 15.31 ของประชากรทั้งหมด จากข้อมูลการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรจังหวัดสงขลา จะเห็นได้ว่า อัตราส่วนภาวะพึ่งพิงที่ประชากรวัยทำงานจะต้องรับภาระในการดูแลผู้สูงอายุมีแนวโน้มสูงขึ้น ทั้งนี้มีประเด็นทางศาสนาเข้ามาเกี่ยวข้อง จะต้องมีการวางแผนและพัฒนาอาชีพที่สำคัญสำหรับผู้สูงอายุ การให้คำปรึกษาอาชีพ ช่วยให้ผู้สูงอายุสามารถเลือกเป้าหมาย วางแผนอาชีพและพัฒนาอาชีพได้อย่างเหมาะสม เพื่อให้สามารถเลี้ยงดูตัวเองได้ ไม่เป็นภาระของลูกหลาน และมุ่งไปสู่การเป็นสังคมที่ใช้เงินออมของตนเองเพื่อดูแลตัวผู้สูงอายุเอง รวมไปถึงการมีสวัสดิการจากภาครัฐเข้ามาดูแล อย่างน้อยที่สุดเพื่อให้สามารถหลุดพ้นกับดักของวัยพึ่งพิงในอนาคต

ตารางที่ 9 สถานการณ์การทำงานของผู้สูงอายุชาวมุสลิมในจังหวัดสงขลา จำแนกตามกลุ่มอายุ พื้นที่ และอาชีพ

กลุ่มอายุ	ชุมชนเมือง	ชุมชนชนบท
60 – 69 ปี	1) อาชีพประกอบธุรกิจส่วนตัว/ค้าขาย - ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มอาชีพที่มีทุนด้านการค้าขาย - มีลูกจ้าง 1 – 2 คอยดูแลร้านค้า เป็นร้านค้าขนาดกลาง - บางส่วนที่ทำการค้าจะส่งออกไปยังตลาดอื่น ๆ หรือตามจังหวัดอื่น ๆ - เป็นอาชีพที่คนในชุมชนทำอาชีพกันหลากหลายอาชีพ ไม่ค่อยซ้ำกัน 2) อาชีพรับจ้างทั่วไป - มีเวลาที่ยืดหยุ่น - คนในชุมชนเมืองจะทำงานในอาชีพเดิมมาตลอดและต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน 3) อาชีพประมงพื้นบ้าน - ใช้เทคโนโลยีเครื่องทุ่นแรงในการประมงเพื่อจับสัตว์น้ำได้เป็นจำนวนมาก - คนแย่งชิงทรัพยากรทางทะเลกันมากขึ้น ทำให้สัตว์น้ำมีจำนวนลดลง - ส่วนใหญ่จะไม่มี การรับจ้างในกิจกรรมต่อเนื่องประมงทะเล จะมุ่งเน้นไปทางประมงเป็นหลัก	1) อาชีพประกอบธุรกิจส่วนตัว/ค้าขาย - ไม่มีลูกจ้าง ต้องทำทุกอย่างด้วยตนเอง - ค้าขายเล็กน้อยภายในชุมชน - เป็นอาชีพที่คนในชุมชนทำอาชีพคล้าย ๆ กัน 2) อาชีพรับจ้างทั่วไป - ใช้ฐานทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนในการประกอบอาชีพหรือเป็นวัตถุประสงค์ในการทำมาหากิน - มีเวลาที่ยืดหยุ่น - คนในชุมชนชนบทจะทำงานรับจ้างที่ทำอยู่กับบ้านมากขึ้น 3) อาชีพประมงพื้นบ้าน - ส่วนใหญ่ใช้แรงกายเป็นหลัก - คนและทรัพยากรธรรมชาติพึ่งพาอาศัยกัน มีกฎกติกาการใช้ทรัพยากรร่วมกัน - ยังใช้อุปกรณ์อย่างเดิม หรือภูมิปัญญาดั้งเดิม เช่น การสังเกตทิศทางลม เพื่อช่วยวางแผนในการจับสัตว์น้ำแต่ละชนิด 4) อาชีพงานรับจ้างในกิจกรรมต่อเนื่องประมงทะเล - นำทรัพยากรทางทะเลไปแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ การแปรรูปอาหารฮาลาล

กลุ่มอายุ	ชุมชนเมือง	ชุมชนชนบท
		- ใช้เวลาหลังจากการทำประมง มาทำรับจ้าง ซ่อมมอวน ซ่อมโพงพาง เป็นต้น
70 ปีขึ้นไป	1) อาชีพประกอบธุรกิจส่วนตัว/ค้าขาย - ส่วนใหญ่ผู้สูงอายุกลุ่มนี้ จะมีการถ่ายทอดให้ลูกหลานได้สืบทอดกิจการ ร้านค้าต่อจากรุ่นสู่รุ่น - มีลูกหลานคอยสับเปลี่ยนหมุนเวียนมาดูแลผู้สูงอายุ หรืออยู่เป็นผู้ช่วยในการค้าขายอีกแรงหนึ่ง 2) อาชีพรับจ้างทั่วไป - มีเวลาที่ยืดหยุ่น - ในอาชีพรับจ้างผู้สูงอายุจะลดตำแหน่งลงมาเป็นตำแหน่งผู้ช่วย เช่น ผู้ช่วยทำอาหาร ผู้ช่วยบรรจุนมขาย เป็นต้น ซึ่งจะเป็นงานที่ง่าย ๆ สบาย ๆ เป็นงานที่เหมาะสมในช่วงวัยของผู้สูงอายุ 3) อาชีพประมงพื้นบ้าน - ส่วนใหญ่จะเลิกทำประมงกันแล้ว มีเพียงส่วนน้อยเท่านั้นยังคงออกหาปลา และจะออกเรือไปกับลูกหลาน หรือเพื่อนบ้าน และใช้ระยะเวลาเพียงสั้นๆ ในการออกเรือหาปลา - ใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยสะดวกสบาย และใช้เครื่องทุ่นแรงในการประมง	1) อาชีพประกอบธุรกิจส่วนตัว/ค้าขาย - เป็นเจ้านายตัวเองต่อไป ไม่มีลูกหลานมาสืบทอดกิจการต่อ หรือมีแต่ก็ไม่สนใจเท่าที่ควร - การเปิด - ปิดร้านไม่เป็นเวลา เพราะต้องไปหาหมอ หรือบางครั้งเกิดอาการเจ็บป่วย ทำให้ไม่สามารถมาทำงานได้ - ความกระฉับกระเฉง ความคล่องแคล่วในการทำงานลดน้อยลง เพราะดูแลกิจการตามลำพัง ลูกหลานจะมาช่วยบ้างบางครั้ง เนื่องจากลูกหลานก็ต้องออกไปทำงานรับจ้างหารายได้เลี้ยงครอบครัว 2) อาชีพรับจ้างทั่วไป - เป็นอาชีพที่ผู้สูงอายุชาวมุสลิมในชนบททำงานอยู่กับบ้านมากขึ้น - ลักษณะอาชีพจะไม่มีเปลี่ยนแปลง คือเมื่อเข้าสู่วัยเกษียณอายุมาจนถึงอายุ 70 ปีขึ้นไป ก็ยังคงประกอบอาชีพเดิมอยู่ แต่งานรับจ้างที่ทำจะทำได้ไม่มาก หรือทำไม่ได้ทั้งวัน และใช้เวลาส่วนหนึ่งในการพักผ่อนอย่างมากสำหรับผู้สูงอายุช่วงวัยนี้ 3) อาชีพงานรับจ้างในกิจกรรมต่อเนื่อง

กลุ่มอายุ	ชุมชนเมือง	ชุมชนชนบท
		ประมงทะเล - ส่วนใหญ่หลังจากอายุ 70 ปีขึ้นไป ผู้สูงอายุจะไม่ได้ทำประมงแล้ว แต่จะเปลี่ยนมาทำงานรับจ้างในกิจกรรมต่อเนื่องประมงแทน เพราะว่าเป็นงานที่ทำอยู่กับบ้าน และไม่ใช้แรงกายมากนัก เช่น งานรับจ้างซ่อมอวน ซ่อมโพงพาง เป็นต้น

จากตารางข้างต้น โดยจะแบ่งเป็นการทำงานของผู้สูงอายุชาวมุสลิมในพื้นที่ชุมชนเมืองและพื้นที่ชุมชนชนบท ดังนี้

4.2.1 ผู้สูงอายุชาวมุสลิมในพื้นที่ชุมชนเมือง

ผลการศึกษา พบว่า ผู้สูงอายุชาวมุสลิมจำนวน 32 ราย แบ่งเป็นเพศชาย 7 ราย เพศหญิง 25 ราย ผู้สูงอายุชาวมุสลิมที่มีอายุ 60 – 69 ปี จำนวน 16 ราย ผู้สูงอายุชาวมุสลิมที่มีอายุ 70 ปีขึ้นไป จำนวน 16 ราย ผู้สูงอายุชาวมุสลิมที่อาศัยอยู่ในชุมชนเมืองมีการประกอบอาชีพมากที่สุด คือ การประกอบอาชีพธุรกิจส่วนตัว / ค้าขายจำนวน 18 ราย รองลงคือ อาชีพรับจ้างทั่วไปจำนวน 9 ราย อาชีพข้าราชการบำนาญจำนวน 3 ราย และอาชีพประมงจำนวน 2 ราย มีลักษณะและประเภทของงาน ดังนี้

(1) อาชีพประกอบธุรกิจส่วนตัว / ค้าขาย

ผลการศึกษา พบว่า ผู้สูงอายุชาวมุสลิมวัยต้น (60 – 69 ปี) ผู้สูงอายุวัยกลางและวัยปลาย (70 ปีขึ้นไป) ส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพที่คล้ายกัน เช่น ประกอบธุรกิจส่วนตัวและค้าขาย ได้แก่ ค้าขาย (ขนมครก ซาลาเปา, ขนมจีบ, ขนมชั้น) ขายข้าวเหนียวไก่ทอด ขายข้าวยำและขนมจีน ขายข้าวแกง ค้าขายของชำ)

อาชีพขายข้าวเหนียวไก่ทอดในชุมชนมัสยิดบ้านบน เป็นอาชีพที่คนมุสลิมนิยมประกอบอาชีพ เพราะมีขายทั่วทั้งชุมชนมุสลิม ซึ่งในแต่ละวันหลังจากละหมาดในช่วงรุ่งเช้า ผู้สูงอายุชาวมุสลิมทำการเตรียมไก่เพื่อสับเป็นชิ้น ๆ วัตถุดิบหลักคือ ไก่วันละประมาณ 10 – 20 กิโลกรัม เพื่อ

เตรียมไปขาย จนกระทั่งเวลาเจ็ดโมงเช้า ผู้สูงอายุก็เข็นรถเข็นไปขายตามตลาดนัด ผู้สูงอายุบางราย ในช่วงปิดเทอมจะมีหลานมาช่วยขายด้วยอีกแรง รายได้จะตกอยู่วันละ 1,000 – 2,000 บาท

อาชีพขายข้าวยาในพื้นที่ชุมชนเกาะหมี่ ก็เป็นอีกอาชีพที่สร้างรายได้ให้แก่ผู้สูงอายุ ชาวมุสลิม ในช่วงเช้าเวลา 06.00 น. – 08.00 น. จะเตรียมวัตถุดิบตั้งไว้หน้าร้าน เช่น ข้าว และผักต่าง ๆ ราคาขายข้าวยาจะอยู่ที่ถุงละ 10 บาท นอกจากนี้ยังขายข้าวเหนียวห้วมัน 10 บาท ข้าวเหนียวปลาทอด 10 บาท ส่วนใหญ่จะเป็นลูกค้าประจำที่มาซื้อ หลังจากที่ย้ายข้าวยาจนหมดนั้น ก็เปิดร้านต่อด้วยขายของชำในตอนกลางวัน ขายเรื่อย ๆ ตลอดทั้งวันจนถึงเวลาสามทุ่มก็ปิดร้าน

“...ในช่วงเย็น ม๊ะจะเตรียมวัตถุดิบไว้ก่อนแล้วโดยการไปซื้อของที่ตลาดมาเตรียมไว้ และในตอนเช้าม๊ะจะเตรียมการหั่นผักไว้เรียบร้อย จนกระทั่งหกโมงเช้า ก็จะยกของไปจัดเตรียมหน้าบ้านไว้สำหรับเตรียมขาย ม๊ะขายข้าวยา และขนมจีนแกงกะทิซึ่งเป็นสูตรของม๊ะเอง ขายจานละ 10 บาท ข้าวยาจาน 15 บาท ม๊ะขึ้นราคาไม่ได้เพราะสงสารลูกค้า ม๊ะขายอาชีพนี้ตั้งแต่เรียนจบระดับประถมศึกษา ...”

(ม๊ะแดง, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน 2562)

“...ม๊ะตื่นตั้งแต่ตีสามมาเตรียมของในการทำขนมครก จนเริ่มขายเมื่อเวลาหกโมงเช้า ม๊ะจะเข็นรถเข็นไปยังหน้าปากซอยหน้าถนน ม๊ะขายขนมครกแบบโบราณ คือไม่มีไส้ ขายเป็นคู่ 6 คู่ราคา 10 บาท ลูกค้าประจำจะบอกว่าขายขนมครกถูกและอร่อย แต่บางครั้งลูกค้าก็แนะนำให้ใส่ไส้ด้วย...”

(ม๊ะนาว, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 25 มิถุนายน 2562)

(2) อาชีพรับจ้างทั่วไป

ผู้สูงอายุชาวมุสลิมจะทำงานรับจ้างทั่วไป เช่น อาชีพรับจ้างเลี้ยงเด็กในพื้นที่ชุมชน โดยการที่ผู้ปกครองนำบุตรของตนมาฝากไว้กับผู้สูงอายุที่รับเลี้ยงเด็กตั้งแต่เล็ก ๆ มีทั้งอายุประมาณ 3 เดือน - 2 ขวบ เพราะผู้ปกครองของเด็กบางรายไม่มีเวลาว่างในช่วงกลางวันสำหรับเลี้ยงดูบุตร จึงต้องออกไปทำงานนอกบ้าน ปัจจุบันนี้ มีะเลี้ยงเด็กผู้หญิง 2 ราย อายุ 1 ขวบและอายุ 2 ขวบ มีะเล่าว่า “...การเลี้ยงเด็ก 2 คนนี้เลี้ยงไม่ยาก เพราะเป็นเด็กเรียบร้อย ว่านอนสบาย ซึ่งในแต่ละวัน ผู้ปกครองจะมาส่งบุตรในตอนเช้า มีะก็จะชงนม และป้อนข้าวป้อนน้ำ เปลี่ยนผ้าอ้อมให้เด็ก ๆ และผู้ปกครองจะมารับกลับในช่วงเย็น เด็ก ๆ จะสนิทกับมีะมาก บางครั้งเด็กก็อยากจะอยู่กับมีะมากกว่า...” เมื่อโตขึ้นเด็กบางรายที่มีะได้เลี้ยงเขา เขาก็จะกลับมาเยี่ยมมีะซื้อของมาฝากและขอบคุณมีะที่เลี้ยงเขามาตั้งแต่เล็ก ๆ ในส่วนนี้ มีะก็ได้สอนหลักคำสอนทางศาสนาให้กับเด็ก ๆ คือ ฝึกให้เด็กละหมาดตั้งแต่ยังเล็ก มีะยังเล่าว่า “...เมื่อก่อนมีะประกอบอาชีพค้าขาย ขายของนำเข้าจากประเทศเพื่อนบ้าน (มาเลเซีย) เช่น ขายเป็นมปัง กาแฟ วัตถุดิบในการทำอาหาร มาส่งตามบ้านเรือน ซึ่งเป็นงานที่ทำมาตลอดจนกระทั่งถึงอายุ 60 ปี ก็เปลี่ยนอาชีพมารับจ้างเลี้ยงเด็กแทน...”

(มีะกรูด, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 25 มิถุนายน 2562)

ผู้สูงอายุชาวมุสลิมบางรายมีวิธีการเรียนรู้ด้วยตนเองในการประกอบอาชีพจนเกิดความชำนาญ คือ อาชีพหมอนวดแผนโบราณ มีะเป็นหมอนวดแผนโบราณ ตั้งแต่อายุ 40 ปีจนถึงปัจจุบัน ตอนนี้อายุ 71 ปี มีะเริ่มศึกษาการนวดด้วยตนเองโดยอาศัยการเป็นผู้ช่วยหมอนวดมาก่อน ส่วนใหญ่ลูกค้าที่มานวดอายุราว 30 - 50 ปี ลูกค้าจะมานวดที่บ้านของมีะ มีะใช้น้ำมันโดยเฉพาะของมีะซึ่งเป็นสูตรลับ ในการจับเส้น ลูกค้าโดยส่วนใหญ่จะมีปัญหาในเรื่องของการปวดเมื่อยหลัง ลำคอ หัวไหล่ และช่วงบริเวณแขน และขา ถึงอายุจะมากแล้วแต่การบีบนวดนั้นยังแข็งแรง และมีเรี่ยวแรงในการบีบนวดได้ดี จับเส้นเก่ง ทำให้เลือดลมไหลเวียนดี ลูกค้าจึงเกิดความชื่นชอบและมาใช้บริการการนวดอยู่เรื่อย ๆ หลังจากที่มีะทำการนวดเสร็จ มีะจะไปล้างมือและทอุงคาถาทงศาสนาอิสลามให้ลูกค้าได้หายไ่วไว บางคนนวดครั้งเดียวก็หายเลย แต่บางคนก็จะมานวดซ้ำอีกครั้งนึ่ง

(มีะนง, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 25 มิถุนายน 2562)

อาชีพรับจ้างที่ยังต้องใช้แรง คือ อาชีพรับจ้างถีบจักรยานสามล้อ เป็นผู้สูงอายุชาวมุสลิมเพศชายที่ทำงานประเภทนี้ จากที่เก็บข้อมูล ผู้สูงอายุเริ่มถีบจักรยานสามล้อ เมื่ออายุ 22 ปี สมัยเป็นหนุ่มและยึดอาชีพนี้จนถึงปัจจุบัน ผู้สูงอายุรับจ้างถีบจักรยานสามล้อในช่วงเช้าตั้งแต่เวลา 05.00 น. จนถึงเที่ยงวันก็จะกลับบ้านมาพักผ่อน คิดค่าบริการประมาณ 25 บาทต่อคน ปะถีบจักรยานสามล้อทุกวัน ปะกล่าวว่า “...ปะได้วันละ 100 – 150 บาท ก็ยังไม่เพียงพอต่อการดำรงชีวิต ในช่วงเทศกาลต่าง ๆ เช่น เทศกาลออกบวช หรือเทศกาลของชาวไทยพุทธจะมีรายได้ดี...” ปัจจุบันนี้มีผู้สูงอายุทั้งชาวไทยและมุสลิมที่ทำงานรับจ้างถีบจักรยานสามล้อมีประมาณ 12 คนในอำเภอเมืองสงขลา

(ปะตุ๋, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 22 เมษายน 2562)

(3) อาชีพข้าราชการบำนาญ

ผู้สูงอายุชาวมุสลิมบางส่วนเคยทำงานในระบบราชการ หลังจากเกษียณอายุก็ยังคงใช้ทักษะและประสบการณ์ความรู้ที่ติดตัวมาได้ถ่ายทอดให้กับเด็กและเยาวชนที่กำลังศึกษาอยู่ในชั้นระดับประถมศึกษาปีที่ 1 – ปีที่ 6 ที่อาศัยอยู่บริเวณใกล้เคียง โดยการสอนพิเศษในช่วงเย็นหลังเวลาเลิกเรียนเวลาตั้งแต่ 17.00 น. – 19.00 น. วิชาที่สอนได้แก่ วิชาคณิตศาสตร์ ภาษาไทย สังคม และภาษาอังกฤษ เป็นต้น โดยการสอนจะมีคุณครูที่เกษียณอายุราชการแล้วหลาย ๆ ท่านจากหลาย ๆ โรงเรียนที่มีเครือข่ายมารวมกลุ่มเปิดเป็นสถานที่สอนพิเศษให้นักเรียนที่สนใจ ซึ่งทำให้ผู้สูงอายุชาวมุสลิมกลุ่มนี้ นอกจากจะมีรายได้จากบำนาญทุกเดือนแล้ว ยังมีรายได้จากการสอนพิเศษแก่เด็กนักเรียน

“...การทำงานเป็นคุณครูต้องใช้ความอดทนสูง เพราะเด็กบางคนดื้อ และยังเป็นมีเด็กหลายคนที่มีสมาธิสั้น ผู้ปกครองมารับมาส่งเด็ก เค้าก็ไปทำงานต่อ จึงไม่ค่อยเอาใจใส่เด็กเท่าที่ควร ดังนั้น มะก็ต้องคอยดูแลเอาใจใส่เด็กเป็นพิเศษ ใจเย็นกับเด็ก สอนให้เด็กมีความรับผิดชอบ นอกจากนั้น ทางโรงเรียนอยากจะจ้างมะกลับมาสอนต่อเพราะมองว่ามะมีประสบการณ์การสอนที่ดีต่อเด็ก...”

(มะเล็ก, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 20 เมษายน 2562)

นอกจากนั้น ยังมีผู้สูงอายุชาวมุสลิมที่เกษียณอายุราชการหันมาทำอาชีพเกษตรกร (ปลูกยางพารา) เพราะมีความชอบในอาชีพนี้โดยส่วนตัว อีกทั้งมีการสะสมที่ดินตั้งแต่ในขณะที่ยังทำงานในระบบอยู่ บางรายมีที่ดินถึง 30 ไร่ เพื่อปลูกยางพารา และปลูกผักสวนครัว สำหรับลักษณะการทำงาน เช่น การกรีดยางจะเริ่มกรีดยางตั้งแต่เวลา 02.00 น. – 06.00 น. ซึ่งเป็นเวลา 4 ชั่วโมงกรีดยางด้วยกันกับภรรยา และมีลูก ๆ มาช่วยบ้างเป็นครั้งคราว หลังจากที่ยางเสร็จแล้วก็กลับมาละหมาดที่บ้าน และไปส่งหลานที่โรงเรียน จากนั้นก็มาเก็บน้ำยางเวลา 08.30น. – 10.30น. ตอนเก็บน้ำยางมีภรรยาช่วยเก็บด้วย จากนั้นนำน้ำยางไปขาย คือ น้ำยาง 1 กิโลกรัม ราคา 38 บาท ถ้าเป็นยางพาราแผ่น 1 กิโลกรัม ราคาประมาณ 40 บาท ในแต่ละวันปีจะนำน้ำยางพารา 20 กิโลกรัม ไปขายกับคนที่มารับซื้อน้ำยางพาราในหมู่บ้าน จะได้ราคาประมาณ 800 บาท เมื่อก่อนสมัยนายกทักษิณ ยางราคาดี คือ น้ำยาง 1 กิโลกรัมราคา 180 บาท สมัยนายกอภิสิทธิ์ก็ลดราคาลงมาเรื่อย ๆ 160 ,140 บาท เป็นต้น

“.... ในมุมมองของปีะที่ชาวบ้านจะอยู่ได้ต้องราคาขายอยู่ที่ราคา 50 – 60 บาท...”
(ปีะยาว, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 4 กรกฎาคม 2562)

การปลูกยางพาราใช้เวลาประมาณ 7 ปี เพื่อจะได้กรีดยาง ซึ่งต้องขึ้นอยู่กับการดูแลรักษา ต้นยางพารา อายุในการกรีดยางประมาณ 25 ปี หลังจากนั้นน้ำยางเริ่มผลิตน้อยลง ซึ่งอาจจะไม่คุ้ม จึงต้องทำการโค่นต้นยางพารานั้นทิ้งไป และนำต้นยางพาราไปขาย หลังจากนั้นก็ปลูกต้นยางพาราใหม่อีกครั้ง การกรีดยางพาราของปีะ จะทำการกรีดยางพารา 2 วัน และหยุด 1วันสลับกันไป เพื่อให้ยางพาราพักผ่อน ช่วงที่กรีดยางพาราได้ดีในเดือนมกราคม - มีนาคม ส่วนภาคใต้นั้นเดือนตุลาคม - ธันวาคม แทบจะไม่ได้กรีดยางพาราเพราะเข้าสู่ฤดูฝน อย่างไรก็ตาม การทำอาชีพเกษตรกรนี้เป็นอาชีพที่ใช้แรงกายเป็นหลัก แต่ผู้สูงอายุกลุ่มนี้จะมีการจ้างแรงงานเข้ามาช่วยแบ่งเบาด้วย

(4) อาชีพประมงพื้นบ้าน

ผู้สูงอายุชาวมุสลิมในเมืองก็มีการประกอบอาชีพประมงพื้นบ้าน เนื่องจากความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรในพื้นที่ และเป็นอาชีพที่ตกทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ ตัวอย่างเช่น ในพื้นที่ชุมชนเก่าเส้ง เป็นพื้นที่ที่ติดกับชายทะเล พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบชายฝั่งทะเล มีลักษณะเอียงลาดจากฝั่งทะเลหลวงไปทางด้านทะเลสาบ รูปร่างของพื้นที่มีลักษณะเป็นแหลมแคบยาวตามแนวทิศใต้สู่ทิศเหนือลงสู่ทะเล ระหว่างทะเลสาบสงขลาทางด้านตะวันตกและทะเลอ่าวไทย ในแต่ละฤดูจะออกไปหากุ้ง ปู และปลาที่ไม่เหมือนกัน คือ ในช่วงเดือนมิถุนายน – เดือนสิงหาคม ป๊ะจะออกไปวางอวนกุ้ง เพราะมีกุ้งมากในช่วงเดือนนี้ การไปหากุ้งนั้นจะออกในเวลาเช้า เวลาประมาณ 04.00 น. เป็นต้นไป การออกไปวางอวนปลาจะออกในเวลา 04.00 น. - 10.00 น. และไม่เกินเที่ยงวัน การออกไปวางอวนปู ป๊ะจะไปวางอวนประมาณ 3 – 4 วัน หลังจากนั้นจะไปจับมา แต่ก็อาจเกิดความเสียหายจากอวนลากขนาดใหญ่ (เรือประมงพาณิชย์) ลากอวนปูไปหรือติดไปบ้าง บางครั้งก็ขโมยอวนของป๊ะไป การวางอวนทั้งสามชนิดนี้ อวนกุ้งจะได้ราคาดีกว่าการวางอวนชนิดอื่น คือจะได้กิโลกรัมละ 400 บาทขึ้นไป อาชีพประมงพื้นบ้านเป็นอาชีพหาเช้ากินค่ำ ส่วนประมงพาณิชย์จะออกไปทะเลหลาย ๆ เดือน รายได้จะต่างกันมาก ประมงพื้นบ้านป๊ะได้กล่าวว่า

“...ประมงพื้นบ้านเปรียบเหมือนนก ตรงไหนมีเหยื่อก็จะวางอวนไว้ตรงนั้น ประมงพื้นบ้าน จะวางอวนเลยโดยไม่ใช้เครื่องดาวเทียมหรือเรดาร์หาพิกัดตำแหน่ง จะดูสภาพแวดล้อมธรรมชาติเป็นหลัก...”

(ป๊ะใหญ่, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 22 มิถุนายน 2562)

เรือประมงพื้นบ้านลำหนึ่งจะนั่งได้ 3 คน น้ำมันป๊ะจะพกไปประมาณ 3 – 4 ลิตร เมื่อได้กุ้ง ปู และปลาแล้วก็จะไปขายต่อให้กับพ่อค้าคนกลางซึ่งจะมารับซื้อที่บ้านของป๊ะ หลังเสร็จจากการประมงแล้ว ถ้าวันไหนไม่ได้ออกไปหากุ้ง ปู และปลา ก็จะทำงานเสริมคือการรับจ้างซ่อมอวนให้กับคนในหมู่บ้าน

4.1.2 ผู้สูงอายุชาวมุสลิมในพื้นที่ชุมชนชนบท

ผลการศึกษา พบว่า ผู้สูงอายุชาวมุสลิมจำนวน 36 ราย แบ่งเป็นเพศชาย 13 ราย เพศหญิง 23 ราย ผู้สูงอายุชาวมุสลิมที่มีอายุ 60 – 69 ปี จำนวน 14 ราย ผู้สูงอายุชาวมุสลิมที่มีอายุ 70 ปีขึ้นไป จำนวน 22 ราย ผู้สูงอายุชาวมุสลิมที่อาศัยอยู่ในชุมชนชนบทมีการประกอบอาชีพมากที่สุด คือ การประกอบอาชีพธุรกิจส่วนตัว / ค้าขายจำนวน 15 ราย รองลงคือ อาชีพรับจ้างทั่วไป จำนวน 14 ราย อาชีพประมงพื้นบ้านจำนวน 7 ราย และอาชีพอื่น ๆ จำนวน 2 ราย มีลักษณะและประเภทของงาน มีดังนี้

(1) อาชีพประกอบธุรกิจส่วนตัว / ค้าขาย

ผู้สูงอายุชาวมุสลิมประกอบธุรกิจส่วนตัวที่มีความหลากหลาย ได้แก่ ค้าขายของชำ ค้าขายไก่สด ค้าขายเครื่องประดับ(อัญมณี) ขายข้าวแกง ช่างตัดผม/ช่างถ่ายรูป ทำขนมขายขายอุปกรณ์ประมง ขายผลไม้ ขายยาสมุนไพร เป็นต้น

อาชีพทำขนม เป็นอาชีพที่สามารถเรียนรู้กันได้ ด้วยกรรมวิธีการทำที่ค่อนข้างง่าย จึงทำให้ผู้สูงอายุชาวมุสลิมสนใจในการทำขนม ผู้สูงอายุบางรายก็เรียนรู้การทำขนมมาจากคนรอบ ๆ ช้าง และนำมาใช้ในการประกอบอาชีพ

“...ซึ่งในแต่ละวันมักจะชูดมะพร้าว 7 ลูก มักจะไปซื้อวัตถุดิบด้วยตนเองที่ตลาดเตรียมแป้งข้าวเจ้า แป้งมัน เพื่อทำขนม เช่นขนมเปียกปูน ข้าวเหนียวปั้น นมโค ขนมครองแครง ทำขนมสลับกันไปในแต่ละวัน มักเริ่มทำขนมเปียกปูนโดยใช้ใบผักหวานและใบเตย คั้นน้ำให้เป็นสีเขียวแล้วผสมกับแป้งมัน แป้งข้าวเจ้า แล้วใส่ในถาด ตัดเป็นชิ้นๆ มีขายชิ้นละ 4 บาท ขนมที่สอง คือ ขนมโค ขนมโคทำวันละ 25 ถุง ขนมที่ 3 ข้าวเหนียวปั้นนำข้าวเหนียวมาปั้นและคลุกกับข้าวตัง ให้นั้นเป็นก้อนๆ ทำวันละ 30 ถุง เมื่อทำเสร็จแล้ว มักจะพาไปส่งตามร้านประจำประมาณ 5 - 6 ร้าน มักทำวัน 1 วันและหยุด 2 วัน...”

(มีะแมว, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 25 มิถุนายน 2562)

อาชีพค้าขายไก่สดในชุมชน เป็นอีกอาชีพหนึ่งที่ใช้เวลาการทำงานอยู่กับบ้าน โดยในทุก ๆ เช้าผู้สูงอายุจะออกจากบ้านไปโปรยข้าวเปลือกให้ไก่กินในเล้าใต้ถุนบ้าน ซึ่งไก่ของป๊ะมีประมาณ 30 กว่าตัว และหลังจากนั้นก็ปล่อยให้ไก่หากินเองตามธรรมชาติ รอบ ๆ บริเวณบ้านของป๊ะนอกจากนี้ป๊ะก็ยังเลี้ยงไก่ชนอีกประมาณ 4 - 5 ตัว เลี้ยงเพื่อไปแข่งที่บ่อนไก่

“...การขายไก่ให้พ่อค้าคนกลาง เขาจะมารับซื้อประมาณ กิโลกรัมละ 70 บาท แต่ในช่วงเทศกาลตรุษจีน จะเพิ่มขึ้นเป็นกิโลกรัมละ 90 บาท ป๊ะเลี้ยงไก่แบบธรรมชาติ แม่ไก่ฟักไข่ทุกวันวันละลูก หมายความว่า แม่ไก่ 1 ตัว จะฟักไข่ประมาณ 15 - 20 ตัว...”

(ป๊ะไก่, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 18 กรกฎาคม 2562)

อาชีพค้าขายเครื่องประดับ(อัญมณี) ก่อนหน้านี้มีะทำอาชีพขายเครื่องเพชร ตั้งแต่ อายุ 30 ปี ขายที่บ้าน มีะส่งเพชรมาจากกรุงเทพ ฯ บางครั้งมีะขึ้นไปปรับเครื่องประดับมาด้วยตนเอง ใน 1 เดือนขายได้ประมาณเพชรได้ประมาณ 3 - 4 ชิ้น เพราะเศรษฐกิจไม่ดี ประเภทเครื่องประดับที่มีะขาย เช่น เพชร สร้อยข้อมือ กำไล เป็นต้น มีหลายราคาตั้งแต่หลักหมื่นไปจนถึงหลักแสน มีะมีลูกค้าประจำ ลูกค้าส่วนใหญ่ที่มาซื้อของอายุราว 30 ปีขึ้นไป นอกจากนี้ ก็ยังสอนหนังสือศาสนาควบคู่ไปด้วย มีะจะสอนหนังสือในช่วงเย็นให้แก่เด็ก ๆ ในชุมชน

(มีะฟ้า, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 26 มิถุนายน 2562)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

(2) อาชีพรับจ้างทั่วไป

ผลการศึกษา พบว่า ผู้สูงอายุชาวมุสลิมที่ทำงานรับจ้างทั่วไป ได้แก่ รับจ้างเลี้ยงเด็ก รับจ้างซ่อมบ้าน รับจ้างเย็บผ้า รับจ้างซักผ้า รับจ้างอัดเม็ดยาสมุนไพร ซึ่งเป็นงานที่ทำอยู่กับบ้าน นอกจากนี้ยังอาชีพรักษาความปลอดภัย (รปภ.) ซึ่งเป็นอาชีพที่มีความเสี่ยงสูงในกลุ่มผู้สูงอายุอีกด้วย

งานรับจ้างทั่วไปประเภทนี้จะทำอยู่กับบ้านเป็นส่วนใหญ่ ได้แก่ อาชีพรับจ้างเย็บผ้า มีะเริ่มเย็บผ้าตั้งแต่เวลา 08.00 น. จนถึงเที่ยงวัน หลังจากนั้น มีะก็จะหุงข้าวทำกับข้าว ในช่วงบ่ายมีะก็จะเย็บผ้าประมาณ 1 ชม. หลังจากนั้น มีะก็จะพักผ่อน มีะซ่อมเสื้อผ้ากางเกง ในอดีตสมัยยังเป็นสาวมีะมีประสบการณ์ในการตัดเสื้อผ้าเป็นชุด ๆ ไว้สวมใส่ จนกระทั่งมีะ

อายุมากขึ้นก็จะเหลือแค่รับจ้างเย็บผ้า ซ่อมเสื้อ มีะได้เรียนการเย็บผ้ามาจากอำเภอพุมเรียง จังหวัดสุราษฎร์ธานี เพราะบ้านเกิดของมีะอยู่ที่นั่น แล้วย้ายมาอยู่ที่สงขลามิตรครอบครัว เมื่ออายุ 27 ปี มีะมีลูกค้าประจำมาเย็บเสื้อ เช่น ตัดขากางเกง ซ่อมเสื้อผ้า ลูกค้าบางคนต้องการงานเร่งด่วน มีะก็จะเย็บเสื้อผ้าให้ลูกค้านั่งคอยจนเสร็จ โดยเฉลี่ยรายได้วันละ 100 บาท

(มีะดาว, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 26 มิถุนายน 2562)

อาชีพรับจ้างซักผ้า ซึ่งจะมีลูกค้าและลูกค้าประจำแวะเวียนมาใช้บริการอยู่เป็นประจำ ในละแวกหมู่บ้านลูกค้าจะนำผ้าใส่ถุงหิ้วมา หรือตะกร้ามาวางไว้ที่หน้าบ้านของมีะ ในบ้านมีะมีเครื่องซักผ้าอยู่สองเครื่องด้วยกัน ซึ่งมีะจะทำการคัดแยกผ้าก่อนที่จะซัก ใส่น้ำยาปรับผ้านุ่ม แล้วก็ตากผ้า เมื่อผ้าของลูกค้าแห้ง มีะก็จะพับเสื้อผ้าใส่ตะกร้า ในช่วงเย็นจะมีลูกค้ามารับผ้ากลับไป ส่วนใหญ่ลูกค้าประจำของมีะทำงานบริษัทเรื่อน้ำมัน ซึ่งจะซักเป็นชุดเครื่องแบบบริษัท คิดราคา คือ 5 ชุด 150 บาท นอกจากนี้ก็จะมีคนงานชาวพม่า ซึ่งรับจ้างทำงานเรื่อหาปูในละแวกนั้นก็มาใช้บริการซักผ้าของมีะ อาชีพโดยตำแหน่งเป็นอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ซึ่งใน 1 สัปดาห์มีะจะไปเยี่ยมลูกบ้าน 2 ครั้ง และทำรายงานส่งสาธารณสุขอำเภอทุกเดือน นอกจากนี้ ถ้าลูกบ้านเจ็บป่วย ไม่สบายอาการหนัก มีะก็จะเป็นผู้ประสานงานโทรไปที่กู้ภัยให้มารับคนป่วยส่งโรงพยาบาล มีะเล่าว่าเมื่อก่อนทำอสม ไม่ได้เงินเดือน ทำด้วยใจรัก

(มีะส้ม, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 27 มิถุนายน 2562)

อาชีพรับจ้างส่งคนไปตกเบ็ด ซึ่งเป็นอีกอาชีพที่แปลกใหม่สำหรับการทำงานของผู้สูงอายุชาวมุสลิมในบริเวณที่พักอาศัยติดกับทะเลสาบสงขลา ป๊ะเล่าว่า “...เวลามีคนจะไปตกปลา ก็จะโทรศัพท์มานัดป๊ะก่อน แล้วไปเจอกันที่ท่าหน้า เรือของป๊ะก็จอดรอลูกค้าอยู่ตรงบริเวณใต้สะพานติณฯ ซึ่งส่วนใหญ่ป๊ะจะมีลูกค้าประจำ ในบางครั้งลูกค้าที่ไปตกปลาในช่วงกลางดึก พอถึงรุ่งเช้าก็จะโทรศัพท์บอกป๊ะให้ซื้อน้ำชา ข้าวเหนียวไก่ โรตีมารับด้วย แล้วแต่เขาจะสั่งซื้ออะไร ป๊ะเอาใจลูกค้าเต็มที่...” ลูกค้าที่จะไปตกปลาใต้สะพานติณฯ ก็จะมีที่นอนใต้ต่อม่อสะพาน ลูกค้าจะเตรียมนำเสบียงอาหาร เอาหมอน ผ้าห่ม ช่วงวันเสาร์อาทิตย์จะคิวเต็ม เพราะส่งลูกค้าหลายเที่ยว บางครั้งลูกค้าก็จะโทรศัพท์มาช่วงเวลาตี 1 ป๊ะก็สามารถไปรับลูกค้าได้ ถึงจะมีอาการง่วงนอนบ้างก็ตามค่าบริการ(หลายคน) ไปมา 50 บาท ถ้าคนเดียวไปมาราคา 100 บาท ถ้านั่งได้ 10 คน มีทั้งลูกค้าผู้หญิงผู้ชาย ตกไปกินไปทำกับข้าวไป มาตกปลาสนุก ๆ ลูกค้าส่วนใหญ่มาจากหาดใหญ่ มีทั้งผู้พัน ผู้การมาตกปลาทั้งนั้น สัตว์น้ำที่ตกได้ เช่น ปลากระพงขนาด 5 – 7 กิโลกรัม ปลากาว ปลาหัวโม่่ง ปลาหมี่

หลัง ปลาตุกทะเล เป็นต้น แต่ก่อนปีจะทำอาชีพตัดโกพงพาง เมื่ออายุมากแล้วก็ปรับตัวมาทำอาชีพนี้แทน

(ปีะกะพง, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 28 เมษายน 2562)

นอกจากนี้ อาชีพอัดเม็ดยาสมุนไพรก็เป็นประเภทงานที่ทำอยู่กับบ้าน เช่นเดียวกัน โดยทางสำนักงานสาธารณสุขสิงหนครเล็งเห็นว่าผู้สูงอายุชาวมุสลิมท่านนี้อยู่บ้านว่าง ๆ และยังมีแรงประกอบอาชีพได้อยู่ จึงได้จ้างให้ปีะทำอาชีพอัดเม็ดยาสมุนไพรใส่ในแคปซูล ปีะใช้เวลาในการอัดเม็ดยาสมุนไพรประมาณ 3 ชั่วโมงต่อวัน ปีะบอกว่าการนั่งนานไม่ได้จะมีอาการเวียนศีรษะในแต่ละวันปีะจะอัดยาสมุนไพรได้ประมาณ 300 – 400 เม็ด ยาสมุนไพร เช่น ยาแก้ปวดเมื่อย ยานารายณ์ลดจักษุ ยาชิคุนคุนยา ประกอบกับครอบครัวของปีะเป็นแพทย์แผนโบราณมาก่อน จนมีความเชี่ยวชาญในเรื่องยาสมุนไพร ปีะยังเล่าว่า เมื่อก่อนปีะเป็นหมอตำแย

“ปีะทำการคลอดเด็กในหมู่บ้านนับไม่ถ้วนแล้ว ราคาในการทำคลอดกับหมอตำแยสมัยก่อน 150 บาท”

(มีะเหมียว, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 10 กรกฎาคม 2562)

ซึ่งเวลาใครจะคลอดลูกในหมู่บ้านก็จะเรียกปีะไปทำคลอดอยู่เป็นประจำ ใครไม่สบายหรือเจ็บป่วยก็จะมาหาปีะที่บ้าน ปีะสามารถตรวจโรคได้ว่าอาการเป็นยังไง โดยการจับชีพจรที่ข้อมือ ดูการเต้นของหัวใจ

อาชีพเปิดร้านตัดผมชาย เป็นอาชีพการบริการอีกรูปแบบหนึ่งที่ผู้สูงอายุมีความรู้ความเชี่ยวชาญในด้านการตัดผม ที่มีประสบการณ์การทำงานอย่างยาวนาน ร้านตัดผมชายจะเปิดร้านในเวลา 10.00 น. – 21.00 น. ร้านเปิดทุกวัน ลูกค้าส่วนใหญ่เป็นกลุ่มวัยรุ่น และผู้ใหญ่วัยทำงาน คิดค่าบริการในการตัดผมหัวละ 50 บาท ส่วนเด็กนักเรียนปีะจะคิดค่าบริการ 20 – 30 บาท อาชีพเสริมของปีะเป็นช่างถ่ายรูป เช่น งานแต่งงาน งานรับปริญญา ในแต่ละวันลูกค้าก็จะมาใช้บริการอยู่เรื่อย ๆ ปีะเริ่มทำงานเป็นช่างตัดผมตั้งแต่อายุ 20 ปี ปีะไม่ได้เรียนเกี่ยวกับทางด้านนี้มาเลย ส่วนใหญ่จะเป็นครูพักลักจำ และก็มีใจรักในอาชีพนี้ อยากรับเป็นช่างถ่ายรูปปีะก็เรียนรู้ด้วยตนเอง

ศึกษาทางอินเทอร์เน็ต และหาประสบการณ์เอง งานรับจ้างถ่ายรูปในงาน ๆ คิดค่าบริการม้วนละ 800 บาท ช่วงที่ลูกค้ามาใช้บริการตัดผมมากที่สุด คือในช่วงกลางคืน

(ปิยะอ้วน, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 10 กรกฎาคม 2562)

อาชีพค้าขายของชำเป็นที่ทุกพื้นที่ไม่ว่าจะเป็นชุมชนเมืองและชนบท มีะเปิดร้านขายของชำตั้งแต่ 7 โมงเช้า ร้านค้าของมีะอยู่หน้าโรงเรียน ในช่วงเช้ามีะจะจัดเตรียมของคือน้ำชาขนม น้ำดื่ม น้ำอัดลม และของใช้ต่าง ๆ ออกมาจัดไว้ที่หน้าร้าน ในทุก ๆ เช้า วันจันทร์ - ศุกร์ จะมีเด็กนักเรียนมาซื้อขนมก่อนที่จะเข้าไปโรงเรียนเป็นประจำ ทำให้มีะมีรายได้พอเลี้ยงชีพไปในแต่ละวัน ในช่วงกลางวัน ก็จะมีชาวบ้าน ที่อยู่ใกล้ในละแวกหมู่บ้านก็จะขับรถมาซื้อของ ทำให้ในแต่ละวันมีคนซื้อของตลอดเวลา มีะจึงไม่ค่อยได้พักผ่อน เพราะค้าขายคนเดียว บวกกับตัวเองไม่มีลูก จึงต้องทำงานเพียงลำพัง จึงไม่มีวันที่จะหยุดขายเลย และในช่วงเย็นหลังเลิกเรียนเวลา 15.00 น. ก็จะมีนักเรียนมาซื้อของก่อนกลับบ้านเป็นประจำ

“...เมื่อก่อนการค้าขายของชำ ขายรายได้ดี แต่ปัจจุบันนี้ก็ขายได้บ้าง เพราะคนเริ่มเปิดร้านขายของชำกันเยอะ สินค้าที่มีะไปขาย มีะจะไปซื้อมาจากหาดใหญ่เป็นของจากปาดังเบซาร์...”

(มีะน้ำ, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 10 กรกฎาคม 2562)

นอกจากนี้อาชีพที่ต้องเสี่ยงต่ออุบัติเหตุยามค้าคืน คือ อาชีพเป็นพนักงานรักษาความปลอดภัยที่บริษัทพิธานพาณิชย์ ป๊ะจะรับหน้าที่มาเฝ้ายามรักษาความปลอดภัยในช่วงเวลา 18.00 น. – 07.00 น. ซึ่งอยู่ใกล้กับละแวกบ้านที่ป๊ะอาศัยอยู่ โดยป๊ะสังกัดบริษัทรักษาความปลอดภัยคชกรเซอร์วิส จำกัด ในช่วงที่ป๊ะเฝ้ายามก็จะหากิจกรรมต่าง ๆ มาทำเพื่อไม่ให้เบื่อ โดยการนำเอาวิทยุเปิดฟังเพลงในยามกลางคืน หาหนังสือมาอ่าน ซึ่งป๊ะเล่าให้ฟังว่า “...เป็นอาชีพที่เสี่ยงเพราะในทุก ๆ คืนจะมีกลุ่มวัยรุ่นขับซิ่งรถจักรยานยนต์ทำให้เกิดความเสียงดัง และขับเข้ามาก่อเหตุฉกชิงทรัพย์อยู่เรื่อย ๆ ป๊ะต้องคอยรักษาเนื้อรักษาดู...” การเฝ้ายามในช่วงเวลากลางคืนเป็นงานที่หนักมาก เพราะเวลากลางคืนผู้สูงอายุส่วนใหญ่จะนอนพักผ่อน แต่ป๊ะต้องอดทนต่อการหลับนอนทุกวันทำโดยไม่มีวันหยุด

(ปิยะยอด, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 9 กรกฎาคม 2562)

(3) อาชีพประมงพื้นบ้าน

ผู้สูงอายุชาวมุสลิมประกอบอาชีพการเกษตรและประมงพื้นบ้าน เพราะเป็นอาชีพที่ตกทอดมาจากบรรพบุรุษส่งต่อจากรุ่นสู่รุ่น ซึ่งจะเรียนรู้วิธีทำมาหากินจากพ่อแม่ และได้ออกไปช่วยครอบครัวทำงานตั้งแต่เล็กจนโต ลักษณะที่อยู่อาศัยจะเป็นบ้านติดชายทะเลสาบสงขลา ซึ่งเป็นแหล่งทรัพยากรที่อุดมสมบูรณ์มากในอดีต อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบัน ผู้สูงอายุมักมีการปรับตัวโดยเปลี่ยนมาใช้เครื่องทุ่นแรงมากขึ้น (อวนรุน อวนลาก และการใช้อวนตาถี่ในการจับสัตว์น้ำในเวลา กลางคืน) ในขณะเดียวกัน คนในหมู่บ้านก็หันมาทำอาชีพประมงกันมากขึ้นเรื่อย ๆ จนทำให้ทรัพยากรทางทะเลลดน้อยลง คนในชุมชนจึงต้องมีการตั้งกฎกติกา และข้อตกลงกัน เพื่อช่วยเหลือและอนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเลไว้ เช่น การห้ามจับปลาในฤดูวางไข่ การห้ามใช้อวนตาถี่เพื่อจับปลา เป็นต้น

ชุมชนชาวประมงพื้นบ้าน เช่น ชุมชนหัวเขา ชุมชนทะเลนอก ชุมชนเขาเจ็ยจะอยู่กระจัดกระจายตามริมฝั่งทะเล มีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย เอื้อเฟื้อ และเรียนรู้ที่จะอยู่คู่กับทะเล มีระบบคุณค่าและความเชื่อในการจัดการทรัพยากรทะเลซึ่งเป็นทรัพยากรส่วนรวมที่ใช้ร่วมกัน ที่มีพื้นฐานความเชื่อทางศาสนา ความเคารพต่อส่วนรวม เคารพต่อเพื่อนมนุษย์และใช้ทรัพยากรเพื่อการยังชีพอย่างยั่งยืน

นอกจากนี้พื้นฐานความเชื่อตามหลักศาสนาอิสลาม กล่าวได้ว่า “...สัตว์น้ำในทะเลเป็นสิ่งมีชีวิต มีการเคลื่อนย้ายถิ่นที่อยู่ตลอดเวลา จึงไม่มีใครอ้างสิทธิครอบครองได้ ไม่เหมือนการปลูกต้นไม้ ปลูกผัก ซึ่งใครก็มีสิทธิไปเก็บกินได้ สำหรับทรัพยากรทะเลใครไปดัก ใครไปจับได้ก็เอาไป การที่จะได้มากหรือได้น้อยขึ้นอยู่กับความขยัน ขึ้นอยู่กับสภาพตามธรรมชาติ แต่อย่าใช้เครื่องมือที่ทำลายเพราะอาจจะทำให้คนอื่นเดือดร้อน...”

“...ประมงพื้นบ้านบ๊ะบอกว่าเปรียบเหมือนนก ตรงไหนมีเหยื่อก็กว้างอวนไว้ตรงนั้น ประมงพื้นบ้านจะวางไปเลยโดยไม่ใช้เครื่องดาวเทียม จะดูธรรมชาติเป็นหลัก...”

(ปีเซียะ, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 17 มิถุนายน 2562)

จากคำพูดข้างต้นสะท้อนให้เห็นถึงเรื่องการดำรงชีวิตของชาวประมงและทรัพยากรทางทะเลที่อุดมสมบูรณ์ ก่อนที่ทะเลสาบเกิดความเสื่อมโทรม และทรัพยากรทางทะเลลด

จำนวนลงไปในปัจจุบัน ดังนั้น วิธีการทำงานแบบเดิมของผู้สูงอายุจะยังคงมีอยู่ได้ ปัจจัยสำคัญในการสนับสนุนการทำงานของผู้สูงอายุในกลุ่มนี้ คือ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นแหล่งทำมาหากินของกลุ่มเกษตรกรหรือชาวประมงพื้นบ้าน ซึ่งทั้งคนในชุมชน และหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ต้องเข้ามาดูแลและเข้มงวดในการดำเนินการตามกฎหมายกติกาที่ตั้งไว้

ในระบบการผลิตเชิงพาณิชย์ การแข่งขันกันจับสัตว์น้ำระหว่างเรือประมงพาณิชย์และเรือประมงพื้นบ้าน ภายใต้เงื่อนไขของทรัพยากรทางทะเลที่มีจำกัด กลุ่มประมงพาณิชย์ที่มีต้นทุนและเทคโนโลยีที่ทันสมัย จะอยู่ในฐานะได้เปรียบและกวาดต้อนจับสัตว์น้ำได้มากกว่า ขณะที่กลุ่มเรือประมงพื้นบ้าน ซึ่งเป็นประชากรประมงส่วนใหญ่และมีต้นทุนจำกัด จะอยู่ในฐานะเสียเปรียบและจับสัตว์น้ำได้ปริมาณลดน้อยลง การแข่งขันและการแย่งชิงสัตว์น้ำทวีความเข้มข้นและรุนแรงมากขึ้น เมื่อชาวบ้านทั้งสองกลุ่มต้องทำประมงในแหล่งพื้นที่เดียวกันเพื่อจับสัตว์น้ำชนิดเดียวกัน ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรทำให้เรือประมงพาณิชย์อวนรุนอวนลากมักจะเข้ามากวาดจับสัตว์น้ำในบริเวณนี้ รวมทั้งสัตว์น้ำที่มีคุณค่าทางเศรษฐกิจแต่ยังมีขนาดเล็ก ทำให้รายได้ชาวประมงพื้นบ้านลดลงอย่างรวดเร็ว และสร้างความลำบากในการดำรงชีพในชุมชนเป็นอย่างมาก ส่วนใหญ่ประมงพาณิชย์ เป็นคนกลุ่มวัยแรงงานไทยพุทธ และมีผู้สูงอายุมุสลิมด้วย

(4) อาชีพงานรับจ้างในกิจกรรมต่อเนื่องประมงทะเล

ส่วนใหญ่เป็นงานรับจ้างทั่วไปในกิจกรรมต่อเนื่องประมงทะเล ได้แก่ การฉีกปลากระตัก ซึ่งเป็นปลาชนิดที่ไม่ค่อยเป็นที่นิยมในการนำมาทำอาหารแบบสด แต่โดยส่วนมากจะนิยมนำมาแปรรูปเป็นน้ำปลา และปลาตากแห้ง หรือที่เรียกว่า ปลาฉิ้งฉ้าง การแกะกระดุกปลาฉิ้งฉ้าง โดยส่วนมากจะเป็นอาชีพเสริมของผู้สูงอายุที่อยู่บ้าน เนื่องจากบางกลุ่มมีภาระในการเลี้ยงหลานอยู่กับบ้าน หรืออาจจะเป็นแม่บ้านก็ตาม โดยการรับซื้อปลาฉิ้งฉ้างแบบตัวที่ตากแห้งมาแล้วแต่ยังมีกระดุกปลาหรือก้างปลาอยู่นั้น นำมาแกะออกเป็น 3 ส่วนด้วยกัน คือ ส่วนหัว ส่วนก้าง และส่วนตัว นับว่าอาชีพหรืออาชีพเสริม การฉีกปลาฉิ้งฉ้าง คือ การเรียนรู้การเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัวเพื่อนำมาใช้จ่ายในครัวเรือน หรือเป็นอาชีพเสริมให้กับคนผู้สูงอายุได้มีรายได้เป็นของตัวเองอีกทางด้วย นอกจากนี้มีการรับจากแกะเปลือกกุ้ง รวมถึงงานถักอวนและซ่อมอวน

อาชีพงานรับจ้างในกิจกรรมต่อเนื่องประมงทะเล คือ อาชีพซ่อมโปงพางซ่อมอวน เมื่ออุปกรณ์ที่ใช้ในการทำมาหากินเกิดความเสียหาย ลูกค้าในหมู่บ้านก็จะนำเอาอุปกรณ์เหล่านั้นมาให้ปะซ่อม ปะเริ่มทำงานตั้งแต่เช้า จนถึงเวลาเที่ยงปะก็จะไปละหมาดที่มัสยิดประจำ

หมู่บ้าน และหลังจากนั้นป๊ะก็จะมานั่งซ่อมโพงพางต่อจนถึงเวลาบ่ายโมงเพื่อพักผ่อน บางครั้งลูกค้าต้องการงานที่เร่งด่วน ป๊ะก็ต้องทำงานในเวลากลางคืน เมื่อก่อนป๊ะได้ความรู้จากการที่ไปนั่งดูเขาทำการซ่อมโพงพาง จึงจำเรียนรู้และมาฝึกด้วยตนเองจนเกิดความชำนาญ และเป็นอาชีพของป๊ะในที่สุด ในแต่ละวันก็จะมีลูกค้านำโพงพางที่ชำรุดมาให้ป๊ะซ่อมอยู่เรื่อย ๆ ป๊ะเล่าว่า “...ป๊ะทำอาชีพประมงมาก่อน เพราะบรรพบุรุษของป๊ะทำอาชีพนี้สืบทอดกันมา แต่เดี๋ยวนี้เลิกทำแล้วมานั่งซ่อมโพงพางอยู่ที่บ้าน เพราะป๊ะอายุมากแล้วด้วย สุขภาพไม่แข็งแรง...” การคิดค่าบริการการซ่อมโพงพาง โพงพาง 1 ราว ราคาประมาณ 300 บาท ในช่วงฤดูฝนจะมีลูกค้ามาให้ป๊ะซ่อมมากกว่าปกติ เพราะเป็นช่วงที่ฤดูน้ำขึ้น สัตว์น้ำชุกชุม

(ป๊ะเหลือใจ, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 10 กรกฎาคม 2562)

โดยสรุป ผู้สูงอายุชาวมุสลิมที่ทำงานประกอบอาชีพในพื้นที่ชุมชนเมืองและชุมชนชนบทมีความแตกต่างกันในด้านการปรับตัววิถีชีวิต เมื่อเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุแล้ว ผู้สูงอายุชาวมุสลิมที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ชุมชนชนบทยังต้องปรับตัวต่อการทำงานต่อไป ถึงแม้จะมีปัจจัยทางด้านร่างกายเข้ามาเกี่ยวข้อง จึงหันมาประกอบอาชีพที่ไม่ต้องใช้แรงงานโดยอาศัยเครื่องทุ่นแรง นอกจากนี้ การที่คนในชุมชนและครอบครัวให้ความสนใจเรื่องของการทำมาหาเลี้ยงชีพเพื่อเลี้ยงปากท้อง จึงต้องมีความจำเป็นในการดิ้นรนทำงานหาเลี้ยงครอบครัวต่อไป ในภาวะเศรษฐกิจปัจจุบันที่รายจ่ายและการค่าครองชีพสูงขึ้น ผู้สูงอายุชาวมุสลิมที่เป็นผู้หญิงหรือแม่บ้านจึงต้องออกมาทำงานช่วยหารายได้เข้าครอบครัวมากขึ้น ทำให้เกิดช่องว่างและความห่างเหินของสมาชิกในครอบครัว การให้ความสนใจกับเรื่องการประกอบอาชีพหาเลี้ยงปากท้องทำให้อาหารจากแหล่งทรัพยากรทางธรรมชาติที่มีอยู่ในชุมชนมีจำนวนลดลง ในส่วนของการรักษาพยาบาลด้วยยาสมุนไพรและวิธีการรักษาพยาบาลแบบพื้นบ้าน ซึ่งได้ถูกลดบทบาทและความสำคัญลงไปบ้าง เนื่องจากความรู้ที่ผู้สูงอายุชาวมุสลิมบางรายมีนั้นต้องการที่จะถ่ายทอดความรู้ให้แก่ลูกหลาน แต่เนื่องด้วยปัจจุบันนี้ ลูกหลานต่างไม่ต้องการสืบทอดต่อความรู้จากบรรพบุรุษเพราะเป็นความรู้ที่ล้าหลัง

4.2.2 การถ่ายทอดวิชาความรู้ ภูมิปัญญาต่าง ๆ

การเรียนรู้จากการกระทำจริงได้พัฒนาต่อยอดต่อมาจนเป็นการส่งต่อแก่คนรุ่นหลัง ด้วยการสาธิตวิธีการ การสั่งสอนด้วยการบอกเล่า และการสร้างองค์ความรู้เป็นลายลักษณ์อักษร แต่มีผู้ที่ถ่ายทอดภูมิปัญญา เรียกว่า ประชาชนชาวบ้าน ได้สืบสานภูมิปัญญาอย่างต่อเนื่องมาหลายชั่วอายุคน ซึ่งในวิถีชุมชนนั้น มัสยิดเป็นศูนย์กลางหรือศูนย์รวมในการทำกิจกรรมทั้งหลาย ที่ต้องการสร้างความเป็นปึกแผ่นของศาสนาอิสลามให้เกิดขึ้นบนผืนแผ่นดินไทย โดยการจัดตั้งสถานที่สำหรับประกอบพิธีกรรมทางศาสนาเป็นที่ชุมนุมของชาวมุสลิม ได้เข้าร่วมประกอบพิธีร่วมกัน ซึ่งโดยปกติแล้วชาวมุสลิมที่แยกย้ายกันอยู่ตามเขตและหมู่บ้านต่าง ๆ หรือตามต่างจังหวัด มักจะมีมัสยิดย่อย ๆ ประจำชุมชนแต่ละชุมชน อีกทั้งยังเป็นสถานที่ประกอบพิธีทางศาสนาในวาระสำคัญ คือวันศุกร์ หรือเป็นที่พบปะสังสรรค์แลกเปลี่ยนความคิดเห็นหรือเหตุการณ์ต่าง ๆ เช่น ความเคลื่อนไหวของสถานการณ์โลก รวมถึงเป็นสถานที่ให้ความรู้เกี่ยวกับศาสนาอิสลามในด้านต่าง ๆ อีกด้วย

นอกจากนี้ “ครูพักลักจำ” ก็เป็นกระบวนการเรียนรู้วิถีหนึ่งที่มีมาแต่เดิม และยังมีอยู่ต่อไปในที่นี่ วิธี “ครูพักลักจำ” เป็นการเรียนรู้ในทำนองแอบเรียน แอบเอาอย่าง แอบลองทำดูตามแบบอย่างที่เราสังเกตอยู่เงียบ ๆ แล้วรับเอามาเป็นของตนเองเมื่อสามารถทำได้จริง ซึ่งสมาชิกในชุมชนที่เป็นประชากรในวัยแรงงานและเยาวชน ที่ได้ใกล้ชิดกับผู้สูงอายุในการทำงาน โดยเฉพาะงานประมง และงานฝีมือต่าง ๆ จะได้กระบวนการเหล่านี้ในการฝึกทักษะการทำงานของตน

โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผู้สูงอายุที่ประกอบอาชีพ ขยายสวนไผ่พื้นบ้าน หมอตำแย จะนำเอาภูมิปัญญาท้องถิ่นมาผสมผสานกับทักษะและความรู้ที่สั่งสมมาตั้งแต่ตอนทำงานมาประยุกต์ใช้ในการทำงานหลังเกษียณ ทั้งนี้ ภูมิปัญญาของชาวบ้านในท้องถิ่น เป็นมรดกทางวัฒนธรรมอันเกิดจากการพัฒนา การปรับตัว ปรับวิถีชีวิตของคนในภาคใต้ ภูมิปัญญาของภาคใต้จึงมีความหลากหลาย ทั้งที่ได้พัฒนาการจากการปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ หรือคนต่างถิ่นที่พุกามาจากแหล่งอารยธรรมต่าง ๆ จนหลอมรวมกัน เกิดเป็นภูมิปัญญาประจำถิ่น

“...มีะทำอาชีพขยายสวนไผ่พื้นบ้าน ยารักษาตาลูก ยารักษาโรคผิวหนัง ยารักษาโรคตา ยารักษาโรคหู ยารักษาโรคจมูก ยารักษาโรคคอ ยารักษาโรคปอด เมื่อยตามร่างกาย ซึ่งจะมีสูตรในการทำยาสมุนไพรที่ถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ โดยการนำสมุนไพรมาต้ม มาบด ให้กับคนที่เจ็บไข้ได้ป่วยได้รับประทาน นอกจากนี้ มีน้ำมันดอกไม้อีก

ชาว แก้อาการปวดเมื่อย คลายเส้น ราคาขวดละ 70 บาท บางครั้งมีคนสนใจในสูตรการทำ ยา ม๊ะก็จะบอกหมด...”

(มีะแดง, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 24 กรกฎาคม 2562)

“...ในช่วงเย็นหลังจากค้าขายเสร็จแล้ว ป๊ะจะสอนหนังสือให้กับเด็ก ๆ ป๊ะสอนอ่าน และเขียนภาษาอาหรับ สอนให้อ่านคัมภีร์อัลกุรอาน สอนตั้งแต่อนุบาลจนถึงป.4 สอนทุกวัน ยกวันศุกร์ ป๊ะ สอนเวลา 19.00น. – 20.00 น. สอน 1 ชั่วโมง คิดค่าบริการ 3 บาท ต่อคน คิดเงินเพื่อเสียน้ำค่าไฟ ส่วนเด็กคนไหนที่ยากจนมาก ๆ ป๊ะก็ไม่เก็บเงิน ...”

(ป๊ะชาย, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 22 กรกฎาคม 2562)

ดังนั้น ประสบการณ์และทักษะต่าง ๆ ในการทำงานของผู้สูงอายุชาวมุสลิม ถือเป็น สิ่งล้ำค่าที่หาซื้อไม่ได้แต่มันจะเพิ่มพูนขึ้นตามวัยของคน อีกทั้งทักษะที่กำลังได้รับความสนใจสำหรับผู้สูงอายุชาวมุสลิม คือ องค์ความรู้ที่มีอยู่ในตัวเป็นผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน และถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับผู้อื่น บางหน่วยงานจ้างผู้สูงอายุไปเป็นวิทยากร หรือบางครั้งผู้สูงอายุอาจจะถ่ายทอดความรู้ได้ด้วยตนเอง

4.3 ปัญหาและอุปสรรคในการทำงานของผู้สูงอายุชาวมุสลิมในจังหวัดสงขลา

4.3.1 ด้านเศรษฐกิจ

1. ผู้สูงอายุชาวมุสลิมที่อาศัยเพียงลำพังคนเดียว: กลุ่มเปราะบางที่สุด

เมื่อพิจารณาจากผลการศึกษา พบว่า กลุ่มที่อาศัยเพียงลำพังคนเดียว /โสดเดี่ยว โดยเฉพาะกลุ่มผู้สูงอายุชาวมุสลิมที่มีอายุ 70 ปีขึ้นไป จะมีปัญหาเรื่องรายได้ไม่เพียงพอ และยังคงต้องทำงานเลี้ยงชีพด้วยตนเอง แม้อายุล่วงเลยวัยเกษียณแล้ว เพราะไม่มีแหล่งรายได้หลักอื่น โดยมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนอยู่ที่ 1,001 – 5,000 บาท ทั้งนี้ หากพิจารณาประกอบกับเงื่อนไขทางด้านสุขภาพของผู้สูงอายุในกลุ่มนี้ซึ่งมีความแข็งแรงของร่างกายลดลง และมีปัญหาสุขภาพเรื้อรังจากโรคประจำตัวต่าง ๆ ทำให้ผู้สูงอายุกลุ่มนี้ อยู่ในสถานะที่ค่อนข้างยากลำบากที่สุด ปัญหาสำคัญประการหนึ่งที่ส่งผลให้ผู้สูงอายุกลุ่มนี้ยังไม่มีเงินออมเพียงพอต่อการเลี้ยงชีพหลังเกษียณ ผลจากการศึกษาพบว่า สาเหตุหลักคือ ผู้สูงอายุชาวมุสลิมส่วนใหญ่ไม่ได้คิดวางแผนการออมก่อนเกษียณอายุ เพราะคิด

ว่าเป็นเรื่องไกลตัว หรือยังมีเวลาอีกนานกว่าที่จะเกษียณ อีกทั้งหวังพึ่งพิงสวัสดิการจากรัฐเลี้ยงดูในยามที่ไม่มีแรงทำงานแล้ว

ดังนั้น ปัญหาที่สำคัญของผู้สูงอายุชาวมุสลิม คือ การมีรายได้ไม่เพียงพอต่อการดำรงชีพ มีแหล่งรายได้เพียงทางเดียวจากการทำงานของตนเอง แม้รัฐบาลจะมีนโยบายสร้างหลักประกันทางรายได้โดยการจ่ายเบี้ยยังชีพให้แก่ผู้สูงอายุทั่วประเทศแล้ว ทำให้ผู้สูงอายุกลุ่มนี้ยังคงต้องแสวงหางานทำเพิ่มขึ้น หรือประกอบอาชีพเดิมต่อเนื่องต่อไป ดังนั้น การเพิ่มโอกาสในการทำงานให้กับผู้สูงอายุที่ยังสามารถประกอบอาชีพได้ จึงเป็นแนวทางหนึ่งเพื่อให้ผู้สูงอายุชาวมุสลิมสามารถใช้ศักยภาพที่มีอยู่เพื่อสร้างรายได้ให้กับตนเองและครอบครัว

2. ผู้สูงอายุชาวมุสลิมที่ลูกหลานย้ายถิ่น ยังคงต้องพึ่งพาตนเอง

ผลจากศึกษาการทำงานของกลุ่มผู้สูงอายุชาวมุสลิม พบว่า กลุ่มที่มีปัญหาในการทำงานรองลงมา คือ กลุ่มผู้สูงอายุชาวมุสลิมที่อยู่ในครอบครัวที่มีลูกหลานย้ายถิ่น และบางส่วนทิ้งหลานไว้ให้ผู้สูงอายุดูแลอีกด้วย หรือเรียกว่าอยู่ในครอบครัวแหวกกลาง (skipped generation family) เนื่องจากผู้สูงอายุควรได้รับการดูแลทั้งเรื่องสุขภาพและด้านอื่น ๆ แต่ผู้สูงอายุกลับต้องมาดูแลลูกหลาน บางครั้งมีรายจ่ายเพิ่มมากขึ้น นอกจากนี้ลูกหลานที่ไปทำงานต่างถิ่น จะส่งเงินมาให้พ่อแม่เป็นครั้งคราว โดยเฉลี่ยเดือนละ 1,000 – 2,000 บาท หรือมีการส่งของใช้ต่าง ๆ กลับมาให้ผู้สูงอายุเป็นครั้งคราว อย่างไรก็ตาม รายได้หลักที่คาดหวังว่าจะได้รับจากลูกหลานที่ย้ายถิ่นไปทำงานนั้นไม่เพียงพอ หรือบางครั้งก็ไม่ได้รับเงินส่งกลับมาเลย เพราะงานที่ลูกหลานไปทำนั้นไม่มีรายได้แน่นอนและไม่มั่นคง สำหรับเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุรายเดือนที่ทางรัฐบาลกำหนดอัตราเริ่มตั้งแต่ 600 - 1,000 บาท ตามช่วงอายุ ก็ไม่เพียงพอต่อการยังชีพ นอกจากนี้ ปัญหาที่เกิดขึ้นกับผู้สูงอายุชาวมุสลิม คือ การไม่มีเวลาดูแลตนเอง เนื่องจากต้องดูแลลูกหลานที่อายุน้อยต้องคอยสั่งสอน และคอยเลี้ยงดูให้ลูกหลานเติบโต จึงทำให้การทำงานของผู้สูงอายุชาวมุสลิมทำงานเต็มเวลาไม่ได้ และไม่ค่อยได้พักผ่อน ในขณะที่บางครอบครัวต้องประสบกับปัญหาบุตรหลานไม่ส่งเงินกลับมา หรือส่งเงินกลับมาให้เป็นครั้งเป็นคราวเท่านั้น จึงทำให้ผู้สูงอายุชาวมุสลิมต้องดิ้นรนหาเลี้ยงชีพต่อไป

ผู้สูงอายุชาวมุสลิมส่วนใหญ่ขาดการวางแผนการออมเงิน อาจเป็นเพราะในช่วงวัยนั้นทางหน่วยงานภาครัฐยังไม่ลงมาแนะนำ หรือให้ความรู้เรื่องการออมอย่างจริงจัง จึงทำให้ผู้สูงอายุชาวมุสลิมทำงานมาเรื่อย ๆ จนเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างเต็มตัว ก็ยังไม่ได้คิดที่จะวางแผนการออม

เท่าที่ควร รายได้ที่เก็บมาก็หมดไปกับการรักษาพยาบาล ดังนั้น อยากให้ภาครัฐส่งเสริมในเรื่องการวางแผนการออมตั้งแต่ก่อนเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ

3. ผู้สูงอายุชาวมุสลิมที่อาศัยอยู่กับครอบครัว

สำหรับกลุ่มนี้ เป็นกลุ่มที่มีปัญหาน้อยที่สุดในด้านเศรษฐกิจ เนื่องจาก มีครอบครัวดูแลเอาใจใส่ในเรื่องการเงิน มีการวางแผนในการออมเงินเพื่อใช้ในวันบั้นปลายชีวิต เช่น เมื่อผู้สูงอายุมีอาการเจ็บป่วย จะต้องมียาใช้จ่ายในการรักษาพยาบาลซึ่งจะไม่ต้องพึ่งพิงเงินลูกหลานด้วยเหตุผลที่ว่าทุกคนต่างก็มีภาระ ผู้สูงอายุชาวมุสลิมบางรายมีการเตรียมตัวและวางแผนการใช้ชีวิตในช่วงบั้นปลายของตนเองเป็นอย่างดี มีความเข้าใจถึงศักยภาพทางด้านร่างกายของตนเอง และสอนลูกหลานให้รู้จักประหยัดและเห็นคุณค่าของเงิน ทั้งนี้เพื่อเป็นหลักประกันให้กับตนเองและครอบครัว ส่งผลให้ตนเองและครอบครัวได้ดำเนินชีวิตอย่างราบรื่นและสงบสุขมากยิ่งขึ้น เหตุเพราะมีเงินเพียงพอที่จะใช้จ่ายให้กับตนเองและครอบครัวนอกจากนี้ ผู้ที่ดูแลผู้สูงอายุก็จะให้เงินกับผู้สูงอายุไว้ใช้จ่ายทุกเดือน ทำให้ผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่กับครอบครัวกลุ่มนี้สามารถเก็บออมเงินไว้ใช้ หรือวางแผนการออมไว้ในยามฉุกเฉินได้

4.3.2 ด้านสุขภาพ

1. ผู้สูงอายุชาวมุสลิมที่อาศัยเพียงลำพังคนเดียว: กลุ่มเปราะบางที่สุด

จากการเก็บข้อมูลกับกลุ่มผู้สูงอายุชาวมุสลิมที่อาศัยเพียงลำพังคนเดียว พบว่าผู้สูงอายุชาวมุสลิมที่มีอายุ 60 – 69 ปี พบว่า โรคที่ผู้สูงอายุชาวมุสลิมเป็นมากที่สุด คือ โรคเบาหวาน โรคความดันโลหิตสูง โรคไขมันในเส้นเลือดสูง ปวดเมื่อยตามร่างกาย ผู้สูงอายุชาวมุสลิมที่มีอายุ 70 ปีขึ้นไป พบว่า เป็นโรคความดันโลหิตสูง และโรคกระเพาะ รวมถึงการที่อวัยวะและระบบต่าง ๆ ในร่างกายเริ่มเสื่อมถอยและทำหน้าที่ได้ไม่เต็มประสิทธิภาพ อีกสาเหตุหนึ่งคือ พฤติกรรมการดำเนินชีวิตที่ไม่ถูกต้อง เช่น การยกของที่หนักเกินไป การทำงานที่ต้องใช้แรงงานในระยะเวลานาน เป็นต้น ปัญหาสุขภาพของผู้สูงอายุที่เกี่ยวกับโรคผู้สูงอายุนั้น สิ่งที่ทำได้คือการพยายามดูแลสุขภาพเพื่อป้องกันการเกิดภาวะแทรกซ้อนของโรคและชะลออาการของโรคให้เกิดผลกระทบกับร่างกายน้อยที่สุด หรือช้าที่สุด เนื่องจากโรคผู้สูงอายุส่วนมากจะเป็นโรคเรื้อรังที่ไม่สามารถรักษาให้หายขาดได้ เช่น โรคข้อเสื่อม โรคกระดูกพรุน โรคหลอดเลือดหัวใจ โรคความดันโลหิตสูง เป็นต้น

จากปัญหาสุขภาพ เป็นโรคที่เกิดจากพฤติกรรมและการไม่ดูแลตนเองของผู้สูงอายุ ชาวมุสลิมที่อาศัยเพียงลำพังคนเดียว เพราะมุ่งที่จะทำงานเพียงอย่างเดียวตลอดชีวิตจนกว่าจะไม่มีเรี่ยวแรงในการทำงาน สุดท้ายแล้วผู้สูงอายุชาวมุสลิมกลุ่มนี้โรคภัยไข้เจ็บที่เกิดขึ้นจะเป็นอุปสรรคต่อการทำงานโดยเฉพาะผู้สูงอายุที่ประกอบอาชีพใช้แรงงานและทำงานหนักตลอดทั้งวัน จนทำให้มาถึงจุดที่ร่างกายรับไม่ไหวแล้ว อาการเจ็บป่วยยิ่งทวีความรุนแรงขึ้น และมีโรคแทรกซ้อนตามมา ทำให้ผู้สูงอายุกลุ่มนี้ไม่มีเพียงพอที่ไปรักษา จึงต้องทำงานไม่สบายไปด้วย ไม่มีแม้กระทั่งเงินสวัสดิการ และยิ่งไปกว่านั้นภาครัฐไม่มาส่งเสริมอาชีพให้เกิดความมั่นคงหรือหาลาดให้กับผู้สูงอายุเหล่านี้ให้มีรายได้เพิ่มขึ้น ก็ยิ่งทำให้ผู้สูงอายุกลุ่มนี้มีความเปราะบางลงไปอีก

2. ผู้สูงอายุชาวมุสลิมที่ลูกหลานย้ายถิ่น

กลุ่มที่เปราะบางรองลงมาในด้านสุขภาพ คือ กลุ่มผู้สูงอายุชาวมุสลิมที่ลูกหลานย้ายถิ่น ซึ่งกลุ่มนี้มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มแรก พบว่า ผู้สูงอายุที่มีอายุ 60 – 69 ปี และอายุ 70 ปีขึ้นไป ทั้ง 2 กลุ่มนี้เป็นโรคที่ใกล้เคียงกัน และโรคที่ผู้สูงอายุชาวมุสลิมเป็นมากที่สุด คือ โรคเบาหวาน โรคความดันโลหิตสูง และโรคปวดเมื่อยตามร่างกาย เป็นต้น ผู้สูงอายุที่ลูกหลานย้ายถิ่นเป็นกลุ่มที่ไม่ค่อยมีเวลาดูแลตัวเอง อีกทั้งต้องแบ่งเวลาส่วนหนึ่งดูแลบุตรหลาน แทบจะไม่ได้หยุดพักจากการทำงาน จึงกลายเป็นปัญหาของครอบครัว บางครอบครัวที่พ่อแม่ไปทำงานต่างถิ่น แล้วฝากบุตรหลานให้ผู้สูงอายุเลี้ยงดู ผู้สูงอายุจึงต้องรับภาระหนักเกินอายุของตน ไม่ได้ส่งเสียให้เด็กมีการศึกษาและอาชีพ ลูกหลานก็ต้องมาขอเงินจากผู้สูงอายุ อีกทั้งบางรายลูกหลานก่อกวนให้ผู้สูงอายุไว้ใจใช้อีกด้วย ทำให้เกิดปัญหาสุขภาพในเรื่องความเครียดตามมาอีกด้วย

“...หนี้สินที่หลานของมะก่อไว้เกือบแสน เพราะการใช้จ่ายเกินตัวของหลานสาว แล้วเอาบ้านมะไปจำนอง จึงต้องทำให้หนี้จนถึงทุกวันนี้ จึงต้องไม่มีวันที่จะหยุดขายเลย...”

(มะลิ, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 25 มิถุนายน 2562)

เกิดขึ้นได้จากหลากหลายสาเหตุ เช่น พ่อแม่ของเด็กเสียชีวิต หย่าร้างหรือแยกกันอยู่ หรือมีการอพยพย้าย ถิ่นแรงงาน ในส่วนของโครงสร้างการทำงานของครอบครัวจะต่างจากครอบครัวทั่วไป ถ้าหากระบบครอบครัวหรือ สมาชิกมีการกระทำ หรือบทบาทหน้าที่ที่ผิดพลาดย่อม

ส่งผลกระทบต่อปัญหาอื่น ๆ เช่น การย้ายถิ่นของวัยท างาน น ามาสู่การมีครอบครัวโดยไม่พร้อม จึงต้องส่งลูกมาให้ผู้สูงอายุเลี้ยงดู ซึ่งถ้ามีการเลี้ยงดูที่ไม่ถูกต้องหรือได้อยู่ใน สภาพแวดล้อมที่ไม่เหมาะสม เด็กอาจจะติดยาเสพติด กระทบ ความผิด หรือตั้งครรภ์ก่อนวัยอันควร ซึ่งปัญหาก็คงเกิดขึ้น อีกเรื่อย ๆ กลายเป็นวงจรที่ส่งผลเสียถึงการพัฒนาประเทศต่อไป

3. ผู้สูงอายุชาวมุสลิมที่อาศัยอยู่กับครอบครัว

กลุ่มที่เปราะบางน้อยที่สุด พบว่า คนในครอบครัวมีการดูแลเอาใจใส่ มีสุขลักษณะ อนามัยที่ดี เอาใจใส่ดูแลเรื่องอาหารการกิน และการออกกำลังกายหรือทำงานตามความถนัดให้ เหมาะสมกับวัยของผู้สูงอายุ ช่วยเหลือดูแลรักษาพยาบาลยามเจ็บป่วย หรือพาไปตรวจสุขภาพ ให้ การดูแลอย่างใกล้ชิดเมื่อเจ็บป่วยหนักหรือป่วยเรื้อรัง ซึ่งเป็นการเตรียมตัวที่ดีและพร้อมจะทำให้ ผู้สูงอายุมีความเชื่อมั่นในตนเองเพิ่มมากขึ้น สามารถอยู่ร่วมกับครอบครัว และสังคมได้อย่างมี ความสุข

“...การดูแลสุขภาพต้องสอดคล้องกับหลักศาสนา ต้องสะอาดทั้งในบ้าน นอกบ้าน และตัวเอง มุสลิมทุกคนถ้าไม่รักษาความสะอาดจะไม่เป็นที่รักของ อัลเลาะห์และจะเป็น โรค...”

(มะม่ง, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 17 มิถุนายน 2562)

นอกจากนี้ การทำงานที่ต้องใช้แรงกายโดยไม่หยุดหย่อน ถึงแม้ว่าผู้สูงอายุชาวมุสลิมที่มีอายุมากแล้ว และส่วนใหญ่เป็นเพศชายทำงานในภาคการประมงพื้นบ้าน ผู้สูงอายุกลุ่มนี้แต่ ก็ยังทำงานหาเลี้ยงตนเองและครอบครัวอยู่ และใช้แรงกายเกินกำลังวัยของผู้สูงอายุเองนั้น ทำให้ ผู้สูงอายุบางรายเกิดอาการบาดเจ็บ และนำไปสู่อุบัติเหตุที่ไม่คาดคิดได้ เช่น ในภาคการประมง ผู้สูงอายุเพิ่งพาเครื่องทุ่นแรงมาช่วยเหลือในการจับสัตว์น้ำทางทะเล แต่ถึงอย่างนั้น ผู้สูงอายุชาวมุสลิมก็ต้องดิ้นรนแย่งชิงแหล่งทรัพยากรกันต่อไป เนื่องจากทรัพยากรทางทะเลมีจำนวนลดลง ความเสี่ยงในการทำงานกับทุกกลุ่ม ในการทำงานประมงพื้นบ้านส่วนใหญ่ ผู้สูงอายุจะทำมาหากินบน วิถีชีวิตธรรมชาติทางทะเล จึงไม่สามารถทำนายได้ว่าจะเกิดเหตุการณ์เกี่ยวกับภัยธรรมชาติต่าง ๆ ที่ เข้ามาโดยไม่ทันตั้งตัว บางครั้งผู้สูงอายุชาวมุสลิมที่ทำงานอยู่บนเรือประมงก็จะเจอกับอันตรายใน

รูปแบบต่าง ๆ เช่น คลื่นลมแรง พายุพัดเข้าฝั่ง สภาพอากาศแปรปรวน เป็นต้น อีกทั้งปัญหาที่เกิดขึ้นโดยฝีมือมนุษย์โดยตัวเอง คือ การขาดความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม ระบบนิเวศ ทรัพยากรทางทะเล ทำให้ปริมาณสัตว์น้ำในทะเลลดลงเป็นจำนวนมาก

“...ตอนนี้ปะหยุดไปสามเดือนแล้ว ช่วงนี้ไม่ค่อยมีปลา เพราะปัญหาเป็นที่น้ำ ทรัพยากรมีจำนวนลดลง โรงงานปล่อยน้ำเสีย (โรงงานไม่บำบัดน้ำเสีย) นอกจากร้องเรียนไปทางหน่วยงานให้ช่วยเข้ามาจัดการ...”

(ปิ๊ะกุง, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 23 มิถุนายน 2563)

สรุปปัญหาด้านสุขภาพส่งผลต่อการทำงานของผู้สูงอายุชาวมุสลิมมีวิธีการปรับตัว เกษียณ ผู้สูงอายุชาวมุสลิมส่วนใหญ่มีการปรับตัวในการออกกำลังกายมากขึ้นกว่าเดิมครั้งก่อนวัย เกษียณ โดยจะใช้เวลาหลังละหมาดในตอนเช้า เพื่อเดินออกกำลังกาย ปั่นจักรยาน เดินแกว่งแขน และการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมมารับประทานอาหาร โดยเลือกรับประทานอาหารที่มีผัก ผลไม้ และปลาเป็นหลัก ซึ่งพฤติกรรมปรับตัวด้านสุขภาพนี้ทำเหมือนกันทั้งหมดทุกกลุ่ม

4.3.3 ด้านจิตใจและสังคม

1. ผู้สูงอายุชาวมุสลิมที่อาศัยเพียงลำพังคนเดียว: กลุ่มเปราะบางที่สุด

เมื่อพิจารณาจากผลการศึกษา พบว่า กลุ่มผู้สูงอายุที่อาศัยเพียงลำพังคนเดียว เป็นกลุ่มที่เปราะบางในด้านจิตใจและสังคมมากที่สุด ผู้สูงอายุชาวมุสลิมส่วนใหญ่จะอาศัยอยู่กับบ้านมากขึ้นบางคนอยู่แต่ในห้อง จึงได้แต่นั่ง ๆ นอน ๆ ไม่มีโอกาสเปลี่ยนสิ่งแวดล้อมบ่อย ๆ มีกิจกรรมร่วมกับผู้อื่นน้อยลง เพื่อนที่เหลือน้อยลง ขาดการเยี่ยมเยียน เพราะต่างฝ่ายก็มีอุปสรรคแตกต่างกัน ออกไป นอกจากนี้ ผู้สูงอายุชาวมุสลิมจำนวนไม่น้อย ก็มีการพัฒนาตนเอง มีการเปลี่ยนทัศนคติว่าการสร้างสุขภาพเป็นสิ่งสำคัญ อย่าแก่ตามอายุ หรืออายุเป็นเพียงตัวเลข แต่อย่างไรก็ตามผู้สูงอายุชาวมุสลิมจำนวนมากไม่สามารถที่จะทำได้ตามต้องการ ด้วยสภาพร่างกาย โรคร้ายไข้เจ็บ สิ่งแวดล้อม ความพร้อมต่าง ๆ ไม่เอื้ออำนวย จึงต้องให้ความสำคัญกับผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่เพียงลำพัง

2. ผู้สูงอายุชาวมุสลิมที่ลูกหลานย้ายถิ่น

กลุ่มที่มีปัญหาในด้านจิตใจและสังคมรองลงมา คือ กลุ่มผู้สูงอายุชาวมุสลิมที่ลูกหลานย้ายถิ่น จากผลการศึกษา พบว่า สิ่งที่คุณสูงอายุชาวมุสลิมทุกคนมีความคิดเห็นคล้าย ๆ กัน และใกล้เคียงกับกลุ่มแรก คือ ผู้สูงอายุมีความรู้สึกเหงา ว่าเหว อ่างว่าง และอาจจะมีวิตกกังวลต่าง ๆ เช่น กังวลว่าจะถูกลูกหลาน และญาติพี่น้องทอดทิ้ง กังวลในเรื่องความตาย ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ มักมีอาการเปลี่ยนแปลง เช่น เศร้า เฉยเมย เอาแต่ใจตนเอง และยังคงเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงในเรื่องสำคัญ ๆ เช่น ในเรื่องของภาวะทางเศรษฐกิจ สังคม และยังคงต้องหาทางออกให้กับตนเอง เพื่อให้รู้สึกว่ามีคุณค่า ประกอบกับต้องมารับภาระเลี้ยงดูลูกหลาน ซึ่งถ้าหากการเลี้ยงดูที่ไม่ถูกต้องหรือได้อยู่ในสภาพแวดล้อมหรือสังคมที่ไม่เหมาะสม เด็กอาจจะติดยาเสพติด กระทบความผิดหรือตั้งครรภ์ก่อนวัยอันควร ซึ่งปัญหาก็คงเกิดขึ้นอีกเรื่อย ๆ กลายเป็นวงจรที่ส่งผลเสียต่อครอบครัว

นอกจากนี้ลูกหลานที่ไปทำงานต่างถิ่นได้กลับมาในช่วงเทศกาลสำคัญต่าง ๆ ซึ่งเป็นวันเฉลิมฉลองเทศกาลวันขึ้นปีใหม่ของชาวมุสลิม โดยก่อนวันงาน ชาวมุสลิมจะออกมาจับจ่ายซื้อของเสื้อผ้า และหมวกกะปิเยาะ เพื่อเตรียมต้อนรับเทศกาลฮารีรายอ และในวันดังกล่าวชาวมุสลิมจะไปเยี่ยมเยียนพ่อแม่ ญาติพี่น้อง เพื่อนบ้าน เพื่ออภัยต่อกันในสิ่งที่ผ่านมา มีการแสดงออกด้วยการสวมกอด การจูบมือ การหอมแก้มทั้งสองของพ่อแม่ เป็นการแสดงความรัก

“...ลูก ๆ ของมีะอยู่ต่างถิ่นกันหมด จะมาเยี่ยมมีะสักครั้งก็ช่วงเทศกาลฮารีรายอ...”

(มีะขาว, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 24 กรกฎาคม 2562)

ช่วงเวลาในรอบปีหนึ่ง ชาวมุสลิม มีวันฮารีรายอ 2 ครั้ง คือ

- 1) อีดิลฟิตรี ตรงกับวันขึ้น 1 ค่ำ เดือนเชาวาล ซึ่งเป็นเดือน 10 ตามปฏิทินอิสลาม ซึ่งเป็นวันออกบวช
- 2) อีดิลอัฎฮา ตรงกับวันที่ 10 เดือน ซุลฮิจญะ หรือตรงกับเดือน 12 ของปฏิทินอิสลาม ซึ่งเป็นการฉลอง วันออกฮัจญ์ หรือ ถือเป็นวันครบรอบการถือศีลอดของเดือนรอมฎอน

3. ผู้สูงอายุชาวมุสลิมที่อาศัยอยู่กับครอบครัว

ผู้สูงอายุกลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่มีปัญหาในด้านจิตใจและสังคมน้อยที่สุด คือ กลุ่มผู้สูงอายุชาวมุสลิมที่อาศัยอยู่กับครอบครัว โดยพบว่า จะได้รับการดูแลในด้านจิตใจและสังคมที่มากกว่ากลุ่มอื่น ๆ เพราะมีคนในครอบครัวเป็นกำลังใจสำคัญในการดำเนินชีวิตในยามแก่ชรา และมีลูกหลานคอยช่วยเหลือดูแลเอาใจใส่

ในโลกของศาสนาอิสลามจะไม่ได้พบเห็น “บ้านพักคนชรา” เพราะบิดามารดา คือบุคคลที่ควรได้รับการยกย่องสูงสุดทั้งตอนที่ท่านแข็งแรงและแก่ชรา เพราะฉะนั้นบ้านพักคนชราแทบจะหาไม่ได้ หรือมีใครตั้งขึ้นมา คนที่จะไปอยู่ก็คือคนที่ไม่มีลูกหลานจริง ๆ ถ้ามีลูกหลานต่อให้ยากจนเพียงใดก็จะได้รับการดูแล (รัชนิวรรณ พาพันธุ์เรืองม, 2550) เพราะการดูแลบิดามารดาในช่วงเวลาที่ลำบากที่สุดในชีวิตของพวกเขาท่านถือว่าเป็นเกียรติและเป็นคุณงามความดี อีกทั้งยังถือเป็นโอกาสในการพัฒนาจิตใจที่ยิ่งใหญ่อีกด้วย ในศาสนาอิสลามถือว่าการสวดมนต์ภาวนาให้กับบิดามารดาอย่างเดียวยังไม่เป็นการเพียงพอ แต่ควรจะปฏิบัติด้วยความโอบอ้อมอารีอย่างไรที่สิ้นสุด หลักคำสอนทางศาสนาเป็นสิ่งจำเป็นในการดำเนินชีวิต การบริจาครักษาพยาบาล อาหารช่วยเหลือผู้เดือดร้อน และการบริจาคชะกาต มีผลต่อการตระหนักและเห็นคุณค่าผู้สูงอายุ การใช้หลักคำสอนทางศาสนาจึงเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาในการดำเนินชีวิตและการทำงาน

4.4 แนวทางการเตรียมความพร้อมในการทำงานของผู้สูงอายุชาวมุสลิม

ผลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มผู้สูงอายุชาวมุสลิม ได้สะท้อนแนวทางการเตรียมความพร้อมในการทำงานในช่วงวัยสูงอายุดังนี้

1) การปรับตัวตามช่วงวัยของผู้สูงอายุชาวมุสลิม พบว่า กลุ่มผู้สูงอายุทั้งวัยต้น (60 – 69 ปี) วัยกลางและวัยปลาย (70 ขึ้นไป) มีการปรับตัวด้านวิถีชีวิตการทำงานมาหากิน จากเดิมที่ต้องทำงานที่ต้องใช้แรงเมื่อครั้งยังเป็นหนุ่มสาว ก็ปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตมาสู่การทำงานที่เหมาะสมกับช่วงวัยของผู้สูงอายุ เช่น การทำงานที่อยู่กับบ้าน การรับจ้างทั่วไป การทำงานอาชีพเสริม จึงเป็นอาชีพที่น่าสนใจของคนกลุ่มนี้ อีกทั้งยังสามารถใช้เวลาส่วนอื่น ๆ ที่อยู่กับบ้านทำกิจวัตรประจำวัน และเป็นงานที่ไม่จำกัดชั่วโมงการทำงาน มีลักษณะงานที่ยืดหยุ่น สามารถหาเวลาพักผ่อนได้ นอกจากนี้งานประเภทนี้จึงเหมาะกับกลุ่มผู้สูงอายุชาวมุสลิมที่ลูกหลานย้ายถิ่น เนื่องจากเป็นงานที่ทำอยู่ที่บ้านและต้องรับภาระเลี้ยงดูบุตรหลานไปด้วยในเวลาเดียวกัน

การวางแผนการออม ในด้านเศรษฐกิจ เงินออมที่ได้มาจากการประกอบอาชีพต่าง ๆ แล้วแต่บุคคล เช่น ครู พ่อค้า แม่ค้า พนักงานบริษัท ข้าราชการ บางรายจะแบ่งเงินที่ใช้ในชีวิตประจำวันกับเงินออมออกจากกันเป็นสัดส่วนอย่างชัดเจน บางรายจะมีเงินออมจากการเหลือใช้ในเดิมนั้น ๆ ยิ่งเงินเหลือมาก ก็จะมีเงินออมมาก ถ้าเงินเดือนเหลือน้อย เงินออมก็จะลดลง ส่วนเงินออมหลังจากเกษียณจากการทำงาน บางรายได้มาจากลูกหลาน ที่ส่งเงินให้ในแต่ละเดือน บางรายได้มาจากการประกอบอาชีพเสริมเล็ก ๆ น้อย ๆ ทำให้ในตอนนี้นี้ยังคงมีเงินที่สามารถออมต่อไปได้ มีความต้องการอยากให้มีการส่งเสริมอาชีพสำหรับผู้สูงอายุ เช่น การฝึกอาชีพในชมรมผู้สูงอายุหรือโรงเรียนผู้สูงอายุ โดยมองว่าอยากให้เป็นที่ทำได้ที่อยู่บ้านไม่ต้องออกไปทำงานข้างนอก

2) การส่งเสริมให้ผู้สูงอายุชาวมุสลิมได้มีการออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอ ปัญหาด้านสุขภาพส่งผลต่อการทำงานของผู้สูงอายุชาวมุสลิม วิธีการปรับตัวหลังเกษียณของผู้สูงอายุชาวมุสลิมมีการปรับตัวในการออกกำลังกายมากขึ้นกว่าเดิมครั้งก่อนวัยเกษียณ โดยจะใช้เวลาหลังละหมาดในตอนเช้า เพื่อเดินออกกำลังกาย ปั่นจักรยาน เดินแกว่งแขน และการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมมารับประทานอาหาร โดยเลือกรับประทานอาหารที่มีผัก ผลไม้ และปลาเป็นหลัก ซึ่งพฤติกรรมปรับตัวด้านสุขภาพนี้ทำเหมือนกันทั้งหมดทุกกลุ่ม เช่น เดินออกกำลังกายตามหมู่บ้านหรือชุมชน เวลาในการออกกำลังกายอาจเป็นช่วงเช้านอนใช้เวลาประมาณ 5 - 10 นาที หรือ 15 - 20 นาที เป็นต้น ผลจากการศึกษา พบว่า ผู้สูงอายุชาวมุสลิมมีโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง และโรคที่เกิดจาก

พฤติกรรมที่ไม่ถูกสุขลักษณะ กลายเป็นอุปสรรคในการทำงาน ดังนั้น ต้องปรับตัวในการรักษาสุขภาพ และป้องกันโรคที่อาจจะเกิดขึ้นตามมาได้

การวางแผนดูแลสุขภาพจึงเป็นสิ่งสำคัญอย่างมาก การดูแลสุขภาพด้านอาหาร ควร มีสารอาหารที่เพียงพอ สะอาดและถูกสุขลักษณะ โดยสารอาหารที่จำเป็นต่อผู้สูงอายุได้แก่ โปรตีน วิตามิน เกลือแร่ต่าง ๆ เส้นใยอาหาร ต้องปรับพฤติกรรมการรับประทานอาหารโดยเลือกรับประทาน อาหารที่มีประโยชน์หลีกเลี่ยงอาหารที่ก่อให้เกิดอันตรายต่อตัวเอง เช่น อาหารที่มีรสจัด หวาน มัน เค็ม จะต้องมีการตรวจสุขภาพร่างกายอย่างสม่ำเสมอ และปฏิบัติตนตามคำแนะนำของแพทย์ไปพบ แพทย์ให้ตรงเวลา พักผ่อนให้เพียงพอ อีกทั้ง การออกกำลังกาย เนื่องจากมวลกล้ามเนื้อของผู้สูงอายุ ที่ลดลง กระดูกที่เปราะบางขึ้น การออกกำลังกายในผู้สูงอายุควรระมัดระวังมากขึ้น ออกกำลังกายแต่พอดี ไม่ควรหักโหมจนเกินไปเพราะอาจส่งผลเสียต่อสุขภาพได้ โดยการออกกำลังกายที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุชาวมุสลิมต้องมีการให้ความรู้จัดสถานที่เฉพาะให้เพศหญิงได้มีการออกกำลังกายโดยมีการ แต่งกาย ดนตรี ท่าเต้นที่ไม่ขัดต่อศาสนาเป็นต้น

3) การปรับตัวให้เข้ากับสังคมและกลุ่มกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน พบว่า ผู้สูงอายุชาวมุสลิมทุกช่วงวัยเมื่อเข้าสู่วัยผู้สูงอายุแล้ว จะรู้สึกถึงความแก่ชรา จนทำให้จิตใจห่อเหี่ยว อ้างว้าง รู้สึกเหงา และเมื่อกลุ่มคนเหล่านี้ต้องการหาที่พึ่งทางใจ สิ่งแรกที่กลุ่มผู้สูงอายุเหล่านี้คือ ศูนย์รวมทางจิตใจนั่นก็คือ มัสยิดในแต่ละชุมชน เปรียบได้กับชาวไทยพุทธที่มีศูนย์รวมจิตใจ คือวัดวาอาราม การได้เข้าไปประกอบพิธีกรรมทางศาสนา หรือการเลือกตำแหน่งผู้นำทางศาสนาอิสลาม (โต๊ะอิหม่าม) ทำให้ผู้สูงอายุเห็นคุณค่าในตนเอง ผู้สูงอายุอาจลดความเครียดลงได้ ทำให้ไม่คิดฟุ้งซ่าน ไม่รู้สึกถูกทอดทิ้ง ไม่ว่าจะเหว่เดียวดาย เช่น กังวลว่าจะถูกลูกหลาน และญาติพี่น้องทอดทิ้ง กังวลในเรื่องความตาย นอกจากนี้ลูกหลานที่ไปทำงานต่างถิ่นได้กลับมาในช่วงเทศกาลสำคัญต่าง ๆ ซึ่งเป็นวันเฉลิมฉลองเทศกาลวันขึ้นปีใหม่ของชาวมุสลิม โดยก่อนวันงาน ชาวมุสลิมจะออกมาจับจ่ายซื้อของ เสื้อผ้า และหมวกกะปิเยาะ เพื่อเตรียมต้อนรับเทศกาลฮารีรายอ และในวันดังกล่าวชาวมุสลิมจะไปเยี่ยมเยียนพ่อแม่ ญาติพี่น้อง เพื่อนบ้าน เพื่ออภัยต่อกันในสิ่งที่ผ่านมา มีการแสดงออกด้วยการสวมกอด การจูบมือ การหอมแก้มทั้งสองของพ่อแม่ เป็นการแสดงความรัก ลูกหลานที่อยู่ต่างภูมิลำเนาต่างกลับบ้าน เมื่อมาขออภัยและอำนวยพรให้พ่อแม่

การวางแผนด้านจิตใจและสังคม วิธีที่เหมาะสมที่จะกำจัดความเครียดคือ การยอมรับ และเข้าใจถึงสภาพปัญหาที่เกิดขึ้น ครอบครัวหรือคนใกล้ตัวต้องคอยรับฟัง และให้คำปรึกษา

ให้ผู้สูงอายุได้ระบายความรู้สึกต่าง ๆ และหากิจกรรมทำเพื่อผ่อนคลายความเครียด เช่น ดูหนัง ฟังเพลง หรือให้ผู้สูงอายุได้พบปะเพื่อนฝูง ในวัยเดียวกันมีความเข้าใจในวัฒนธรรมการสื่อสารที่มีความแตกต่าง ด้านเชื้อชาติ วัฒนธรรม ดังนั้น การให้ความรู้โดยการสื่อสารให้ผู้สูงอายุชาวมุสลิมเข้าใจภาษาที่ชาวมุสลิมเข้าใจ โดยการทำกิจกรรมและใช้สื่อการสอนที่ไม่ขัดต่อหลักศาสนา

4.4.1 แนวทางการเตรียมความพร้อมของผู้สูงอายุ (ผู้นำชุมชน)

ชุมชนเป็นหน่วยสำคัญในการพัฒนาในด้านต่าง ๆ การพัฒนาชุมชน เพื่อให้รองรับการเป็นสังคมผู้สูงอายุในปัจจุบันและในอนาคต ซึ่งจะเข้าสู่การเป็นสังคมสูงอายุโดยสมบูรณ์แบบในปีพ.ศ. 2564 ผู้นำชุมชนจึงมีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนให้ชุมชนให้มีความพร้อมในการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ ซึ่งผลจากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนทำให้เห็นถึงความเข้มแข็งของกลุ่มต่าง ๆ ที่ถูกจัดตั้งขึ้นเพื่อช่วยเหลือกลุ่มเปราะบางในชุมชน โดยเฉพาะกลุ่มผู้สูงอายุ

ทั้งนี้ กลุ่มพัฒนาสตรีอำเภอสิงหนคร เป็นตัวอย่างของการจัดตั้งกลุ่มขึ้นเพื่อช่วยเหลือผู้สูงอายุในชุมชน อันเนื่องมาจากปัญหาที่เกิดขึ้น คือ เรื่องเบี้ยยังชีพ หมู่บ้านนี้มีคนยากจนเยอะ แต่พอลูก ๆ ไปทำงาน ก็ทิ้งพ่อแม่ไว้ที่บ้าน ให้รัฐบาลเพิ่มเบี้ยยังชีพให้มากกว่านี้หน่อย ไม่อยากให้อายุเพิ่มไปเลย คนละ 1000 – 2000 บาท อายุ 60 ปี ให้เสมอกันหมด ปัญหาเรื่องผู้สูงอายุที่ถูกทอดทิ้ง อยากจะให้มีการมาดูแลช่วยกันกับอสม. คือ แพทย์ พยาบาล มาเดินสำรวจกับ อสม. เพื่อดูแลปัญหาด้านสุขภาพให้กับผู้สูงอายุ จะให้ครอบครัวที่จะทอดทิ้ง สนับสนุนอาหารข้าวสารอาหารแห้ง สำหรับคนที่ถูกลูกหลานทอดทิ้ง ปัญหาของผู้สูงอายุ คือ การเดินทางไปรักษาพยาบาลที่ไกลจากหมู่บ้าน มีอนามัยที่อยู่ห่างไกล ทางประธานชุมชนจึงได้เสนอ ทำเรื่องไปยังเทศบาลสิงหนครไว้แล้วในเรื่องการขอจัดตั้งอนามัยมาตั้งที่สิงหนคร

แนวทางการเตรียมความพร้อมในชุมชน คือ การเรียนรู้จากผู้สูงอายุรุ่นก่อน ๆ ซึ่งจะเป็นภาระให้กับลูก แต่สังคมปัจจุบันนี้ ผู้สูงอายุบางท่าน ถ้าไม่ป่วยติดเตียง ผู้สูงอายุก็จะต่อสู้ชีวิต ไม่อยากให้ลูกหลานลำบาก เพราะว่าลูกต้องไปหางานทำแต่ละวันกว่าจะได้มา ไม่อยากสร้างภาระให้กับลูกหลาน

“...อยากให้ผู้สูงอายุรุ่นหลัง ๆ อย่างพยายามเป็นภาระให้กับลูก ๆ หลาน ๆ พยายามเก็บเงิน เก็บหอบรอบริบ เพื่อในวันข้างหน้า แก่เฒ่าไปก็จะเป็นภาระต่อลูกหลาน และพยายามออกกำลังกายให้สุขภาพแข็งแรง...”

(ผู้นำชุมชนบ้านหัวเขา, สัมภาษณ์วันที่ 24 กรกฎาคม 2562)

ในส่วนของคณะกรรมการมัสยิดอำเภอหาดใหญ่ ได้กล่าวว่า ทางมัสยิดจะมีการเรียนการสอน ซึ่งใน 1 สัปดาห์ ผู้นำทางศาสนาจะสอนให้ความรู้แก่ผู้สูงอายุประมาณ 4 – 5 วัน จัดกิจกรรมการเรียนการสอนผู้สูงอายุในช่วงเวลา 18.30 น. – 19.00 น. สอนในเรื่องการปฏิบัติต่อครอบครัว การรับผิดชอบของครอบครัว การดูแลสุขภาพ การวางแผนในเรื่องการออม เป็นต้น ในวันเสาร์ทางมัสยิดจะสอนผู้หญิงทุกวัยโดยเฉพาะ เช่น การปฏิบัติต่อครอบครัว การเลี้ยงดูลูก การดูแลสุขภาพ การแต่งกาย เป็นต้น ด้านการประกอบอาชีพเสริม ก็มีสอนช่วยทำให้ผู้สูงอายุไม่เหงา ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์

“...การที่เราเข้าไปช่วยงานสังคม บางทีเราเข้าไปนั่งฟังการอบรมในหน่วยงานต่าง ๆ มีทั้งแพทย์ พยาบาล จากทางโรงพยาบาลมาอบรมเราก็ไปฟังกัน และนำมาปฏิบัติต่อตนเองได้ นำมาถ่ายทอดให้กับคนในชุมชน ตอนนี้เราอายุมากแล้วนะ อย่่ากินของมัน ๆ ต้องหันมา กินผักผลไม้ แต่มุสลิมเรา เค้าได้ออกกำลังกายวันละ 5 เวลา นั่นคือการละหมาดของเค้า เพราะเวลาเราละหมาดมันจะมีท่าละหมาดคล้ายๆกับการออกกำลังกายในตัว...”

(ผู้นำชุมชนมัสยิดหาดใหญ่, สัมภาษณ์วันที่ 24 กรกฎาคม 2562)

แนวทางการเตรียมความพร้อมด้านสุขภาพ เป็นปัญหาสำคัญที่มีผลต่อภาวะเศรษฐกิจและสังคม ทั้งส่วนบุคคลครอบครัว ชุมชนและประเทศชาติ ดังนั้นการส่งเสริมค่านิยมที่ถูกต้องด้านสุขภาพจึงเป็นเรื่องสำคัญ หากได้ปลูกฝังและเสริมสร้างพฤติกรรมที่พึงประสงค์ได้ จะทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการดูแลสุขภาพที่ดี ตลอดจนแนวทางการควบคุมและป้องกันโรค ที่จะก่อให้เกิดผลเสียต่อภาวะสุขภาพของประชาชน ซึ่งการแพทย์แผนไทยเป็นกรรมวิธีทางภูมิปัญญาที่อิงความเป็นธรรมชาติ และสอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนไทย อีกทั้งยังเป็นการรักษาความเจ็บป่วยแบบองค์รวม เป็นอีกทางเลือกหนึ่งด้านสุขภาพที่ประชาชนสามารถดูแลป้องกันตัวเองได้ ทั้งด้านการส่งเสริมสุขภาพ การป้องกันโรค การรักษาพยาบาล การฟื้นฟูสมรรถภาพ และการเฝ้าระวังโรค ในการบำบัดรักษาโรคด้วยการแพทย์แผนไทย ได้ใช้วิธีการอย่างหลากหลาย เพื่อให้ได้ผลการรักษาทั้งทางร่างกายและจิตใจ และผู้ป่วยโรคเรื้อรังไม่มีการรวมกลุ่ม อย่างเข้มแข็งในการดูแลตนเองและแลกเปลี่ยนปัญหาทางด้านสุขภาพชมรมบ้านไม่รู้โรยได้เข้ามาเป็นแกนนำในการดูแลสุขภาพผู้ป่วยโรค

เรื่องจึงให้มีการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดี ให้ได้รับความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพตนเองให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้

4.4.2 การเตรียมความพร้อมในการทำงานของผู้สูงอายุในหน่วยงานภาครัฐ

ในหน่วยงานภาครัฐ ได้แก่ สำนักงานส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นจังหวัดสงขลา อยู่ภายใต้กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น สังกัดกระทรวงมหาดไทยจะต้องไปดูและปฏิบัติตาม ดังนี้ 1. กรอบอำนาจหน้าที่ 2. เรื่องที่เป็นนโยบายของรัฐบาลส่งเสริมและสนับสนุนให้ตัวท้องถิ่นขับเคลื่อน ดังนั้นจึงต้องไปดูอำนาจหน้าที่ของเทศบาลหรือ อบจ. ที่ระบุดูแลผู้สูงอายุ เป็นหน้าที่กำกับดูแล ซึ่งในขนาดนี้ประเทศไทยเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ และตั้งแต่ปี 2564 เป็นต้นไป ก็จะเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุแบบสมบูรณ์ รัฐบาลจัดในเรื่องการขับเคลื่อนและเรื่องต่าง ๆ ที่จะรองรับสังคมผู้สูงอายุ (สำนักงานส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น, 2562) มีมาตรฐานการดูแล 5 ด้าน

1) ด้านการเตรียมความพร้อมของประชากรเพื่อวัยผู้สูงอายุ

1.1 ส่งเสริมการเข้าถึงและพัฒนาการจัดบริการการศึกษา และการเรียนรู้

ต่อเนื่องตลอดชีวิตเพื่อเตรียมเข้าสู่วัยผู้สูงอายุที่เหมาะสม

1.2 มีกิจกรรมรณรงค์ให้สังคมตระหนักถึงความจำเป็นของการเตรียมการ

เป็นผู้สูงอายุและมีจิตสำนึก และตระหนักถึงคุณค่าและศักดิ์ศรีของผู้สูงอายุ เช่น อบรมให้ความรู้เรื่องโภชนาการ การบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคมตามสถานภาพและสภาพร่างกาย การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ฯลฯ

1.3 ส่งเสริมให้ประชาชนทุกวัยเรียนรู้ และมีส่วนร่วมในการดูแลรับผิดชอบ

ผู้สูงอายุในครอบครัวและชุมชน เช่น อบรมให้ความรู้ในการดูแลผู้สูงอายุทั้งทางร่างกายและจิตใจ

2) ด้านส่งเสริมการพัฒนาผู้สูงอายุ

2.1 มีกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพในรูปแบบที่หลากหลายเหมาะสมกับผู้สูงอายุ

2.2 ส่งเสริมการออกกำลังกายสำหรับผู้สูงอายุ

2.3 สนับสนุนการจัดกิจกรรมนันทนาการ

2.4 ส่งเสริมการฝึกอาชีพและจัดหางานที่เหมาะสมกับวัย เช่น ทำขนม

ทำอาหาร เครื่องจักรสาน

2.5 ยกย่อง เชิดชู ประกาศเกียรติคุณแก่ผู้สูงอายุที่เป็นตัวอย่างที่ดีในสังคม หรือชุมชน

2.6 ประสานหน่วยงานที่รับผิดชอบเพื่อให้บริการที่พักอาศัยแก่ผู้สูงอายุที่พึ่งตนเองไม่ได้

3) ด้านการคุ้มครองทางสังคมสำหรับผู้สูงอายุ

3.1 ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุรับสวัสดิการด้านรายได้พื้นฐาน เช่น เบี้ยยังชีพ ฯลฯ

3.2 จัดตรวจสุขภาพประจำปีอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง

3.3 สนับสนุนให้สมาชิกในครอบครัวและผู้ดูแลผู้สูงอายุให้มีศักยภาพในการดูแลผู้สูงอายุ

3.4 ประสานหรือดำเนินการให้มีบริการให้คำแนะนำ ปรึกษาเกี่ยวกับสุขภาพกาย และสุขภาพจิต อย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง

4) ด้านการบริหารจัดการเพื่อพัฒนางานด้านผู้สูงอายุและการพัฒนาบุคลากรด้านผู้สูงอายุ

4.1 จัดทำและพัฒนาระบบข้อมูลผู้สูงอายุ

4.2 อบรมบุคลากรด้านผู้สูงอายุขององค์กร

4.3 ส่งเสริมสนับสนุนให้บุคลากรด้านผู้สูงอายุฝึกอบรมกับหน่วยงานที่มีการจัดอบรมเกี่ยวกับการส่งเสริม และพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ

5) ด้านการพัฒนาและเผยแพร่องค์ความรู้ด้านผู้สูงอายุ

5.1 จัดทำและพัฒนาระบบฐานข้อมูลผู้สูงอายุให้ถูกต้องและทันสมัย

5.2 ติดตามและประเมินผลการดำเนินงานการส่งเสริมและพัฒนาผู้สูงอายุให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาผู้สูงอายุแห่งชาติ

อย่างไรก็ตาม สำนักงานการปกครองส่วนท้องถิ่น จะเข้าไปติดตามและประเมินผลในแต่ละท้องถิ่นได้มีการจัดการไปตามมาตรฐานอย่างไรบ้าง ในส่วนของหน่วยงานก็จะพยายามลงไปในพื้นที่แต่ละแห่ง เพื่อตรวจสอบแต่ละกิจกรรมและโครงการว่าชุมชนนี้ได้ปฏิบัติหรือทำกิจกรรมพร้อมทั้งพยายามกระตุ้นให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ และช่วยกันพัฒนาชุมชนให้เป็นชุมชนที่พึ่งพาตนเองได้

ในแง่ของการเตรียมความพร้อมในการทำงานของผู้สูงอายุ หน่วยงานจะเข้ามาพัฒนาในด้านสังคม เรื่องการบริหารจัดการด้านผู้สูงอายุ เป็นการพัฒนาเผยแพร่องค์ความรู้ จะทำอย่างไรให้ผู้สูงอายุอยู่ได้ด้วยตนเอง พึ่งพาตนเอง ซึ่งถ้าหากรอให้ส่วนราชการไปส่งเสริมหรือสนับสนุนให้กับชาวบ้านจะทำให้ไม่ยั่งยืน เพราะฉะนั้นสิ่งที่ที่ดีที่สุด คือจะมีศูนย์การพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ หรือชมรมผู้สูงอายุในแต่ละชุมชน ซึ่งจะมีผู้สูงอายุขับเคลื่อนงานด้วยตัวเอง ทั้งนี้ การจะทำให้ผู้สูงอายุมีความเข้มแข็งนั้น จึงจำเป็นต้องเลือกหัวหน้า หรือข้าราชการเกษียณที่มีความพร้อม ความรู้ความสามารถ เหตุที่เลือกกลุ่มคนเหล่านี้ เพราะกลุ่มผู้สูงอายุเหล่านี้จะไม่ต้องจ้างงาน เพราะกลุ่มผู้สูงอายุที่เกษียณราชการมีเงินบำนาญอยู่แล้ว ในศูนย์การพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุนี้ก็จะประกอบด้วยหลายเรื่องสุขภาพ เศรษฐกิจ ทำให้เกิดการออมขึ้น ทำอย่างไรให้มีเงินรายได้เข้ามาทั้งในครอบครัวและชุมชน

สำนักงานจัดหางานจังหวัดสงขลา เป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่ด้านส่งเสริมการมีงานทำ ซึ่งจะต้องดำเนินการเพื่อให้ประชาชนทุกกลุ่มเป้าหมายได้มีโอกาสในการทำงาน โดยเฉพาะผู้สูงอายุ ซึ่งจะเป็นประชากรส่วนใหญ่ในอนาคตได้ตระหนักถึงความสำคัญดังกล่าวจึงได้จัดทำโครงการขยายโอกาสการมีงานทำให้กับผู้สูงอายุ เพื่อเพิ่มคุณค่าและศักยภาพในการประกอบอาชีพให้ผู้สูงอายุ ซึ่งจะนำไปสู่การเพิ่มโอกาสในการมีงานทำ ลดการพึ่งพิงและลดภาระการเลี้ยงดูของครอบครัว มีคุณภาพชีวิตที่ดี เป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าต่อระบบเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ซึ่งเป็นการรองรับสังคมผู้สูงอายุในอนาคต ในด้านการส่งเสริมการจ้างงานผู้สูงอายุ มีจำนวน 2 โครงการและ 3 กิจกรรม คือ โครงการส่งเสริมการจ้างงานผู้สูงอายุในอาชีพที่เหมาะสมกับวัยและประสบการณ์ประกอบด้วย 2 กิจกรรม คือ กิจกรรม 1 อำเภอกันตัง 1 ภูมิภาคสงขลา และกิจกรรมส่งเสริมการมีงานทำของผู้สูงอายุในอุตสาหกรรมบริการและการท่องเที่ยว และโครงการให้บริการจัดหางานแก่กลุ่มคนพิเศษ ประกอบด้วย 1 กิจกรรม คือ กิจกรรมสร้างโอกาสการมีงานทำให้ผู้สูงอายุ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบรรจุนาน

(เจ้าหน้าที่สำนักงานจัดหางานสงขลา สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 28 กรกฎาคม 2562)

การส่งเสริมและสนับสนุนให้ผู้สูงอายุได้มีงานทำ สำนักงานจัดหางานสังกัดกระทรวงแรงงาน จึงมีการดำเนินการดังต่อไปนี้ คือ มีการจ่ายค่าตอบแทนให้ผู้สูงอายุอย่างน้อยชั่วโมงละ 45 บาท โดยใช้กับการจ้างผู้สูงอายุ ไม่ว่าจะชายหรือหญิง และมีสัญชาติไทย เพื่อส่งเสริมให้ผู้สูงอายุ

ได้รับการตอบแทนที่เหมาะสม สามารถครองชีพอยู่ได้ตามสภาพเศรษฐกิจและสังคม งานที่ไม่เป็นอันตรายต่อสุขภาพและความปลอดภัยของผู้สูงอายุ เพื่อทำงานอาชีพเกี่ยวกับการค้า งานอาชีพด้านบริการ งานที่เกี่ยวกับการผลิต งานหัตถกรรมพื้นบ้าน ระยะเวลาการทำงานของผู้สูงอายุควรไม่เกินวันละ 7 ชั่วโมงและไม่เกินสัปดาห์ละ 6 วัน

(เจ้าหน้าที่สำนักงานจัดหางานสงขลา สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 28 กรกฎาคม 2562)

องค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลา (2562) มีหน่วยงานที่สนับสนุนความรู้ ทักษะให้กับผู้สูงอายุต่าง ๆ เพราะว่าจังหวัดสงขลา มี 16 อำเภอ มีชมรมมากกว่า 400 ชมรม แต่ที่ขึ้นทะเบียนมีประมาณ 160 ชมรม เช่น กิจกรรมพัฒนาศักยภาพการเขียนโครงการให้แก่ผู้สูงอายุ มีสถานบริบาล กลุ่มผู้เข้าร่วมโครงการ 1) กลุ่มผู้สูงอายุที่มีความต้องการพักฟื้นจากการเจ็บป่วยและมีความจำเป็นต้องได้รับการรักษาดูแลโดยบุคลากรผู้เชี่ยวชาญ 2) การให้บริการและฟื้นฟูสภาพโดยจัดทากิจกรรมทั้งทางด้านสุขภาพ สังคม และนันทนาการสำหรับผู้สูงอายุ 3) กลุ่มต้องการการดูแลระยะสั้นทางการแพทย์ เพื่อเพิ่มพูนศักยภาพในการกลับสู่ชุมชน 4) กลุ่มการบำบัดฟื้นฟูสภาพ เป็นบริการที่ช่วยบำบัดฟื้นฟูสภาพการทำงานของร่างกายสำหรับผู้สูงอายุให้มีคุณภาพที่ดี เพื่อให้ผู้สูงอายุมีความเป็นอยู่ที่ดี ไม่รู้สึกโดดเดี่ยว หรือถูกทอดทิ้งจากลูกหลาน ไม่ให้เกิดความรู้สึกว่าตัวเองไม่มีค่า เป็นภาระของลูกหลานและสังคม

(พยาบาลวิชาชีพ ประจำองค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลา, สัมภาษณ์วันที่ 8 สิงหาคม 2562)

สถาบันพัฒนาฝีมือแรงงานภาค 12 สงขลา (2562) รับผิดชอบในการฝึกอาชีพให้แก่ผู้สูงอายุเพื่อเพิ่มโอกาสในการประกอบอาชีพ ในปีงบประมาณ 2562 ได้รับเป้าหมายให้ดำเนินการฝึกอาชีพให้กับกลุ่มผู้สูงอายุ อายุ 60 ปีขึ้นไป จำนวน 140 คน ในสถาบันได้ดำเนินการฝึกไปแล้วรุ่นละ 20 คน มีทั้งหมด 7 รุ่น มีสาขาการประดิษฐ์ดอกไม้จันทน์ ของข้าราชการศพ และการจัดพวงหรีด ในแต่ละรุ่นก็จะแตกต่างกันออกไป เช่น การทำของมงคล 1 รุ่น การทำขนมไทย 1 รุ่น การทำผลิตภัณฑ์จักรสาน 1 รุ่น เป็นต้น ในด้านการส่งเสริมอาชีพ ทางหน่วยงานจะฝึกอาชีพให้แก่กลุ่มผู้สูงอายุ ซึ่งจะติดตามผลการมีงานทำ ในส่วนของกลุ่มเป้าหมาย 140 คน ได้รับความอนุเคราะห์มาจากสมาคมผู้สูงอายุแห่งประเทศไทย จังหวัดสงขลา ศูนย์สุขภาพผู้สูงอายุภาคใต้ที่โรงพยาบาลสงขลา สถาบันพัฒนาฝีมือแรงงานที่อำเภอคลองหอยโข่ง อปต.ท่าม่วง อำเภอเทพาและอำเภอสะบ้าย้อย ซึ่ง

ฝึกวันละ 6 ชั่วโมง ใช้เวลา 5 วัน มีหลักสูตร 30 ชั่วโมง ก็ผ่านการฝึกทั้ง 140 คน จบทั้งสิ้น 140 คน โดยคุณสมบัติในการคัดเลือกเกณฑ์เข้ารับการฝึกอาชีพ คือ มีอายุ 60 ปีขึ้นไป ได้รับการพัฒนาด้านทักษะอาชีพ คุณภาพความพร้อมของร่างกาย วัตถุประสงค์ของโครงการที่ทางหน่วยงานได้รับจัดสรรมาจากกรมพัฒนาฝีมือแรงงาน คือ เพื่อฝึกอาชีพและเพิ่มทักษะผู้สูงอายุ ได้มีความรู้ความสามารถในทักษะฝีมือ มีอาชีพ มีรายได้ สร้างความยั่งยืนในการประกอบอาชีพ สามารถพึ่งพาตนเองได้ ซึ่งโครงการนี้จะขึ้นอยู่กับปีงบประมาณ

(นักวิชาการพัฒนาฝีมือแรงงานชำนาญการ , สัมภาษณ์วันที่ 17 สิงหาคม 2562)

จากที่กล่าวมาข้างต้น อาทิเช่น นโยบาย กิจกรรม และโครงการต่าง ๆ ที่ทางภาครัฐ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้มีการส่งเสริมและสนับสนุนให้ผู้สูงอายุได้มีงานทำนั้น หากมองในมุมของผู้วิจัยก็จะพบว่ายังมีปัญหาและอุปสรรคที่ยังมีช่องว่างในการดำเนินงานที่ต้องแก้ไข เนื่องจากการดำเนินงานยังไม่เข้าถึงกลุ่มผู้สูงอายุชาวมุสลิมมากนัก จากการศึกษาที่ลงพื้นที่เก็บข้อมูลผู้สูงอายุชาวมุสลิมพบว่า ผู้สูงอายุชาวมุสลิมยังไม่ได้เข้ารับในกิจกรรมการส่งเสริมการประกอบอาชีพอย่างทั่วถึง การส่งเสริมงานจากภาครัฐต้องไม่ขัดต่อหลักศาสนา สิ่งที่เราต้องเล็งเห็นถึงปัญหาและคำนึงถึง คือ การทำความเข้าใจและเข้าใจถึงผู้สูงอายุชาวมุสลิมในแต่ละพื้นที่ แต่ละชุมชน เพื่อเชื่อมโยงการทำงานเข้าร่วมกัน การอบรม หรือสอนอาชีพให้กับคนเหล่านี้ให้เกิดทักษะและการเรียนรู้ใหม่ ๆ มีกลุ่มแม่บ้านหรือการร่วมกันเป็นกลุ่มก้อนในชุมชนที่เหนียวแน่น เพราะจากการศึกษา พบว่า รัฐเข้าไปส่งเสริมกิจกรรมต่าง ๆ ให้แก่ผู้สูงอายุก็จริง แต่การรวมกลุ่มเป็นลักษณะที่ผิวเผิน ไม่ยั่งยืน ผู้สูงอายุชาวมุสลิมบางรายต้องหาเข้ากินคำ จึงมาร่วมทำกิจกรรมไม่บ่อยนัก ทำให้การรวมกลุ่มที่ติดนั้นแค่ช่วงแรก ๆ หลังจากนั้นต่างคนต่างแยกย้ายกันทำงานของตนเอง สุดท้ายแล้วงบประมาณที่มาสนับสนุนก็เสียเปล่าประโยชน์ รัฐจึงต้องหาแนวทางการแก้ไขปัญหาให้ตรงจุด ต้องสร้างความมั่นคงในเรื่องอาชีพ และรายได้ที่แน่นอน ตลอดจนความแตกต่างกันทางด้านวิถีชีวิต ความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณี จึงเป็นเรื่องที่ละเอียดอ่อน ดังนั้นการเข้าไปศึกษาเก็บข้อมูล จึงทำให้ทราบถึงความต้องการของผู้สูงอายุกลุ่มนั้นได้โดยตรง และสามารถจัดกิจกรรม โครงการต่าง ๆ และมีนโยบายที่เป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น

ทั้งนี้ นอกจากนั้นโครงการต่าง ๆ ของรัฐมีระยะเวลาเพียงสั้น ๆ จำกัดตามงบประมาณ แผนการดำเนินงานจึงเป็นเพียงการส่งเสริมระยะสั้น และไม่อาจครอบคลุมกับผู้สูงอายุชาวมุสลิม รัฐจึงควรเข้าไปส่งเสริมหรือสนับสนุนผู้สูงอายุชาวมุสลิมซึ่งมีองค์ความรู้ ความเชี่ยวชาญใน

อาชีพนั้น ๆ หรือเป็นปราชญ์ชาวบ้าน ซึ่งมีภูมิปัญญาที่สืบทอดกันมา มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างชุมชน หรือเชิญผู้สูงอายุที่มีทักษะฝีมืออาชีพไปเป็นวิทยากรในสถานที่ต่าง ๆ ซึ่งจะเป็นบุคคลต้นแบบในชุมชน ทำให้ผู้อายุมีคุณค่า และเกิดความภาคภูมิใจ รัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจึงต้องเข้ามาแนะนำ และพัฒนาต่อยอด การประกอบอาชีพของกลุ่มคนเหล่านี้ให้มีประสิทธิภาพ มีการบูรณาการร่วมกันในชุมชน และสร้างเป็นศูนย์การเรียนรู้เพื่อถ่ายทอดความรู้ให้เป็นชุมชนต้นแบบ ตลอดจนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้การพัฒนาสินค้าให้กลายเป็นอัตลักษณ์ของชุมชน

จากแผนงานและนโยบายที่กล่าวมาข้างต้น การเตรียมความพร้อมในการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ จะดำเนินการส่งเสริมการทำงานทั้งผู้สูงอายุชาวมุสลิม และชาวไทยพุทธ ซึ่งสามารถสรุปประเด็นที่สำคัญ ดังนี้

1) ความสำเร็จของการดำเนินงานในการส่งเสริมการทำงานของผู้สูงอายุในจังหวัดสงขลา ผู้สูงอายุในจังหวัดสงขลามีความกระตือรือร้นที่จะเรียนรู้และพัฒนาทักษะความสามารถในการทำกิจกรรมหรือโครงการต่าง ๆ ที่หน่วยงานของรัฐได้จัดทำขึ้น ทั้งนี้ การเขียนโครงการมีตัวชี้วัดที่เขียนไว้

“...ถ้าสมมติว่าตัวชี้วัดเป็นโครงการระยะสั้นไม่ได้ต่อเนื่อง จะมีการวัดทักษะ วัตถุประสงค์ จากแบบสอบถาม จากแบบวัดความรู้ ถ้าเป็นตัวโครงการพัฒนาศักยภาพชมรมผู้สูงอายุ ผลลัพธ์ที่ต้องการมาจากชมรมผู้สูงอายุที่มีคุณภาพจะมีระบบที่ทำงานร่วมกับสำนักงานสาธารณสุขจังหวัด ในการนิเทศ ติดตาม และประเมินชมรมผู้สูงอายุ อย่างไรก็ตาม สิ่งที่จะต้องพัฒนาต่อไป คือ กลุ่มอาชีพที่มีอยู่แล้ว ทางหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจึงต้องเข้าไปสร้างความยั่งยืนให้กับกลุ่มอาชีพ หรือชมรมผู้สูงอายุ อาศัยความร่วมมือจากหลาย ๆ ฝ่าย เช่น เจ้าหน้าที่เข้าไปสอนด้านอาชีพ...”

(นักวิชาการพัฒนาฝีมือแรงงานชำนาญการ , สัมภาษณ์วันที่ 17 สิงหาคม 2562)

“...เราสอนให้ผู้สูงอายุทำอย่างเดียวนั้น เราก็ต้องหาทางออก หาตลาดให้กับผู้สูงอายุด้วย เราต้องหาจุดขายให้กับผู้สูงอายุ ในการที่จะขึ้นทะเบียน OTOP เพื่อสร้างความยั่งยืนสร้างรายได้ ซึ่งมองว่า ถ้าต่างคนต่างทำก็จะแย่งงานกัน เราต้องทำให้ผู้สูงอายุรวมกลุ่มกันได้”

หาช่องทางเพื่อเผยแพร่สินค้าจากสิ่งที่เราสอนไป โดยอาศัยความร่วมมือจากหน่วยงาน
ภาครัฐอื่น ๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในเรื่องนี้...”

(เจ้าหน้าที่พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดสงขลา, สัมภาษณ์วันที่ 7 สิงหาคม 2562)

นอกจากนี้ การจ้างงานกลับเข้ามาใหม่ ในวิชาชีพที่ขาดแคลนและมีความจำเป็นที่
ต้องใช้ความชำนาญ มีทักษะพิเศษ และก็ต้องการคนที่มีคุณภาพเข้ามาทำงาน จะเป็นส่วนหนึ่งในการ
สร้างให้ผู้สูงอายุมีคุณค่า และคนรุ่นใหม่ที่ขึ้นมา ก็จะได้เรียนรู้จากประสบการณ์ บางครั้งในตำราเรียน
ไม่ได้สอนแบบนี้เสมอไป เพราะผู้ที่มีความเชี่ยวชาญหรือมีประสบการณ์ในสาขาวิชาชีพต่าง ๆ

2) ผู้สูงอายุชาวมุสลิมไม่สามารถเข้าถึงการรับบริการของภาครัฐ

การจัดกิจกรรมที่ทางหน่วยภาครัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ส่งเสริมเรื่องการทำงานของผู้สูงอายุชาวมุสลิม ยังไม่เข้าถึงการบริการเท่าที่ควร การจัดกิจกรรม หรือโครงการต่าง ๆ
จะเกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุในส่วนกลาง คือกลุ่มคนที่ไม่มีปัญหาหรืออุปสรรคในเรื่องค่าใช้จ่าย ทั้งนี้
ผู้สูงอายุชาวมุสลิมบางท่านมาจากอำเภอที่ห่างไกล หรือตำบลรอบนอก ทำให้ผู้สูงอายุกลุ่มนี้รู้สึกว่า
เกิดความไม่สะดวกในการเดินทางมาเข้าร่วมกิจกรรมหรือการเข้ารับบริการจากภาครัฐ ทำให้บางครั้ง
ผู้สูงอายุที่มาร่วมกิจกรรมก็เป็นกลุ่มเดิม ๆ ที่มาทำกิจกรรมเป็นประจำ หรือเป็นกลุ่มที่สามารถเข้ารับ
บริการได้ อาจเปรียบเทียบกับกลุ่มผู้สูงอายุปกติ การรักษาพยาบาลก็เหมือนกับคนที่มีโอกาสมากก็
สามารถเข้าถึงการรักษาพยาบาลได้ง่ายกว่า สะดวกกว่า ต่างกันกับคนที่มีโอกาสน้อยซึ่งอยู่ในพื้นที่
ห่างไกล หรือเป็นชมรมผู้สูงอายุเล็ก ๆ ที่อยู่ห่างไกลออกไป หรืออยู่ตำบลรอบนอก มีโอกาสเข้ามามี
ส่วนร่วมในกิจกรรมน้อยกว่า ดังนั้น จึงต้องติดตามข้อมูลข่าวสารหรือกิจกรรมต่าง ๆ จากทาง
หน่วยงานประชาสัมพันธ์ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

“...จากที่เคยไปประเมินชมรมผู้สูงอายุ บางครั้งการจัดกิจกรรม เราน่าจะลง
ไปยังพื้นที่ต่าง ๆ ที่ห่างไกล หรือจัดเป็นพื้นที่ใกล้เคียงกัน ให้อำเภอที่อยู่ติดกันได้ร่วมทำ
กิจกรรม เพื่อความสะดวกในการเดินทาง และเค้าจะได้เข้าร่วมกิจกรรมกันเยอะขึ้น...”

(พยาบาลวิชาชีพ ประจำองค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลา, สัมภาษณ์วันที่ 8 สิงหาคม 2562)

3) ภาครัฐได้นำสิ่งที่ผู้นำทางศาสนาเสนอแนะมาปรับใช้ได้น้อย

รัฐยังไม่สามารถขับเคลื่อนกลไกที่สำคัญ คือการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน รวมไปถึงการอาศัยความร่วมมือจากผู้นำทางศาสนาในการสนับสนุนในการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ทั้งการดำเนินงานด้านสาธารณสุขสำหรับผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิง และการจัดกิจกรรมสร้างเสริมสุขภาพและพัฒนาศักยภาพสำหรับผู้สูงอายุกลุ่มติดสังคม เสริมสร้างให้ประชาชนมีทักษะความรู้ความสามารถและพัฒนาตนเองได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยไม่คำนึงถึงความเป็นผู้สูงอายุชาวมุสลิมมากนัก ด้วยในพื้นที่มีลักษณะบริบททางวัฒนธรรม ความเชื่อ ภาษา และมีศาสนาที่แตกต่างจากพื้นที่อื่น ๆ

การส่งเสริมสถาบันเรียนรู้ศาสนาตามอัธยาศัย “ปอเนาะดาแล” ให้แก่ผู้สูงอายุทุกคน หรือผู้ด้อยโอกาส หรือผู้ที่สนใจเรียนรู้ศาสนา ซึ่งเป็นสถานที่ที่ให้คุณประโยชน์หลายด้าน อย่างน้อย 5 ด้าน คือ ด้านแรก เป็นสถานที่เรียนรู้ศาสนาด้วยความสมัครใจของผู้สูงอายุที่ต้องการเรียนรู้ศาสนาเพื่อนำไปใช้ในการดำเนินชีวิต ด้านที่สองเป็นสถานที่ปฏิบัติศาสนกิจร่วมกัน ผู้สูงอายุได้ละหมาดร่วมกัน อ่านคัมภีร์ - อัลกรุอาน และปฏิบัติศาสนกิจอื่น ๆ เป็นต้น ด้านที่สามเป็นเหมือนบ้านหลังที่สองให้ผู้สูงอายุได้ใช้ชีวิตเพื่อเรียนรู้ศานากับโต๊ะครู ด้านที่สี่เป็นพื้นที่สร้างความสัมพันธ์ของผู้สูงอายุ โต๊ะครู และผู้ที่เกี่ยวข้อง เช่น มีการพบปะ พูดคุยติดต่อสื่อสาร สร้างความสัมพันธ์กัน ในลักษณะการอยู่ร่วมกันผ่านความเชื่อทางศาสนา และวัฒนธรรม และด้านที่ห้า ให้ลูกได้มีโอกาสทดแทนบุญคุณผู้สูงอายุ โดยการสนับสนุนให้ผู้สูงอายุได้เรียนรู้ศาสนาโดยไม่ต้องรับภาระดูแลหลาน

ซึ่งรัฐต้องเข้ามาสนับสนุนในสถาบันการเรียนรู้ศาสนาตามอัธยาศัย อาศัยความร่วมมือจากผู้นำทางศาสนา เพราะผู้สูงอายุชาวมุสลิมบางรายไม่เคยเรียนศาสนาตอนอายุน้อย เพิ่งจะมาเรียนศาสนาตอนมีอายุมากแล้ว ดังนั้น ผู้สูงอายุก็จะไม่ได้รับความรู้ในการพัฒนาอาชีพของตนเอง การสนับสนุนการเสริมสร้างอาชีพให้แก่ผู้สูงอายุชาวมุสลิมต้องเริ่มจากสถาบันครอบครัว เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมในการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างมีประสิทธิภาพ

4) การดำเนินงานภาครัฐไม่ตรงตามความต้องการของผู้สูงอายุชาวมุสลิมเท่าที่ควร

ความต้องการของผู้สูงอายุชาวมุสลิม ในเรื่องสวัสดิการสังคมเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุที่รัฐจัดให้กับผู้สูงอายุชาวมุสลิมยังไม่เพียงพอกับความต้องการ อีกทั้งการจัดหางานที่เหมาะสมให้กับผู้สูงอายุชาวมุสลิมยังเป็นสิ่งที่ต้องการอย่างมาก ควรส่งเสริมการศึกษาให้มีมากยิ่งขึ้นและเปิดโอกาสในการทำงานตามความถนัดของตนเอง และเข้าใจถึงการทำงานของผู้สูงอายุชาวมุสลิมโดยคำนึงถึงวิถี

ชีวิต ความเชื่อ และศาสนาของชาวมุสลิมเป็นหลัก โดยเฉพาะกลุ่มผู้สูงอายุชาวมุสลิมที่อาศัยเพียงลำพังคนเดียว เป็นกลุ่มที่เปราะบางและน่าเป็นห่วงอย่างมาก ภาครัฐจึงต้องมีการส่งเสริมหรือช่วยเหลือผู้สูงอายุชาวมุสลิมกลุ่มนี้อย่างจริงจัง และมีสวัสดิการมารองรับในเรื่องสุขภาพ เพราะผู้สูงอายุยังไม่ได้รับสวัสดิการสุขภาพที่ดีพอ ซึ่งเป็นปัญหาที่สำคัญอย่างมากต่อผู้สูงอายุทุกกลุ่ม โดยให้หน่วยงานเจ้าหน้าที่ลงมาศึกษาสภาพปัญหาและแนวทางการเตรียมความพร้อมในการทำงานผู้สูงอายุชาวมุสลิมที่อาศัยในพื้นที่ต่าง ๆ เพื่อยกระดับการเป็นสังคมผู้สูงอายุที่มีคุณภาพ

ความต้องการเรื่องอาชีพ ภาครัฐควรเข้ามาสร้างอาชีพให้แก่ผู้สูงอายุชาวมุสลิม โดยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านอาชีพ ผู้สูงอายุชาวมุสลิมในชุมชนมีความถนัดในแต่ละด้านแตกต่างกันไป เมื่อผู้สูงอายุทำในสิ่งที่ถนัดจะเกิดความสุข เกิดความภาคภูมิใจในตัวเอง การรู้จักจุดด้อยของตนเองจะทำให้ผู้สูงอายุพัฒนาได้ถูกต้อง และเรียนรู้ที่จะปรับปรุงในด้านที่ไม่ถนัด ซึ่งรัฐต้องเข้ามาเล็งเห็นถึงจุดนี้ด้วย ไม่ใช่พัฒนาอาชีพตามค่านิยมของสังคม ต้องดูบริบททรัพยากรในชุมชนเช่นกัน

5) ความแตกต่างของการดำเนินงานกับผู้สูงอายุชาวมุสลิมกับชาวไทยพุทธ

การดำเนินงานของผู้สูงอายุชาวมุสลิมและชาวไทยพุทธ มีความแตกต่างกัน เนื่องจากความเข้าใจทางด้านวัฒนธรรมของผู้สูงอายุชาวมุสลิมและชาวไทยพุทธ เช่น ภาษา ประเพณี ความเชื่อและวัฒนธรรมต่าง ๆ ศาสนาที่แตกต่างกัน นับได้ว่ามีส่วนช่วยในการปูพื้นฐานและนำไปถึงการยอมรับทางวัฒนธรรมระหว่างคนสองกลุ่ม ลักษณะนิสัยของชาวมุสลิมกับชาวไทยพุทธมีอุปนิสัยเห็นอกเห็นใจและรู้จักให้อภัยต่อผู้อื่น มีจิตใจโอบอ้อมอารี ชอบช่วยเหลือผู้อื่นเมื่อเกิดเรื่องเดือดร้อน และชาวมุสลิมกับชาวไทยพุทธให้การยอมรับและไว้วางใจแก่บุคคลที่เคารพนับถือ ดังนั้น เจ้าหน้าที่ที่ทำงานเกี่ยวข้องกับด้านผู้สูงอายุ จะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ เข้าใจเรื่องวัฒนธรรม และสามารถสื่อสารภาษามลายูกับผู้สูงอายุชาวมุสลิมได้

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสถานการณ์ด้านการทำงาน ปัจจัยเงื่อนไขที่เป็นปัญหา อุปสรรค ปัจจัยสนับสนุนในการทำงานของผู้สูงอายุชาวมุสลิมในจังหวัดสงขลา และเพื่อศึกษา แนวทางการเตรียมความพร้อมในด้านการทำงานของผู้สูงอายุชาวมุสลิมในจังหวัดสงขลา โดยจะแบ่ง หัวข้อออกเป็น 5 ส่วน ดังนี้

- 5.1 สถานการณ์การทำงานของผู้สูงอายุชาวมุสลิม
- 5.2 ปัญหาและอุปสรรคในการทำงานของผู้สูงอายุชาวมุสลิม
- 5.3 การเตรียมความพร้อมของผู้สูงอายุชาวมุสลิม
- 5.4 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย
- 5.5 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

สรุปผลและอภิปรายผลการวิจัย

5.1 สถานการณ์การทำงานของผู้สูงอายุชาวมุสลิม

จากการสำรวจภาวะการทำงานของประชากร ในปี 2562 พบว่า มีจำนวนผู้สูงอายุ ที่ทำงาน 4.23 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 34.5 จากจำนวนผู้สูงอายุทั้งสิ้น 12.27 ล้านคน ส่วนใหญ่อยู่ใน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 1.46 ล้านคน ภาคเหนือ 1.01 ล้านคน ภาคกลาง 9.08 แสนคน ภาคใต้ 5.32 แสนคน และกรุงเทพมหานคร 2.52 แสนคน เมื่อพิจารณาอาชีพของผู้สูงอายุที่ทำงานในปี 2562 พบว่า ส่วนใหญ่เป็นผู้ปฏิบัติที่มีฝีมือด้านเกษตรและประมง ร้อยละ 58.7 รองลงมาเป็น พนักงานบริการและผู้จำหน่ายสินค้า ร้อยละ 18.7 ช่างฝีมือและผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้อง ร้อยละ 8.3 และผู้ที่ประกอบอาชีพงานพื้นฐาน ร้อยละ 6.5 (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2562)

สำหรับบริบทผู้สูงอายุในพื้นที่การศึกษาครั้งนี้ คือ จังหวัดสงขลา จากข้อมูลสถิติ ประชากรจังหวัดสงขลาในปี พ.ศ. 2562 (สำนักงานสถิติจังหวัดสงขลา, 2562) พบว่าประชากรมีทั้งสิ้น 1,435,968 คน และมีจำนวนผู้สูงอายุ 210,921 คน คิดเป็นร้อยละ 15.31 ของประชากรทั้งหมด จาก ข้อมูลการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรจังหวัดสงขลา จะเห็นได้ว่า อัตราส่วนภาวะพึ่งพิงที่

ประชากรวัยทำงานจะต้องรับภาระในการดูแลผู้สูงอายุที่มีแนวโน้มสูงขึ้น ทั้งนี้มีประเด็นทางศาสนาเข้ามาเกี่ยวข้อง จะต้องมีการวางแผนและพัฒนาอาชีพที่สำคัญสำหรับผู้สูงอายุ การให้คำปรึกษาอาชีพช่วยให้ผู้สูงอายุสามารถเลือกเป้าหมาย วางแผนอาชีพและพัฒนาอาชีพได้อย่างเหมาะสม เพื่อให้สามารถเลี้ยงดูตัวเองได้ ไม่เป็นภาระของลูกหลาน และมุ่งไปสู่การเป็นสังคมที่ใช้เงินออมของตนเองเพื่อดูแลตัวผู้สูงอายุเอง รวมไปถึงการมีสวัสดิการจากภาครัฐเข้ามาดูแล อย่างน้อยที่สุดเพื่อให้สามารถหลุดพ้นกับดักของวัยพึ่งพิงในอนาคต

อย่างไรก็ตาม ครอบครัวยังคงเป็นสถาบันสำคัญที่มีบทบาทในการให้การดูแลผู้สูงอายุในทุกด้าน แต่ผลการศึกษาวิจัย พบว่า ครอบครัวในสังคมไทยเริ่มจะมีข้อจำกัดในการให้การดูแลเกื้อหนุนเพิ่มมากขึ้น ดังนั้น จึงมีแนวคิดในการใช้ชุมชนเป็นพื้นฐานหลัก ชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้เข้ามามีบทบาทเพิ่มขึ้นอย่างชัดเจนในการเกื้อหนุนผู้สูงอายุไม่ว่าจะเป็นทางด้านการบริหารจัดการ การจัดสรรงบประมาณ การจัดกิจกรรม การจัดสรรบุคลากร การสร้างและพัฒนาฐานข้อมูล รวมทั้งการสร้าง เครือข่ายเพื่อการดำเนินงาน ซึ่งแบ่งรูปแบบการอยู่อาศัยของผู้สูงอายุชาวมุสลิม ออกเป็น 3 กลุ่มเป้าหมาย ดังนี้

1. กลุ่มผู้สูงอายุชาวมุสลิมที่อาศัยเพียงลำพังคนเดียว
2. กลุ่มผู้สูงอายุชาวมุสลิมที่อาศัยอยู่กับครอบครัว
3. กลุ่มผู้สูงอายุชาวมุสลิมที่ลูกหลานย้ายถิ่น

การทำงานของผู้สูงอายุชาวมุสลิมในจังหวัดสงขลา ส่วนใหญ่ยังคงทำงานอย่างต่อเนื่องในทุกกลุ่มอาชีพทั้งผู้สูงอายุตอนต้น (60 – 69 ปี) และผู้สูงอายุตอนกลางและตอนปลาย (70 ปีขึ้นไป) โดยเฉพาะกลุ่มผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ตามลำพังคนเดียว และกลุ่มผู้สูงอายุที่ลูกหลานย้ายถิ่น ยังคงต้องพึ่งพารายได้จากการทำงานของตนเองเป็นหลัก ในขณะที่ปัญหาและอุปสรรคที่มีผลกระทบต่อการทำงาน คือด้านเศรษฐกิจ และด้านสุขภาพยังคงเป็นปัญหาสำคัญ และเป็นกลุ่มที่มีความเปราะบางมากที่สุด ซึ่งจะทำงานประกอบอาชีพ ค่าขาย รับจ้างทั่วไป ซึ่งแหล่งรายได้หลักมาจากผู้สูงอายุโดยตรง และบางครั้งลูกหลานก็ยังคงต้องมาขอเงินจากผู้สูงอายุด้วย จึงทำให้ผู้สูงอายุไม่มีรายได้ที่เพียงพอต่อการยังชีพ นอกจากนี้ ผู้สูงอายุชาวมุสลิมนำหลักคำสอนทางศาสนามาใช้ในการทำงาน คือ การทำงานด้วยความซื่อสัตย์สุจริต ไม่คดโกง และนึกถึงพระอัลลอฮ์เพื่อให้เกิดการประกอบอาชีพทำมาหากินคล่องไปได้ด้วยดี

5.2 ปัญหาและอุปสรรคในการทำงานของผู้สูงอายุชาวมุสลิม

จากผลการศึกษา พบว่า ปัญหาและอุปสรรคในการทำงานของผู้สูงอายุชาวมุสลิมมี 3 ด้าน ดังนี้

1. ด้านเศรษฐกิจ

ผู้สูงอายุชาวมุสลิมส่วนใหญ่ยังคงทำงานอยู่ แม้ว่าผู้สูงอายุได้รับเบี้ยยังชีพ แต่เบี้ยยังชีพยังคงเป็นเพียงรายได้พื้นฐาน ซึ่งยังไม่เพียงพอต่อการดำรงชีพ จึงจำเป็นต้องมีการส่งเสริมเรื่องการออมเพื่อวัยเกษียณ รวมทั้งส่งเสริมให้ผู้สูงอายุที่ยังแข็งแรง มีสุขภาพดีได้รับโอกาสในการทำงาน และประกอบอาชีพอิสระ เพื่อให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ และเป็นกำลังในการผลิตและพัฒนาประเทศได้ต่อไป

ดังนั้น ปัญหาที่สำคัญของผู้สูงอายุชาวมุสลิม คือ การมีรายได้ไม่เพียงพอต่อการดำรงชีพ มีแหล่งรายได้เพียงทางเดียวจากการทำงานของตนเอง แม้รัฐบาลจะมีนโยบายสร้างหลักประกันทางรายได้โดยการจ่ายเบี้ยยังชีพให้แก่ผู้สูงอายุทั่วประเทศแล้ว ทำให้ผู้สูงอายุกลุ่มนี้ยังคงต้องแสวงหางานทำเพิ่มขึ้น หรือประกอบอาชีพเดิมต่อเนื่องต่อไป ดังนั้น การเพิ่มโอกาสในการทำงานให้กับผู้สูงอายุที่ยังสามารถประกอบอาชีพได้ จึงเป็นแนวทางหนึ่งเพื่อให้ผู้สูงอายุชาวมุสลิมสามารถใช้ศักยภาพที่มีอยู่เพื่อสร้างรายได้ให้กับตนเองและครอบครัว

2. ด้านสุขภาพ

ด้านสุขภาพของผู้สูงอายุชาวมุสลิมหลังเกษียณ จากปัญหาสุขภาพเป็นโรคที่เกิดจากพฤติกรรมและการไม่ดูแลตนเองของผู้สูงอายุชาวมุสลิมที่อาศัยเพียงลำพังคนเดียว เพราะมุ่งที่จะทำงานเพียงอย่างเดียวตลอดชีวิตจนกว่าจะไม่มีเรี่ยวแรงในการทำงาน สุดท้ายแล้วผู้สูงอายุชาวมุสลิมกลุ่มนี้โรคภัยไข้เจ็บที่เกิดขึ้นจะเป็นอุปสรรคต่อการทำงานโดยเฉพาะผู้สูงอายุที่ประกอบอาชีพใช้แรงกายและทำงานหนักตลอดทั้งวัน จนทำให้มาถึงจุดที่ร่างกายรับไม่ไหวแล้ว อาการเจ็บป่วยยิ่งทวีความรุนแรงขึ้น และมีโรคแทรกซ้อนตามมา ทำให้ผู้สูงอายุกลุ่มนี้ไม่มีเพียงพอที่ไปรักษา จึงต้องทำงานไม่สบายไปด้วย ไม่มีแม้กระทั่งเงินสวัสดิการ และยิ่งไปกว่านั้นภาครัฐไม่มาส่งเสริมอาชีพให้เกิดความมั่นคงหรือหาตลาดให้กับผู้สูงอายุเหล่านี้ให้มีรายได้เพิ่มขึ้น ก็ยิ่งทำให้ผู้สูงอายุกลุ่มนี้มีความเปราะบางลงไปอีก

3. ด้านจิตใจและสังคม

ผู้สูงอายุชาวมุสลิมส่วนใหญ่จะอาศัยอยู่กับบ้านมากขึ้นบางคนอยู่แต่ในห้อง จึงได้แต่นั่งๆ นอนๆ ไม่มีโอกาสเปลี่ยนสิ่งแวดล้อมบ่อย ๆ มีกิจกรรมร่วมกับผู้อื่นน้อยลง เพื่อนที่เหลือน้อยก็น้อยลง ขาดการเยี่ยมเยียน เพราะต่างฝ่ายก็มีอุปสรรคแตกต่างกัน ก็นออกไป นอกจากนี้ ผู้สูงอายุชาวมุสลิมจำนวนไม่น้อย ก็มีการพัฒนาตนเอง มีการเปลี่ยนทัศนคติว่าการสร้างสุขภาพเป็นสิ่งสำคัญ อย่าแก่ตามอายุ หรืออายุเป็นเพียงตัวเลข แต่อย่างไรก็ตามผู้สูงอายุชาวมุสลิมจำนวนมากไม่สามารถที่จะทำได้ตามต้องการ ด้วยสภาพร่างกาย โรคร้ายไข้เจ็บ สิ่งแวดล้อม ความพร้อมต่าง ๆ ไม่เอื้ออำนวย จึงต้องให้ความสำคัญกับผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่เพียงลำพัง เพื่อลดความเสี่ยง ซึ่งการที่จะป้องกันความเสี่ยงเหล่านี้

ทั้งนี้ ผลจากการศึกษาเรื่องปัญหาและอุปสรรคในการทำงานของผู้สูงอายุชาวมุสลิม นำไปสู่การจัดประเภทกลุ่มผู้สูงอายุที่มีความเปราะบางได้ ดังนี้ กลุ่มเป้าหมายที่มีความเปราะบางมากที่สุด คือ กลุ่มผู้สูงอายุชาวมุสลิมที่อาศัยอยู่เพียงลำพังคนเดียว ซึ่งทำงานไม่มีวันเกษียณ ไม่มีแหล่งรายได้หลักอื่น ๆ รองลงคือกลุ่มผู้สูงอายุชาวมุสลิมที่ลูกหลานย้ายถิ่นที่ต้องดูแลตนเองไปพร้อม ๆ กับการดูแลลูกหลาน ทำให้ผู้สูงอายุชาวมุสลิมกลุ่มนี้ต้องทำงานได้ไม่เต็มเวลา ไม่มีเวลาดูแลสุขภาพ และลูกหลานส่งเงินมาให้บางครั้งบางคราวเท่านั้น และกลุ่มสุดท้าย คือ ผู้สูงอายุชาวมุสลิมที่อาศัยอยู่กับครอบครัว เป็นกลุ่มที่เปราะบางน้อยที่สุด เพราะเป็นกลุ่มที่อาศัยอยู่กับครอบครัว มีลูกหลานคอยดูแลเอาใจใส่ ในการเข้ารับบริการทางสาธารณสุข มีเงินออมไว้ใช้ในบั้นปลายของชีวิต

ผู้สูงอายุชาวมุสลิมที่เห็นได้ชัด คือ การประกอบอาชีพซื่อสัตย์ สุจริต ห้ามโกงตาชั่งหรือตั้งราคาเกินควร ส่วนคนที่ทำงานเป็นลูกจ้างเขา ควรมีความซื่อสัตย์ต่อหน้าที่ในการประกอบอาชีพไม่ว่าจะอยู่ในบทบาทใดล้วนแต่มีคำสอนให้ปฏิบัติตามทั้งสิ้น คำสอนเหล่านี้มุสลิมทุกคนจะต้องทำตาม ในศาสนาอิสลามจะสอนให้เราอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม เมื่อจำเป็นต้องอยู่แบบนี้ บทบัญญัติในเรื่องการปฏิบัติต่อกันก็เกิดขึ้น มารยาทในการอยู่ร่วมกันในสังคม ต่อบุคคล ต่อเพื่อนบ้าน และศาสนาอิสลามจะใช้มัสยิดเป็นศูนย์กลางของการปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ใช้เป็นที่ประกอบพิธีแต่งงาน กิจกรรมทางศาสนาที่เป็นพิธีกรรม และกิจกรรมทางสังคมก็จะจัดขึ้นที่มัสยิด เพราะฉะนั้น มัสยิดจึงเป็นศูนย์กลางของประชาชนในชุมชน (สุวิมล พิชญไพบุลย์, 2561)

ด้านสุขภาพส่วนใหญ่ของผู้สูงอายุชาวมุสลิมจะป่วยด้วยโรคหลอดเลือดและ หัวใจ ความดันโลหิตสูง และเบาหวาน และก็ยังมีโรคระดูก ข้อ กล้ามเนื้อ เอ็น อย่างไรก็ตามวิธีการดูแลเฉพาะของผู้สูงอายุชาวมุสลิม พบว่า การดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุชาวมุสลิม มีจุดมุ่งหมายของการดูแลไม่แตกต่างกับผู้สูงอายุทั่วไป แต่ผู้ให้การดูแลควรคำนึงถึงภาษา ความสอดคล้องกับหลักศาสนา ความเหมาะสมกับวิถีชีวิต และวัฒนธรรมท้องถิ่น จากวัฒนธรรมของศาสนา อิสลามส่งผลให้ชาวมุสลิมมีพฤติกรรมการบริโภคอาหารรสเค็มและรสมัน และการไม่ค่อยออกกำลังกาย อาจส่งผลทำให้เสี่ยงต่อ การเจ็บป่วย เพื่อส่งเสริมสุขภาพให้แก่ผู้สูงอายุชาวมุสลิม การยึดผู้ป่วยเป็นศูนย์กลางโดยพิจารณาวิถีชีวิต ความเชื่อ ความเข้าใจภาษา ตลอดจนความแตกต่างในมิติทางขนบธรรมเนียม ประเพณีวัฒนธรรมของผู้ป่วย ครอบครัว และชุมชน สอดคล้องกับงานวิจัยของ(ปาณทรา มีนะกะนิษฐ, 2551) พบว่า ชาวไทยมุสลิมยังขาดการตระหนักในด้านสุขภาพอนามัย เช่น อันตรายของโรคที่เกิดจากการบริโภคอาหาร ดังนั้นการให้ความรู้โดยการสื่อสารให้ชาวไทยมุสลิมเข้าใจโดยใช้ภาษาที่ชาวมุสลิมเข้าใจโดยการทำกิจกรรมและใช้สื่อการสอนที่ไม่ขัดต่อหลักศาสนา มีความเข้าใจในความแตกต่างในเรื่องของเชื้อชาติ เพศ และพฤติกรรมต่าง ๆ ของผู้ใช้บริการในแต่ละวัฒนธรรม มีความเข้าใจบริบททางวัฒนธรรมของผู้ใช้บริการแต่ละราย สามารถให้บริการที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมของผู้ใช้บริการโดยพิจารณาทางเลือกต่าง ๆ ที่มีให้เหมาะสม (วีรณช วิบูลย์พันธุ์, 2552) เช่น ควรมีการจัดกิจกรรมสุขภาพให้ สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชาวมุสลิม การบริหารจัดการเวลาให้เหมาะสม เช่น การออกกำลังกายในชาวมุสลิมต้องมีการให้ความรู้จักสถานที่เฉพาะให้เพศหญิงได้มีการออกกำลังกายโดยมีการแต่งกาย ดนตรี ท่าเต้นที่ไม่ขัดต่อหลักศาสนา (สาวิตรี ลี้มชัยอรุณเรือง และคณะ, 2553)

5.3 การเตรียมความพร้อมในการทำงานของผู้สูงอายุชาวมุสลิม

นับเป็นโค้งสุดท้ายของประเทศไทย ในการเตรียมความพร้อมเพื่อก้าวเข้าสู่ “สังคมสูงอายุระดับสมบูรณ์” หรือ Aged Society ในอีก 2 ปี ข้างหน้า ในปี 2564 ที่ไทยจะมีประชากรวัย 60 ปีขึ้นไป ในสัดส่วนเท่ากับหรือมากกว่าร้อยละ 20 ของประชากรทั้งประเทศ และในอีก 10 ปีถัดไป หรือในปี 2574 ไทยจะเข้าสู่ยุค “สังคมสูงอายุระดับสุดยอด” หรือ Super-aged Society ที่จะมีประชากรสูงอายุวัย 65 ปีขึ้นไป ในสัดส่วนเท่ากับหรือมากกว่าร้อยละ 14 ของจำนวนประชากรทั้งหมด และมีประชากรวัย 60 ปี ในสัดส่วนที่สูงถึงร้อยละ 28 หรือมากกว่า (สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ, 2562)

นอกจากปัญหาสุขภาพแล้ว เรื่องของรายได้ในการเลี้ยงชีพหลังจากเกษียณของผู้สูงวัย ก็เป็นประเด็นที่ผู้เชี่ยวชาญหลายฝ่ายกังวลเช่นกัน โดย 1 ใน 3 ของประชากรผู้สูงอายุทั่วประเทศ หรือร้อยละ 33 มีรายได้ต่ำกว่าเส้นรายได้ความยากจนที่ 2,400 บาท และรายได้ส่วนใหญ่มาจากลูกหลานมากถึงร้อยละ 40 ที่เหลือเป็นเบี้ยคนชราคนละไม่กี่ร้อยบาทต่อเดือนที่ได้รับจากรัฐบาล “ต้องเร่งสร้างความตระหนักและให้ความรู้แก่สังคม เพราะมีผู้สูงอายุแค่ร้อยละ 60 ที่เตรียมตัวเข้าสู่การเป็นผู้สูงอายุอย่างมีคุณภาพใน 3 ด้าน คือ การเงิน สุขภาพ ที่อยู่อาศัย” "เป็นเรื่องที่ต้องเร่งสร้างความตระหนักและให้ความรู้แก่สังคม เพราะทุกวันนี้ มีผู้สูงอายุแค่ร้อยละ 60 ที่เตรียมตัวเข้าสู่การเป็นผู้สูงอายุอย่างมีคุณภาพใน 3 ด้าน คือ การเงิน สุขภาพ ที่อยู่อาศัย และถ้าไม่มีระบบการจัดการที่ดี รัฐต้องใช้งบประมาณแผ่นดินมากขึ้นในการดูแล (สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ, 2562)

สำหรับประเทศไทยภาครัฐต่างก็ให้ความสำคัญในเรื่องนี้ด้วยเช่นกัน ตั้งแต่ระดับนโยบายประเทศไปจนถึงการจัดตั้งองค์การเพื่อมาดูแลเรื่องนี้โดยเฉพาะอย่าง กรมกิจการผู้สูงอายุ (Department of Older Person) สังกัด กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (Ministry of Social Development and Human Security) โดยเฉพาะการจัดทำแผนผู้สูงอายุแห่งชาติเพื่อวางแผนและกำหนดทิศทางของประเทศในลักษณะเดียวกันกับแผนเศรษฐกิจแห่งชาติ ตลอดจนแผนปฏิบัติการด้านแรงงานผู้สูงอายุ ที่จัดทำและดูแลโดยกระทรวงแรงงาน ซึ่งนั่นเป็นตัวอย่างของการตั้งรับที่เกิดขึ้น และส่งผลต่อตลาดแรงงานผู้สูงอายุ ที่ขยายตัวขึ้นด้วยเช่นกัน สถานะของสังคมไทยในตอนนี้คือการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ (Aging Society) อย่างเต็มตัวแล้วด้วย

ทั้งนี้ ผลจากการศึกษา พบว่า กลุ่มผู้สูงอายุชาวมุสลิมต้องเตรียมความพร้อมในด้านต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. การเตรียมความพร้อมด้านอาชีพ เนื่องจากผู้สูงอายุชาวมุสลิมทั้งหมดทำงานในภาคนอกระบบ หรือทำงานอิสระ ไม่มีความมั่นคงด้านรายได้ ดังนั้น ต้องส่งเสริมด้านอาชีพผู้สูงอายุ เป็นงานที่มีความเครียดต่ำ ไม่เป็นผลเสียต่อสุขภาพ มีความยืดหยุ่น รวมทั้งเป็นงานจิตอาสาและได้รับการยอมรับจากสังคม การส่งเสริมการทำงานผู้สูงอายุจึงควรมีการสร้างงานที่เหมาะสม โดยคำนึงถึงข้อจำกัดเพื่อเป็นที่ยอมรับซึ่งจะเป็นการสร้างโอกาสให้เกิดการจ้างงานผู้สูงอายุมากขึ้น

2. การเตรียมความพร้อมด้านสุขภาพ เพราะ ผู้สูงอายุมีจำนวนเพิ่มขึ้น ประกอบกับการพบโรคเรื้อรังต่าง ๆ ที่เกิดจากพฤติกรรมสุขภาพในผู้สูงอายุชาวมุสลิม มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นด้วย เช่น โรคเบาหวาน ความดันโลหิตสูง และโรคอ้วน ผู้สูงอายุชาวมุสลิมเป็นกลุ่มหนึ่งที่มีปัญหาสุขภาพอัน

เนื่องมาจากวัฒนธรรมการบริโภคอาหารที่มีรสหวาน มันและเค็มซึ่งมีผลต่อการควบคุมและป้องกันการเกิดโรคเรื้อรัง ดังนั้นการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุชาวมุสลิมด้วยการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมุสลิมมีพฤติกรรมสุขภาพที่ดีภายใต้ข้อบัญญัติของศาสนาจึงเป็นสิ่งจำเป็น

3. การวางแผนการออม เนื่องจากคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุจากอายุที่ยืนนานขึ้น ทำให้เงินออมไม่เพียงพอต่อการดำรงชีพ ส่งผลให้ผู้สูงอายุชาวมุสลิมต้องบริหารเงินออมให้เพียงพอค่าใช้จ่ายที่เพิ่มสูงขึ้นหากไม่มีเงินบำนาญรายเดือน ขณะที่รายได้จากบุตรที่เคยเป็นแหล่งรายได้ที่สำคัญ ทำให้การพึ่งพิงบุตรหลานไม่มั่นคงเพียงพอ

นอกจากนี้ ผลจากการสัมภาษณ์หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สำนักงานจัดหางานจังหวัดสงขลา ในด้านการส่งเสริมการจ้างงานผู้สูงอายุ จำนวน 2 โครงการและ 3 กิจกรรม คือโครงการส่งเสริมการจ้างงานผู้สูงอายุในอาชีพที่เหมาะสมกับวัยและประสบการณ์ ประกอบด้วย 2 กิจกรรม คือ กิจกรรม 1 อำเภอบางขัน 1 ภูมิปัญญา และกิจกรรมส่งเสริมการมีงานทำของผู้สูงอายุในอุตสาหกรรมบริการและการท่องเที่ยว และโครงการให้บริการจัดหางานแก่กลุ่มคนพิเศษ ประกอบด้วย 1 กิจกรรม คือ กิจกรรมสร้างโอกาสการมีงานทำให้ผู้สูงอายุ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบรรจุนาน

(เจ้าหน้าที่สำนักงานจัดหางานสงขลา สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 28 กรกฎาคม 2562)

อีกทั้ง องค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลา มีหน่วยงานที่สนับสนุนความรู้ ทักษะให้กับผู้สูงอายุต่าง ๆ เพราะจังหวัดสงขลา มี 16 อำเภอ มีชมรมมากกว่า 400 ชมรม แต่ที่ขึ้นทะเบียนมีประมาณ 160 ชมรม เช่น กิจกรรมพัฒนาศักยภาพการเขียนโครงการให้ผู้สูงอายุ สถานบริการ จะมีการส่งเสริมด้านสุขภาพ การเตรียมความพร้อมของผู้สูงอายุ และการเตรียมความพร้อมของคนที่กำลังเข้าสู่ผู้สูงอายุ

(เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลา สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 28 กรกฎาคม 2562)

ในสถาบันพัฒนาฝีมือแรงงานภาค 12 สงขลา รับผิดชอบในการฝึกอาชีพให้แก่ผู้สูงอายุเพื่อเพิ่มโอกาสในการประกอบอาชีพ ในปีงบประมาณ 2562 ได้รับเป้าหมายให้ดำเนินการฝึกอาชีพให้กับกลุ่มผู้สูงอายุ อายุ 60 ปีขึ้นไป จำนวน 140 คน ในสถาบันได้ดำเนินการฝึกไปแล้วรุ่นละ 20 คน มีทั้งหมด 7 รุ่น มีสาขาการประดิษฐ์ดอกไม้จันทน์ ของชำร่วยงานศพ และการจัดพวงหรีด ในแต่ละรุ่น

ก็จะแตกต่างกันออกไป เช่น การทำของมงคล 1 รุ่น การทำขนมไทย 1 รุ่น การทำผลิตภัณฑ์จักรสาน 1 รุ่น เป็นต้น ในด้านการส่งเสริมอาชีพ ทางหน่วยงานจะฝึกอาชีพให้แก่กลุ่มผู้สูงอายุ ซึ่งจะติดตามผลการมีงานทำ ในส่วนของกลุ่มเป้าหมาย 140 คน ได้รับความอนุเคราะห์มาจากสมาคมผู้สูงอายุแห่งประเทศไทย จังหวัดสงขลา ศูนย์สุขภาพผู้สูงอายุภาคใต้ที่โรงพยาบาลสงขลา สถาบันพัฒนาฝีมือแรงงานที่อำเภอคลองหอยโข่ง ออบต.ท่าม่วง อำเภอเทพาและอำเภอบ้านค่าย ซึ่งฝึกวันละ 6 ชั่วโมง ใช้เวลา 5 วัน มีหลักสูตร 30 ชั่วโมง ผ่านการฝึกทั้ง 140 คน จบทั้งสิ้น 140 คน โดยคุณสมบัติในการคัดเลือกเกณฑ์เข้ารับการฝึกอาชีพ คือ มีอายุ 60 ปีขึ้นไป ได้รับการพัฒนาด้านทักษะอาชีพ คุณภาพความพร้อมของร่างกาย วัตถุประสงค์ของโครงการที่ทางหน่วยงานได้รับจัดสรรมาจากกรมพัฒนาฝีมือแรงงาน คือ เพื่อฝึกอาชีพและเพิ่มทักษะผู้สูงอายุ ได้มีความรู้ความสามารถในทักษะฝีมือ มีอาชีพ มีรายได้ สร้างความยั่งยืนในการประกอบอาชีพ สามารถพึ่งพาตนเองได้ ซึ่งโครงการนี้จะขึ้นอยู่กับปีงบประมาณ

(เจ้าหน้าที่พัฒนาฝีมือแรงงาน สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 28 กรกฎาคม 2562)

ในขณะที่ อัตราประชากรผู้สูงอายุที่แต่ละระดับร้อยละ 16.06 ของประชากรทั้งประเทศ และกำลังมีแนวโน้มที่จะก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ (Age Society) ในอนาคตอันใกล้นี้ ขณะเดียวกันหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐ และเอกชนต่างก็เตรียมรับมือในเรื่องนี้กันเป็นอย่างดี ส่วนภาคเอกชนก็เริ่มหันมาช่วยเหลือกันรับมือในเรื่องนี้มากขึ้นแล้วเหมือนกัน ทั้งนี้ ผู้สูงอายุก็เริ่มเตรียมตัวรับมือกับสภาวะการณที่เกิดขึ้น เริ่มพัฒนาศักยภาพตนเองในหลากหลายด้านเพื่อเตรียมตัวเข้าสู่ตลาดแรงงานผู้สูงอายุตลอดจนปรับตัวให้เข้ากับสังคมผู้สูงอายุที่กำลังขยายตัวมากขึ้นเรื่อย ๆ การพัฒนาตนเองของแรงงานผู้สูงอายุให้ก้าวทันการเปลี่ยนแปลงของโลกแห่งการทำงานในยุคนี้ด้วยเช่นกัน (ธานี ศิริลัน, 2562) ดังนี้

1) พัฒนาศักยภาพด้านเทคโนโลยี : แรงงานผู้สูงอายุควรเริ่มทำความรู้จักและคุ้นเคยกับเทคโนโลยีให้มากขึ้นเรื่อย ๆ เพราะเราปฏิเสธไม่ได้ว่าโลกทุกวันนี้มีเทคโนโลยีเข้ามาเกี่ยวข้องกับวิถีประจำวันและการทำงานมากขึ้นเรื่อย ๆ อย่างน้อยก็เริ่มทำความรู้จัก Smart Phone ฝึกใช้คอมพิวเตอร์ หรือใครที่ทำงานสายเทคโนโลยีมาอยู่แล้วก็เรียนรู้เพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ เพราะการเรียนรู้เทคโนโลยีก็ไม่มีข้อจำกัดในเรื่องอายุเช่นกัน

2) หมั่นออกกำลังกายและดูแลสุขภาพให้แข็งแรง : การมีสุขภาพที่ดีเป็นปัจจัยสำคัญสำหรับแรงงานไม่ว่าวัยใดก็ตาม จริงอยู่ที่ว่าวัยผู้สูงอายุมีโอกาสที่จะมีปัญหาสุขภาพสูง แต่แรงงานผู้สูงอายุเองก็ควรหมั่นออกกำลังกายตลอดจนดูแลสุขภาพให้ดี เราจะเห็นผู้สูงอายุในยุคนี้หลายคนมีร่างกายแข็งแรงไม่ต่างจากหนุ่มสาวบุคลิกลักษณะภายนอกดูอ่อนกว่าวัยจริงมาก ซึ่งนั่นจะยิ่งทำให้แรงงานผู้สูงอายุพร้อมเป็นแรงงานในตลาดแรงงานเสมอจนถึงใช้ชีวิตได้อย่างสุขสบาย การมีสุขภาพที่ดียังทำให้โอกาสได้งานสูงกว่าผู้ที่มีปัญหาสุขภาพอีกด้วย เพราะองค์กรอยากจ้างบุคลากรที่สามารถมีศักยภาพทำงานในองค์กรได้มากกว่า

3) อัปเดตข้อมูลข่าวสารอยู่เสมอ : ข้อมูลข่าวสารเป็นสิ่งสำคัญในโลกยุคปัจจุบัน แรงงานผู้สูงอายุควรอัปเดตข้อมูลข่าวสารเสมอ เพราะบางครั้งข่าวเรื่องการรับสมัครงานสำหรับผู้สูงอายุก็ถูกประกาศในโลกออนไลน์ ตลอดจนข้อมูลข่าวสารอื่น ๆ ที่อาจจะเป็นประโยชน์ต่อการทำงาน หรืองานด้านการวิเคราะห์ต่าง ๆ เป็นต้น การหาข้อมูลข่าวสารอยู่เสมอช่วยบริหารสมองให้กับผู้สูงอายุอีกด้วย สมองมีการทำงานทำให้โอกาสในการเป็นโรคความจำเสื่อมต่าง ๆ และส่งผลให้สุขภาพดีขึ้นได้เช่นกัน

4) หางานอดิเรกทำ : แรงงานผู้สูงอายุควรหางานทำเพื่อป้องกันความเบื่อหน่ายตลอดจนลดความเครียด หาเวลาว่างให้เป็นประโยชน์ การหางานอดิเรกทำยังเป็นการส่งเสริมสุขภาพใจและส่งผลให้สุขภาพกายดีตามไปด้วย ที่สำคัญ ในยุคนี้ งานอดิเรกก็สามารถนำมาสร้างรายได้ได้เช่นกัน มีหลายคนหารายได้จากงานอดิเรกเหล่านี้ และประสบความสำเร็จทีเดียว หรือบางครั้งงานอดิเรกอาจกลายเป็นที่ต้องการของบางองค์กรพอดีก็อาจเป็นโอกาสที่ช่วยให้ ผู้สูงอายุมีโอกาสได้งานอีกด้วย หรือมีอาชีพเสริมที่เหมาะสมกับตัวแรงงานผู้สูงอายุ และสามารถสร้างรายได้ สำหรับคนที่ไม่ชอบทำงานประจำอาจมองหาอาชีพอิสระได้ เช่น ช่างถ่ายภาพ ขายของออนไลน์

5) พัฒนาทักษะด้านอื่น ๆ ที่ตนสนใจ : แรงงานผู้สูงอายุที่รักการเรียนรู้หรืออยากพัฒนาศักยภาพตลอดจนทักษะในด้านอื่น ๆ เพิ่มเติมจะช่วยให้เรามีความสามารถหลากหลายด้านมากขึ้น มีโอกาสในตลาดแรงงานที่หลากหลายมากขึ้น ปัจจุบันมีคอร์สการอบรมตลอดจนทักษะต่าง ๆ เกิดขึ้นมากมายทั้งที่แบบเรียนเป็นจริงเป็นจัง และแบบเรียนรู้ผ่านทางระบบออนไลน์ เป็นต้น ซึ่งทักษะที่พัฒนานั้นอาจจะเพื่อหางานทำหรือพัฒนาทักษะไว้รองรับโอกาสในอนาคต ตลอดจนสร้างงานด้วยตนเองได้ เป็นต้น

6) เข้าร่วมสังคม เครือข่าย หรือชมรมผู้สูงอายุต่าง ๆ : ปัจจุบันนี้มีสังคม เครือข่าย ตลอดจนชมรมผู้สูงอายุต่าง ๆ เกิดขึ้นมากมาย รวมไปถึงองค์การและมูลนิธิที่ทำงานในด้านนี้ การเข้าไปร่วมเครือข่ายอาจทำให้เราได้รับความรู้ตลอดจนการช่วยเหลือหลายอย่าง อาจได้รับโอกาสในการพัฒนาฝีมือและศักยภาพของตัวเอง อาจได้รับข่าวสารที่เป็นประโยชน์ ตลอดจนได้ทราบถึงแหล่งงานที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุโดยเฉพาะ รวมถึงการจัดหางานให้ผู้สูงอายุด้วย

อย่างไรก็ตาม ข้อเสนอข้างต้นด้านการเตรียมความพร้อม สามารถนำเอามาปรับใช้ในการพัฒนากลุ่มผู้สูงอายุชาวมุสลิมในพื้นที่ ซึ่งยังมีช่องว่างของการเตรียมความพร้อมอยู่มาก โดยเฉพาะกลุ่มผู้สูงอายุชาวมุสลิมในพื้นที่ชนบท รวมถึงการพัฒนาศักยภาพด้านเทคโนโลยีของผู้สูงอายุควรเริ่มทำความรู้จักและคุ้นเคยกับเทคโนโลยีให้มากขึ้นเรื่อย ๆ เพราะการเรียนรู้เทคโนโลยีก็ไม่มีข้อจำกัดในเรื่องอายุเช่นกันมาปรับใช้เป็นแนวทางเตรียมความพร้อมของผู้สูงอายุชาวมุสลิม

จากผลการศึกษา จะเห็นได้ว่า ผู้สูงอายุชาวมุสลิมมีการปรับเปลี่ยนวิถีการประกอบอาชีพตามช่วงวัย กล่าวคือ การมีระยะเวลาในการทำงานที่ลดลง สามารถทำงานได้ทุกวัน ไม่กำหนดชั่วโมงการทำงาน แต่สามารถเลือกเวลาทำงานหรือเวลาหยุดงานได้ตามความเหมาะสมหรือความจำเป็น อย่างไรก็ตาม ผู้สูงอายุชาวมุสลิมจะเป็นกลุ่มที่เผชิญกับการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ มากมาย ทั้งการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับผู้สูงอายุนั้น เกิดได้จากร่างกายที่มีความเสื่อมถอย การเปลี่ยนแปลงทางสังคมเช่น การออกจากงาน การแยกครอบครัวของลูกหลาน ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงทางสภาพแวดล้อม วัฒนธรรม และเทคโนโลยีที่รุดหน้าไปไม่หยุดยั้ง นอกจากนี้ ผู้สูงอายุที่มีศักยภาพด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นและงานฝีมือ ทำให้สามารถมีรายได้และถ่ายทอดภูมิปัญญาให้กับลูกหลานได้สืบต่อ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ(กุศล สุนทรธาดาและคณะ, 2553) ที่มีมุมมองว่า รูปแบบการทำงานของผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบทเกือบทั้งหมดเป็นการทำงานนอกระบบ การทำงานส่วนใหญ่ทำงานที่เป็นกิจกรรมของตนหรือครอบครัว ได้แก่ งานในภาคเกษตรเพื่อยังชีพหรือขาย ซึ่งทำกันมาเป็นเวลานานและตั้งใจจะทำไปจนกว่าสุขภาพร่างกายจะไปไม่ไหว มักอยู่ในรูปของเกษตรพอเพียง เพื่อให้มีกินมีใช้ในครัวเรือน เหลือก็แบ่งขาย เป็นการลดรายจ่ายเพิ่มรายได้ รองลงมาคือ การประกอบอาชีพอิสระ เช่น ค้าขาย ผลิตของกินของใช้ เช่น ทำน้ำพริก ทำขนม เลี้ยงปลา ฯลฯ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นงานที่สามารถทำได้ที่บ้าน ใช้ต้นทุนในการดำเนินการต่ำ อาศัยเงินทุนจากการออมหรือกู้เงินจากกองทุนหมุนเวียน

ภายในชุมชน การผลิตใช้เทคโนโลยีต่ำหรือใช้ภูมิปัญญาที่มีอยู่ดั้งเดิม สามารถบริหารจัดการได้ง่าย แต่ได้รับความสนใจจากภาครัฐในการส่งเสริมสนับสนุนน้อย

สำหรับผู้สูงอายุชาวมุสลิม การทำงานเพื่อหาเลี้ยงชีพ เป็นความดีที่ศาสนาสนับสนุน เพราะศาสนาอิสลามไม่ส่งเสริมให้มุสลิมอยู่กับบ้านหรืออยู่กับมัสยิดเพื่อทำอิบาดะฮ์ (การปฏิบัติ นอบน้อม และจงรักภักดีต่อพระเจ้า) อย่างเดียว โดยไม่สนใจต่อการหาเลี้ยงชีพ ท่านศาสดามุฮัมมัดสอนว่าอาหารหรือค่าใช้จ่ายที่ได้มาด้วยน้ำพักน้ำแรงนั้นเป็นสิ่งประเสริฐที่สุด นอกจากนี้ การอยู่ร่วมกันระหว่างศาสนาพุทธและอิสลาม จะเห็นได้ว่าตามหลักการของศาสนาพุทธ เน้นความเมตตา กรุณาต่อกัน (เมตตาธรรม) การเคารพในสิทธิของกันและกัน (คารวธรรม) การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน (สังคหธรรม) ความสามัคคี (สามัคคีธรรม) ความอดทนอดกลั้นต่อความแตกต่างระหว่างกัน (ขันติธรรม)

ส่วนหลักการของศาสนาอิสลาม ศรัทธาและการปฏิบัติตามศรัทธา ๕ ประการ ซึ่งมีส่วนที่เกี่ยวข้องกับการอยู่ร่วมกันในสังคม คือการนมาซหรือละหมาด หมายถึงการแสดงความเคารพต่อพระเจ้าทั้งกาย วาจา และใจ การบริจาคซะกาต หมายถึงการจ่ายทานจากผู้มีทรัพย์สิน คนมีสิทธิ์ได้รับซะกาต คือ คนอนาถา คนขัดสน และผู้เข้ารับอิสลาม และการถือศีลอด หมายถึงการละเว้นจากบริโภคอาหาร น้ำ และละกิลเลสต่าง ๆ ทำให้สังบจะเห็นได้ว่าหลักการของทั้งสองศาสนา มีความสอดคล้องและใกล้เคียงกัน สามารถบูรณาการร่วมกันได้ โดยอาศัยจิตสำนึกร่วมกันคือความเป็นคนไทยอยู่ในผืนแผ่นดินไทย และมีสถาบันกษัตริย์ที่เป็นศูนย์รวมใจเดียวกัน

นอกจากนี้ ภาครัฐควรส่งเสริมเกี่ยวกับการกำหนดนโยบายในการสร้างโอกาสการทำงานของผู้สูงอายุโดยการขยายแหล่งงานไปยังเขตต่าง ๆ แทนที่จะกระจุกตัวอยู่แค่ภายในเมือง นอกจากนี้จะได้ประโยชน์จากการที่ผู้สูงอายุจะเข้าถึงแหล่งงานได้โดยง่ายแล้ว ยังเป็นการกระจายความเจริญรวมทั้งการขยายโอกาสในการเข้าถึงแหล่งงานของช่วงวัยอื่น ๆ ด้วย ในมุมมองของผู้วิจัย การสร้างโอกาสการมีงานทำให้แก่ผู้สูงอายุชาวมุสลิมควรดำเนินอย่างค่อยเป็นค่อยไป โดยคำนึงถึงความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ วัฒนธรรม และสภาพสังคมในชุมชน ควบคู่ไปกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสภาพแวดล้อมของชุมชน โดยการศึกษาและสำรวจข้อมูลของผู้สูงอายุในพื้นที่ เพื่อพิจารณาความเป็นไปได้ในการพัฒนาศักยภาพของผู้สูงอายุชาวมุสลิมในชุมชน เช่น ทักษะ

และภูมิปัญญาในท้องถิ่น ทรัพยากรธรรมชาติ พัฒนาให้เกิดอาชีพทั้งรายเดี่ยว และรายกลุ่ม สามารถพึ่งพาตนเองได้ สร้างภูมิคุ้มกันทางเศรษฐกิจ และสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน

ทั้งนี้ ปัจจัยสำคัญที่มีส่วนส่งเสริมสนับสนุนให้การดำเนินงานของผู้สูงอายุมีความก้าวหน้ามากขึ้น คือ ความรู้ความเข้าใจในเรื่องผู้สูงอายุรวมทั้งความร่วมมือและบูรณาการความรู้และทรัพยากรอย่างใกล้ชิด โดยเฉพาะภาควิชาการจากสถาบันการศึกษา สถาบันวิจัย ตลอดจนภาคธุรกิจเอกชน ภาคประชาสังคม ภาคประชาชน และองค์กรเครือข่ายด้านผู้สูงอายุ ที่ได้เข้ามาทำงานร่วมกันในระดับชุมชน โดยมีเป้าหมายร่วมกันที่จะดูแลและส่งเสริมให้ผู้สูงอายุไทยของเราสามารถใช้ชีวิตในบั้นปลายได้อย่างมีความสุข โดยได้รับการเอาใจใส่ดูแลจากครอบครัวและชุมชนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีและที่สำคัญ คือ ผู้สูงอายุสามารถพึ่งพาตนเองได้ เราไม่สามารถคาดหวังให้ใครมาดูแลเราหลังเกษียณได้ นอกจากตัวเราเอง ดังนั้นในขณะที่ประเทศกำลังก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ ทุกคนต้องตระหนักถึงการเตรียมพร้อมเพื่อที่จะสามารถใช้ชีวิตในวัยเกษียณได้อย่างมีความสุข

5.4 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

5.4.1 ในการพัฒนาแผนงานและโครงการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุชาวมุสลิม ภาครัฐแสวงหาความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะในระดับท้องถิ่น เช่น มัสยิดกลางประจำจังหวัด โรงเรียนสอนศาสนาอิสลาม (ปอเนาะ) รวมไปถึงความร่วมมือของผู้นำทางศาสนาในท้องถิ่นที่เป็นกุญแจสำคัญในการเข้าถึงกลุ่มคนเหล่านี้ได้ดีที่สุด เพื่อช่วยในการขับเคลื่อนแผนงานและโครงการที่เกี่ยวข้องกับการทำงานของผู้สูงอายุชาวมุสลิมให้มีประสิทธิภาพ และได้รับทราบข้อเท็จจริงที่เป็นความต้องการของผู้สูงอายุชาวมุสลิมอย่างแท้จริง

5.4.2 ภาครัฐเตรียมความพร้อมให้กับผู้สูงอายุชาวมุสลิมก่อนจะเข้าสู่วัยเกษียณ และหลังเกษียณอายุแล้วในทุกมิติ โดยเฉพาะด้านการทำงานเพื่อให้ความมั่นคงด้านรายได้ และด้านสุขภาพ อีกทั้ง ควรเร่งช่วยเหลือและสนับสนุนให้กับกลุ่มที่เปราะบางมากที่สุด คือ กลุ่มผู้สูงอายุชาวมุสลิมอาศัยเพียงลำพังคนเดียว กับกลุ่มผู้สูงอายุชาวมุสลิมที่ลูกหลานย้ายถิ่น เพราะทั้งสองกลุ่มนี้ในอนาคตข้างหน้าจะเป็นกลุ่มที่น่าเป็นห่วงมากที่สุด เนื่องจากต้องพึ่งพารายได้จากการทำงานของตนเองเป็นหลัก ไม่มีความมั่นคงในการดำรงชีวิต

5.4.3 ภาครัฐสนับสนุนและส่งเสริมผู้สูงอายุชาวมุสลิมที่มีความรู้ความสามารถในการพัฒนาอาชีพ พัฒนาทักษะฝีมือแรงงานภาคการเกษตร ซึ่งมีวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ รวมถึงความรู้ในเรื่อง

ภูมิปัญญาท้องถิ่น และปราชญ์ชาวบ้าน เข้าถอดบทเรียนในชุมชน เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างคนในชุมชนกับหน่วยงานภาครัฐ ให้เกิดการบูรณาการร่วมกัน เพื่อต่อยอดการทำงานของผู้สูงอายุชาวมุสลิมให้มีอาชีพที่ดี มีรายได้ มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

5.4.4 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการพัฒนากระบวนการพื้นฐานข้อมูลของผู้สูงอายุรูปแบบใหม่ โดยจำแนกผู้สูงอายุชาวไทยพุทธและชาวมุสลิมในแต่ละท้องถิ่นให้ชัดเจน เช่น อายุ การประกอบอาชีพ รายได้ต่อเดือน ชั่วโมงการทำงาน เป็นต้น รวมทั้งรูปแบบการอยู่อาศัย เพื่อให้สามารถนำข้อมูลไปใช้ประโยชน์เพื่อส่งเสริมและพัฒนาเฉพาะกลุ่มได้อย่างตรงตามความต้องการของผู้สูงอายุ รวมทั้งเพิ่มการเข้าถึงบริการจากหน่วยงานภาครัฐได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

5.5 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

5.5.1. การศึกษาการทำงานของผู้สูงอายุชาวมุสลิมในจังหวัดสงขลาให้มีความสำคัญในการศึกษาผู้สูงอายุหลังเกษียณ โดยยังขาดการวิเคราะห์ปัจจัยด้านการเตรียมความพร้อมที่ต้องศึกษาการทำงานก่อนเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ ตลอดจนศึกษาความแตกต่างของการวางแผนของผู้สูงอายุชาวมุสลิมแตกต่างจากผู้สูงอายุชาวไทยพุทธ และผู้สูงอายุชาวมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนใต้ ดังนั้น ในการศึกษาครั้งต่อไป ควรนำการเก็บข้อมูลมาร่วมวิเคราะห์เพื่อให้เห็นถึงความแตกต่างของกลุ่มผู้สูงอายุชาวมุสลิมในแต่ละบริบทพื้นที่ และครอบคลุมทั้งรูปแบบการอาศัยของผู้สูงอายุชาวมุสลิม อันนำไปสู่การกำหนดนโยบายการส่งเสริมการทำงานของผู้สูงอายุ และการเตรียมความพร้อมของผู้สูงอายุชาวมุสลิมต่อไป

5.5.2 การศึกษาการทำงานของผู้สูงอายุชาวมุสลิม ในการร่วมกลุ่มอาชีพหรือการมีเครือข่ายที่มีการประกอบอาชีพในชุมชน มีลักษณะแบบผิวเผิน จึงต้องได้รับการส่งเสริมจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้ ควรมีการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานกิจกรรมต่าง ๆ ที่ทางภาครัฐให้การส่งเสริมและสนับสนุนในการประกอบอาชีพในรูปของการวิเคราะห์ปัจจัย (SWOT Analysis) ว่ามีปัจจัยใดที่เป็นจุดแข็ง (Strength) จุดอ่อน (Weakness) โอกาส (Opportunity) หรืออุปสรรคของการดำเนินงาน (Threat)

บรรณานุกรม

- Canada's National Occupational Health & Safety Resource. (2009). OHS Answers: Aging workers. Retrieved from <http://www.ccohs.ca>
- Cicirelli Victor G. (1981). Helping Elderly Parents: The Role of Adult Children. Boston: Auburn House.
- Johnson Colleen Leahy and Donald J Catalano. (1981). Childless Elderly and Their Family Support. *Gerontologist* 21: 610 – 618.
- Mujahid G. (2006). Population Ageing in East and South-East Asia: Current Situation and Emerging Challenges. *UNFPA Country Technical Services Team for East and South-East Asia. Bangkok: Thailand.*
- แวววรรณเจือ, ส. (2555). ปัจจัยที่มีผลต่อคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุชาวมุสลิม เขตประเวศ กรุงเทพมหานคร.
- กรมกิจการผู้สูงอายุ. (2553). แผนผู้สูงอายุแห่งชาติฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545 - 2564). คณะกรรมการผู้สูงอายุแห่งชาติ กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.
- กาญจนา เทียนลายและคณะ. (2557). สถานการณ์การเลี้ยงดูหลานในครัวเรือนข้ามรุ่นของประเทศไทย. สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- กุลศ สุนทรธาดาและคณะ. (2553). โครงการศึกษาแนวทางการสร้างโอกาสในการทำงานของผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบท. Retrieved from <http://www.popterms.mahidol.ac.th/newsletter/showarticle.php?articleid=210>
- คณะกรรมการผู้สูงอายุแห่งชาติ. (2553). แผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ.2545 - 2564). Retrieved from http://www.dop.go.th/download/laws/law_th_20152309144546_1.pdf
- คมวิทย์ สุขเสนีย์. (2553). ความสัมพันธ์ของคนมลายูมุสลิมในปอเนาะตาแล. มหาวิทยาลัยทักษิณ.,
- จิตตรา มาคะผล. (2558). การศึกษาแนวทางส่งเสริมการทำงานเพื่อสร้างความสุขของผู้สูงอายุในอาเซียน. สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ชุมพล ศรีสมบัติ. (2553). ชาวมุสลิมปฏิบัติต่อผู้สูงอายุอย่างไร. Retrieved from <http://oknation.nationtv.tv/blog/naichumpol/2010/10/30/entry-1>
- ณัฐพงศ์ อนุวัตรรณรงค์. (2540). การเปรียบเทียบการสนับสนุนทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพของผู้สูงอายุชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิมในภาคใต้ตอนบน. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ธนภรณ์ จิตตินันทน์และคณะ. (2560). ถอดบทเรียนนโยบายรับมือสังคมสูงวัยจากต่างประเทศ. นโยบายการเงินธนาคารแห่งประเทศไทย (ธปท). Retrieved from <https://themomentum.co/happy-life-aging-society/>

ธานี ศิริรัตน์. (2562). การเตรียมความพร้อมด้านแรงงานสูงวัยในศตวรรษที่ 21. Retrieved from

<http://protection.labour.go.th/attachments/article/85/123456.pdf>

นภาพร ชโยวรรณ. (2538). ผู้สูงอายุไทยถูกทอดทิ้งจริงหรือ. วารสารประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (มหาวิทยาลัย ปีที่ 11 ฉบับที่ 1 มีนาคม).

นภาพร ชโยวรรณและคณะ. (2553). การทบทวนและสังเคราะห์องค์ความรู้ผู้สูงอายุไทย พ.ศ.2545 – 2550. มุลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย (มส.ผส).

ปานทรา มีนะกนิษฐ. (2551). ชาวไทยมุสลิม :วิถีชีวิตและโลกทัศน์การพัฒนาคุณภาพชีวิต กรณีศึกษาชุมชนลำสนุน ตำบลคลองสอง. มหาวิทยาลัยมหิดล,

พรพิมล เสาะตัน. (2552). การเตรียมการก่อนเข้าสู่วัยสูงอายุของประชากรในจังหวัดปราจีนบุรี. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.

พวงทอง อินใจ และคณะ. (2559). พัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นแสนสุขและจิตอาสาผู้สูงอายุ. มหาวิทยาลัยบูรพา.

พัชรา โลจันดารัตน์. (2553). สถานการณ์การประกอบอาชีพของผู้หญิงกับการสร้างพัฒนาอาชีพของผู้หญิงในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้. สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.

ภัทรพร อ่อนไสว. (2544). แนวทางการพัฒนาบริการสังคมเพื่อเตรียมการให้กับสตรีโสดก่อนเข้าสู่วัยสูงอายุ ในเขตดินแดง กรุงเทพมหานคร. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,

ภาณุวัฒน์ มีชนะและคณะ. (2560). การเตรียมความพร้อมของประชากรก่อนวัยสูงอายุเพื่อเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุคุณภาพ ตำบลหนองหญ้าไซ อำเภอนองหญ้าไซ จังหวัดสุพรรณบุรี. สาขาสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล,

ภุชงค์ เสนานุช. (2560). การพัฒนาระบบสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุที่เป็นแรงงานนอกระบบ เพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม. มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ สมุทรปราการ,

รติมา คชนันท์. (2561). สังคมผู้สูงอายุกับการขับเคลื่อนเศรษฐกิจไทย. เอกสารวิชาการอิเล็กทรอนิกส์. สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.

รัชณี โตจารย์. (2557). สังคมผู้สูงอายุ: นัยต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ. Retrieved from

<http://www.stou.ac.th/stouonline/lom/data/sec/Lom12/home.html>.

รากฐานอิสลาม. (2558). มารยาทการประกอบสัมมาอาชีพ. Retrieved from

<http://www.islammore.com/view/3914>

ราชบัณฑิตยสถาน. (2554). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554. กรุงเทพฯ: ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้น.

ลีลาวดี อัครเศรณี. (2549). การเตรียมการเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ ของประชาชนตำบลไร่ขิง อำเภอสสามพราน จังหวัดนครปฐม. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.,

วนิชชา ณรงค์ชัย และคณะ. (2554). รูปแบบการอยู่อาศัยร่วมกันของคนข้ามรุ่นในครอบครัวผู้ย้ายถิ่นอีสาน. มหาวิทยาลัยขอนแก่น,

วนาพร หลอยกร. (2542). ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับภาวะสมองเสื่อมของผู้สูงอายุในจังหวัดกาญจนบุรี. (วิทยานิพนธ์ปริญญาพยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยบูรพา,

- วิไลลักษณ์ รัตนเพียรธัมมะ. (2559). รูปแบบการทำเกษตรประณีตสำหรับผู้สูงอายุ. กรุงเทพมหานคร ศูนย์วิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยเกริก
- วิชิต จรุงสุจริตกุล. (2559). การศึกษาลักษณะงาน ผลตอบแทน สวัสดิการและการส่งเสริมการมีงานทำที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุในอำเภอพรหมคีรี จังหวัดนครศรีธรรมราช. คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช,
- วีรนุช วิบูลย์พันธุ์. (2552). สมรรถนะการพยาบาลข้ามวัฒนธรรมของพยาบาลวิชาชีพ โรงพยาบาลเอกชน. วารสารพยาบาลศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 29 - 43.
- ศศิพัฒน์ ยอดเพชร. (2541). การเกื้อหนุนทางสังคมแก่ผู้สูงอายุ พื้นที่ศึกษาในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. มหาวิทยารธรรมศาสตร์.,
- ศศิพัฒน์ ยอดเพชร. (2544). สวัสดิการผู้สูงอายุ. กรุงเทพฯ: โรงงานพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศาลากลางจังหวัดสงขลา (Cartographer). (2560). แผนที่จังหวัดสงขลา. Retrieved from <https://www.songkhla.go.th/content/map>
- สถิต นิยมญาติ. (2539). พัฒนาการทางอารมณ์และบุคลิกภาพ. กรุงเทพมหานคร: ชวนพิมพ์.
- สมบุญ ยมนา. (2551). ประชากรวัยกลางคน: การเตรียมความพร้อมเพื่อวัยสูงอายุที่มีคุณภาพในสังคมผู้สูงอายุใน 10 – 20 ปี ข้างหน้า. สถาบันทรัพยากรมนุษย์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สาวิตรี ลิ้มชัยอรุณเรือง และคณะ. (2553). การส่งเสริมการออกกำลังกายตามหลักศาสนาอิสลามในกลุ่มแม่บ้านจังหวัดปัตตานี วารสาร AL-NUR บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยอิสลามยะลา.
- สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ. (2560). เตรียมพร้อมสู่สังคมสูงวัย วางแผนชีวิตก่อนเกษียณ. Retrieved from <http://www.thaihealth.or.th/Content/36297-93.html>
- สำนักงานคณะกรรมการการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2556). โครงสร้างประชากร 30 ปีข้างหน้า (2): คนรุ่นใหม่ทำงานวันนี้กับภาระที่ต้องเลี้ยงดูคนแก่และเด็ก. Retrieved from www.osmsouth-border.go.th/files/gover/20160524_yqwkdyzx.doc
- สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ. (2562). เตรียมตัวอย่างไรให้กลายเป็นผู้สูงวัยคุณภาพเมื่อเข้าสู่ Aged Society. Retrieved from <https://infocenter.nationalhealth.or.th/node/27604#:~:text=%E0%B8%99%E0%B8%B1%E0%B8%9A%E0%B9%80%E0%B8%9B%E0%B9%87%E0%B8%99%E0%B9%82%E0%B8%84%E0%B9%89%E0%B8%87%E0%B8%AA%E0%B8%B8%E0%B8%94%E0%B8%97%E0%B9%89%E0%B8%B2%E0%B8%A2%E0%B8%82%E0%B8%AD%E0%B8%87,%E0%B8%A3%E0%B8%B0%E0%B8%94%E0%B8%B1%E0%B8%9A%E0%B8%AA%E0%B8%B8%E0%B8%94%E0%B8%A2%E0%B8%AD%E0%B8%94%E2%80%9D%20%E0%B8%AB%E0%B8%A3%E0%B8%B7%E0%B8%AD%20Super>
- สำนักงานปลัดกระทรวงแรงงาน. (2557). ผลการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการด้านแรงงานผู้สูงอายุประจำปี

- งบประมาณ 2556 และแผนปฏิบัติการด้านแรงงานผู้สูงอายุประจำปีงบประมาณ 2557. Retrieved from https://www.mol.go.th/academician/elder_plan/
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2557). การสำรวจประชากรสูงอายุในประเทศไทย พ.ศ. 2557.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2560a). การทำงานของผู้สูงอายุในประเทศไทย พ.ศ. 2560. Retrieved from https://www.commerce.wa.gov.au/sites/default/files/atoms/files/older_workers_guide_.pdf
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2560b). รายงานการสำรวจประชากรสูงอายุในประเทศไทย. กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม. Retrieved from <http://www.nso.go.th/sites/2014/DocLib13.pdf>
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2562). สรุปผลที่สำคัญการทำงานของผู้สูงอายุในประเทศไทย พ.ศ.2562. Retrieved from http://www.nso.go.th/sites/2014/DocLib13/%e0%b8%94%e0%b9%89%e0%b8%b2%e0%b8%99%e0%b8%aa%e0%b8%b1%e0%b8%87%e0%b8%84%e0%b8%a1/%e0%b8%aa%e0%b8%b2%e0%b8%82%e0%b8%b2%e0%b9%81%e0%b8%a3%e0%b8%87%e0%b8%87%e0%b8%b2%e0%b8%99/Labor_of_the_elderly/2562/%e0%b8%aa%e0%b8%a3%e0%b8%b8%e0%b8%9b%e0%b8%9c%e0%b8%a5%e0%b8%97%e0%b8%b5%e0%b9%88%e0%b8%aa%e0%b8%b3%e0%b8%84%e0%b8%b1%e0%b8%8d62.pdf
- สำนักงานสถิติจังหวัดสงขลา. (2560). รายงานสถิติจังหวัดสงขลา. กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม.
- สำนักงานสถิติจังหวัดสงขลา. (2562). รายงานสถิติจังหวัดสงขลา พ.ศ. 2562. Retrieved from http://songkhla.nso.go.th/images/attachments/category/report_province/report_province_62.pdf
- สำนักงานอนามัยผู้สูงอายุ. (2557). คู่มือ แนวทางการอบรมผู้ดูแลผู้สูงอายุหลักสูตร 420 ชั่วโมง. กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข.
- สำนักบริหารยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัดภาคใต้ชายแดน. (2560). แผนพัฒนากลุ่มจังหวัดภาคใต้ชายแดน (พ.ศ. 2557 – 2560) ฉบับทบทวนใหม่ (รอบปี พ.ศ. 2560). Retrieved from http://www.osmsouth-border.go.th/news_develop.
- สำนักส่งเสริมและพิทักษ์ผู้สูงอายุ. (2552). พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546. เจเอสการพิมพ์. กรุงเทพฯ.
- สุนทร สุวรรณลลอง. (2560). ความต้องการพัฒนาศักยภาพการทำงานของผู้สูงอายุในจังหวัดชลบุรี. มหาวิทยาลัยบูรพา.
- สุโรณี สายนุ้ย. (2558). การเป็นหญิงหม้ายกับความรุนแรงเชิงวัฒนธรรมและโครงสร้างในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้. มนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์ปริทัศน์.
- สุนันทา เชื้อชาติ. (2553). รายงานวิจัยเรื่องรูปแบบการใช้ชีวิต ปัญหาด้านสังคม สุขภาพ การเงิน และการจัดที่อาศัยให้ผู้สูงอายุในภาคใต้. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์,

สุรพงษ์ มาลี. (2561). รู้จักสังคมผู้สูงอายุ และสถานการณ์ผู้สูงอายุในประเทศไทย. . วารสารข้าราชการ ปีที่ 16 ฉบับที่ 4.

สุวิมล พิชญไพฑูรย์. (2561). วิถีมุสลิมกับความผูกพันต่อหลักศาสนาอิสลามและการบังคับใช้กฎหมายอิสลาม : ชุมชนสวนหลวง 1. วารสารบัณฑิตวิทยาลัย พิชญทรรศน์(13(2) : ก.ค. - ธ.ค.). Retrieved from <http://www.graduate.ubru.ac.th/ubru-journal/assets/onlinefile/1548061591.pdf>

อารี จำปากลายเป็นและคณะ. (2556). ลูกๆ เป็นอย่างไรเมื่อพ่อแม่ย้ายถิ่น โครงการ CLAIM. สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.

อุดม ปัตนวงศ์ และคณะ. (2553). การเรียนรู้ศาสนาอิสลามในชีวิตของชาวมลายู ในเล่าขานตำนานใต้ ดำเนินเหตุการณ์สำคัญทางการเมือง สถานที่ และบุคคลสำคัญของท้องถิ่น.

ฮาลาล ไลฟ์. (2561). บ้านพักคนชรามุสลิม ทางที่อาจต้องเลือกในวันที่สังคมเปลี่ยนไป. Retrieved from <https://www.halallifemag.com/muslim-aged-care-center/>

ภาคผนวก

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

หลักสูตรสาขาวิชาพัฒนามนุษย์
และสังคม (สหสาขาวิชา)
เลขรับ ๒๔
วันที่ 13 มี.ค. 62
เวลา 10.20 น.

บันทึกข้อความ

บัณฑิตวิทยาลัย
เลขที่รับ 03259
วันที่ 6 มี.ค. 2562
เวลา 10.52

ส่วนงาน คณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในคน กลุ่มสหสถาบัน ชุดที่ 1 โทร.0-2218-3202
ที่ จว ๐45/2562 วันที่ 5 มีนาคม 2562
เรื่อง แจ้งผลผ่านการพิจารณาจริยธรรมการวิจัย

เรียน คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สิ่งที่ส่งมาด้วย เอกสารแจ้งผ่านการรับรองผลการพิจารณา

ตามที่นิสิต/บุคลากรในสังกัดของท่านได้เสนอโครงการวิจัยเพื่อขอรับการพิจารณาจริยธรรมการวิจัย จากคณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในคน กลุ่มสหสถาบัน ชุดที่ 1 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย นั้น ในการนี้ กรรมการผู้ทบทวนหลักได้เห็นสมควรให้ผ่านการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยได้ ดังนี้

โครงการวิจัยที่ 276.1/61 เรื่อง การศึกษาการทำงานของผู้สูงอายุชาวมุสลิมในจังหวัดสงขลา (THE STUDY OF EMPLOYMENT AMONG THE ELDERLY MUSLIM IN SONGKHLA PROVINCE) ของ นางสาวราพัชร จันทร์เส็ง นิสิตระดับมหาบัณฑิต สาขาพัฒนามนุษย์และสังคม บัณฑิตวิทยาลัย

จึงเรียนมาเพื่อโปรดทราบ

นันทิ ชัยชนะวงศาโรจน์
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นันทิ ชัยชนะวงศาโรจน์)
กรรมการและเลขานุการ
คณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในคน
กลุ่มสหสถาบัน ชุดที่ 1 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เรียน ผู้อำนวยการหลักสูตรพัฒนามนุษย์และสังคม
เพื่อโปรดทราบและดำเนินการด้วย จักขอบคุณยิ่ง

(รองศาสตราจารย์ ดร.ธรรมบุญ หนูจักร)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
12 มีนาคม/2562

รัตน ชัยชนะวงศาโรจน์
เพื่อโปรดทราบ แก้ไขจุด:

รัตน ชัยชนะวงศาโรจน์
13 มี.ค. 62

www/1102 นพจ
Chun
13 มี.ค. 62

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรื่อง การศึกษาการทำงานของผู้สูงอายุชาวมุสลิมในจังหวัดสงขลา

(THE STUDY OF MUSLIM EMPLOYMENT IN SONGKHLA PROVINCE)

นิสิตปริญญาโท ภาควิชาพัฒนามนุษย์และสังคม บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

คำชี้แจง แบบสัมภาษณ์นี้จัดทำขึ้นเพื่อเป็นส่วนหนึ่งในการศึกษาระดับมหาบัณฑิตโดยใช้เก็บข้อมูลผู้สูงอายุชาวมุสลิมในจังหวัดสงขลา โดยผลที่ได้จะนำไปใช้เพื่อการศึกษาวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการศึกษา และขอขอบคุณในการร่วมมือในการสัมภาษณ์ครั้งนี้ แบบสัมภาษณ์ชุดนี้ประกอบด้วย 4 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลเบื้องต้นของผู้สูงอายุชาวมุสลิม

ส่วนที่ 2 การทำงานของผู้สูงอายุชาวมุสลิม

ส่วนที่ 3 การเตรียมความพร้อมเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ

ส่วนที่ 4 การสร้างโอกาสและรายได้ให้แก่ผู้สูงอายุ

เลขที่.....

ส่วนที่ 1 ข้อมูลเบื้องต้นของผู้สูงอายุชาวมุสลิม

คำชี้แจง: โปรดใส่เครื่องหมาย ✓ ลงในช่องว่างและ/หรือเติมข้อความลงในช่องว่าง

ผู้สัมภาษณ์.....

วันที่สัมภาษณ์..... เวลาสัมภาษณ์.....

ที่อยู่.....

1. เพศ 1. ชาย 2. หญิง
2. อายุ 1. 60 – 69 ปี 2. 70 – 79 ปี 3. อายุ 80 ปีขึ้นไป
3. อาชีพหลัก
1. เกษตรกร 2. ประมง
3. ประกอบธุรกิจส่วนตัว / ค้าขาย 4. ข้าราชการบำนาญ
5. รับจ้างทั่วไป 6. อื่น ๆ (โปรดระบุ).....

4. ระดับการศึกษา

1. ไม่ได้รับการศึกษา 2. ประถมศึกษา
3. มัธยมศึกษา 4. อนุปริญญา
4. ปริญญาตรี 6. สูงกว่าปริญญาตรี

5. สถานภาพสมรส

1. โสด 2. แต่งงาน
 3. หม้าย 4. หย่าร้าง/แยกกันอยู่

6. รายได้เฉลี่ยต่อเดือน

1. น้อยกว่า - 10,000 บาท 2. 10,001 - 15,000 บาท
 3. 15,001 - 20,000 บาท 4. 20,001 - 25,000 บาท
 5. 25,001 - 30,000 บาท 6. 35,000 บาทขึ้นไป

8. แหล่งรายได้หลัก

1. บุตร 2. ญาติ/พี่น้อง 3. คู่สมรส
 4. จากการทำงาน 5. บำเหน็จ/บำนาญ 6. ดอกเบี้ยเงินออม
 7. เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ 8. อื่น ๆ โปรดระบุ.....

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
 CHULALONGKORN UNIVERSITY

9. จำนวนชั่วโมงการทำงานต่อสัปดาห์

1. น้อยกว่า 9 ชั่วโมง 2. 10 - 19 ชั่วโมง
 3. 20 - 29 ชั่วโมง 4. 30 - 39 ชั่วโมง
 5. 40 - 49 ชั่วโมง 6. 50 ชั่วโมงขึ้นไป

10. หนี้สิน

- มีหนี้สิน ไม่มีหนี้สิน

ส่วนที่ 2 การทำงานของผู้สูงอายุชาวมุสลิม

2.1 ลักษณะงานที่ท่านทำเป็นอย่างไร

.....

.....

.....

2.2 หลักความเชื่อทางศาสนามีบทบาทต่อการทำงานของท่านอย่างไรบ้าง หรือหลักความเชื่ออื่น ๆ ในชุมชนที่ส่งผลต่อการทำงาน

.....

.....

.....

2.3 ท่านคิดว่าการทำงานเพื่อหาเลี้ยงชีพด้วยตัวเองในวัยสูงอายุมีคุณค่าหรือไม่ อย่างไร

.....

.....

.....

2.4 ท่านคิดว่า งานที่ท่านทำมีประโยชน์ต่อครอบครัว ชุมชน อย่างไรบ้าง

.....

.....

.....

2.5 งานที่ท่านทำได้รับการสนับสนุนจากบุคคล หน่วยงาน หรือองค์กรต่าง ๆ บ้างหรือไม่ อย่างไร

.....

.....

.....

2.6 ปัญหา อุปสรรคต่ออาชีพของท่าน มีหรือไม่ อย่างไร

.....

.....

.....

ส่วนที่ 3 การเตรียมความพร้อมเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ

3.1 ท่านวางแผนไว้ว่าจะอาศัยอยู่กับใครในอนาคต เช่น ลูกหลาน ญาติพี่น้อง หรือสถานบริการของรัฐและเอกชน

.....

.....

.....

3.2 ปัจจุบันท่านมีเงินออมหรือไม่ และรูปแบบการออมของท่านเป็นอย่างไร

.....

.....

.....

3.3 ท่านมีวิธีปรับตัวอย่างไร จากวัยแรงงานไปสู่วัยผู้สูงอายุ ที่จะไม่ทำให้เกิดผลกระทบต่อร่างกาย และจิตใจ และเพื่อนรุ่นเดียวกับท่านมีวิธีการปรับตัวอย่างไร

.....

.....

.....

3.4 ท่านมีข้อคิดอะไรบ้างที่จะแนะนำคนรุ่นหลังๆ เกี่ยวกับการเตรียมความพร้อมเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างมีความสุข มีคุณค่าและมีศักดิ์ศรี

.....

.....

.....

3.5 ท่านคิดว่าการเตรียมตัวก่อนเข้าสู่วัยผู้สูงอายุมีความจำเป็นเพียงใดท่านคิดว่าอายุเท่าไร ควรเตรียมตัวและต้องเตรียมตัวในด้านใดบ้าง อธิบาย

.....

.....

.....

3.6 โดยภาพรวมท่านคิดว่า ครอบครัวของท่านเป็นครอบครัวที่ดำเนินชีวิตแบบพอเพียงหรือไม่อย่างไร

.....

.....

.....

ส่วนที่ 4 การสร้างโอกาสและรายได้ให้แก่ตนเอง

4.1 ท่านคิดว่าภาครัฐควรเพิ่มสิทธิประโยชน์สำหรับผู้สูงอายุด้านใดบ้าง

.....

.....

.....

4.2 นอกจากนี้ท่านยังมีความรู้หรือความสามารถพิเศษอะไรบ้าง เช่น ด้านการแปรรูปอาหาร การทำสมุนไพร หัตถกรรม ขนบธรรมเนียม ศิลปวัฒนธรรม เป็นต้น

.....

.....

.....

4.3 ท่านได้ถ่ายทอดความรู้และความสามารถแก่คนรุ่นหลังหรือไม่ เพราะเหตุใด

.....

.....

.....

4.4 หากภาครัฐมีนโยบายและมาตรการเพื่อส่งเสริมการสร้างรายได้ให้แก่ผู้สูงอายุ ท่านเห็นด้วยหรือไม่ เพราะเหตุใด

.....

.....

.....

4.5 ในความคิดของท่านการจัดอบรมทักษะอาชีพหรือฝึกอาชีพให้แก่ผู้สูงอายุจะช่วยให้ท่านมีความพร้อมในการทำงานมากขึ้นหรือไม่ อย่างไร

.....

.....

.....

4.6 ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรกับข้อดีข้อเสียต่อการจ้างงานกลับมาใหม่ภายหลังอายุเกษียณ

.....

.....

.....

ขอขอบคุณทุกท่านที่สละเวลาตอบแบบสัมภาษณ์

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย (ผู้นำชุมชน)

เรื่อง การศึกษาการทำงานของผู้สูงอายุชาวมุสลิมในจังหวัดสงขลา

(THE STUDY OF MUSLIM ELDERLY EMPLOYMENT IN SONGKHLA PROVINCE)

นิสิตปริญญาโท ภาควิชาพัฒนามนุษย์และสังคม บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

คำชี้แจง แบบสัมภาษณ์นี้จัดทำขึ้นเพื่อเป็นส่วนหนึ่งในการศึกษาระดับมหาบัณฑิตโดยใช้เก็บข้อมูลผู้สูงอายุชาวมุสลิมในจังหวัดสงขลา โดยผลที่ได้จะนำไปใช้เพื่อการศึกษาวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการศึกษา และขอขอบคุณในการร่วมมือในการสัมภาษณ์ครั้งนี้

ผู้สัมภาษณ์.....

วันที่สัมภาษณ์..... เวลาสัมภาษณ์.....

ที่อยู่.....

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

CHULALONGKORN UNIVERSITY

แนวคำถามสำหรับการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (ผู้นำชุมชน)

1. หน่วยงานของท่านมีนโยบาย หรือแนวทางในการส่งเสริมการดูแลด้านการทำงาน และด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับผู้สูงอายุชาวมุสลิมอย่างไรบ้าง

.....

.....

.....

2. นอกจากเบี้ยเลี้ยงชีพผู้สูงอายุแล้ว ท่านคิดว่าจะช่วยส่งเสริมและสนับสนุนในด้านอื่น ๆ อีกบ้าง เพราะเหตุใด

.....

.....

.....

3. ในความคิดเห็นของท่าน ขณะที่ประเทศไทยกำลังจะเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุแบบสมบูรณ์ ปัญหาด้านใดที่ท่านให้ความสำคัญมากที่สุด และจะสามารถเตรียมความพร้อมเพื่อรองรับกับปัญหาดังกล่าวอย่างไร

.....

.....

.....

4. มัสยิดเป็นองค์กรทางศาสนาที่มีความสัมพันธ์กับสถาบันครอบครัวอย่างใกล้ชิดมากที่สุด เป็นที่ปรึกษา แก้ไขปัญหาต่าง ๆ ส่งเสริมให้คนมีความรู้ในเรื่องวิถีชีวิตที่ถูกต้องตามหลักอิสลาม คณะกรรมการมัสยิดได้มีแนวทางในการเตรียมความพร้อมในการเข้าสู่วัยสูงอายุ และมีแนวทางแก้ไข ปัญหาผู้สูงอายุอย่างไรบ้าง อธิบาย

.....

.....

.....

5. การส่งเสริมความเป็นอยู่ของผู้สูงอายุชาวมุสลิมจากภาครัฐ มีเรื่องอะไรบ้าง เช่นโครงการ หรือกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเตรียมความพร้อมด้านการทำงานของผู้สูงอายุ

.....

.....

.....

6. ท่านคิดว่าเหตุการณ์ความไม่สงบในชายแดนใต้มีผลกระทบอย่างไรต่อวิถีการประกอบอาชีพของผู้สูงอายุในพื้นที่หรือไม่ อย่างไร รวมถึงการเตรียมพร้อมในการรับมือกับปัญหาอย่างไร

.....

.....

.....

ขอขอบคุณทุกท่านที่สละเวลาตอบแบบสัมภาษณ์

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย (เจ้าหน้าที่รัฐ)

เรื่อง การศึกษาการทำงานของผู้สูงอายุชาวมุสลิมในจังหวัดสงขลา

(THE STUDY OF MUSLIM ELDERLY EMPLOYMENT IN SONGKHLA PROVINCE)

นิสิตปริญญาโท ภาควิชาพัฒนามนุษย์และสังคม บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

คำชี้แจง แบบสัมภาษณ์นี้จัดทำขึ้นเพื่อเป็นส่วนหนึ่งในการศึกษาระดับมหาบัณฑิตโดยใช้เก็บข้อมูลผู้สูงอายุชาวมุสลิมในจังหวัดสงขลา โดยผลที่ได้จะนำไปใช้เพื่อการศึกษาวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการศึกษา และขอขอบคุณในการร่วมมือในการสัมภาษณ์ครั้งนี้

ผู้สัมภาษณ์.....

วันที่สัมภาษณ์.....เวลาสัมภาษณ์.....

หน่วยงาน.....

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

แนวคำถามสำหรับการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (เจ้าหน้าที่รัฐ)

1. หน่วยงานของท่านมีนโยบาย หรือแนวทางในการส่งเสริมการดูแลด้านการทำงาน และด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับผู้สูงอายุชาวมุสลิมอย่างไรบ้าง

.....

.....

.....

2. นอกจากเบี้ยเลี้ยงชีพผู้สูงอายุแล้ว ท่านคิดว่าจะช่วยส่งเสริมและสนับสนุนในด้านอื่น ๆ อีกบ้าง เพราะเหตุใด

.....

.....

.....

3. ในความคิดเห็นของท่าน ขณะที่ประเทศไทยกำลังจะเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุแบบสมบูรณ์ ปัญหาด้านใดที่ท่านให้ความสำคัญมากที่สุด และจะสามารถเตรียมความพร้อมเพื่อรองรับกับปัญหาดังกล่าวอย่างไร

.....

.....

.....

4. มัสยิดเป็นองค์กรทางศาสนาที่มีความสัมพันธ์กับสถาบันครอบครัวอย่างใกล้ชิดมากที่สุด เป็นที่ปรึกษา แก้ไขปัญหาต่าง ๆ ส่งเสริมให้คนมีความรู้ในเรื่องวิถีชีวิตที่ถูกต้องตามหลักอิสลาม คณะกรรมการมัสยิดได้มีแนวทางในการเตรียมความพร้อมในการเข้าสู่วัยสูงอายุ และมีแนวทางแก้ไขปัญหาผู้สูงอายุอย่างไรบ้าง อธิบาย

.....

.....

.....

5. การส่งเสริมความเป็นอยู่ของผู้สูงอายุชาวมุสลิมจากภาครัฐ มีเรื่องอะไรบ้าง เช่นโครงการ หรือกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเตรียมความพร้อมด้านการทำงานของผู้สูงอายุ

.....

.....

.....

6. ท่านคิดว่าเหตุการณ์ความไม่สงบในชายแดนใต้มีผลกระทบอย่างไรต่อวิถีการประกอบอาชีพของผู้สูงอายุในพื้นที่หรือไม่ อย่างไร รวมถึงการเตรียมพร้อมในการรับมือกับปัญหาอย่างไร

.....

.....

.....

ขอขอบคุณทุกท่านที่สละเวลาตอบแบบสัมภาษณ์

รายละเอียดการเก็บข้อมูลผู้สูงอายุชาวมุสลิมในจังหวัดสงขลา เขตพื้นที่ชุมชนเมือง

กลุ่มที่ 1 ผู้สูงอายุชาวมุสลิมที่อาศัยเพียงลำพังคนเดียว

ข้อมูลเบื้องต้นของผู้สูงอายุชาวมุสลิม

กลุ่มเป้าหมาย 60 - 69 ปี	อายุ	อาชีพ	ระดับการศึกษา	สถานภาพ พลสมรส	รายได้เฉลี่ย ต่อเดือน	แหล่ง รายได้หลัก	จำนวนชั่วโมงการทำงาน	หนี้สิน	โรคประจำตัว
1. มีะหนึ่ง (นามสมมติ)	62	ค้าขายขนม ทองหยิบและ ทองหยอด	มัธยมศึกษาปีที่ 1	โสด	20,000 บาท	ตนเอง	70 ชั่วโมง/สัปดาห์ ค้าขายทุกวัน	ไม่มี หนี้สิน	ไข่มุนในเลือดสูง
2. มีะสอง (นามสมมติ)	64	รับจ้างทำปลาเค็ม	ไม่ได้เรียนหนังสือ	โสด	1,500 บาท	ตนเอง	56 ชั่วโมง/สัปดาห์ ทำงานทุกวัน	ไม่มี หนี้สิน	โรคหัวใจ
3. มีะสาม (นามสมมติ)	68	แม่บ้านเลี้ยงเด็ก	ประถมศึกษาปีที่ 4	โสด	3,000 บาท	ตนเอง	45 ชั่วโมง/สัปดาห์ ทำงานทุกวัน	ไม่มี หนี้สิน	ปวดกล้ามเนื้อที่หัว เข่า
4. มีะสา (นามสมมติ)	60	ขายข้าวเหนียวไก่ ทอด	ประถมศึกษาปีที่ 6	โสด	7,000 บาท	ตนเอง	55 ชั่วโมง/สัปดาห์ ทำงานทุกวัน	ไม่มี หนี้สิน	โรคเบาหวาน
5. มีะสี่ (นามสมมติ)	69	ค้าขายของชำ	ไม่ได้เรียนหนังสือ	โสด	6,000 บาท	ตนเอง	70 ชั่วโมง/สัปดาห์ หยุดวันพุธ และวัน เสาร์	ไม่มี หนี้สิน	- โรคเบาหวาน - ความดันโลหิตสูง
6. มีะห้า (นามสมมติ)	67	ค้าขาย	มัธยมศึกษาปีที่ 6	โสด	6,000 บาท	ตนเอง	28 ชั่วโมง/สัปดาห์	ไม่มี หนี้สิน	ไม่มีโรคประจำตัว

กลุ่มเป้าหมาย อายุ 70 ปีขึ้นไป	อายุ	อาชีพ	ระดับการศึกษา	สถานภาพ พลสมรส	รายได้เฉลี่ย ต่อเดือน	แหล่ง รายได้หลัก	จำนวนชั่วโมงการทำงาน	หนี้สิน	โรคประจำตัว
1. มีะทก (นามสมมติ)	75	ข้าราชการบำนาญ (พยาบาล)	มัธยมศึกษาปีที่ 6	โสด	เงินบำนาญ	ตนเอง	35 ชั่วโมง/สัปดาห์	ไม่มี หนี้สิน	ความดันโลหิตสูง
2. มีะเจ็ด (นามสมมติ)	70	หมอนวดรับจ้าง	ไม่ได้เรียนหนังสือ	แม่หม้าย	1,200 บาท	ตนเอง	9 ชั่วโมง/สัปดาห์	ไม่มี หนี้สิน	โรคกะเพาะ
3. มีะแดง (นามสมมติ)	70	ขายข้าวยา ขนมจีน	ไม่ได้เรียนหนังสือ	แม่หม้าย	3,900 บาท	ตนเอง	36 ชั่วโมง/สัปดาห์ หยุดวันพุธ	ไม่มี หนี้สิน	ไม่มีโรคประจำตัว
4. มีะแปด (นามสมมติ)	73	ค้าขายของชำ	ประถมศึกษาปีที่ 4	โสด	4,500 บาท	ตนเอง	45 ชั่วโมง/สัปดาห์ ทำงานทุกวัน	ไม่มี หนี้สิน	ไม่มีโรคประจำตัว

กลุ่มที่ 2 ผู้สูงอายุชาวสุลิมที่อาศัยอยู่กับครอบครัว

ข้อมูลเบื้องต้นของผู้สูงอายุชาวสุลิม

กลุ่มเป้าหมาย 60 – 69 ปี	อายุ	อาชีพ	ระดับการศึกษา	สถานภาพ สมรส	รายได้เฉลี่ย ต่อเดือน	แหล่งรายได้ หลัก	จำนวนชั่วโมงการทำงาน	หนี้สิน	โรคประจำตัว
1. ป๊ะเก่า (นามสมมติ)	62	ขายข้าวเหนียวไก่	มัธยมศึกษาปีที่ 6	สมรส มีลูก 4 คน	18,000 บาท	ตนเอง	42 ชั่วโมง/สัปดาห์ ทำงานทุกวัน	ไม่มี หนี้สิน	- ปวดเมื่อย กล้ามเนื้อ ความดันโลหิตสูง
2. มะลิบ (นามสมมติ)	62	รับจ้างเลี้ยงเด็ก	ประถมศึกษาปีที่ 4	สมรส	8,000 บาท	ตนเอง	49 ชั่วโมง/สัปดาห์ ทำงานทุกวัน	ไม่มี หนี้สิน	ไม่มีโรคประจำตัว
3. มะนาว (นามสมมติ)	63	ขายขนมครก	ไม่ได้เรียนหนังสือ	แม่หม้าย อยู่กับลูกสอง คน	5,200 บาท	ลูกหลาน	24 ชั่วโมง/สัปดาห์ หยุด 1 วัน	ไม่มี หนี้สิน	ไม่มีโรคประจำตัว
4. ปะยาว (นามสมมติ)	63	เกษตรกร	มัธยมศึกษาปีที่ 6	สมรส มีลูก 2 คน	20,000 บาท	ตนเอง	42 ชั่วโมง/สัปดาห์ ทำงานทุกวัน	มีหนี้สิน	ไม่มีโรคประจำตัว
5. มะส้ม (นามสมมติ)	65	รับจ้างเลี้ยงเด็ก	ประถมศึกษาปีที่ 4	สมรส มีลูก 4 คน	3,000 บาท	ลูกหลาน	35 ชั่วโมง/สัปดาห์ ทำงานทุกวัน	ไม่มี หนี้สิน	- ความดันโลหิตสูง - โรคหัวใจ
6. ปะเทา (นามสมมติ)	68	ประมงที่บ้าน	ประถมศึกษาปีที่ 2	สมรส มีลูก 10 คน	17,500 บาท	ตนเอง	35 ชั่วโมง/สัปดาห์ ทำงานทุกวัน	มีหนี้สิน	- ความดันโลหิตสูง - ไขมันในเส้น เลือดสูง

กลุ่มเป้าหมาย	อายุ	อาชีพ	ระดับการศึกษา	สถานภาพสมรส	รายได้เฉลี่ยต่อเดือน	แหล่งรายได้หลัก	จำนวนชั่วโมงการทำงาน	หนี้สิน	โรคประจำตัว
กลุ่มเป้าหมาย 60 – 69 ปี									
7. มะชมพู (นามสมมติ)	68	ค้าขาย (กึ่ง ปลา)	ประถมศึกษาปีที่ 4	สมรส มีลูก 9 คน	6,600 บาท	ลูกหลาน	75 ชั่วโมง/สัปดาห์	ไม่มีหนี้สิน	- โรคหัวใจ - ความดันโลหิตสูง
กลุ่มเป้าหมาย 70 ปีขึ้นไป									
1. มะสวย (นามสมมติ)	78	ขายชาลาปาขนมจีน	ปวส. (โภชนาการอาหาร)	สมรส มีลูก 5 คน	12,000 บาท	ลูกหลาน	16 ชั่วโมง/สัปดาห์ ทำงานทุกวัน	ไม่มีหนี้สิน	- ความดันโลหิตสูง - ไขมันในเส้นเลือดสูง
2. ป๊ะป้อม (นามสมมติ)	77	ขับรถแท็กซี่	มัธยมศึกษาปีที่ 6	สมรส มีลูก 2 คน	10,000 บาท	ตนเอง	ชั่วโมงการทำงาน ไม่แน่นอน	มีหนี้สิน	ไม่มีโรคประจำตัว
3. ป๊ะใหญ่ (นามสมมติ)	73	ประมงพื้นบ้าน	ประถมศึกษาปีที่ 4	สมรส มีลูก 8 คน	4,400 บาท	ตนเอง	84 ชั่วโมง/สัปดาห์	ไม่มีหนี้สิน	ไม่มีโรคประจำตัว
4. ป๊ะหมัด (นามสมมติ)	77	เลี้ยงแพะขาย	ประถมศึกษาปีที่ 4	สมรส มีลูก 9 คน	6,000 บาท	ตนเอง	40 ชั่วโมง/สัปดาห์ (ทำงาน 4 - 5 วัน)	ไม่มีหนี้สิน	ความดันโลหิตสูง
5. มะกระต่าย (นามสมมติ)	71	ค้าขาย	ไม่ได้เรียนหนังสือ	สมรส มีลูก 7 คน	9,000 บาท	ลูกหลาน/ ตนเอง	96 ชั่วโมง/สัปดาห์	ไม่มีหนี้สิน	ไม่มีโรคประจำตัว
6. ป๊ะชาย (นามสมมติ)	88	ถือจักรยานสามล้อ	ประถมศึกษาปีที่ 4	พ่อนาย อยู่กับลูกสาว	2,000 บาท	ตนเอง	49 ชั่วโมง/สัปดาห์ ทำงานทุกวัน	ไม่มีหนี้สิน	ไม่มีโรคประจำตัว

กลุ่มเป้าหมาย 60 – 69 ปี	อายุ	อาชีพ	ระดับการศึกษา	สถานภาพ สมรส	รายได้เฉลี่ย ต่อเดือน	แหล่งรายได้ หลัก	จำนวนชั่วโมงการ ทำงาน	หนี้สิน	โรคประจำตัว
7. มีมะด (นามสมมติ)	84	เป็นผู้ช่วยลูกทำ เครื่องแกงส่ง โรงพยาบาล ศิค รินทร์	ไม่ได้เรียนหนังสือ	สมรส อยู่กับลูกสาว	2,000 บาท	ลูกๆ	14 ชั่วโมง/สัปดาห์	ไม่มี หนี้สิน	ความดันโลหิตสูง
8. มีแม่บัว (นามสมมติ)	90	ค้าขาย (ช่วยทำ ขนม)	ประถมศึกษาปีที่ 3	แม่หม้ายอยู่ กับลูกสาว	20,000 บาท	ลูกหลาน	14 ชั่วโมง/สัปดาห์	ไม่มี หนี้สิน	ไม่มีโรคประจำตัว

กลุ่มที่ 3 ผู้สูงอายุชาวสลัมที่ลูกหลานย้ายถิ่น

ข้อมูลเบื้องต้นของผู้สูงอายุชาวสลัม

กลุ่มเป้าหมาย อายุ 60 – 69 ปี	อายุ	อาชีพ	ระดับการศึกษา	สถานภาพ สมรส	รายได้เฉลี่ย ต่อเดือน	แหล่งรายได้ หลัก	จำนวนชั่วโมงการ ทำงาน	หนี้สิน	โรคประจำตัว
1. มีเพงหลง (นามสมมติ)	65	ข้าราชการบำนาญ อาชีพเสริม : สอน พิเศษ	ปริญญาตรี	สมรส มีลูก 2 คน	70,000 บาท	ตนเอง/ ลูกหลาน	20 ชั่วโมง/สัปดาห์ หยุดสอน 2 วัน	ไม่มี หนี้สิน	ไม่มีโรค ประจำตัว

กลุ่มเป้าหมาย อายุ 60 – 69 ปี	อายุ	อาชีพ	ระดับการศึกษา	สถานภาพ สมรส	รายได้เฉลี่ย ต่อเดือน	แหล่งรายได้ หลัก	จำนวนชั่วโมงการทำงาน	หนี้สิน	โรคประจำตัว
2. ม๊ะดา (นามสมมติ)	66	ค้าขายผลไม้	ประถมศึกษาปีที่ 4	แม่หม้าย มีลูก 3 คน	12,000 บาท	ลูกหลาน/ ตนเอง	50 ชั่วโมง/สัปดาห์	ไม่มี หนี้สิน	- เบาหวาน - ความดัน โลหิตสูง
3. ม๊ะเป็รียว (นามสมมติ)	63	ขายข้าวเหนียวไก่ ทอด	ประถมศึกษาปีที่ 4	แม่หม้าย มีลูก 5 คน	3,000 บาท	ตนเอง/ ลูกหลาน	27 ชั่วโมง/สัปดาห์	มีหนี้สิน	ไขมันในเส้น เลือดสูง
กลุ่มเป้าหมาย อายุ 70 ปีขึ้นไป	อายุ	อาชีพ	ระดับการศึกษา	สถานภาพ สมรส	รายได้เฉลี่ย ต่อเดือน	แหล่งรายได้ หลัก	จำนวนชั่วโมงการทำงาน	หนี้สิน	โรคประจำตัว
1. ม๊ะเล็ก (นามสมมติ)	70	ข้าราชการบำนาญ อาชีพเสริม: สอน พิเศษ	ปริญญาตรี	แม่หม้าย มีลูก 2 คน	52,000 บาท	ตนเอง/ ลูกหลาน	35 ชั่วโมง/สัปดาห์ ทำงานทุกวัน	ไม่มี หนี้สิน	ไม่มีโรค ประจำตัว
2. ป๊ะสนิท (นามสมมติ)	80	จัดการยานสามล้อ	ประถมศึกษาปีที่ 4	สมรส มีลูก 3 คน	5,000 บาท	ตนเอง/ ลูกหลาน	ไม่แน่นอนแล้วแต่ ลูกค้า	ไม่มี หนี้สิน	ปวดเมื่อยตาม ร่างกาย
3. ม๊ะกรุด (นามสมมติ)	83	ผู้ช่วยขายแกง	ประถมศึกษาปีที่ 4	แม่หม้าย มีลูก 8 คน	4,000 บาท	ลูกหลาน	56 ชั่วโมง/สัปดาห์	ไม่มี หนี้สิน	โรคเบาหวาน
4. ม๊ะบ้านด่าน (นามสมมติ)	82	ขายขนมจีน ขนม ชิ้น	ไม่ได้เรียนหนังสือ	แม่หม้าย มีลูก 3 คน	2,000 บาท	ตนเอง/ ลูกหลาน	10 ชั่วโมง/สัปดาห์ ทำงาน 2 วัน	ไม่มี หนี้สิน	ความดันโลหิต สูง

รายละเอียดการเก็บข้อมูลผู้สูงอายุชาวมุสลิมในจังหวัดสงขลา เขตพื้นที่ชุมชนชนบท

กลุ่มที่ 1 ผู้สูงอายุชาวมุสลิมที่อาศัยเพียงลำพังคนเดียว

ข้อมูลเบื้องต้นของผู้สูงอายุชาวมุสลิม

กลุ่มเป้าหมาย 60 – 69 ปี	อายุ	อาชีพ	ระดับการศึกษา	สถานภาพ สมรส	รายได้เฉลี่ย ต่อเดือน	แหล่ง รายได้หลัก	จำนวนชั่วโมงการ ทำงาน	หนี้สิน	โรคประจำตัว
1. มะนุก (นามสมมติ)	65	ค้าขายปลาสด	ประถมศึกษาปีที่ 4	โสด	2,400 บาท	ตนเอง	6 ชั่วโมง/สัปดาห์ ขายทุกวันอังคาร	มีหนี้สิน	ไม่มีโรค ประจำตัว
2. มะเพ็ญ (นามสมมติ)	62	ผู้ช่วยทำอาหาร	ประถมศึกษาปีที่ 4	โสด	3,120 บาท	ตนเอง	30 ชั่วโมง/สัปดาห์ หยุดวันอังคาร	ไม่มีหนี้สิน	- โรคความดัน โลหิตสูง - โรคกรดไหล ย้อน
3. มะแนว (นามสมมติ)	65	ทำขนมขายส่งตาม ร้าน	ประถมศึกษาปีที่ 4	โสด	2,400 บาท	ตนเอง	9 ชั่วโมง /สัปดาห์ ทำสามวัน	ไม่มีหนี้สิน	โรคเก๊าต์เลือด ต่ำ
กลุ่มเป้าหมาย 70 ปีขึ้นไป	อายุ	อาชีพ	ระดับการศึกษา	สถานภาพ สมรส	รายได้เฉลี่ย ต่อเดือน	แหล่ง รายได้หลัก	จำนวนชั่วโมงการ ทำงาน	หนี้สิน	โรคประจำตัว
1. มะสร้อย (นามสมมติ)	70	ขายของชำ	ประถมศึกษาปีที่ 4	โสด	6,000 บาท	ตนเอง	90 ชม/สัปดาห์	มีหนี้สิน	- เบาหวาน - ความดัน โลหิตสูง
2. ปะไก่อ (นามสมมติ)	75	เลี้ยงไก่ที่บ้านขาย	ประถมศึกษาปีที่ 4	พหุภรรยา ไม่มีลูก	4,500 บาท	ตนเอง	14 ชั่วโมง /สัปดาห์	ไม่มีหนี้สิน	ไม่มีโรค ประจำตัว
3. มะน้า	71	ค้าขายของชำ	ประถมศึกษาปีที่ 4	แม่หม้าย	15,000 บาท	ตนเอง	77 ชั่วโมง/สัปดาห์	ไม่มีหนี้สิน	โรคความดัน

(นามสมมติ)												
4. มะพลอย (นามสมมติ)	72	ค้าขาย เครื่องประดับ (อันญมณี)	ระดับการศึกษาปีที่ 4	มีลูก 4 คน โสด	15,000 บาท	ตนเอง	25 ชั่วโมง/สัปดาห์	ไม่มีหนี้สิน				ไม่มีโรค ประจำตัว

กลุ่มที่ 2 ผู้สูงอายุชาวมุสลิมที่อาศัยอยู่กับครอบครัว

ข้อมูลเบื้องต้นของผู้สูงอายุชาวมุสลิม

กลุ่มเป้าหมาย 60 – 69 ปี	อายุ	อาชีพ	ระดับการศึกษา	สถานภาพ สมรส	รายได้เฉลี่ย ต่อเดือน	แหล่ง รายได้ หลัก	จำนวนชั่วโมง การทำงาน	หนี้สิน	โรคประจำตัว
1. มะมะลี (นามสมมติ)	63	ค้าขายข้าวแกง	ไม่ได้เรียนหนังสือ	แม่หม้าย	6,250 บาท	ตนเอง	35 ชั่วโมง/ สัปดาห์ ทำทุกวัน	ไม่มีหนี้สิน	- ความดันโลหิต สูง - เบาหวาน
2. ป๊ะตุน (นามสมมติ)	62	ประมง (เลี้ยงปลา กะพงในกระชัง)	ประถมศึกษาปีที่ 4	สมรส	10,000 บาท	ตนเอง	49 ชั่วโมง/ สัปดาห์ ทำทุกวัน	ไม่มีหนี้สิน	ไม่มีโรค ประจำตัว
3. มะซนัม (นามสมมติ)	65	ค้าขาย	ประถมศึกษาปีที่ 6	แม่หม้าย	3,750 บาท	ตนเอง	21 ชั่วโมง/ สัปดาห์	ไม่มีหนี้สิน	ความดันโลหิต สูง
4. ป๊ะอ้วน (นามสมมติ)	61	ช่างตัดผม /ช่าง ถ่ายรูป	ประถมศึกษาปีที่ 4	สมรส	7,500 บาท	ตนเอง	55 ชั่วโมง/ สัปดาห์	ไม่มีหนี้สิน	ไม่มีโรค ประจำตัว

5. มีะฟ้า (นามสมมติ)	68	ค้าขายกึ่ง ปลา / ขายข้าวยา	ไม่ได้เรียนหนังสือ	แม่หม้าย	10,000 บาท	ตนเอง	ทำงานไม่แน่นอน	มีหนี้	โรคเบาหวาน
6. มีะปราง (นามสมมติ)	63	รับจ้างซ่อมรถพ่วง ขาย	ประถมศึกษาปีที่ 4	สมรส	3,000 บาท	ลูกหลาน	56 ชั่วโมง/ สัปดาห์ ทำงานทุกวัน	มีหนี้สินจาก กธส. กู้มาทำ ประมง 40000 บาท	ไขมันในเส้น เลือดสูง
7. ปะยอช (นามสมมติ)	62	ค้าขายกึ่ง ปลา	ประถมศึกษาปีที่ 4	สมรส	4,500 บาท	ตนเอง	16 ชั่วโมง/ สัปดาห์ ทำงานสัปดาห์	ไม่มีหนี้สิน	ไม่มีโรค ประจำตัว
กลุ่มเป้าหมาย อายุ 70 ปีขึ้นไป	อายุ	อาชีพ	ระดับการศึกษา	สถานภาพ สมรส	รายได้เฉลี่ย ต่อเดือน	แหล่ง รายได้ หลัก	จำนวนชั่วโมง การทำงาน	หนี้สิน	
1. ปะทราย (นามสมมติ)	79	ค้าขายของชำ	ประถมศึกษาปีที่ 4	สมรส มีลูก 4 คน	9,000 บาท	ลูกๆ	98 ชั่วโมง/ สัปดาห์ ทำงานทุกวัน	ไม่มีหนี้สิน	ปวดเมื่อยตาม ร่างกาย
2. ปะพง (นามสมมติ)	78	รับจ้างส่งคนไปตก ปลา	ประถมศึกษาปีที่ 3	สมรส มีลูก 6 คน	9,000 บาท	ลูกๆ	ชั่วโมงการทำงาน ไม่แน่นอน	ไม่มีหนี้สิน	ไม่มีโรค ประจำตัว
3. มีะก้อย (นามสมมติ)	75	รับจ้างถักอวน	ประถมศึกษาปีที่ 2	แม่หม้าย	800 บาท	ลูกๆ	28 ชั่วโมง/ สัปดาห์ ทำงานสัปดาห์	มีหนี้สิน	ความดันโลหิต สูง

4. ม๊ะอ้อม (นามสมมติ)	70	รับจ้างเลี้ยงเด็ก	ประถมศึกษาปีที่ 4	แม่หม้าย	4,000 บาท	ลูกๆ	168 ชั่วโมง/ สัปดาห์	ไม่มีหนี้สิน	เบาหวาน
5. ม๊ะฝน (นามสมมติ)	76	รับจ้างปอกกุ้ง	ประถมศึกษาปีที่ 1	สมรส มีลูก 6 คน	800 บาท	ลูกๆ	20 ชั่วโมง/ สัปดาห์	มีหนี้สิน	เบาหวาน
6. ป๊ะเซียว (นามสมมติ)	71	ประมงที่บ้าน	ไม่ได้เรียนหนังสือ	สมรส มีลูก 4 คน	10,000 บาท	ลูก ๆ	30 ชั่วโมง/ สัปดาห์	ไม่มีหนี้สิน	ไม่มีโรค ประจำตัว
7. ป๊ะกล้วย (นามสมมติ)	70	ค้าขายเครื่องมือ ประมง	ประถมศึกษาปีที่ 4	สมรส ได้ภรรยาใหม่มี ลูก 2 คน	20,000 บาท	ตนเอง	96 ชั่วโมง/ สัปดาห์	ไม่มีหนี้สิน	ความดันโลหิต สูง
8. ม๊ะดวง (นามสมมติ)	75	รับจ้างซ่อมอวน	ประถมศึกษาปีที่ 3	แม่หม้าย อาศัยอยู่กับลูก คนที่ 2	1,000 บาท	ลูกๆ	40 ชั่วโมง/ สัปดาห์ ทำทุกวัน	มีหนี้จาก สหกรณ์มาเลี้ยง ปลากะพงใน กระชัง	เบาหวาน
9. ม๊ะหวาน (นามสมมติ)	84	ค้าขายไก่สดตาม ตลาดนัด	ไม่ได้เรียนหนังสือ	สมรส	7,800 บาท	ลูกๆ	12 ชั่วโมง/ สัปดาห์ หยุดวันอังคาร	ไม่มีหนี้สิน	ไม่มีโรค ประจำตัว
10. ป๊ะโก้ (นามสมมติ)	81	ประมง ตักโปงฟาง	ประถมศึกษาปีที่ 4	สมรส มีลูก 6 คน	6,000 บาท	ลูกๆ	25 ชั่วโมง/ สัปดาห์	ไม่มีหนี้สิน	ความดันโลหิต สูง

กลุ่มที่ 3 ผู้สูงอายุชาวมุสลิมที่ลูกหลานย้ายถิ่น
ข้อมูลเบื้องต้นของผู้สูงอายุชาวมุสลิม

กลุ่มเป้าหมาย	อายุ	อาชีพ	ระดับการศึกษา	สถานภาพสมรส	รายได้เฉลี่ยต่อเดือน	แหล่งรายได้หลัก	จำนวนชั่วโมงการทำงาน	หนี้สิน	โรคประจำตัว
กลุ่มเป้าหมาย 60 – 69 ปี									
1. ป๊ะอาก (นามสมมติ)	66	ประมง ที่บ้าน	ประถมศึกษาปีที่ 2	สมรส มีลูก 4 คน	4,200 บาท	ตนเอง ลูกส่ง เงินมาให้บ้าง	25 ชั่วโมง/สัปดาห์	ไม่มีหนี้สิน	ไม่มีโรค ประจำตัว
2. มะซัยยู (นามสมมติ)	69	รับจ้างเย็บผ้า	ประถมศึกษาปีที่ 4	สมรส มีลูก 3 คน	1,500 บาท	ลูกส่งเงินมาให้	21 ชั่วโมง/สัปดาห์ ทำงานทุกวัน	ไม่มีหนี้สิน	เบาหวาน
3. ป๊ะทะเล (นามสมมติ)	63	ประมง ที่บ้าน	ประถมศึกษาปีที่ 4	พอกหม้าย มีลูก 2 คน	3,000 บาท	ลูกส่งเงินมาให้	14 ชั่วโมง /สัปดาห์	ไม่มีหนี้สิน	ไขมันใน เส้นเลือด สูง
4. มะกะบ (นามสมมติ)	65	รับจ้างทั่วไป	ประถมศึกษาปีที่ 4	แม่หม้าย มีลูก 6 คน	3,000 บาท	ลูกไม่ส่งเงินมาให้	63 ชั่วโมง /สัปดาห์	ไม่มีหนี้สิน	เบาหวาน
กลุ่มเป้าหมาย 70 ปีขึ้นไป									
1. มะนุ้ย (นามสมมติ)	75	รับจ้างซักผ้า/ อสม	ประถมศึกษาปีที่ 4	แม่หม้าย มีลูก 5 คน	1,600 บาท	ลูกส่งเงินมาให้ สลับกัน	9 ชั่วโมง/สัปดาห์ ทำสามวัน วันละ สาม ชม	มีหนี้สิน	ความดัน โลหิตสูง

2. ปิยะต้อย (นามสมมติ)	72	รับจ้างซ่อม โพงพาง	ประถมศึกษาปีที่ 4	สมรส มีลูก 4 คน	5,000 บาท	ลูกๆ ส่งเงินมา ให้	30 ชั่วโมง/สัปดาห์ ทำงานทุกวัน	ไม่มีหนี้สิน	ไม่มีโรค ประจำตัว
3. ม๊ะเหมียว (นามสมมติ)	75	รับจ้างซ่อม เสื้อ / หมอ ตำแย	ประถมศึกษาปีที่ 4	แม่หม้าย มีลูก 5 คน	3,000 บาท	ลูกๆ ส่งเงินมา ให้	14 ชั่วโมง/ สัปดาห์ ทำงานทุกวัน	ไม่มีหนี้สิน	-เบาหวาน - ความดัน โลหิตสูง
4. ม๊ะเนียน (นามสมมติ)	76	ฉีกปลากกระดัก	ไม่ได้เรียนหนังสือ	แม่หม้าย มีลูก 2 คน	900 บาท	ลูกๆ ส่งเงินมา ให้	40 ชั่วโมง/สัปดาห์ ทำงาน 3 วัน	ไม่มีหนี้สิน	ไม่มีโรค ประจำตัว
5. ม๊ะสร้อย (นามสมมติ)	79	ค้าขายผลไม้	ไม่ได้เรียนหนังสือ	แม่หม้าย มีลูก 3 คน	1,200 บาท	ลูกๆ ส่งเงินมา ให้	3 ชั่วโมง/สัปดาห์ ทำงาน 3 วัน	ไม่มีหนี้สิน	ไม่มีโรค ประจำตัว
6. ป๊ะเจ็ง (นามสมมติ)	73	รปภ.	ประถมศึกษาปีที่ 3	สมรส มีลูก 7 คน	10,000 บาท	ลูกๆ ส่งเงินมา ให้	105 ชั่วโมง/สัปดาห์	ไม่มีหนี้สิน	ปวดเมื่อย ตาม ร่างกาย
7. ม๊ะทึ่งห้อย (นามสมมติ)	73	ขายข้าว เหนียวไก่ทอด	ไม่ได้เรียนหนังสือ	แม่หม้าย มีลูก 7 คน	5,200 บาท	ลูกๆ ส่งเงินมา ให้	ทำงานไม่แน่นอน	ไม่มีหนี้สิน	ไขมันใน เส้นเลือด สูง
8. ม๊ะแดง (นามสมมติ)	72	ขายยา สมุนไพร	ประถมศึกษาปีที่ 4	แม่หม้าย มีลูก 6 คน	3,000 บาท	ลูกๆ ส่งเงินมา ให้ทุกเดือน	40 ชั่วโมง/สัปดาห์ ทำงานทุกวัน	ไม่มีหนี้สิน	ปวดเมื่อย ตาม ร่างกาย

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล	นางสาว วราพัชร จันทร์เสိုင်
วัน เดือน ปี เกิด	20 กันยายน 2535
สถานที่เกิด	สงขลา
วุฒิการศึกษา	ศิลปศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
ที่อยู่ปัจจุบัน	6 ถนนไทรบุรี ซอย 25 ตำบลบ่อยาง อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา 90000

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY